

รายงานการวิจัย เรื่อง

รูปแบบและแนวทางการจัดการศึกษา ศิลปศาสตร์ (Liberal Arts Education) ในสถาบันอุดมศึกษาไทย

รายงานการวิจัย เรื่อง รูปแบบและแนวทางการจัดการศึกษาศิลปศาสตร์
(Liberal Arts Education) ในสถาบันอุดมศึกษาไทย

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ

สิงพิมพ์ สกศ.อันดับที่ 25/2553

ISBN 978-616-7324-06-7

รายงานการวิจัย
เรื่อง
รูปแบบและแนวทางการจัดการศึกษาศิลปศาสตร์
(Liberal Arts Education)
ในสถาบันอุดมศึกษาไทย

คำนำ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ได้ดำเนินงานโครงการวิจัยและพัฒนา รูปแบบและแนวทางการจัดการศึกษาศิลปศาสตร์ (Liberal Arts Education) ในสถาบันอุดมศึกษาไทย ซึ่งมีความหมายครอบคลุมทั้งการศึกษาด้านศิลปะและวิทยาศาสตร์ (Arts and Sciences) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการศึกษาศิลปศาสตร์ในสถาบันอุดมศึกษา ทบทวนการจัดการเรียนการสอนศิลปศาสตร์ของไทย และจัดทำกรณีศึกษาการจัดการศึกษาศิลปศาสตร์ที่มีการปฏิบัติดีเด่นของต่างประเทศ รวมทั้งจัดทำข้อเสนอรูปแบบและแนวทางการพัฒนาศิลปศาสตร์ที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย

ในการดำเนินงาน สำนักงานฯ ได้จัดประชุมระดมความคิด เรื่อง การเรียนการสอน ศิลปศาสตร์ในสถาบันอุดมศึกษา เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2552 ณ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา โดยมี ศ.ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน เป็นประธานการประชุม จากนั้น ได้จัดทำข้อกำหนดลักษณะและเงื่อนไขการดำเนินงานโครงการฯ (TOR) และได้ว่าจ้างสถาบันวิจัย และให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นที่ปรึกษา โดยมี รศ.ดร.เชนศ อภรณ์สุวรรณ คณบดีคณะศิลปศาสตร์เป็นที่ปรึกษาโครงการ และมี ดร.เกษม เพ็ญภินันท์ เป็นหัวหน้าคณะผู้วิจัย ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยและรายงานความก้าวหน้าต่อที่ประชุม

378.105 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
ส 691 ก รายงานการวิจัย เรื่อง รูปแบบและแนวทางการจัดการศึกษา
ศิลปศาสตร์ (Liberal Arts Education) ในสถาบันอุดมศึกษาไทย
กรุงเทพฯ : 2553
288 หน้า
1. การวิจัย 2. แนวทาง - การศึกษา
3. ชื่อเรื่อง

รายงานการวิจัย เรื่อง รูปแบบและแนวทางการจัดการศึกษา (Liberal Arts Education) ในสถาบันอุดมศึกษาไทย

สิ่งพิมพ์ สกศ. ฉบับที่ 25/2553
ISBN : 978-616-7324-06-7
พิมพ์ครั้งที่ 1 2553
จำนวน 1,000 เล่ม
ผู้จัดพิมพ์เผยแพร่ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ
99/20 ถนนสุขุขทัย เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300
โทรศัพท์ 0-2668-7123 ต่อ 2512, 2516
โทรสาร 0-2243-1129, 0-2668-7329
Website : <http://www.onec.go.th>
ผู้พิมพ์ บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด
90/6 ซอยเจริญสุขนิทวงศ์ 34/1
ถนนเจริญสุขนิทวงศ์ แขวงอรุณอมรินทร์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700
โทรศัพท์ 0-2424-3249, 0-2424-3252
โทรสาร 0-2424-3249, 0-2424-3252

คณะอนุกรรมการบริหารโครงการประชุมโต๊ะกลมไทย-สหรัฐฯ เป็น
ระยะๆ คณะอนุกรรมการดังกล่าว นอกจากให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์
อย่างมากแล้ว ยังได้ทำหน้าที่กำกับ ติดตามการดำเนินการศึกษาวิจัย
ให้มีความสมบูรณ์และมีคุณภาพบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้
รวมทั้งได้นำเสนอผลการศึกษาเบื้องต้นต่อที่ประชุมโต๊ะกลมไทย -
สหรัฐฯ ครั้งที่ 4 ณ เมืองฟิลาเดลเฟีย ประเทศสหรัฐฯ เมื่อวันที่ 11
ตุลาคม 2551 เมื่อรายงานการวิจัยแล้วเสร็จ ได้นำเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ
เพื่อให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่จะเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุง
รายงานการวิจัยให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น บัดนี้ งานวิจัยแล้วเสร็จสมบูรณ์
สำนักงานฯ ได้เล็งเห็นประโยชน์จากงานวิจัยดังกล่าว จึงได้จัดพิมพ์
รายงานการวิจัย เรื่อง รูปแบบและแนวทางการจัดการศึกษาศิลปศาสตร์
(Liberal Arts Education) ในสถาบันอุดมศึกษาไทยขึ้น เพื่อเผยแพร่
ไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและบุคคลที่สนใจโดยทั่วไป

สำนักงานฯ ขอขอบคุณคณะนักวิจัย ที่ได้ดำเนินงานวิจัย
จนแล้วเสร็จสมบูรณ์ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษา
ศิลปศาสตร์ ขอขอบคุณคณะอนุกรรมการบริหารโครงการประชุม
โต๊ะกลมไทย - สหรัฐฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รศ.ดร.คุณหญิงสุมณฑา
พรหมบุญ รองประธานอนุกรรมการบริหารฯ ที่ได้ให้คำปรึกษาอย่าง
ใกล้ชิด และคณะผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้ให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่เป็น
ประโยชน์อย่างยิ่งต่อการจัดทำรายงานการวิจัยดังกล่าว สำนักงานฯ

หวังเป็นอย่างยิ่งว่ารายงานการวิจัย เรื่อง รูปแบบและแนวทางการ
จัดการศึกษาศิลปศาสตร์ (Liberal Arts Education) ในสถาบัน
อุดมศึกษาไทยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษามหาวิทยาลัยและผู้ที่เกี่ยวข้อง และ
ผู้สนใจโดยทั่วไป

(รองศาสตราจารย์รชทอง จันทรางศุ)

เลขาธิการสภาการศึกษา

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

การวิจัย เรื่อง รูปแบบและแนวทางการจัดการศึกษาศิลปศาสตร์¹ (Liberal Arts Education) ในสถาบันอุดมศึกษาไทย เป็นโครงการวิจัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหารูปแบบและแนวทางในการจัดการศึกษาศิลปศาสตร์ในประเทศไทย

ในความเป็นจริง การศึกษาศิลปศาสตร์ถือเป็นการศึกษาในอุดมคติ ทั้งนี้เพราะรูปแบบการศึกษาดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อนักศึกษาสามารถพัฒนาศักยภาพทางปัญญาด้วยการประมวลสังเคราะห์และบูรณาการองค์ความรู้ต่างๆจนก่อให้เกิดความเป็นอิสระทางความคิด ความสามารถในการวิพากษ์วิจารณ์ และการริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง สังคม และมวลมนุษยชาติ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การศึกษาศิลปศาสตร์คือการฝึกฝนสติปัญญาของผู้ศึกษาค้นหาความรู้ในศาสตร์แขนงนี้ ฉะนั้น ความสำเร็จของการศึกษาดังกล่าวมิได้ขึ้นอยู่กับการพัฒนาทักษะทางวิชาชีพหรือความชำนาญการในด้านต่างๆ แต่เป็นการเบิกปัญญา เปิดโลกทัศน์ และขยายขอบฟ้าทางความคิดให้กว้างไกลด้วยวิสัยทัศน์ที่เข้าใจต่อพลวัตของกระแสโลก

ด้วยเหตุนี้เอง คณะผู้วิจัยจึงได้จัดวางขอบข่ายและเนื้อหาการวิจัยเพื่อสืบค้นประวัติความเป็นมาของแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษา

¹ เนื่องจากยังไม่มีคำภาษาไทยที่เหมาะสมสำหรับ Liberal Arts Education ซึ่งมีความหมายครอบคลุมทั้งการศึกษาด้านศิลปะและวิทยาศาสตร์ ในรายงานฉบับนี้จึงขอใช้คำว่า ศิลปศาสตร์ไปพลางก่อนจนกว่าจะหาคำที่เหมาะสมใช้แทน

ศิลปศาสตร์ ทั้งที่มาจากโลกตะวันตก โลกตะวันออก และในสังคมไทย และนำเสนอแนวทางในการจัดทำหลักสูตรศิลปศาสตร์ในประเทศไทยต่อไป

รายงานการวิจัยฉบับนี้ คณะผู้วิจัยได้จัดแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ส่วน ดังต่อไปนี้

ส่วนแรก กล่าวถึงประวัติ ความเป็นมา และแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาศิลปศาสตร์โดยสังเขป ซึ่งสรุปได้ว่า การศึกษาศิลปศาสตร์ในโลกตะวันตกถือกำเนิดขึ้นมาเพื่อ พัฒนาศักยภาพทางปัญญา ด้วยการประมวล สังเคราะห์ และบูรณาการองค์ความรู้ต่างๆ จนก่อให้เกิดความเป็นอิสระทางความคิด ความสามารถในการวิพากษ์วิจารณ์ และการริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง สังคม และมวลมนุษยชาติ ในขณะที่แนวคิดศิลปศาสตร์ในโลกตะวันออก มุ่งเน้นความรู้ในสรรพวิชาและความหลักแหลมทางปัญญา กล่าวคือ ความรู้ทั้งที่เป็นวิทยาศาสตร์และศิลปะ ความรู้เฉพาะทาง ความรู้ที่เหมาะสมกับบรรณะ อาชีพ และหน้าที่ เป็นต้น หากผู้ใดเรียนได้ครบถ้วน และเข้าใจลึกซึ้งก็จะเป็นผู้รอบรู้สรรพวิทยาเจนจบศิลปศาสตร์

สำหรับนัยและความหมายของคำว่า ศิลปศาสตร์ ในประเทศไทยนั้น มาจากภาษาสันสกฤตประกอบด้วยคำว่า ศิลป หมายถึง ฝีมือทางการช่าง และ ศาสตร์ หมายถึง ตำรา วิชา เมื่อรวมความหมายจะหมายถึงตำราว่าด้วยความรู้ 18 ประการและวิชาในการช่างและศิลป์ และเข้าใจกันตั้งแต่อดีตมาจนถึงช่วงก่อนรับอิทธิพลตะวันตกว่าเป็นการเรียนรู้อันสูง ซึ่งต้องศึกษาวิชาต่างๆ หลายแขนงในลักษณะสรรพวิทยาและต้องประสานวิชาความรู้แขนงต่างๆ เหล่านี้เข้าด้วยกัน ศิลปศาสตร์ไม่ใช่วิชาชีพ ผู้เรียนต้องใช้วิธีคิดทบทวนวิชาที่ได้เรียนรู้

จึงจะเข้าใจและเกิดความเชี่ยวชาญจนสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดประสิทธิผลได้ ศิลปศาสตร์จึงเป็นการศึกษาที่เหมาะสมแก่ชนชั้นสูง ผู้นำ นักปกครอง และนักบริหารทั้งหลาย

แต่เมื่อมีการขยายระบบการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ส่งผลให้ความหมายของศิลปศาสตร์ขยายตามเพื่อให้ครอบคลุมต่อการเปลี่ยนแปลงของกระแสสังคมที่เกิดขึ้น ซึ่งสามารถประมวลสรุปได้ดังนี้

ก. การศึกษาศิลปศาสตร์ต้องเรียนรู้อาชีพต่างๆ หลายแขนง เพื่อให้เกิดความรอบรู้อย่างลุ่มลึก ผู้เรียนจึงต้องศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และแลกเปลี่ยนความเห็นกับผู้รู้ แต่ศิลปศาสตร์ของอินเดียและศิลปศาสตร์ของตะวันตกมีรายละเอียดของวิชาที่แตกต่างกัน เช่น ศิลปศาสตร์ของอินเดียมีวิชาช่างยนต์ ส่วนศิลปศาสตร์ของตะวันตกมีวิชาตรรกศาสตร์ เป็นต้น

ข. การศึกษาศิลปศาสตร์เป็นการศึกษาวิชาทั่วไป ไม่ใช่ วิชาชีพหรือวิชาเทคนิคแต่เป็นวิชาที่อาจนำไปปรับใช้กับการดำเนินงานทุกแขนงเพื่อให้มีประสิทธิผล

ค. การศึกษาศิลปศาสตร์เป็นเรื่องของชนชั้นสูง กษัตริย์ หรือผู้นำ เพราะวิชาที่เรียนเป็นวิชาชั้นสูง เพื่อให้มีความรู้ที่เหมาะสมกับการเป็นผู้นำ ผู้ปกครอง หรือผู้บริหาร แต่สามัญชนก็พึงเรียนรู้ศิลปศาสตร์เช่นกันเพื่อยกระดับตนเองให้เป็นชนชั้นสูงที่มีสติปัญญาความสามารถ

ง. การศึกษาศิลปศาสตร์มีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาสติปัญญา เข้าใจ รู้จัก และรอบรู้ชีวิต ผู้เรียนจึงต้องคิดทบทวน เพื่อเสริมสร้างความสามารถทางปัญญาของตน

สำหรับประวัติความเป็นมาของการศึกษาศิลปศาสตร์ในประเทศไทยนั้น ในแง่มุมมองของหลักการและการจัดวางหลักสูตรนั้นไม่เคยเกิดขึ้นจริง แต่ก็มีความพยายามนำแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาศิลปศาสตร์มาจัดวางแนวทางเพื่อกำกับหลักสูตรการศึกษาในระยะแรกของการก่อตั้งมหาวิทยาลัย แม้ว่าการอุดมศึกษาไทยซึ่งแปรสภาพจากโรงเรียนวิชาชีพต่างๆ เช่น การจัดให้มีการเรียนการสอนในสาขามนุษยศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ในคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ (ชื่อในขณะนั้น) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อคราวก่อตั้งคณะ ส่วนสาเหตุที่การศึกษาศิลปศาสตร์ในประเทศไทยไม่อาจเกิดขึ้นได้เนื่องจากความต้องการของตลาดแรงงานที่มุ่งความเป็นวิชาชีพของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาเป็นหลัก ความเป็นสาขาวิชาที่มุ่งพัฒนาความชำนาญเฉพาะด้าน และวัฒนธรรมการเรียนรู้อันของไทยที่มุ่งเน้น *อรรถประโยชน์ทางวิชาชีพ* เป็นหลัก

ส่วนที่ 2 กล่าวถึงกรณีศึกษาการศึกษาศิลปศาสตร์ในมหาวิทยาลัยของรัฐ โดยหยิบยกกรณีศึกษาคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน และคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า สถาบันการศึกษาเหล่านี้ไม่ได้จัดวางการศึกษาศิลปศาสตร์แม้ว่ารากฐานของปรัชญาการศึกษาจะวางอยู่ในแนวทางการศึกษาศิลปศาสตร์เมื่อครั้งแรกตั้งคณะหรือมหาวิทยาลัย แต่การจัดการเรียนการสอน หลักสูตรล้วนสนองตอบต่อการศึกษาขั้นพื้นฐานหรือการศึกษาทั่วไป ทักษะทางภาษา และความรู้เฉพาะในสาขาวิชาหรือภาควิชาต่างๆ ในคณะ นอกจากนี้ ในกรณีที่มหาวิทยาลัยมี

คณะศิลปศาสตร์ สถาบันขององค์กรก็เป็นเพียงหน่วยงานด้านการบริหารและการจัดการเรียนการสอนวิชาศึกษาทั่วไปด้านภาษาต่างประเทศให้แก่นักศึกษาระดับปริญญาตรีเป็นส่วนใหญ่

ส่วนที่ 3 เป็นกรณีศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาการศึกษาศิลปศาสตร์ในสถาบันอุดมศึกษาของสหรัฐอเมริกา เขตปกครองพิเศษฮอว์กิง และญี่ปุ่น เพื่อชี้ให้เห็นถึงรากฐาน กระบวนการจัดการเรียนการสอนและหลักสูตร

ส่วนข้อสรุปที่ได้จากการศึกษาเปรียบเทียบนี้ คือ การศึกษาศิลปศาสตร์ในสหรัฐอเมริกา ฮอว์กิง และญี่ปุ่น ล้วนให้ความสำคัญแก่การศึกษาด้านมนุษยศาสตร์ควบคู่กันไปกับด้านวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ โดยมีเป้าหมายหลักคือการสร้างคุณค่าและค่านิยมแบบเสรีชนที่เน้นศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน ด้วยการบ่มเพาะกระบวนการคิดอย่างวิพากษ์อย่างเป็นเหตุเป็นผล นอกจากนี้ การศึกษาศิลปศาสตร์ในประเทศเหล่านี้ยังได้รับอิทธิพลของความเชื่อทางศาสนา ตัวอย่างของสหรัฐฯ เห็นได้ชัดเจนว่าการศึกษาและเนื้อหาแบบเสรี (Liberal) นั้น มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นกับความเชื่อในศาสนาโปรเตสแตนต์ ที่ให้ความสำคัญกับความเป็นปัจเจกบุคคลและความเป็นอิสระทางความคิด การต่อต้านระบบทาส และจริยธรรมการทำงาน

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้นำเอาประสบการณ์ในการดูงานการศึกษาศิลปศาสตร์ ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นตัวอย่าง เพื่อพัฒนาเป็นแม่แบบของการจัดการศึกษาศิลปศาสตร์ในประเทศไทยต่อไป

ส่วนที่ 4 คือ ข้อเสนอในการจัดการเรียนการสอนศิลปศาสตร์ในประเทศไทย โดยมุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้ทางภาษา เพราะความสำคัญของภาษาไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือของการสื่อสารความหมาย ความเข้าใจ หากภาษาคือส่วนหนึ่งของระบบความคิด *มนุษย์ไม่สามารถคิดได้โดยปราศจากภาษา* ฉะนั้น เพื่อความมีประสิทธิภาพของผู้เรียนและการศึกษาศิลปศาสตร์ในประเทศไทย การพัฒนาทักษะความสามารถทางภาษาควรได้รับการพิจารณาเป็นสิ่งแรก

สำหรับข้อเสนอแนวทางการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนนั้น คณะผู้วิจัยได้เสนอตัวแบบ 2 ลักษณะ คือ *โครงการศิลปศาสตรบัณฑิต 3+4* และ *หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต*

โครงการศิลปศาสตรบัณฑิต 3+4 เป็นโครงการนำร่องและเตรียมความพร้อมสำหรับนิสิตนักศึกษาศิลปศาสตร์ จะเป็นไปได้ในกรณีที่สถาบันการศึกษามีความพร้อมในการจัดการศึกษาทั้งในระดับมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษา โครงการนำร่องในลักษณะนี้เป็นการนำเอาโครงการ ตมธก (เตรียมธรรมศาสตร์และการเมือง) ในสมัยแรกตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองมาเป็นแม่แบบ โดยคัดเลือกนักเรียนที่มีความพร้อมและความสามารถทางการศึกษาเข้าศึกษาในหลักสูตรศิลปศาสตร์ตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6) จนสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี

หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต เป็นหลักสูตรเพื่อให้ผู้เรียนสามารถได้บ่มเพาะทางความคิด สติปัญญา ด้วยการบูรณาการองค์ความรู้ที่กว้างขวางเพื่อช่วยเปิดโลกทัศน์และความสนใจของผู้เรียน โดยเน้นให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยกระบวนการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยน

ความคิดเห็นระหว่างผู้เรียนและผู้สอน หรือระหว่างผู้เรียนด้วยตัวเอง ด้วยการแบ่งเป็นกลุ่มย่อยตามความสนใจของผู้เรียน นอกจากนี้ หลักสูตรจำเป็นต้องมีกิจกรรมเสริมอื่นๆ ทั้งด้านวิชาการ ด้านสหนาการและการบริการสังคมแก่ผู้เรียน นอกจากนี้ หลักสูตรนี้ยังสนับสนุนและพัฒนาความสนใจของแต่ละคนบนพื้นฐานของวิชาเอก วิชาโท หรือวิชาเลือกเสรี

หลักสูตร ประกอบด้วยลักษณะวิชา 3 ประเภทคือ

ประเภทที่ 1 คือ ความรู้พื้นฐานและการศึกษาทั่วไป เพื่อวางรากฐานและความเข้าใจในแขนงวิชาหลักของการศึกษาศิลปศาสตร์

ประเภทที่ 2 คือ กลุ่มวิชาต่างๆ ที่ผู้เรียนสามารถเลือกศึกษาตามความสนใจของแต่ละบุคคลและสามารถพัฒนาสู่การเป็นวิชาเอก วิชาโท เพื่อบ่งบอกสถานภาพของความรู้และความสามารถของผู้เรียนเพื่อการสมัครงานหรือศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษา

ประเภทที่ 3 คือ กลุ่มวิชาที่เสริมสร้างทักษะ โดยเฉพาะภาษาและความชำนาญการของแต่ละสาขาวิชา

สำหรับการจัดวางหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตในเชิงนโยบายต้องไม่เริ่มต้นจากหลักสูตรการศึกษาที่กำหนดรายวิชาต่างๆ เป็นการเฉพาะของหลักสูตร แต่ต้องมาจากความร่วมมือระหว่างสาขาวิชาต่างๆ ในแต่ละคณะ ตลอดจนถึงความร่วมมือในระดับมหาวิทยาลัย ดังนั้น ความสำเร็จของการวางหลักสูตรศิลปศาสตร์ต้องอาศัยองค์ประกอบหลัก 3 ประการ คือ

1) ความร่วมมือของสาขาวิชา ภาควิชา คณะ หรือหลักสูตรต่างๆ ภายในสถาบันการศึกษา ความร่วมมือนี้ถือเป็นการร่วมกันโดยหลักการที่ทุกฝ่ายควรจะต้องถือว่าเป็นพันธกิจของสถาบันการศึกษาในการ

สร้างบุคลากรที่มีคุณภาพเพื่อพัฒนาประเทศ ในขณะเดียวกัน ภาคระ
ทางด้านการจัดการศึกษาและบริหารหลักสูตรคือหน้าที่ที่ทุกฝ่ายเข้ามา
ร่วมรับผิดชอบ และไม่อาจจะจำแนกหรือแบ่งแยกในระดับคณะ ภาควิชา
หรือหลักสูตรสาขาวิชาใดสาขาวิชาหนึ่ง นอกจากนี้ ความร่วมมือนี้
ถือว่าการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนในหลักสูตรศิลปศาสตร์สามารถลง
ทะเบียนในรายวิชาต่างๆ อย่างอิสระและกว้างขวางตามความสนใจ
หรือความต้องการในการเลือกวิชาเอก ซึ่งสิ่งนี้ถือเป็นประโยชน์ต่อ
ผู้เรียนโดยตรง

2) คุณภาพการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาศักยภาพและ
ความสามารถของผู้เรียนเป็นหลัก ด้วยกระบวนการเรียนการสอนที่มี
ประสิทธิภาพ อันได้แก่ การฝึกฝนทางความคิดผ่านการเขียนที่มีคุณภาพ
การถกเถียงแลกเปลี่ยนความคิดเห็นรวมทั้งจำนวนผู้เรียนที่จะลงทะเบียน
ในแต่ละวิชาในจำนวนที่ไม่มากนัก (ปกติไม่ควรเกิน 15 คนในแต่ละ
ชั้นเรียน) โดยมีคณาจารย์ดูแลเอาใจใส่อย่างทั่วถึง (ในกรณีที่มีความ
จำเป็นที่จะต้องลงทะเบียนเรียนในวิชาที่มีผู้เรียนจำนวนมาก ทาง
หลักสูตรจำเป็นต้องสนับสนุนระบบผู้ช่วยสอน เพื่อลดภาระของ
คณาจารย์ผู้สอนในการดูแลกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน) เป็นต้น

3) กิจกรรมเสริมการศึกษาทั้งในและนอกห้องเรียน โดยเฉพาะ
การสร้างบรรยากาศหรือสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้
เช่น ห้องสมุดที่ดี กิจกรรมทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับความสนใจของ
ผู้เรียน ตลอดจนกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่างๆ นอกเหนือไปจากข้อบังคับ
ของหลักสูตร เพื่อให้ผู้เรียนสามารถรวมกลุ่มทำกิจกรรมที่มีประโยชน์
ต่อตนเองและสังคม หรือตระหนักถึงพันธกิจของตนเองในฐานะที่เป็น
มนุษย์หรือสมาชิกของสังคมและประชาคมโลก

การเรียนรู้เนื้อหาวิชาต่างๆ ซึ่งมีความหลากหลายและมุ่งเน้น
ทักษะทางความคิดอันก่อให้เกิดการบูรณาการความรู้แขนงต่างๆ
ส่งผลให้บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาในหลักสูตรศิลปศาสตร์เป็นผู้มี
ศักยภาพทางความคิดและสติปัญญา เข้าใจและตระหนักถึงสภาวะ
ความเป็นไปของสังคมทั้งในระดับย่อยและระดับใหญ่ รวมถึงสามารถ
ดำเนินชีวิตท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง ขณะเดียวกันก็สามารถธำรง
รักษาจริยธรรมแห่งตนเองเอาไว้ได้โดยมีความสุข ไม่เพียงแค่นั้น การจัด
หลักสูตรโดยกำหนดให้ผู้เรียนได้มีสาขาวิชาเอก เป็นการส่งเสริมให้
ผู้เรียนรู้จักวางแผนการเรียนและเรียนอย่างมีเป้าหมายหรือมีทิศทาง
นอกจากนั้น สาขาวิชาเอกที่ผู้เรียนเลือกยังบังคับให้ผู้เรียนเป็นผู้มี
ความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะ

ดังนั้น บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาในหลักสูตรนี้จึงยังสามารถ
นำความรู้ที่ร่ำเรียนในรายวิชาต่างๆ ตามสาขาวิชาที่เลือกศึกษาเป็น
สาขาเอก หรือรายวิชาที่ตนเองสนใจไปใช้ประโยชน์ในการประกอบ
วิชาชีพได้หลากหลายอาชีพ ตลอดจนยังสามารถศึกษาต่อในระดับ
บัณฑิตศึกษาในสาขาวิชาต่างๆ ตามความต้องการต่อไป

สารบัญ

	หน้า
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ก-ฉ
ส่วนที่ 1	
การศึกษาศิลปศาสตร์: ประวัติความเป็นมาและปรัชญาการศึกษา	1
ส่วนที่ 2	
การศึกษาศิลปศาสตร์ในประเทศไทย: สถานภาพและพัฒนาการ	61
ส่วนที่ 3	
การศึกษาศิลปศาสตร์: กรณีศึกษาเปรียบเทียบ	163
ส่วนที่ 4	
ข้อเสนอเชิงนโยบาย	189
ภาคผนวก	221
ก. ตัวอย่างวิชาเอกของมหาวิทยาลัยในสหรัฐ	222
ข. ภาษาไทย : ความจำเป็นต่อการเรียนรู้ และการศึกษาทางศิลปศาสตร์	232
ค. คำสั่งแต่งตั้งคณะอนุกรรมการบริหาร โครงการประชุมโต๊ะกลมไทย-สหรัฐ	264
คณะผู้วิจัย	271
คณะผู้จัดทำรายงาน	272

ส่วนที่ 1

การศึกษาศิลปศาสตร์:

ประวัติความเป็นมาและปรัชญาการศึกษา

-1-

ศิลปศาสตร์: จากปัจจุบันย้อนสู่อดีตเพื่ออนาคต

บทนำ

การศึกษาทางศิลปศาสตร์ (Liberal Arts Education หรือ Liberal Education)¹ ถือว่าเป็นการศึกษาในอุดมคติ ทั้งนี้ก็เพราะว่า รูปแบบการศึกษาชนิดนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อนักศึกษาสามารถพัฒนาศักยภาพทางปัญญาด้วยการประมวล สังเคราะห์ และบูรณาการองค์ความรู้ต่างๆ จนก่อให้เกิดความเป็นอิสระทางความคิด ความสามารถในการวิพากษ์วิจารณ์ และการริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง สังคม และมวลมนุษยชาติ

แม้ว่า สิ่งเหล่านี้อาจจะไม่สามารถเกิดขึ้นจริงในช่วงระยะเวลาอันสั้นหรือในช่วงเวลาที่นักศึกษาได้เรียนรู้อยู่ในสถาบันการศึกษา แต่นั่นไม่ได้หมายความว่า สิ่งนี้จะไม่สามารถทำให้เกิดขึ้นได้ วัตถุประสงค์

¹ ในปัจจุบัน คำว่า ศิลปศาสตร์ เป็นคำที่มีปัญหาในเรื่องที่มาและการอ้างอิงกับคำต่างๆ ในภาษาอังกฤษ คือ arts and sciences liberal education และ liberal arts education แม้ว่าทางราชบัณฑิตยสถานจะนิยามคำว่า liberal arts education ว่า การศึกษาทางศิลปศาสตร์ศึกษา ก็ตาม แต่ก็ยังเป็นคำที่ยังไม่ได้ใช้กันอย่างแพร่หลาย ฉะนั้น ในรายงานการวิจัยฉบับนี้จึงขอใช้คำว่า ศิลปศาสตร์ เพื่อควบคุมคำต่างๆ ในภาษาอังกฤษข้างต้น เพราะศิลปศาสตร์เป็นคำที่เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายในสังคมและวงการศึกษามากกว่าคำว่า การศึกษาทางศิลปศาสตร์ศึกษา

หลักของการศึกษาทางศิลปศาสตร์คือการฝึกฝนสติปัญญาของผู้ศึกษาค้นหาความรู้ในศาสตร์แขนงนี้ ฉะนั้น ความสำเร็จของการศึกษาดังกล่าวมิได้ขึ้นอยู่กับการพัฒนาทักษะทางวิชาชีพหรือความชำนาญการในด้านต่างๆ แต่เป็นการเบิกปัญญา เปิดโลกทัศน์ และขยายขอบฟ้าทางความคิดให้กว้างไกลด้วยวิสัยทัศน์ที่เข้าใจต่อพลวัตรของกระแสโลก

กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การศึกษาทางศิลปศาสตร์ถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ เพื่อบ่มเพาะความเป็นมนุษย์ผ่านการใช้เหตุผล การไตร่ตรองด้วยวิจรรย์ญาณ นอกจากนี้ กระบวนการเรียนรู้นี้ยังต้องปลูกฝังคุณค่าของความเป็นมนุษย์บนพื้นฐานทางจริยศาสตร์และสุนทรียศาสตร์ ด้วยเหตุนี้เอง การศึกษาทางศิลปศาสตร์จึงถือเป็นลักษณะทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง

ในปัจจุบัน การศึกษาทางศิลปศาสตร์ยังคงยืนหยัดในหลักการพื้นฐานทางปรัชญาการศึกษาดังกล่าว และถือว่าเป็นรูปแบบทางการศึกษารูปแบบหนึ่งสำหรับการศึกษาในระดับอุดมศึกษาอย่างไรก็ตาม รูปแบบทางการศึกษาประเภทนี้ประสบกับอุปสรรคเป็นอย่างมากท่ามกลางพลวัตรและการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกและสภาวะการณ์ทางสังคม ในขณะเดียวกัน เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้ขับเคลื่อนทิศทางจากการให้การศึกษามุ่งเพาะความเป็นบัณฑิตให้แก่นักศึกษา และการผลิตบุคลากรในสาขาวิชาชีพต่างๆ สู่ภาคการผลิตในสังคมการผลิต มาสู่การสร้างองค์ความรู้แก่สังคม ด้วยความคิดที่ว่า สังคมแห่งความรู้ (knowledge society) หรือ สังคมแห่งข้อมูลข่าวสาร (information society) คือ วิธีทางที่จะก่อให้เกิดนวัตกรรมด้านต่างๆ รวมทั้งยังผลักดันสังคมไปสู่ความเจริญก้าวหน้า

และคุณภาพของสมาชิกในสังคมจะเพิ่มมากขึ้น เมื่อการแสวงหาความรู้เกิดขึ้น ภายใต้สภาวะการณ์เช่นนี้ บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ จึงมุ่งเน้นการวิจัยและส่งเสริมการผลิตองค์ความรู้มากกว่าการพัฒนา ศักยภาพทางปัญญาและการบ่มเพาะความเป็นบัณฑิตของนักศึกษา

ด้วยเหตุนี้ ความพยายามสานต่อคุณค่าของการศึกษาศิลปศาสตร์จึงเป็นความจำเป็นต่อการพัฒนาและการบ่มเพาะคุณภาพของผู้ศึกษาให้มีศักยภาพ ความสามารถ และสติปัญญาตามหลักการ และปรัชญาการศึกษาศิลปศาสตร์ ในขณะเดียวกัน การสืบค้นประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของการศึกษาศิลปศาสตร์ในอดีต โดยมุ่งเน้นที่เนื้อหาสาระ ฐานรากทางความคิด และการเปลี่ยนแปลงทางความหมายตามพลวัตทางประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาตะวันตก จะช่วยให้เราเข้าใจต่อการแปรสภาพของการศึกษาศิลปศาสตร์ในแต่ละช่วงเวลาหรือยุคสมัยนั้น ผ่านจินตนาการต่ออนาคตของการศึกษาศิลปศาสตร์เพื่อเตรียมบุคลากรที่มีการศึกษามีความรู้ความสามารถ และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ตลอดจนทำให้ผู้สำเร็จการศึกษาด้านนี้สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านสังคมและด้านอาชีพต่อไปในอนาคต

การศึกษาศิลปศาสตร์ในปัจจุบัน

แฮร์รี หลุยส์ (Harry Lewis) ได้ตั้งคำถามต่อการศึกษาศิลปศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาว่ามีอนาคตหรือไม่ไว้ในหนังสือ *Excellence without a Soul: Does Liberal Education Have a Future?* คำตอบที่ได้รับก็คือ อนาคตของการศึกษาศิลปศาสตร์ไม่ได้วางอยู่บน

ทิศทางของการศึกษาที่เป็นอยู่ ที่เน้นประสิทธิภาพของมหาวิทยาลัยอยู่ที่การค้นคว้าหาความรู้ของบรรดาคณาจารย์ ผลงานวิจัย การเรียกร้องขอความสนับสนุนด้านงบประมาณ การผลิตผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และจำนวนบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาในแต่ละปี ในทางตรงข้าม การศึกษาศิลปศาสตร์จะมีอนาคตก็ต่อเมื่อกระบวนการเรียนรู้สามารถบ่มเพาะคุณภาพของนักศึกษา โดยมีได้จำกัดเป้าหมายในระยะสั้น เช่น การตอบสนองต่ออาชีพการงานของนักศึกษา เป็นต้น แต่ต้องเล็งเห็นคุณค่าของการศึกษาที่อยู่ในตัวบัณฑิตในระยะยาวที่บรรดาบัณฑิตเหล่านั้นจะมีบทบาทต่อสังคมโดยรวม ตลอดจนการสร้างเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นจนเป็นอุปนิสัยแก่นักศึกษา

หลุยส์ นอกจากจะนำเสนอให้เห็นถึงปัญหาที่ซ่อนเร้นอยู่ในการศึกษาในระดับอุดมศึกษาโดยรวมแล้ว ยังวิพากษ์ทิศทางของการศึกษาที่เป็นอยู่อีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภาวะคะแนนเฟ้อ (grade inflation) สำนึกต่อสาธารณะของนักศึกษาที่มีต่อสังคม และระยะห่างระหว่างอาจารย์และนักศึกษา ด้วยการถ่ายถอดประสบการณ์ของตนเองในฐานะที่เป็นทั้งอาจารย์และผู้บริหารมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (Harvard University) ตลอดช่วงระยะเวลากว่า 30 ปี สำหรับหลุยส์แล้ว การศึกษาศิลปศาสตร์จะมีอนาคตก็ต่อเมื่อกระบวนการเรียนรู้ในชั้นพื้นฐานสามารถช่วยให้นักศึกษานำเอาสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ และศักยภาพของตนเองออกมาให้ได้ ถึงแม้ว่าในความเป็นจริง จะพบว่าทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาประเภทนี้ล้วนคำนึงถึงเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันออกไป โดยหลุยส์ได้หยิบยกประเด็นดังกล่าวไว้ดังนี้

บรรดาอาจารย์มองว่าการศึกษาศิลปศาสตร์เป็นการปลูกฝังคุณลักษณะเฉพาะในทางวิชาการ สำหรับบุคคลต้องการที่จะเป็นอาจารย์ต่อไปในอนาคต ในขณะที่ผู้ปกครองส่วนใหญ่เห็นว่าการศึกษาศิลปศาสตร์เป็นหนทางที่สดใสสำหรับอนาคตในโลกของการเงิน การแพทย์ หรือด้านกฎหมาย และมีนักศึกษา ผู้ปกครอง หรืออาจารย์ส่วนน้อยเท่านั้นที่มองว่าการศึกษาศิลปศาสตร์ยังเป็นอะไรที่เหมือนเดิมอยู่ กล่าวคือ เป็นช่วงเวลาที่ยูเออาร์สามารถมีอิสระจากความเชื่อพื้นฐานและอคติที่พวกเขาถือขึ้นมา ด้วยความคิดที่พวกเขาได้สานเส้นทางชีวิตด้วยตนเอง (Lewis, 2007: 9-10)

พรรณานี้บ่งบอกให้เห็นว่า ความเข้าใจต่อการศึกษาศิลปศาสตร์ที่หลากหลายนั้นมิได้เป็นอุปสรรคใดๆ ต่ออนาคตของการศึกษาประเภทนี้เลย ในทางตรงข้าม เป็นเรื่องน่ายินดีที่ทุกฝ่ายแลเห็นคุณค่าของการศึกษาศิลปศาสตร์ว่ายังมีคุณูปการต่ออนาคตของนักศึกษาและสังคม หลุยส์กล่าวถึงการสืบสานการศึกษาศิลปศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยฮาวาร์ด คือ การสอนนักศึกษาให้เรียนรู้สิ่งต่างๆ ด้วย การช่วยให้เข้าใจต่อความสลับซับซ้อนของสภาพสังคม . . . , [และช่วย] ให้คำนึงถึงความยุ่งยากในมีชีวิตที่ได้รับการตรวจสอบ (Lewis, 2007: 255) ยิ่งกว่านั้น หลุยส์ยังแสดงความคิดเห็นต่อไปอีกด้วยว่า การสืบสานการศึกษาศิลปศาสตร์จะเกิดขึ้นได้ย่อมไม่ใช่การสอนให้นักศึกษามีความรู้มากขึ้นหรือมีทักษะความสามารถในการประกอบวิชาชีพ แต่ต้องนำความฉลาดของพวกเขามาออกมา เพื่อให้

สามารถดำเนินชีวิตอย่างรู้เท่าทันพลวัตและความเป็นไปของสังคมที่พวกเขาอาศัยอยู่ หลุยส์ยกตัวอย่างประสบการณ์ของเขาในฐานะที่เคยเป็นผู้บริหารการศึกษา เพื่อแสดงให้เห็นว่าการศึกษาศิลปศาสตร์ต้องคำนึงถึงอนาคตของนักศึกษาเป็นหลัก โดยกล่าวไว้ในบทส่งท้ายของ *Excellence without a Soul: Does Liberal Education Have a Future?* ว่า

การศึกษาศิลปศาสตร์ในความหมายที่ฮาวาร์ดใช้อยู่อย่างง่าย ๆ นั้น ก็คือ การศึกษาที่ไม่ได้มุ่งหมายให้นักศึกษาจบไปแล้วสามารถทำงานได้ทันที การศึกษาในระดับอุดมศึกษาไม่ควรจะเน้นความรู้ใดที่เฉพาะเจาะจงลงไปหรือเน้นความชำนาญเฉพาะด้านจนเกินไป รวมทั้งไม่ควรที่จะบรรจุหลักสูตรที่เป็นประโยชน์ในโลกธุรกิจ . . . การศึกษาที่เน้นด้านใดด้านหนึ่งอย่างเฉพาะเจาะจงลงไปเป็นเรื่องที่ไร้สุนิยม [การศึกษาเฉพาะด้าน] น่าจะเป็นการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษามากกว่า นักศึกษาในระดับปริญญาตรีควรเรียนรู้อะไรอย่างกว้างๆ และไม่ควรเรียนรู้แบบหักโหมมากเกินไป...(Lewis, 2007: 253-4)

สหรัฐอเมริกาถือว่าเป็นถิ่นกำเนิดการศึกษาศิลปศาสตร์และยังคงได้รับความนิยมเป็นอย่างมากสำหรับนักศึกษาที่ต้องการแสวงหาการเรียนรู้ที่ดีจากคณาจารย์ที่อุทิศตนให้แก่การเรียนการสอน กระนั้นก็ตาม การศึกษาศิลปศาสตร์ก็ได้รับคำวิพากษ์วิจารณ์เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คุณประโยชน์อันเล็กน้อยสำหรับการ

ประกอบวิชาชีพในขณะที่ค่าเล่าเรียนและต้นทุนทางการศึกษาที่สูง และความไม่สอดคล้องกับทิศทางของมหาวิทยาลัยที่หันเหไปสู่การเป็นมหาวิทยาลัยแห่งการวิจัย เป็นต้น โดยแท้จริงแล้ว ข้อวิจารณ์เหล่านี้กลับไม่ได้เป็นสิ่งที่ทำให้การศึกษาทางศิลปศาสตร์ด้อยคุณค่าลงเลยในทางกลับกัน ข้อวิจารณ์ดังกล่าวได้ทำให้นักการศึกษาจำนวนหนึ่งหันกลับมาพิจารณาสถานะของการศึกษาทางศิลปศาสตร์ที่สอดคล้องกับความเป็นจริงมากขึ้น ทั้งการแปรสภาพเนื้อหา หลักสูตรและการเรียนการสอนที่สัมพันธ์กับพลวัตการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกและสังคมมากขึ้น รวมทั้งยังธำรงรักษาเป้าหมายของการศึกษาทางศิลปศาสตร์ตามแนวคิดและปรัชญาพื้นฐานดังที่เป็นมาจากอดีต

จากกรีกถึงโรมันและกว่าจะมาเป็นศิลปศาสตร์ในปัจจุบัน

การศึกษาด้านศิลปศาสตร์มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาและความเก่าแก่ควบคู่กับอารยธรรมตะวันตก ทั้งนี้เนื่องจากกระบวนการบ่มเพาะความเป็นมนุษย์เกิดขึ้นเมื่อมนุษย์เริ่มหันมาให้ความสนใจต่อธรรมชาติที่รอบตัวพวกเขา เพื่อทำความเข้าใจต่อสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นและปรับตัวในการดำเนินชีวิตได้ จนนำไปสู่การประมวลออกมาเป็นองค์ความรู้และแขนงวิชาในเวลาต่อมา ฉะนั้น อาจกล่าวได้ว่า การศึกษาธรรมชาติคือรากฐานอันสำคัญที่มนุษย์เริ่มต้นสั่งสมบ่มเพาะความรู้กระบวนการพัฒนาทางความคิดและสติปัญญา และขั้นตอนดังกล่าวทำให้มนุษย์ค้นพบปรัชญาและระบบคิดด้วยเหตุผล

ขั้นตอนและกระบวนการเหล่านี้ส่งผลให้กรีกให้ความสำคัญต่อการศึกษา เนื่องจากการศึกษาคือหนทางสำหรับการบ่มเพาะความเป็นมนุษย์ควบคู่ไปกับการเป็นอิสระชนในนครรัฐ ดังนั้น คำว่า *Paideia* ใน

ภาษากรีกโบราณ จึงหมายถึง การศึกษาทั่วไปสำหรับอิสระชน ซึ่งถือว่าเป็นกิจกรรมพื้นฐานของความเป็นพลเมืองและบ่งบอกถึงความเป็นมนุษย์ รวมทั้งยังเป็นแบบแผนสำหรับการพัฒนาศักยภาพของเด็กให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพต่อไป ด้วยการเรียนรู้อันแขนงวิชาต่างๆ ต่อไปนี้ คือ ยิมนาสติกหรือพลศึกษา ดนตรี ไวยากรณ์ เลขคณิต เรขาคณิต ดาราศาสตร์ และปรัชญา

ยิ่งกว่านั้น สาระสำคัญของการศึกษา หรือ *Paideia* ยังปรากฏในหนังสือ *The Republic* ของเพลโต (Plato) คือ กระบวนการเรียนรู้อันเพื่อให้ได้มาซึ่งผู้ปกครองที่ดีหรือราชาปรัชญา (philosophical king) แม้ว่าเป้าหมายของหนังสือ *The Republic* คือ การตอบปัญหาเรื่องความยุติธรรมและผู้ปกครองที่ดี แต่กระบวนการได้มาซึ่งผู้ปกครองที่ดีนั้นก็ต้องอาศัยการศึกษา เพราะว่าการศึกษาคือกระบวนการเรียนรู้อันเพื่อบ่มเพาะความคิดของมนุษย์ ในขณะที่มรรควิธีทางปรัชญา ซึ่งก็คือวิธีการสอนของโสเครตีส ได้กลายเป็นแนวทางของกระบวนการพัฒนาสติปัญญาของการศึกษาศิลปศาสตร์

ในหนังสือ *Cultivating Humanity: A Classical Defense of Reform in Liberal Education* มาร์ธา นุสส์บอม (Martha Nussbaum) กล่าวว่ากระบวนการเรียนรู้ทางศิลปศาสตร์นั้นสอดคล้องกับวิธีการเรียนการสอนของโสเครตีส เนื่องจากการเรียนรู้ด้วยวิธีการนี้มีเป้าหมายหลักคือการนำเอาสติปัญญาของผู้เรียนออกมาเพื่อเป็นแนวทางในการตรวจสอบความคิดความเชื่อดั้งเดิมของตน ในขณะที่เดียวกันก็ยิ่งก่อให้เกิดความคิดอันเสรีอย่างมีเหตุผลเป็นหลัก นุสส์บอมยังชี้ให้เราเข้าใจต่อการศึกษาทางศิลปศาสตร์ว่า

การศึกษาทางศิลปศาสตร์ในมหาวิทยาลัยต่างๆ ของเรา คือ และควรจะเป็นคือ การเรียนรู้แบบโสเครติส ซึ่งก่อให้เกิดความเป็นอิสระทางความคิด และสร้างชุมชนที่สามารถใช้เหตุผลที่ดีในการแก้ไขปัญหา (Nussbaum, 1997: 19)

นุสบอมสนับสนุนทรศนะของเขาด้วยการหยิบยกการเรียนการสอนทางปรัชญาในมหาวิทยาลัยทางด้านศิลปศาสตร์ที่มีชื่อเสียงในสหรัฐอเมริกาเป็นตัวอย่าง เช่น St. Lawrence University เป็นต้น ในตัวอย่างต่างๆ ที่ให้เห็นถึงสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้เรียนและผู้สอน ระหว่างผู้เรียนกับตัวบทที่ศึกษา และการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน ผู้สอน และตัวบทในห้องเรียน ที่กระบวนการเรียนการสอนทำให้ผู้เรียนขบคิดและนำเอาสติปัญญาของตนออกมาในข้อถกจากตัวบทที่ศึกษา จนในที่สุดผู้เรียนที่ร่วมถกเถียงและสนทนาในประเด็นต่างๆ กับผู้สอนสามารถพัฒนาความคิด โดยอาศัยความรู้ในสิ่งที่เรียนเป็นสื่อและสาระสำหรับการนำเอาสติปัญญาของตนออกมา

นอกจากนี้ นุสบอมยังได้กล่าวถึงรากฐานการศึกษาศิลปศาสตร์ในปัจจุบันว่ามีรากฐานที่สำคัญมาจากโรมัน โดยเฉพาะเซเนกา (Seneca) พยายามทำให้การศึกษาศิลปศาสตร์มีลักษณะการวิพากษ์และบรรจุเนื้อหาทางศีลธรรม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถแยกแยะสิ่งที่ดี/เลว ถูก/ผิด ได้ เพราะว่าคุณค่าดังกล่าวนอกจากจะเป็นการตรวจสอบสิ่งที่ตนเองเข้าใจหรือเชื่อมั่นอยู่แล้ว คุณค่าเหล่านี้ยังจะทำให้ผู้อื่นยอมรับนับถืออีกด้วย ความสำเร็จของเซเนกาต่อการพัฒนารากฐานการศึกษาศิลปศาสตร์ คือการสร้างอุดมคติของการศึกษาสำหรับอิสรชนที่

แสดงออกถึงศักยภาพและความสามารถในการเรียนรู้ของทุกคนอย่างเสรี แต่ขอบของการศึกษาศิลปศาสตร์ยังคงเป็นกิจกรรมของชนชั้นสูงของสังคมโรมันในช่วงเวลานั้น

โดยแท้จริงแล้ว ชาวโรมันเป็นผู้ที่สร้างการศึกษาศิลปศาสตร์ขึ้น เพื่อให้เป็นการศึกษาของอิสรชน ความเป็นอิสรชนในที่นี้เกิดจาก ชาติกำเนิดที่เกิดมาอย่างมีอิสระและมีเสรีภาพ (liberli) ด้วยเหตุนี้ พวกเขาจึงมีเวลาว่าง และรู้จักใช้เวลาว่างเหล่านั้นเพื่อบำเพาะคุณลักษณะของความเป็นชนชั้นสูง (the noble) ของตนเอง ด้วยกิจกรรมอันประเทืองปัญญา ด้วยการฝึกฝนความคิด โดยมีตำราหรืองานเขียนประเภทปรัชญา ศาสนา วรรณกรรม วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ คณิตศาสตร์ เรขาคณิต เป็นต้น กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การศึกษาศิลปศาสตร์สำหรับชาวโรมัน คือกระบวนการเรียนรู้สรรพวิชาและประมวลออกมาเป็นวิถีที่ช่วยให้เข้าใจต่อโลกและวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ โดยการปลูกฝังคุณค่าอันดีงามต่างๆ เกี่ยวกับความเป็นมนุษย์ของตนเอง

ด้วยเหตุนี้เอง การศึกษาศิลปศาสตร์ในยุคโรมัน สืบทอดถึงยุคกลาง ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (The Renaissance) จนถึงช่วงต้นยุคสมัยใหม่ (Modernity) จึงเป็นรูปแบบการศึกษาที่มุ่งศึกษาตัวบทชิ้นสำคัญในแขนงวิชาต่างๆ ของนักคิดกรีกโบราณ เพื่อพัฒนาความคิดเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม ก่อนที่ผู้เรียนจะศึกษาแขนงวิชาต่างๆ ทางศิลปศาสตร์ วิชาความรู้พื้นฐานที่สุดในช่วงเวลานั้นก็คือคณิตศาสตร์ที่เป็นทั้งรากฐานและเป็นส่วนหนึ่งในองค์ความรู้ทางศิลปศาสตร์ ซึ่งจำแนกออกเป็น 2 แขนงและ 7 วิชา แขนงแรก คือ *Trivium* แบ่งออกเป็น 3 วิชา คือ ไวยากรณ์ (grammar) วาทศิลป์ (rhetoric) และตรรกวิทยา (logics) ส่วนแขนงต่อมา คือ *Quadrivium* ซึ่ง

ประกอบด้วย 4 วิชาต่อไปนี้ คือ เรขาคณิต (geometry) พีชคณิต (arithmetic) ดนตรี (music) และดาราศาสตร์ (astronomy) องค์ความรู้ดังกล่าวนอกจากจะมุ่งเน้นการศึกษาเพื่อปลดปล่อยความคิดออกจากกรอบอำนาจความเชื่อและเทววิทยาทางศาสนาแล้ว องค์ความรู้เหล่านี้ยังเป็นที่มาหรือรากฐานความคิดของยุคสมัยใหม่ที่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติกลายเป็นรากฐานทางความคิดหลักในคริสต์ศตวรรษที่ 17 จนถึงปัจจุบันอีกด้วย (โปรตุคดู Parker, 1890: 417-61 ประกอบ)

ในบทความ *What Is Liberal Education?* ลีโอ สเตร้าสส์ (Leo Strauss) ได้กล่าวถึง การศึกษาศิลปศาสตร์ว่าเป็นวัฒนธรรมการศึกษาที่มีเป้าหมายเพื่อการบ่มเพาะความเป็นมนุษย์แม้ว่าการศึกษาศิลปศาสตร์จะเป็นรูปแบบการเรียนรู้ภายใต้อารยธรรมตะวันตกก็ตาม แต่นั่นก็ได้หมายความว่า สังคมอื่นจะศึกษาไม่ได้ สเตร้าสส์ยังกล่าวต่อไปด้วยว่า การศึกษาศิลปศาสตร์เป็นการศึกษาด้วยทางมนุษยศาสตร์อย่างเคร่งครัดและพิถีพิถัน เพื่อจุดประกายทางความคิด เพราะว่าการศึกษาดังกล่าวนอกจากจะเป็นงานเขียนชั้นเลิศด้านต่างๆ เช่น ปรัชญา วรรณคดี และประวัติศาสตร์ เป็นต้น แล้วกระบวนการเรียนรู้อย่างนี้ยังทำให้ผู้เรียนสามารถนำเอาศักยภาพทางปัญญาออกมาได้

ทรรศนะทางปรัชญาที่อ้างอิงมานี้ล้วนชี้ให้เห็นถึงลักษณะร่วมของปรัชญาและความคิดเกี่ยวกับการศึกษาศิลปศาสตร์ คือ การศึกษาเพื่อบ่มเพาะและฝึกฝนสติปัญญา ความเป็นอิสระทางความคิด การสั่งสมฐานความรู้ การสร้างวัฒนธรรมการอ่าน และการพินิจพิเคราะห์ด้วยบทหรืองานเขียนชั้นเลิศอันหลากหลาย นับตั้งแต่ ปรัชญา

วรรณกรรม ประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ธรรมชาติแขนงต่างๆ คณิตศาสตร์ เป็นต้น ทรรศนะดังกล่าวยังได้รับการสานต่อจากบรรดานักการศึกษาหลายคนในคริสต์ศตวรรษที่ 19 และ 20 รวมทั้งนักศึกษาร่วมสมัยที่ทำให้ลักษณะร่วมของการศึกษาศิลปศาสตร์ดังกล่าวกลายเป็นกระบวนการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษาด้วยการสร้างสถาบันการศึกษา หลักสูตร แผนการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม แม้ว่าจะมีการเน้นย้ำเนื้อหาสาระตามหลักปรัชญาและความคิดคนละประเด็นก็ตาม

ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 จอห์น เฮนรี นิวแมน (John Henry Newman) นำเสนอบทบาทของมหาวิทยาลัยให้เป็นสถาบันการศึกษาที่บ่มเพาะสติปัญญาของผู้เรียน ด้วยกระบวนการเรียนรู้ทางศิลปศาสตร์ กล่าวคือ การศึกษาศิลปศาสตร์สามารถทำให้ผู้เรียนเกิดความคิดเชิงวิเคราะห์และวิพากษ์ได้ ด้วยการวางรากฐานทางความรู้อย่างกว้างและเข้าใจอย่างลึกซึ้ง สำหรับนิวแมนแล้ว การสร้างวินัยทางความคิดถือว่าเป็นหัวใจของการศึกษาศิลปศาสตร์ด้วยเหตุนี้เอง เขาจึงได้วางเป้าหมายของการศึกษาศิลปศาสตร์ว่าเป็น *กระบวนการฝึกฝนสติปัญญา* ที่มีเป้าประสงค์เพื่อก่อให้เกิด *ความเป็นเลิศทางปัญญา* (Newman, 1996: 107-10)

นอกจากนี้ ทรรศนะของนิวแมนยังถือว่าเป็นแกนกลางของการเรียนรู้ของคริสต์ศตวรรษที่ 19 ที่มุ่งเน้นเรื่องการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทางความคิด โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้เพื่อบ่มเพาะสติปัญญาเป็นหลัก ในขณะที่การศึกษาศิลปศาสตร์ในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ได้ให้ความสำคัญแก่เรื่องของการขยายการเรียนรู้สู่การสร้างรากฐานทางความรู้เชิงสารานุกรม (encyclopedic knowledge) ด้วยเหตุนี้เอง การขยาย

การศึกษาจึงมุ่งเน้นกระบวนการให้การศึกษาแก่ทุกคนทั้งที่อยู่ในและนอกสถาบันการศึกษา เพราะเชื่อว่า การศึกษาคือโอกาสในการพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น โดยมีเป้าหมายของการศึกษาศิลปศาสตร์เป็นรากฐานที่สำคัญ ฉะนั้น นักการศึกษาของสหรัฐอเมริกาคนสำคัญ คือ มอร์ติเมอร์ แอดเลอร์ (Mortimer Adler) จึงได้ขยายแนวทางของการศึกษาศิลปศาสตร์จากเดิมให้กว้างขวางขึ้น ด้วยโครงการจัดทำ *Encyclopedia Britannica* และ โครงการคัดสรรหนังสือเล่มสำคัญๆ คือ *Great Books of the Western World* เพื่อวางแนวทางให้การเรียนรู้อยู่กับชีวิตของผู้คนในสังคม

สำหรับ แอดเลอร์แล้ว การศึกษา คือ การสร้างความเป็นมนุษย์ซึ่งมีอาจจำกัดอยู่แค่กิจกรรมในสถาบันการศึกษาเท่านั้น ในหนังสือ *The Paideia Proposal* เขาเล็งเห็นว่า คุณค่าดั้งเดิมของการศึกษาศิลปศาสตร์จะทำให้สติปัญญาได้รับการพัฒนา ซึ่งจะมีผลต่อเนื่องถึงการเตรียมตัวผู้เรียนสำหรับการทำงานในวิชาชีพต่างๆ และการเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมต่อไป แอดเลอร์ให้ความสำคัญต่อการศึกษาศิลปศาสตร์ว่าเป็นรากฐานที่สำคัญในการบ่มเพาะคุณค่าทางจริยธรรมแก่ผู้เรียน เพื่อให้พวกเขามีมโนธรรมสำนึกที่นำไปสู่การวางตัวในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในแต่ละประชาคมอย่างเหมาะสม *นัยทางศีลธรรมจะพัฒนาขึ้นภายใต้ระเบียบวินัย และตัวอย่างต่างๆ ที่บ่งชี้ให้เห็นถึงพฤติกรรมที่พึงปรารถนา... โดยได้รับการสนับสนุนจากมาตรวัดต่างๆ ที่จะตรวจสอบหรือกีดกันไม่ให้เกิดการกระทำที่ไม่เหมาะสม* (Adler, 1982: 56) ในขณะที่กระบวนการเตรียมตัวให้ผู้เรียนสามารถนำไปประกอบอาชีพต่างๆ นั้น เขาไม่ได้หมายถึงทักษะความสามารถทางวิชาชีพ แต่หมายถึงศักยภาพทางสติปัญญาที่จะนำมาประยุกต์ใช้ใน

การประกอบอาชีพต่างๆ อย่างสร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพมากขึ้น ในขณะเดียวกัน การเรียนรู้ในช่วงเวลาดังกล่าวสามารถกระทำได้อย่างต่อเนื่องผ่านสารานุกรมทางความรู้ที่ทุกคนสามารถขนขวายได้ด้วยตนเอง

ยิ่งกว่านั้น แอดเลอร์ ยังให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาและความคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย ด้วยการให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ที่แท้จริงว่าเป็นกระบวนการทั้งชีวิตที่ทุกคนย่อมได้รับโอกาส และมีความเสมอภาคต่อกัน ดังนั้น การศึกษาเพื่อทุกคนที่การเรียนรู้ทางศิลปศาสตร์จะเข้ามามีบทบาทในการกำหนดแนวทางสำหรับ *การสร้างอุปนิสัยของการเรียนรู้และจัดหาวิธีการสำหรับการเรียนอย่างต่อเนื่องหลังจากสำเร็จการศึกษาจากสถาบันการศึกษาแล้ว* (Adler, 1982: 10)

ในปัจจุบัน พลวัตของสังคมและกระแสโลกได้เปลี่ยนไปจากเดิมมาก ในช่วง 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมา ความเป็นอยู่ของผู้คนในคริสต์ศตวรรษที่ 21 นอกจากจะแตกต่างไปจากเดิมค่อนข้างมากแล้ว การดำเนินชีวิตยังเต็มไปด้วยความผันผวนของกระแสโลกและวิกฤตการณ์ต่างๆ จากปัญหาสิ่งแวดล้อมจนถึงวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ สิ่งเหล่านี้ทำให้ทุกคนต้องเรียนรู้ที่จะทำความเข้าใจ ปรับตัวและกำหนดแนวทางในการดำเนินชีวิต ด้วยเหตุนี้ การศึกษาศิลปศาสตร์จึงเป็นทางเลือกที่สำคัญสำหรับการเตรียมความพร้อมกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพคนและสังคมในอนาคตอีกด้วย

คาร์ล บีไรเตอร์ (Carl Bereiter) นักการศึกษาด้านศิลปศาสตร์ ได้ตั้งคำถามสำคัญต่อบุคคลที่ได้รับการศึกษาศิลปศาสตร์ในคริสต์ศตวรรษที่ 21 จะเป็นเช่นใด คำถามดังกล่าวนอกจากจะทำให้

ต้องพิจารณาถึงทิศทางของการศึกษาด้านศิลปศาสตร์แล้ว ยังต้องหันมาทบทวนเรื่องการเตรียมพร้อมกับความผันผวนในการดำเนินชีวิตอีกด้วย บีไรเตอร์ได้นำเสนอความเห็นเกี่ยวกับทิศทางการศึกษาด้านศิลปศาสตร์ในอนาคตว่า เป็นรูปแบบการศึกษาที่ต้องสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในด้านต่างๆ เช่น เทคโนโลยี เศรษฐกิจ กระแสโลกาภิวัตน์ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม ทั้งหมดยังคงต้องให้ความสำคัญต่อการป่มเพาะการเรียนรู้และสติปัญญาเป็นหลัก

ในบทความ *Liberal Education in a Knowledge Society* เขาได้ตั้งคำถามสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาด้านศิลปศาสตร์ในคริสต์ศตวรรษที่ 21 ว่า *การเป็นบุคคลที่มีการศึกษาในคริสต์ศตวรรษที่ 21 นั้น มีความหมายอะไร?* (Bereiter: 2002, 11) คำถามนี้มีความสำคัญไม่เพียงแต่การจินตนาการต่ออนาคตของการศึกษาด้านศิลปศาสตร์ แต่ยังรวมถึงการย้อนกลับมาพิจารณาสถานภาพของการศึกษาดังกล่าวในปัจจุบัน ว่าสามารถรองรับการเตรียมบุคคลากรที่มีคุณภาพแก่สังคมต่อไปอย่างไร

บีไรเตอร์เสนอว่า บุคคลที่มีการศึกษานั้นจำเป็นต้องอยู่ในสังคมที่อุดมไปด้วยความรู้ โดยที่สถาบันการศึกษาควรมีบทบาทสำคัญในการสร้างความรู้ให้แก่สังคม ฉะนั้น ภาระหน้าที่ของการศึกษาศิลปศาสตร์ในคริสต์ศตวรรษที่ 21 คือ *การผลิตความรู้* (Beleiter, 2002: 119) โดยผู้เรียนต้องสามารถขยายฐานทางความรู้ของตนเองให้กว้างขวางขึ้น เพื่อให้เข้าใจโลกและความผันผวนที่เกิดขึ้นตามมาได้

ยิ่งกว่านั้น ในบทนำของหนังสือ *Liberal Education in a Knowledge Society* ฮาโรลด์ เฮนเดอร์สัน (Harold Henderson) และแบร์รี สมิธ (Barry Smith) ได้กล่าวถึง สภาพการณ์ที่การศึกษา

ศิลปศาสตร์ต้องเผชิญอยู่ในขณะนี้ว่ามี 4 ประเด็น คือ 1) การขยายตัวของความรู้อย่างรวดเร็วและไม่สามารถควบคุมได้ 2) ทักษะด้านความรู้เป็นสิ่งสำคัญที่สุดของการนำไปใช้งาน 3) ความรู้เป็นสิ่งแพร่กระจายอยู่กับทุกคน 4) การศึกษาศิลปศาสตร์ไม่ได้ยึดติดอยู่กับชนชั้นนำอีกต่อไป (โปรดดู Henderson and Smith, 2002: 1)

ประเด็นต่างๆ ทั้งสี่ที่เฮนเดอร์สันและสมิธหยิบยกขึ้นมาเสนอ มีความสำคัญต่อทิศทางของสังคมโดยรวมเป็นอย่างมาก แม้ว่าทั้งสองไม่ได้แจกแจงเนื้อหาสาระใดๆ ก็ตาม แต่ในความเป็นจริงแล้ว ประเด็นต่างๆ เหล่านี้ได้กลายเป็นสาระสำคัญของการหวนคืนสู่การศึกษาศิลปศาสตร์ในฐานะที่เป็นแนวทางในการเรียนรู้ของผู้คนในปัจจุบันแน่นอนว่าการขยายตัวของความรู้และหนทางในการรับรู้ความรู้หรือข้อมูลข่าวสารต่างๆ ในปัจจุบันนั้นสะดวกมากขึ้นด้วยความก้าวหน้าของสื่อและเทคโนโลยีด้านการสื่อสาร โดยเฉพาะระบบอินเทอร์เน็ตได้ทำให้ทุกคนสามารถค้นคว้าหรือเข้าหาความรู้ได้โดยง่าย ฉะนั้นการเรียนรู้จึงจำเป็นต้องมุ่งเน้นการคัดกรองความรู้ข้อมูลข่าวสารมากขึ้นด้วยวิจรรย์ญาณการใช้เหตุผลและสติปัญญาซึ่งต้องมีมากขึ้นตามลำดับในขณะเดียวกัน การขยายตัวของระบบการศึกษาที่มุ่งผลิตบุคลากรสู่ตลาดแรงงานไม่สามารถฝึกฝนผู้เรียนด้วยทักษะและความชำนาญด้านวิชาชีพได้เหมือนอดีต ด้วยเหตุที่พลวัตและความก้าวหน้าของนวัตกรรมด้านเทคโนโลยีเป็นไปอย่างรวดเร็วทำให้การฝึกฝนดังกล่าวพบข้อจำกัด

ดังนั้น คำถามที่เกิดขึ้นคือ ลักษณะของผู้ที่มีการศึกษาเป็นเช่นใด และมีกระบวนการเรียนรู้ใดสามารถทำให้ลักษณะเช่นนี้เกิดขึ้นได้ คำตอบที่ได้รับก็คือการหวนกลับมาทบทวนกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นพื้นฐาน

ที่สุด ที่สามารถทำให้มนุษย์พัฒนาศักยภาพความสามารถในด้านต่าง ๆ ได้ ด้วยเหตุนี้ การศึกษาศิลปศาสตร์จึงเป็นรูปแบบทางการศึกษาที่รองรับต่อเป้าหมายดังกล่าว ส่วนทิศทางการศึกษาศิลปศาสตร์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตคือการทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง และสามารถประมวลหรือบูรณาการความรู้เหล่านั้นมา เพื่อเป็นรากฐานการเรียนรู้ที่นำไปสู่การสร้างความรู้ ความเข้าใจในความรู้ใหม่ ๆ อันไม่มีที่สิ้นสุดต่อไป

กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ความสำคัญของการศึกษาศิลปศาสตร์ในปัจจุบันไม่ได้เป็นเพียงแค่วิชาของทางการเรียนรู้เท่านั้น หากยังรวมถึงแหล่งผลิตสร้างความรู้ให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียนโดยผู้เรียนเองเพื่อทำความเข้าใจต่อสรรพสิ่งที่เป็นอยู่อีกด้วย

อนาคตของการศึกษาศิลปศาสตร์

ในปัจจุบัน ความเข้าใจต่อพื้นฐานการศึกษาศิลปศาสตร์ไม่ได้เปลี่ยนไปจากปรัชญาและแนวคิดดั้งเดิมมากนัก แม้ว่าความเป็นจริงทางสังคมและกระแสโลกจะแปรเปลี่ยนเช่นใดก็ตาม ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษาศิลปศาสตร์ยังคงธำรงรักษาพันธกิจหลักคือการเปิดปัญญาผู้เรียน ยิ่งกว่านั้น การศึกษาศิลปศาสตร์ต้องพัฒนาหรือปรับปรุงหลักสูตรการศึกษา ด้วยการปรับเปลี่ยนเนื้อหาสาระด้านความคิด องค์ความรู้ และรายวิชาต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับความเป็นจริงที่เป็นอยู่ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถทำความเข้าใจต่อความเป็นจริง รวมทั้งยังสร้างวิสัยทัศน์แก่ผู้เรียนให้แลเห็นถึงทิศทางของสังคมและกระแสโลกโดยรวมอีกด้วย

ดังนั้น การศึกษาศิลปศาสตร์จึงไม่เพียงแต่ธำรงรักษาหลักการตามปรัชญาพื้นฐานด้านการศึกษาในอดีต หากยังต้องปรับปรุงเนื้อหาองค์ความรู้และความเข้าใจในทิศทางของสังคมและกระแสโลกอีกด้วย เพื่อเตรียมความพร้อมกับการเผชิญหน้าต่อความผันผวนในอนาคต ถ้าสถานภาพของการศึกษาศิลปศาสตร์ยังคงเป็นรูปแบบ เราสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประการ ดังนี้

1) การเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมโลกหรือการเป็นพลเมืองโลก (world citizen) แนวทางนี้เกิดขึ้นมาพร้อมๆ กับการตื่นตัวต่อผลกระทบของกระแสโลกาภิวัตน์ กล่าวคือ กระแสโลกาภิวัตน์ได้ทำให้เกิดความสัมพันธ์ของทุกแห่งในโลกด้วยการขับเคลื่อนของพลวัตทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม ในหนังสือ รัฐ-ชาติ กับ (ความไร้) ระเบียบโลกชุดใหม่ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬารได้นำเสนอภาพร่างของสังคมโลก ที่เราต่างรู้สึกว่าจะเคลื่อนตัวเร็วขึ้นและแคบลง เพราะความกระชับแน่นระหว่างเวลาและสถานที่ได้ทำให้เกิดความใกล้ชิดกันระหว่างผู้คนขึ้นด้วยการติดต่อสื่อสารและรับรู้ต่อสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้น ณ แห่งใดในโลก โดยเฉพาะปัญหาสภาพแวดล้อมและภัยทางธรรมชาติ วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ปัญหาผู้ก่อการร้าย เป็นต้น ไชยรัตน์ได้กล่าวถึงลักษณะของความกระชับแน่นนี้ไว้ดังนี้

ความกระชับแน่นระหว่างเวลาและสถานที่ ทำให้การเชื่อมโยงของเรากับโลกเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมหาศาล สถานที่ที่เคยดูห่างไกลหรือเข้าไม่ถึง กลักลับกลายเป็นสิ่งที่ใกล้และเข้าถึงได้ง่ายขึ้น ระบบเครือข่ายในระดับ

โลกเกิดขึ้นได้ก็ด้วยความกระชับแน่นของเวลาและสถานที่ เป็นลักษณะของการใช้เวลาน้อยหรือเท่าเดิม แต่เคลื่อนที่ได้ได้เร็วและไกลมากขึ้น นั่นคือ เทคโนโลยีการคมนาคมสื่อสารที่รวดเร็วย่นย่อระยะเวลาในการเดินทาง และทำให้ระยะห่างระหว่างพื้นที่หมดความสำคัญลง ขณะเดียวกันเวลากลับเพิ่มความสำคัญมากยิ่งขึ้น ยิ่งเทคโนโลยีการคมนาคมสื่อสารรวดเร็วขึ้นเท่าใด เรายิ่งเร่งรีบมากขึ้นเพียงนั้น ตัวอย่างเช่นยิ่งเครื่องคอมพิวเตอร์พัฒนาความเร็วมากขึ้นเท่าใด เรายิ่งรู้สึกว่าการรอคอยเพียงไม่กี่วินาที สำหรับการเชื่อมต่อเครือข่ายของคอมพิวเตอร์เป็นช่วงเวลาที่ยาวนานมาก! ยิ่งเวลากับสถานที่กระชับแน่นขึ้นเท่าใด เวลาที่ยิ่งมีค่ามากขึ้นเพียงนั้น และทำให้เรามีชีวิตที่เร่งรีบ และเป็นทาสของเวลามากขึ้น จนแทบไม่มีเวลาให้กับชีวิตของตัวเอง (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2549: 4)

คำอธิบายของไชยรัตน์นอกจากจะทำให้เห็นทิศทางของกระแสโลกที่เกิดขึ้นแล้ว ยังชี้ให้เห็นถึงแนวทางที่ทุกคนต้องเรียนรู้ที่จะปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นตามมาของกระแสโลกาภิวัตน์ สิ่งเหล่านี้ทำให้หลักสูตรการศึกษาศิลปศาสตร์ต้องนำเสนอเนื้อหาสาระทางความรู้และรายวิชาที่ทำให้ผู้เรียนเข้าใจในทิศทางของกระแสโลกมากยิ่งขึ้นด้วย นอกจากการบ่มเพาะสติปัญญาแล้ว การศึกษาศิลปศาสตร์ยังต้องเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนเข้าใจถึงบทบาทของตนเองที่เพิ่มขึ้นจากเดิม รวมถึงการรู้จักตำแหน่งแห่งหนของตนเอง

ในโลกที่เป็นที่พำนักอาศัย ด้วยเหตุนี้เอง พันธกิจของการศึกษาศิลปศาสตร์จึงต้องทำให้ผู้เรียนตระหนักต่อความสำคัญของการอยู่ร่วมโลกกันและความรับผิดชอบต่อสถานะการดำรงชีวิตของมนุษยชาติ

ดังนั้น เป้าหมายของการศึกษาศิลปศาสตร์คือการทำให้ผู้เรียนเข้าใจบทบาทใหม่ของตนเองในฐานะที่เป็นพลเมืองโลก ด้วยการสร้างสำนึกต่อการดำรงอยู่ร่วมกันในประชาคมโลก เนื่องจากความเป็นพลเมืองคือสำนึกที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถก้าวข้ามความสนใจในเรื่องของตนเองด้วยความใส่ใจต่อบทบาทของตนเองในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม ชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ และโลก ด้วยเหตุนี้ หลักสูตรการศึกษาศิลปศาสตร์ในมหาวิทยาลัยชั้นนำจึงเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม เช่น การรณรงค์รักษาสิ่งแวดล้อม การให้ความช่วยเหลือผู้ยากไร้ หรือประสพภัยธรรมชาติในที่ต่างๆ ทั่วโลก และโครงการเพื่อการกุศลต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ด้อยโอกาสในสังคมอื่นทั่วโลก เป็นต้น

ยิ่งกว่านั้น การศึกษาศิลปศาสตร์ยังได้ผนวกเอาแนวคิด cosmopolitanism เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งเพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนตระหนักถึงความจำเป็นและความสำคัญในการอยู่ร่วมกันในฐานะที่ทุกคนล้วนเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมโลก กล่าวคือ แนวคิด cosmopolitanism เป็นข้อเสนอทางความคิดที่ต้องการให้ทุกคนตระหนักต่อความเป็นชุมชนที่ทุกคนต่างอาศัยอยู่ร่วมกันในนามของประชาคมโลก อิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant) นักปรัชญาสมัยใหม่ได้กล่าวถึงแนวคิดนี้ในบทความ *Perpetual Peace* เพื่อหาทางปกป้องสันติภาพจากสงครามด้วยการกล่าวถึง *jus cosmopolitanum* (cosmopolitan law/right) ในขณะเดียวกันข้อเสนอของคานท์ยังส่งผลให้ทุกคนร่วมตระหนักถึงการดำรงอยู่ร่วมกัน

ของมวลมนุษยชาติ ที่สามารถก้าวข้ามขอบเขตของประชาชาติ เชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ โดยมีเป้าหมายเพื่อทำให้ทุกคนควรเคารพต่อสิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคของแต่ละคน

2) การเปิดโลกทัศน์ต่อความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรม และลักษณะพหุวัฒนธรรมนิยม (multiculturalism) กล่าวคือ การศึกษาศิลปศาสตร์นอกจากจะเน้นการศึกษาแขนงวิชาและตัวบทชั้นเลิศในศาสตร์ต่างๆ แล้ว ยังต้องจัดการเรียนการสอนในลักษณะวิชาที่ทำให้ผู้เรียนเข้าใจต่อทิศทางและความเป็นไปของสังคมที่เปิดกว้างตามกระแสโลก เพื่อให้ผู้เรียนสามารถดำเนินชีวิตหรือปรับตัวเข้ากับการมีชีวิตอยู่กับผู้อื่นได้ง่ายขึ้น

ปัจจุบันเป็นที่ทราบดีอยู่แล้วว่าพลวัตของสังคมวัฒนธรรมได้ทำให้สภาพสังคมทุกแห่งไม่สามารถปิดกั้นตัวเองหรือกีดกันหรือลดทอนคุณค่าทางวัฒนธรรมของคนอื่นได้ สิ่งที่ตามมาก็คือ ความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรมได้กลายเป็นประเด็นหลักของสังคมที่ไม่มีใครสามารถปฏิเสธหรือธำรงรักษาลักษณะทางวัฒนธรรมของตนเองให้บริสุทธิ์ได้ ในทางตรงข้าม ทุกคนย่อมต้องเรียนรู้ ยอมรับหรือปรับตัวเพื่อดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่น

ยิ่งกว่านั้น ภายใต้กระแสโลกที่มีอุดมการณ์เสรีประชาธิปไตยเป็นอุดมการณ์หลักนั้น การให้ความสำคัญและการคุ้มครองต่อสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานและความเสมอภาคของทุกคนได้กลายเป็นสาระสำคัญของชีวิตทางสังคม ฉะนั้น ลักษณะทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นแบบแผนพื้นฐานในการดำเนินชีวิตย่อมมีลักษณะเฉพาะและแตกต่างหลากหลายต่อกัน ซึ่งไม่สามารถลดทอนมาสู่ความเป็นแบบแผนเดียวกันได้

คงไม่มีใครปฏิเสธได้ว่า ความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมล้วนมีสาเหตุมาจากความไม่สามารถเลือกเกิดเป็นมนุษย์ที่อยู่ภายใต้สภาวะในการดำรงอยู่ที่เหมือนกันได้ กล่าวคือ แต่ละคนย่อมเกิดมาภายใต้การบ่มเพาะทางวัฒนธรรม ความแตกต่างทางเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ศาสนา หรือแม้กระทั่ง เพศสภาพ ฉะนั้น ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันท่ามกลางความแตกต่างดังกล่าวได้ด้วยการยอมรับและรับรู้ความเป็นมนุษย์ของแต่ละคนด้วยการเรียนรู้และเข้าใจในลักษณะพหุวัฒนธรรมที่เป็นอยู่

ความสนใจต่อลักษณะพหุวัฒนธรรมนิยมมีมากขึ้น เมื่อวงวิชาการได้หันเหความใส่ใจที่เคยมีต่อเศรษฐกิจกับการเมืองมาสู่มิติทางวัฒนธรรมในช่วงปลายทศวรรษ 1980 เพื่อศึกษาความแยกย่อยทางสังคมวัฒนธรรมที่ยังรากลงไปถึงวิถีชีวิตและชีวิตประจำวัน จนพบว่าวัฒนธรรมได้เข้ามากำหนด (determine) หรือ ก้ากับ (conduct) บุคลิกภาพทางสังคมและการดำรงอยู่ของมนุษย์ ผ่านภาษา อารมณ์ ความรู้สึก ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสุนทรีย์ยะ ลักษณะทางเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ศาสนา และขนบธรรมเนียมประเพณี ผลที่ตามมาของการหันเหความสนใจมาสู่มิติทางวัฒนธรรมนี้ได้ทำให้การศึกษาศิลปศาสตร์ขยายแขนงวิชาความรู้ด้วยการเปิดมุมมองและประเด็นศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมอย่างมากมาย ลักษณะวิชา เช่น วัฒนธรรมข้ามแดน ความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรมในสหรัฐอเมริกา เป็นต้น ได้รับการบรรจุในหลักสูตรศิลปศาสตร์ตามมหาวิทยาลัยชั้นนำ

3) การบูรณาการองค์ความรู้ต่างๆ เพื่อบ่มเพาะจินตนาการทางความคิด แม้ว่ารากฐานการศึกษาศิลปศาสตร์จะมุ่งเน้นการพัฒนาสติปัญญา แต่นั่นก็มิได้หมายความว่าการศึกษาศิลปศาสตร์จะละเลย

ต่อการสั่งสมองค์ความรู้ให้แก่ผู้เรียน ในทางตรงข้าม การศึกษาศิลปศาสตร์ยังคงมุ่งเน้นให้ผู้เรียนศึกษาองค์ความรู้ใหม่ๆ อีกด้วย เนื่องจากองค์ความรู้ดังกล่าวนอกจากจะทำให้ผู้เรียนสามารถก้าวทันต่อความเป็นไปและความเปลี่ยนแปลงของสังคมและกระแสโลกแล้ว องค์ความรู้ดังกล่าวยังเป็นการเปิดโลกทัศน์และจินตนาการทางความคิด ด้วยการศึกษาระดับต่างๆ อย่างเป็นสหวิทยาการอีกด้วย กล่าวคือ การศึกษาศิลปศาสตร์เป็นการศึกษาที่ต้องการให้ผู้เรียนสร้างฐานความรู้ที่กว้างขวาง ด้วยความพยายามสลายและก้าวข้ามสาขาวิชาหรือแขนงวิชา รวมทั้งความพยายามบูรณาการองค์ความรู้ผ่านสาขาวิชาหรือแขนงวิชาต่างๆ อีกด้วย

ยิ่งกว่านั้น กระบวนการเรียนรู้ของการศึกษาศิลปศาสตร์ในปัจจุบันยังได้จัดหมวดหมู่และแขนงวิชา เช่น เพศสภาพและสตรีศึกษา (Gender and Women Studies) วัฒนธรรมศึกษา (Cultural Studies) สื่อศึกษา (Media Studies) เป็นต้น ควบคู่ไปกับสาขาวิชาต่างๆ ทางด้านมนุษยศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศาสตร์ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถแลเห็นมุมมองอันหลากหลายจากแขนงความรู้อันหลากหลายในการพิจารณาประเด็นใดประเด็นหนึ่ง

4) การเตรียมความพร้อมสำหรับการดำเนินชีวิตท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมหรือความผันผวนของกระแสโลก โดยเฉพาะการเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงทางอาชีพการงาน ซึ่งอาจจะมีมูลเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสภาพเศรษฐกิจ การโยกย้ายฐานการผลิต นวัตกรรมทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความไม่จำเป็นหรือความไม่ต้องการอาชีพบางอาชีพในตลาดแรงงาน หรือการเกิดขึ้นของอาชีพการงานใหม่ๆ ในอนาคต เป็นต้น

การศึกษาศิลปศาสตร์ตระหนักในความผันผวนในการดำเนินชีวิตดังกล่าว จึงวางหลักสูตรการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเข้าใจต่อพลวัตทางสังคมและกระแสโลกมากขึ้น ด้วยการขยายเนื้อหาสาระทางความรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเปลี่ยนแปลงวิชาชีพแรกสู่วิชาชีพที่สองได้โดยง่าย แม้ว่าการศึกษาศิลปศาสตร์จะไม่ได้มีเป้าหมายในการฝึกฝนทักษะหรือความชำนาญการทางวิชาชีพเพราะเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้สามารถเรียนรู้จากการทำงานหรือการพัฒนาความรู้ความสามารถในระดับบัณฑิตศึกษา แต่นั่นไม่ได้หมายความว่าการศึกษาศิลปศาสตร์จะไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการเลือกสรรวิชาชีพและความถนัดของผู้เรียน ในทางตรงข้าม พันธกิจหลักประการหนึ่งของการศึกษาศิลปศาสตร์ คือ การเสริมสร้างความเข้าใจและการเตรียมความพร้อมต่อความไม่แน่นอนต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นด้วยความสุขุมรอบคอบ รวมทั้งคาดหวังให้ผู้เรียนมีความตระหนัก และตรวจสอบแนวทางกับเป้าหมายในการดำเนินชีวิตของตนเอง

สรุป

การศึกษาศิลปศาสตร์นอกจากจะมีรากฐานและประวัติศาสตร์ที่ยาวนานแล้ว การศึกษาศิลปศาสตร์ยังคงเป็นหนทางที่จะทำให้มนุษย์พัฒนาสติปัญญา ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และการวิพากษ์สำหรับทิศทางของสังคมในอนาคตอีกด้วย นี่คือจุดเด่นของการศึกษาศิลปศาสตร์ที่ต้องการเน้นการพัฒนาศักยภาพทางความคิดผ่านกระบวนการเรียนรู้และองค์ความรู้ต่างๆ ที่ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทบาทของตนเองมากขึ้น ในขณะเดียวกัน การศึกษาศิลปศาสตร์ได้พยายามขจัดข้อจำกัดที่ปิดกั้นโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน ด้วย

การทำให้ผู้เรียนได้ปะทะทางความคิดและสติปัญญาเพื่อให้สามารถปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเพื่อรองรับกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในอนาคตได้ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงด้านวิชาชีพ การโยกย้ายถิ่นฐานที่อยู่ และที่สำคัญที่สุด การเปิดรับและทำความเข้าใจต่อโลกที่ไม่เต็มไปด้วยอคติ

ดังนั้น การกลับมาทบทวนปรัชญาและแนวคิดของการศึกษาด้านศิลปศาสตร์ภายใต้การเปลี่ยนผ่านของเวลาจากอดีต ปัจจุบัน และอนาคต คือ การเตรียมความพร้อมทั้งในเชิงความเข้าใจต่อรากฐานทางความคิดของการศึกษาศิลปศาสตร์และการวางนโยบายด้านการศึกษาเพื่อรองรับต่อพลวัตทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมในอนาคตท่ามกลางความผันผวนของกระแสโลกที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

บรรณานุกรม

- Adler, Mortimer. (1982). *The Paideia Proposal: An Educational Manifesto*. New York: Macmillan.
- Aloni, Nimrod. (1997). "A Redefinition of Liberal and Humanistic Education." in *International Review of Education*. Volume 43, Number 1: 87-107.
- Bereiter, Carl. (2002). "." in (Smith, 2002).
- Bérubé, Michael. (2006). *What's Liberal about the Liberal Arts? Classroom Politics and "Bias" in Higher Education*. New York: Norton.
- Bloom, Allan. (1987). *The Closing of the American Mind: How Higher Education Has Failed Democracy and Impoverished the Souls of Today's Students*. New York: Simon and Schuster.
- Nussbaum, Martha C. (1997). *Cultivating Humanity: A Classical Defense of Reform in Liberal Education*. Cambridge, MA.: Harvard University Press.
- Kaplan, Andrew. (1992). "The New Disciplines of Liberal Education." in *Curriculum Inquiry*. Volume 22, Number 1. (Spring): 47-65.
- Lewis, Harry. (2007). *Excellence without a Soul: Does Liberal Education Have a Future?* New York: Norton.
- Mulcahy, D.G. (2008). *The Educated Person: Toward a New Paradigm for Liberal Education*. Lanham: Rowman & Littlefield.

- Newman, John Henry. (1996). *The Idea of University*. (ed.) Frank M. Turner. New Haven: Yale University Press.
- Oakley, Francis. (1992). *Community of Learning: The American College and the Liberal Arts Tradition*. Oxford: Oxford University Press.
- Partington, Geoffrey. (1984). "Liberal Education and Its Enemies." in *Canadian Journal of Higher Education*. Volume 9, Number 4. (Autumn): 395-410.
- Parker, H. (1890). "The Seven Liberal Arts." in *The English Historical Reviews*. Volume 5, No. 19. (July): 417-61.
- Pring, Richard. (1995). "The Community of Educated People." in *British Journal of Educational Studies*. Volume 43, No. 2. (June): 125-45.
- Smith, Barry. (ed.) (2002). *Liberal Education in a Knowledge Society*. La Salle: Open Court.
- Steiner, Elizabeth. (1984). "Toward a Conception of the Role of the Arts in Liberal Education." in *Studies in Art Education*. Volume 26, Number 1. (Autumn): 5-13.
- Strauss, Leo. (1995). *Liberalism: Ancient and Modern*. Chicago: The University of Chicago Press.

-2-

ศิลปศาสตร์: ความหมายในบริบทสังคมไทย

บทนำ

คำว่า *ศิลปศาสตร์* เป็นที่รู้จักในเมืองไทยมานานแล้ว เมื่อพิจารณาความหมายของคำคำนี้ จะเห็นว่ามีที่มาจากภาษาสันสกฤต ประกอบด้วยคำว่า *ศิลป์* หมายถึง ฝีมือทางการช่าง และ *ศาสตร์* หมายถึง ตำรา วิชา เมื่อรวมความหมายจะหมายถึงตำราว่าด้วยความรู้ 18 ประการและวิชาในการช่างและศิลป์ อย่างไรก็ตาม คำว่า *ศิลปศาสตร์* ในอดีตกับปัจจุบันมีความหมายแตกต่างกัน ในปัจจุบันเข้าใจว่า *ศิลปศาสตร์* เป็นศัพท์บัญญัติ มีความหมายตรงกับคำว่า *Liberal Arts* ในภาษาอังกฤษ การศึกษาเกี่ยวกับคำ *ศิลปศาสตร์* ในที่นี้จึงมุ่งอธิบายถึงความเข้าใจของคนในสังคมไทยที่มีต่อความหมายของคำว่า *ศิลปศาสตร์* ซึ่งนำมาสู่ความเข้าใจคำว่า *ศิลปศาสตร์* ตามความหมายที่รับรู้กันอยู่ในปัจจุบัน

ความหมายคำว่า *ศิลปศาสตร์* ก่อนรับอิทธิพลตะวันตก

คำว่า *ศิลปศาสตร์* น่าจะเข้ามาในสังคมไทยก่อนหน้าการบัญญัติศัพท์ *ศิลปศาสตร์* แทนคำว่า *Liberal Arts* อย่างน้อยที่สุดคือในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นคำที่ใช้อยู่ในวรรณคดีประเภทเรื่องแต่ง (fiction) ที่มีที่มาจากอินเดีย ดังปรากฏในบทละครเรื่อง *รามเกียรติ์* ฉบับ

รัชกาลที่ 1 บทละครเรื่อง อิเหนา ฉบับรัชกาลที่ 2 พระปฐมสมโพธิกถา และร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก เป็นต้น หากพิจารณาในแง่ที่ว่าวรรณคดีเหล่านี้ล้วนเคยมีการแต่งมาก่อนแล้วในสมัยอยุธยา จึงเป็นไปได้ว่าคำหรือความคิดเกี่ยวกับการเรียน ศิลปศาสตร์ น่าจะมีมาบ้างแล้วในสมัยนั้นแต่ไม่ปรากฏคำเต็มรูปอย่างเช่นในสมัยรัตนโกสินทร์

ความหมายของคำว่า ศิลปศาสตร์ ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ที่ใช้อยู่ในวรรณคดีเหล่านั้น หมายถึงวิชาความรู้อย่างหนึ่งที่โอรส กษัตริย์จะต้องเล่าเรียนในช่วงวัยเยาว์เพื่อที่จะเติบโตและครองเมืองต่อไปในอนาคต ดังที่พระรามกล่าวขอเรียนวิชากับพระฤๅษีว่าพระบิดาให้พระองค์และอนุชามา เรียนศิลปศาสตร์ไทรเพท ทั้งพระเวทวิทยากล้าหาญ สำหรับอัครราชกุมาร เช่นเดียวกับอิเหนาในบทละครเรื่อง อิเหนา ฉบับรัชกาลที่ 2 อันศิลปศาสตร์สำหรับกษัตริย์ ทุกสิ่งสารพัด หัตถา รำกริชรำกระบี่ขี่อาชา ศึกษาซ่อมเล่นไม่เว้นวัน การเรียนศิลปศาสตร์นี้ผู้เรียนต้องเรียนเพื่อให้เกิดความรู้ วิชาการ ซึ่งน่าจะหมายถึงสรรพวิชาเห็นได้จากเนื้อความในบทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกความว่า

รู้ศิลปศาสตร์ไทรเพท	ฤทธิเดชตั้งดาบท้าหาญ
ถาวรพิศศึกษาวิชาการ	ชันฉันทนฤทุกสิ่งไป
เฉลียวเฉลียวรู้รอบขอบเขต	ราชกิจหนักเบาเอาใจใส่
ต่างเนตรต่างกรรณภูษา	สิ่งใดมิได้เฝ้าหา

(พุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, 2545: 43, เน้นโดยผู้วิจัย)

การเรียนศิลปศาสตร์นั้น มักมีสาเหตุจากการที่ตัวละครได้รับมอบหมายหน้าที่สำคัญในวรรณคดีไทยมักเป็นการได้รับมอบราชสมบัติ

และตัวละครจะเห็นว่าตนยังไม่มีคุณสมบัติเพียงพอที่จะปกครองบ้านเมืองได้จึงจำเป็นต้องไปศึกษาหาความรู้ หรือจะเห็นว่าบิดามารดาส่งบุตรไปศึกษาเล่าเรียนศิลปศาสตร์เพื่อให้มีความรอบรู้ รู้ลึกซึ้ง ปฏิบัติได้จริงและเชี่ยวชาญเพียงพอที่จะรับหน้าที่สำคัญนี้ สิ่งหนึ่งที่สนับสนุนให้เห็นว่าการเรียนรู้อุปการศึกษาศาสตร์มีความสำคัญ คือ มีเนื้อความบางตอนในบทละครเรื่องอุณรุทกล่าวถึงเหตุผลที่ขุนยักษ์ไปบูรณอุทยานเพราะอุทยานจะสอนวิชาความรู้แก่มนุษย์และเทวดา แล้ว จะมีผู้รู้ศิลปศาสตร์องอาจหากลัญไม่ แสดงว่าการเรียนศิลปศาสตร์ทำให้มีความรอบรู้กว้างขวาง รู้เท่าทัน และสามารถแก้ปัญหาหรือทำให้พ้นจากการถูกข่มเหงเอาเปรียบได้และป้องกันภัยได้ เพราะการเรียนศิลปศาสตร์ทำให้มีความเชี่ยวชาญ กล้าหาญ มีฤทธิ์ซึ่งเป็นที่มาของอำนาจ ดังความหลายตอนที่ปรากฏในบทละครเรื่องรามเกียรติ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ความว่า

จะใคร่เรียนศิลปศาสตร์	ให้เรื่ออำนาจแก่ตัว
	(พุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, 2515: 64)

จะเรียนศิลปศาสตร์พระอาจารย์	ให้ชำนาญชาญฤทธิ์แก่ตัว
	(พุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, 2515: 65)

การมีอำนาจนี้เองทำให้โอรสพร้อมที่จะเป็นกษัตริย์ จึงมีเนื้อความบางตอนกล่าวว่า วิชาศิลปศาสตร์เป็น วิชาชายในโลกรี้ (พุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, 2507: 426) และการรู้ศิลปศาสตร์เป็นวิชาสำหรับราชสุริยวงศ์เรื่องศรี (พุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, 2507: 425) เมื่อเรียนจบแล้วจะมีความ แผลมหลักปรัชญาจากกล้าหาญ (พุทธยอดฟ้า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2507: 428) และ จะได้สืบสุริยวงศ์อวตาร เป็นประธาน
โลกาชาตรี (พุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, 2507: 428)

เรื่องกฎที่เสด็จตั้งตั้งโดยศิลปิน
ทั้งหกชั้นฟ้าบาตาด
ขจรเดชตั้งตั้งโดยศิลปิน
ผู้ใดไม่ทวนเถย
(พุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, 2515: 67)

สืบตั้งตั้งโดยศิลปิน
เป็นประธานแห่งหมู่กุ่มกุ่ม
(พุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, 2515: 735)

จากเนื้อความทำให้ตีความได้อีกว่า ศิลปศาสตร์อาจไม่ใช่
การเรียนของผู้ที่เตรียมตัวเป็นกษัตริย์เพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นวิชา
สำหรับผู้นำ เห็นจากการใช้คำว่า ประธานของโลก และ ประธานของ
หมู่กุ่มกุ่มกุ่ม ซึ่งน่าจะหมายถึงประธานของสังคมทั้งระดับโลกและ
ระดับท้องถิ่น อีกทั้งยังกล่าวว่าเป็นวิชาสำหรับชายซึ่งมีบทบาทเป็น
ผู้นำสังคม

พระบิดเรตให้เรียนศิลปะโดย
ทุกชั้นรูตั้งโดยบริษัท
พระเดชตั้งโดยเสวยเสวย
พระเกียรติตั้งโดยทุกนครขจรยศ
สำหรับราชศิลปิน
แต่ในชั้นหาได้เสวย
เสวยโดยคุณเสวยเสวย
เกรงตั้งตามตทั้งแปดทิศ
(พุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, 2546: 86)

ในพระปฐมสมโพธิกถา ฉบับสมเด็จพระมหาสมณเจ้า
กรมพระปรมาภิไธยวชิราวุธ ปรีจเฉทที่ 5 กล่าวถึงกษัตริย์สัถยราช

ปรารถนาจะทดสอบศิลปศาสตร์ของเจ้าชายสิทธัตถะเนื่องจาก
พระราชกุมารมีพระรูปอันงามอาจนำมาซึ่งความเลื่อมใสแก่ผู้ใดที่ศนา
แล้วก็เกิดในมหาอสิริยราชกุมารแต่ไม่รู้ศิลปศาสตร์สิ่งใด ข้าพระพุทธเจ้า
ทั้งหลายยังไม่ควรที่จะถวายธิดาก่อน (ปรมาณุชิตชิโนรส, 2524: 77)
แสดงให้เห็นความคิดเกี่ยวกับการรู้ศิลปศาสตร์ว่าเป็นคุณสมบัติ
ประการสำคัญที่ช่วยเชิดชูบุคคล และมีกรายกย่องการมีความรู้มีปัญญา
ว่าเป็นคุณสมบัติที่เหนือคุณสมบัติอื่นคือรูปสมบัติและทรัพย์สมบัติ แต่
พระมหาสัตว์ตรัสว่าพระองค์มีต้องศึกษาเล่าเรียน ครั้นแล้วก็ สำแดง
ศิลปศาสตร์ธนูทั้ง 12 ประการ อันเป็นอนัญสาธารณะมิได้ทั่วไปแก่ผู้อื่น
คือ ผู้อื่นมิได้รู้จักสำแดงได้ (ปรมาณุชิตชิโนรส, 2524: 78) ในเรื่อง
ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์หิมพานต์ กล่าวถึงคุณลักษณะของ
พระเวสสันดรไว้ว่า ทรงลักษณะราศีพร้อมมูล ทั้งพระบารมีก็เพิ่มพูนผุด
พุ่ง ดุจจันทร์จรัสรุ่งในนภา ทั้งพระปรีชาก็เชี่ยวชาญ ศิลปานัน นิปผุดติ
รู้ศิลปศาสตร์สิบแปดประการก็เสร็จสิ้น (มหาเวสสันดรชาดก, 2511:
21-22)

นอกจากนี้ ในปัญญาสาชาดก ฉบับหอสมุดแห่งชาติ ซึ่งรวบรวม
ตีพิมพ์มาตั้งแต่ พ.ศ.2467 แสดงให้เห็นขนบการเรียนศิลปศาสตร์
ในนิทานชาดกเป็นจำนวนมาก เช่น ในสุวรรณกุมารชาดกความว่า
พระโพธิสัตว์มีวัยวัฒนาการได้ 16 ปี ก็ทรงพระกำลังอันว่องไว
พร้อมทั้งกำลังกายและกำลังปัญญา ทรงรอบรู้ในสรรพวิทยาและชำนาญ
ในศิลปศาสตร์ธนู 18 ประการ (ปัญญาสาชาดก, 2499: 318)
ในเรื่องกนกวรรณราชชาดก กล่าวถึงบุโรหิตที่ เป็นผู้รอบรู้ศิลปศาสตร์
ทั้งปวง (ปัญญาสาชาดก, 2499: 358) เรื่องวนาวนชาดกกล่าวถึง
พระราชกุมาร ฉลาดรอบรู้ในสรรพวิทยาและศิลปะต่างๆ (ปัญญาสาชาดก,

2499: 4) และเรื่องสุวรรณวงศ์ชาดกกล่าวถึงพระสุวรรณวงศ์กุมาร ทรงปรีชารอบรู้สรรพศิลปะทั้งมวล (ปัญญาสาตก, 2499: 594) ในเรื่องสุธนชาดกปรากฏความว่า พระราชกุมารสุธนโพธิสัตว์นั้น ครั้นมีพระชนม์เจริญวัยโดยลำดับ ก็รอบรู้ศิลปศาสตร์ธนูเจนจบหาผู้ใด ที่จะเปรียบเสมอมิได้ (ปัญญาสาตก, 2499: 82) เช่นเดียวกับในสุธนชาดก ซึ่งพระโพธิสัตว์เกิดเป็นพระสุธนกุมาร ได้ทรงศึกษาศิลปศาสตร์เชี่ยวชาญหาผู้อื่นจะเปรียบปานมิได้ (ปัญญาสาตก, 2499: 27) และในสมุทโฆษชาดกซึ่งเล่าว่า เมื่อพระโพธิสัตว์ พระชันษาได้ 16 ปี มีพระกายงามโสภณ แลได้ทรงศึกษาศิลปศาสตร์รู้ชำนาญมีกิตติศัพท์แผ่ซ่านลือไปทั่วโลก (ปัญญาสาตก, 2499: 3)

การเรียนศิลปศาสตร์ที่ปรากฏในวรรณคดีสันสกฤตและพุทธ ดังที่กล่าวมานั้น กล่าวได้ว่ามุ่งเน้นไปที่วิชา ธนู ดั่งมีคำเรียกการเรียนวิชาศิลปศาสตร์ด้วยคำอื่น เช่น ศิลป ศร ศรศิลป์ ศิลปศร ศิลปศาสตรา ศรศาสตร์ วิชา วิทยา วิชาการ วิชาการศรศรี ธนูศิลป์ชัย ศิลปชัย ศรศิลป์วิทยา ที่กล่าวเฉพาะเจาะจงถึง ศิลปศาสตร์ธนู 12 ประการ และ ศิลปศาสตร์ธนู 18 ประการ คือวรรณคดีพุทธ ลักษณะวิชาธนู ดังกล่าวปรากฏชัดในวรรณคดีนิทานสมัยอยุธยาซึ่งเรียกวิชาธนูว่า ศิลปะธนู ดังในเรื่องอนิรุทธคำฉันท์ กล่าวถึง ศรศิลป์ ซึ่งหมายถึง ศิลปะ ในการยิงศร และ ศรศาสตร์ ซึ่งหมายถึง ศาสตร์แห่งศร หรือความรู้ เกี่ยวกับการแผลงศร (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550: 269) ในความ ตอนทีกล่าวถึงเหล่าเสนาทหารของพระกฤษณะว่า พ้อนแพนทวนเขน ดาวคม เพียงปาดป่ายลม และศรศิลป์สำแดง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550: 5) และในตอนทีกล่าวถึงการบรรจบระหว่างพระกฤษณะกับ ท้าวกรุงพาน ความว่า บัดพระเพลิงแผลงศรศาสตร์ ศรอันนิเวศ ยัง

พระครุทชาญไชย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550: 52) และในสมุทโฆษ คำฉันท์ ตอนเตรียมการสมุทพรพระสมุทโฆษกับนางพินทุมาตี ได้จัด ให้มีการประลองศิลปธนูผู้ใดและยกโล่ห์ธนูดำเลิงสายแสดงศิลปศรหลาย กลได้ตั้งจินดา และพระสมุทโฆษเป็นผู้ได้ชัยชนะ พระแสดงศรศิลป์ บนาน โดยพระภูบาล สีหนรคูปต์รังปอง (สมุทโฆษคำฉันท์, 2518: 99, 102)

อย่างไรก็ตาม คำว่า ศิลปศาสตร์ เข้าใจว่าไม่น่าจะหมายถึง แต่เฉพาะวิชาธนู หากหมายถึงสรรพวิชาที่ชั้นสูงพึงศึกษาเล่าเรียน เนื่องจากเมื่อพิจารณาย้อนไปถึงคำศัพท์ ศิลปศาสตร์ ซึ่งประกอบด้วย ศิลปะ และ ศาสตร์ คำนี้กล่าวได้ว่าเป็นคำที่มีปรากฏอยู่แล้วในภาษา สันสกฤต ในหนังสือพจนานุกรมสันสกฤต-อังกฤษ (A Sanskrit-English Dictionary) ของ Sir Monier Monier-Williams แปลความหมายของคำ silpa ว่าหมายถึง the art of variegating, variegated or diversified appearance, decoration, ornament, artistic work และ คำว่า silpasatra ว่ามีความหมายเดียวกับ silpavidya คือ the sciences of arts or mechanics (ศาสตร์ว่าด้วยการรังสรรค์งานศิลป์และเครื่องกล) และยัง ให้ความหมายเพิ่มเติมว่า name of a particular class of works on any mechanical or fine art, as architecture (Monier-Williams, 2000: 1073) ส่วนหนังสือ The Complete Kama Sutra ระบุถึงวิชา shilpa shatra ว่าหมายถึง architecture หรือวิชาสถาปัตยกรรม เป็นวิชาหนึ่งในสามสิบแปดวิชาที่เป็นส่วนหนึ่งของ The Artha Shastra

ความหมายของศิลปศาสตร์ที่หมายถึงสรรพวิทยาหรือความรู้ ต่างๆ นั้น มีรายละเอียดขยายความอยู่ในวรรณคดีคำสอนของอินเดีย ที่เผยแพร่เข้ามาในดินแดนแถบนี้คือ โลกนิติ ภาคบัณฑิตกัณฑ์

(โลกนี้ดีสุดวิเศษนี้ดี, 2540: 22) และในธรรมเนียมนี้ ภาคศิลปปถา
(ราชบัณฑิตยสถาน, 2537: 318-9) กล่าวถึง ศิลปศาสตร์ ว่ามี
18 ประการ คือ

1. สุติ = วิชาว่าด้วยความรู้รอบตัว หรือความรู้ทั่วไป
2. สมมติ = วิชาว่าด้วยจารีตประเพณี
3. สงขยา = วิชาคำนวณ
4. โยค = วิชาอันตรายกรรม
5. นีติ = วิชานิติศาสตร์
6. วิเสสิกา = วิชาพยากรณ์
7. คนุชพูพา = วิชานาฏศิลป์
8. คณิกา = วิชาพลศึกษา
9. ธนุพูเพธา = วิชายิงธนู
10. ปูรณนา = วิชาโบราณคดี
11. ดิกิจฉา = วิชาแพทยศาสตร์
12. อิติหาสา = วิชาพงศาวดารและประวัติศาสตร์
13. โชติ = วิชาดาราศาสตร์
14. มายา = วิชาพิชัยสงคราม
15. ฉนุท = วิชาการประพันธ์
16. เหตุ = วิชาตรรกศาสตร์ หรือวาทศาสตร์
17. มนุตา = วิชามนตรศาสตร์หรือวิชาเกี่ยวกับเวทมนตร์
18. สทุทา = วิชาสัตตศาสตร์

นอกจากนี้ บางตำรายังมีการอธิบายที่แตกต่างออกไป เช่น
รู้ฟังเสียงสัตว์ รู้พิจารณาภูเขาและต้นไม้ รู้หลักปกครองคน รู้ทิศ
อันเป็นมงคล รู้เลี้ยงสัตว์และปลูกพืช (ชิต บุรทัต, 2521: 43-44)

หรือ วิชาโยคยন্ত্র คือการช่างยนต์ การใช้เครื่องยนต์ วิเสสิกา คือ
พาณิชยศาสตร์ หรือความรู้อันทำให้เกิดมงคล เกตุ คือวิชาพูด คณิกา
คือวิชาออกกำลังกาย อิติหาสา คือตำนานหรือประวัติศาสตร์ เป็นต้น
(สุริวงส์ พงศ์ไพบูลย์, 2525: 24-25, เจือ สตะเวทิน, 2516: 395-
396, ถนอมวงศ์ ล้ำยอดมรรคผล, 2545: 4)

จะเห็นได้ว่าศิลปศาสตร์เป็นวิชาที่ประกอบด้วยความรู้ทั่วไป
และความรู้ชั้นสูง ความรู้ทั้งที่เป็นวิทยาศาสตร์และศิลปะ ความรู้
เฉพาะทาง ความรู้ที่เหมาะสมกับวาระ อาชีพ และหน้าที่ เป็นต้น หาก
ผู้ใดเรียนได้ครบถ้วนและเข้าใจลึกซึ้งก็จะเป็นผู้รอบรู้สรรพวิทยาจนจบ
ศิลปศาสตร์

กล่าวได้ว่า คำว่า ศิลปศาสตร์ เป็นคำศัพท์เดิมที่มีมาแล้ว
ในอินเดีย และสังคมไทยน่าจะรับเอาคำนี้เข้ามาพร้อมกับการรับเอา
วัฒนธรรมอินเดียอื่นๆ และปรากฏร่องรอยให้เห็นในวรรณคดี แต่คำว่า
ศิลปศาสตร์ที่ปรากฏในวรรณคดีไทยประเภทนิทานกลับมุ่งที่ความหมาย
เดียวของศิลปศาสตร์ คือ วิชาธนู ทั้งนี้เพราะเนื้อเรื่องของวรรณคดี
เหล่านั้นเป็นเรื่องราวของตัวละครชั้นสูง คือ กษัตริย์ และเนื้อเรื่องเด่น
คือการทำสงคราม ตัวละครมีธนูเป็นอาวุธ การเรียนวิชาการใช้ธนูและ
การใช้ธนูจึงเป็นสิ่งที่กล่าวถึงแต่เพียงอย่างเดียว อย่างไรก็ตาม ความรู้
จากโลกนี้ดีและธรรมเนียมดี ทำให้คนไทยเข้าใจความหมายของศิลปศาสตร์
ขยายออกไปจากเดิม และทำให้มีการนิยามความหมายของศิลปศาสตร์
ในยุคต่อมาว่าเป็นสรรพวิทยาจนจบจนปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จาก
ความหมายที่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานฉบับต่างๆ
กล่าวว่า เป็นตำราว่าด้วยวิชาความรู้ต่างๆ 18 ประการ ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493

ศิลปศาสตร์ น. ตำราว่าด้วยวิชาความรู้มี 18 ประการ เช่น
ตำราการคำนวณ ตำรายิงธนู เป็นต้น

พจนานุกรมไทย ซึ่งจัดพิมพ์โดยราชบัณฑิตยสถาน

เมื่อ พ.ศ. 2520

ศิลปศาสตร์ น. ตำราว่าด้วยวิชาความรู้ต่างๆ, วิชาใน
การช่างและศิลป์ (liberal arts)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525

ศิลปศาสตร์ น. วิชาต่างๆ ซึ่งไม่ใช่วิชาทางเทคนิค หรือ
ทางอาชีพ เช่น ภาษาศาสตร์ ปรัชญา ประวัติศาสตร์; (โบ)
ตำราว่าด้วยวิชาความรู้เกี่ยวกับฝีมือ มีอยู่หลายประการ
เช่น การคำนวณเลขพานาที่ ตำราเพลงสร.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542

ศิลปศาสตร์ น. วิชาต่างๆ ซึ่งไม่ใช่วิชาทางเทคนิค
หรือทางอาชีพ เช่น ภาษาศาสตร์ ปรัชญา ประวัติศาสตร์;
ตำราว่าด้วยวิชาความรู้ต่างๆ ในสมัยก่อนพุทธกาล
มี 18 ประการ

จากความหมายที่ยกมาจะเห็นได้ว่าการอธิบายความหมาย
ของคำว่า ศิลปศาสตร์ ในพจนานุกรมของราชบัณฑิตยสถาน ซึ่งเป็น
หน่วยงานหลักในการบัญญัติและให้นิยามความหมายของศัพท์ต่างๆ

ในสังคมไทย ได้อธิบายความหมายของ ศิลปศาสตร์ ในความคิด
แบบตะวันตกออกมาโดยตลอด แต่เริ่มมีการอธิบายในความหมายของ
liberal arts แบบตะวันตกในฉบับ พ.ศ. 2520 และต่อมาความหมาย
ตามแบบตะวันตกก็กลายเป็นความหมายหลัก หรือถือเป็นความหมาย
ปัจจุบันและความหมายตามแนวคิดแบบตะวันออกลายเป็นความหมาย
เก่าไป

นอกจากในพจนานุกรมแล้ว นักภาษาไทยท่านอื่นยังได้
อธิบายถึงคำว่า ศิลปศาสตร์ โดยสังเกตได้ว่าการอธิบายจะปรากฏ
คำอธิบายความหมายตามความคิดแบบตะวันออกและแบบตะวันตก
ควบคู่กัน และบางท่านก็มีการอธิบายความหมายของคำว่า ศิลปะ และ
ศาสตร์ แยกกัน เช่น ในพจนานุกรมพจนานุกรมของเปลื้อง ณ นคร ได้
ให้ความหมายว่า วิชาความรู้ตามคติโบราณ 18 ประการ รวมเรียกว่า
ศิลปะ หรือ ศิลปะ ไทยแปลออกเป็นศิลปศาสตร์...แต่ในสมัยปัจจุบันได้
แยกความหมายศิลปะกับศาสตร์ออกจากกัน คือ ศิลปะ หมายถึง
วิทยาการที่มีวัตถุประสงค์ตรงความงาม เช่น ดุริยางคศิลป์ นาฏศิลป์ และ
จิตรกรรม, ศาสตร์ หมายถึง วิทยาการที่มีวัตถุประสงค์ตรงความจริง
เช่น คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เป็นต้น ส่วนในหนังสือ คลังคำ ของ
นววรรณ พันธุเมธา (2540: 414-5) กล่าวถึงความหมายของคำ
ศิลปศาสตร์ ในหมวด ถ 30-51 คำว่า ศิลปศาสตร์ เก็บแยกเป็น
2 กลุ่มย่อย คือ กลุ่มย่อยความรู้ต่างๆ คำว่า ศิลปศาสตร์ เป็นส่วนหนึ่ง
ของความรู้ หมายถึงวิชาความรู้ต่างๆ มี 18 ประการ และกลุ่มย่อย
วิชาต่างๆ เป็นส่วนหนึ่งของวิชามนุษยศาสตร์ หมายถึง วิชาต่างๆ ซึ่ง
ไม่ใช่วิชาทางเทคนิคหรืออาชีพ เช่น ปรัชญา ประวัติศาสตร์

จะเห็นได้ว่าความหมายดังกล่าวมีความหมายไม่แตกต่างกัน ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน แต่การจัดเก็บคำเป็นหมวด เป็นกลุ่ม ทำให้เห็นความคิดเกี่ยวกับความหมายของ คำว่า ศิลปศาสตร์ ในสายตาของคนปัจจุบัน ซึ่งเป็นเครื่องยืนยันว่าคำว่า ศิลปศาสตร์ มี 2 ความหมาย คือ ความหมายในแง่ที่เป็นความรู้แบบโบราณ และความหมายในแง่ที่เป็นวิชาที่ศึกษาตามแนวคิดแบบตะวันตก

กล่าวโดยสรุปว่า ศิลปศาสตร์ ตามความเข้าใจของคนไทย ตั้งแต่อดีตมาถึงช่วงก่อนรับอิทธิพลตะวันตก คือ การเรียนรู้ขั้นสูงซึ่งต้องศึกษาวิชาต่างๆ หลายแขนงในลักษณะสรรพวิทยาและต้อง ประสานวิชาความรู้แขนงต่างๆ เหล่านี้เข้าด้วยกัน ศิลปศาสตร์ไม่ใช่ วิชาชีพ ผู้เรียนต้องใช้วิธีคิดทบทวนวิชาที่ได้เรียนรู้ จึงจะเข้าใจและเกิด ความเชี่ยวชาญจนสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดประสิทธิผลได้ศิลปศาสตร์ จึงเป็นการศึกษาที่เหมาะสมแก่ชนชั้นสูง ผู้นำ นักปกครอง และนักบริหาร ทั้งหลาย

ความหมายคำว่า ศิลปศาสตร์ หลังจากได้รับอิทธิพลตะวันตก

ความหมายของคำว่า ศิลปศาสตร์ ตามแนวคิดแบบตะวันตก เกิดขึ้นหลังจากที่มีคนไทยได้ไปศึกษาในยุโรปแล้ว กล่าวได้ว่า พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงเป็นผู้บัญญัติ คำว่า ศิลปศาสตร์ ขึ้นให้มีความหมายตรงกับคำว่า Liberal Arts ในภาษาอังกฤษ อย่างไรก็ตาม เมื่อครั้งที่พระบิดาของพระองค์ คือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงแปล ระเบียบยาตรา ของโอมาร์ คายยาม เมื่อ พ.ศ. 2457 พระองค์ทรงใช้คำ ศิลปศาสตร์ใน

การกล่าวถึงการศึกษาในสำนักอาจารย์ผู้หนึ่งซึ่งโอมาร์ คายยาม และเพื่อนในดินแดนเปอร์เซีย (นราธิปประพันธ์พงศ์, 2513: 9) ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการใช้คำ ศิลปศาสตร์ เรียก ศาสตร์ความรู้อย่างอื่นที่ นอกขอบเขตของไทยที่อิงอยู่กับคติพุทธและพราหมณ์ อย่างไรก็ตาม ในประวัติของโอมาร์ คายยาม ที่ทรงแปลนั้นมีได้มีรายละเอียดถึงเนื้อหา วิชาความรู้ที่เล่าเรียนแต่อย่างใด

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต) (2540: 5-17) ได้อธิบาย ถึงความหมายของ Liberal Arts ว่าเพลโตและอริสโตเติลเป็นผู้ให้ความหมายของคำ Liberal Arts โดยมุ่งหมายถึง วิชาสำหรับฝึกฝน พัฒนาให้เกิดความดีงาม ล้ำเลิศทางปัญญาและศีลธรรม โดยเฉพาะในความหมายที่แคบเข้ามาก็มุ่งให้มีความชำนาญในการใช้ภาษาแสดงออก สื่อสาร รู้จักพูด และคิดเหตุผลได้ดี หากพิจารณาคำแปลเฉพาะตัว ศัพท์เอง คำ Liberal เดิมแปลว่า free คือ เสรี หรือ อิสระเสรี ส่วน Arts แปลว่า ศิลปะ รวมกันเป็น ศิลปะเสรี แต่คำว่า Arts ในที่นี้ไม่ได้มุ่งใช้ในความหมายของศิลปะ หากแต่หมายถึงวิชาการที่เล่าเรียนศึกษาคำ Liberal Arts จึงแปลว่า วิชาการสำหรับเสรีชน มีหลักสำคัญ 3 ประการ คือ

1. เป็นวิชาที่เหมาะสมสำหรับเสรีชน คือ สำหรับชนชั้นสูง พวกผู้ดี พวกที่จะเป็นผู้นำของสังคม
2. เป็นวิชาที่ต้องใช้ความสามารถทางสติปัญญาอย่างสูง คือ ในการศึกษาเล่าเรียน ต้องใช้สติปัญญาสูง ไม่ใช่ใช้แต่แรงงานฝีมือไปฝึกฝนเอาเท่านั้น ซึ่งเป็นวิชาประเภทที่ 2 เรียกว่า Servile Arts หรือ Practical Arts ซึ่งเป็นวิชาชั้นต่ำ
3. เป็นวิชาการที่ยกระดับจิตใจของผู้เรียนและผู้ปฏิบัติ ทำให้จิตใจสุมอง และสติปัญญาสูงขึ้น

วิชา Liberal Arts มีการจัดจำแนกเป็น 2 หมวด คือ วิชาหมวด 3 หรือตรีบท ได้แก่ วิชาไวยากรณ์ (รวมวิชาวรรณคดี) ตรรกศาสตร์ และ วาทศิลป์ และวิชาหมวด 4 หรือจตุบท ได้แก่ วิชาเลขคณิต เรขาคณิต ดาราศาสตร์ และดนตรี จะเห็นได้ว่าวิชาศิลปะและวิทยาศาสตร์นั้นรวมเข้าอยู่ด้วยกันในวิชาศิลปศาสตร์นี้ ต่อมาในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการได้มีการขยายความหมายของ Liberal Arts ให้กว้างขึ้น โดยหมายถึง วิชาการทุกอย่างที่ให้ความรู้ในลักษณะที่เป็นการศึกษาทั่วไปที่ไม่ใช่วิชาชีพหรือวิชาเฉพาะ หากแต่เป็นวิชาทั่วไป (General Education) ซึ่งเป็นความหมายที่ใกล้เคียงกับที่ใช้อยู่ปัจจุบัน

ในการบัญญัติศัพท์แทนคำ Liberal Arts นั้น ในตอนแรกเริ่มพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราชพงศประพันธ์ (2494: 377-8) ทรงใช้คำว่า *เสรีศิลป์* ตรงกับรูปศัพท์เดิม และทรงนิยามว่าหมายถึง ศิลปที่สร้างสรรค์ความที่เป็นประโยชน์ พระองค์ทรงอธิบายความหมายของเสรีศิลป์ไว้ว่า แต่เดิมหมายถึงวิชาความรู้ที่ช่วยคลี่คลายปัญหา เช่น ไวยากรณ์ ตรรกศาสตร์ และคณิตศาสตร์ ซึ่งทรงเห็นว่าความหมายนี้ได้กลายเป็นศัพท์เฉพาะทางวิชาการของการศึกษาในมหาวิทยาลัยไป พระองค์ทรงเห็นว่า ศิลปที่สร้างสรรค์ความที่เป็นประโยชน์ นั้นแท้จริงแล้วคือ ศิลปในการช่างฝีมือ หรือการดำเนินงานด้วยความชำนาญและ สันทัด ความหมายที่ทรงอธิบายนี้อาจกล่าวได้ว่าดูจะไม่สอดคล้องกับของตะวันตกนัก และคาดว่าคำว่า *เสรีศิลป์* นี้ อาจไม่เป็นที่ยอมรับ จึงทรงนำคำว่า *ศิลปศาสตร์* ซึ่งเป็นคำที่มีความใกล้เคียงกันและคนไทยเข้าใจและรับรู้มาแต่เดิมมาใช้แทน

ความหมายของคำว่า *ศิลปศาสตร์* หรือ Liberal Arts ตามความหมายเชิงวิชาการที่ใช้อยู่ในปัจจุบันน่าจะเป็นดังที่พระยา

อนุমানราชชน (อนุমানราชชน, 2531: 16-17) อธิบายความหมายไว้ว่า หมายถึงวิชาต่างๆ ที่ศึกษากันในมหาวิทยาลัยประเทศทางตะวันตก เช่น ภาษาศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ปรัชญา เป็นต้น และแปลคำ liberal arts ว่า ศิลปะกว้างขวาง (โอพาริกศิลป์) พระยาอนุমানราชชนอธิบายว่า วิชาศิลปศาสตร์เป็นวิชาที่แยกจากวิชาชีพ เป็นเฉพาะและวิชาเทคนิควิทยา (technology) ซึ่งว่าด้วยวิชาช่างเกี่ยวกับเครื่องยนต์กลไกซึ่งตามปกติไม่ได้รวมสอนอยู่ในมหาวิทยาลัย ต่อมา มีการแยกวิชาวิทยาศาสตร์ออกไปเป็นเอกเทศ วิชาเอกนั้นจึงตกอยู่ในวิชาศิลปศาสตร์ แต่เมื่อแยกวิชาอื่นออกไปเป็นเอกเทศอีก วิชาหมวดศิลปศาสตร์ก็แคบเข้า คงหมายเฉพาะวิชาอักษรศาสตร์ ศิลปะ วรรณคดี และประวัติศาสตร์ ปรัชญา เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นวิชาหมวดใหญ่หมวดหนึ่งใน 3 หมวดใหญ่ คือ วิชามนุษยศาสตร์ (humanities) อีกสองหมวดใหญ่ คือ วิทยาศาสตร์ (natural science) และสังคมศาสตร์ (social science) อย่างไรก็ตาม พระยาอนุমানราชชนสรุปลงความเห็น ว่าวิชาทั้งหมดก็มีอยู่สองหมวดเท่านั้น คือ ศิลปะกับวิทยาศาสตร์ ศิลปะเป็นเรื่องเรียนรู้เกี่ยวกับคนทางวัฒนธรรมที่คนสร้างขึ้น และวิทยาศาสตร์ เป็นเรื่องเรียนรู้สิ่งแวดล้อมคนทางธรรมชาติ

นอกจากนี้ พระยาอนุমানราชชนยังกล่าวถึงความจำเป็นในการศึกษาวิชาที่เป็น *พื้นความรู้ว่า คนที่มีความรู้คือผู้ซึ่งรู้หลักวิชาเป็นพื้นความรู้มาก่อน ... การเรียนวิชาเหล่านี้ เมื่อศึกษาได้เป็นพื้นความรู้แล้ว ใช่ว่าจะรักษาโรคเป็น หรือแต่งหนังสือเป็นก็หาไม่ เพราะฉะนั้นจึงได้ชื่อว่าเป็นความรู้บริสุทธิ์ เป็นความรู้เพื่อความรู้เท่านั้นเอง* (อนุমানราชชน, 2531: 15) ความรู้บริสุทธิ์นี้เป็นพื้นที่จะได้ศึกษาเล่าเรียนต่อไปในวิชาต่างๆ จนปฏิบัติได้ การเรียนเช่นนี้คล้ายกับ

การศึกษาทั่วไป (General Education) หากแต่พระยาอนุমানราชชน เห็นว่าวิชาเฉพาะต่างๆ มีพื้นความรู้แตกต่างกัน เช่น วิชาอักษรศาสตร์ มีวิชาสหศาสตร์และวิชาอรรถศาสตร์เป็นพื้นความรู้ วิชาแพทย์มี วิชากายวิภาคศาสตร์ และสรีรวิทยาเป็นพื้นความรู้ เป็นต้น

คำอธิบายของพระยาอนุมานราชชนแสดงให้เห็นว่าวิชา ศิลปศาสตร์ได้แตกแขนงออกไปเป็นวิชา 3 หมวดใหญ่ ได้แก่ วิชา มนุษยศาสตร์ วิชาวิทยาศาสตร์ และวิชาสังคมศาสตร์ ซึ่งเรียนรู้และ เข้าใจสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ทั้งสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและธรรมชาติ ที่แวดล้อมมนุษย์อยู่ เช่นเดียวกับที่พระธรรมปิฎก (2540: 10-12) กล่าวถึงวิชา Liberal Arts ว่า ในปัจจุบันนิยมจัดเป็น 3 หมวดวิชาใหญ่ๆ หรือ 3 สาขา คือ หมวดมนุษยศาสตร์ หรือ The Humanities ได้แก่ วิชา วรรณคดี ภาษา ปรัชญา ประณีตศิลป์ ประวัติศาสตร์ ศาสนา ศิลปะ และดนตรี เป็นต้น หมวดวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ หรือ (Natural) Sciences and Mathematics ได้แก่ วิชาฟิสิกส์ เคมี ชีววิทยา เลขคณิต เรขาคณิต เป็นต้น และหมวดสังคมศาสตร์ หรือ Social Sciences เช่น วิชาสังคมวิทยา รัฐศาสตร์ (การปกครอง) กฎหมาย เศรษฐศาสตร์ เป็นต้น วิชาเหล่านี้ เรียนเป็นฐานของการศึกษาแล้วเรียนวิชาต่างๆ ที่จะ ลงลึกเฉพาะด้านต่อไป เป็นวิชาการที่มุ่งให้ความรู้ทั่วไปและพัฒนา ความสามารถทางปัญญา ตรงข้ามกับวิชาชีพและเทคโนโลยีต่างๆ ซึ่ง เป็นการอธิบายความหมายของ Liberal Arts ในแง่ของ General Education นั้นเอง

ในการให้ความหมาย ศิลปศาสตร์ เป็นวิชาพื้นฐานหรือวิชา การศึกษาทั่วไปนั้นน่าจะเริ่มจากพระราชดำริของ สมเด็จพระมหิตลาธิเบศ อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก เมื่อปี พ.ศ. 2471 ที่ทรงมี

แนวพระราชดำริเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาไว้ใน รายงานความเห็นในเรื่องการสำรวจการศึกษาเพื่อประกอบพระบรม- ราโชบายเรื่องการจัดตั้งมหาวิทยาลัยทรงกล่าวว่าการศึกษาในระดับอุดมศึกษา เป็นการศึกษ สำหรับผู้ที่สำเร็จชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาแล้วและจะใคร่เรียน วิชาชีพย์ และศิลปวิทยาศาสตร์ เพื่อตั้งตนเป็นผู้นำความคิดของราษฎร และทำกิจการต่างๆ เป็นผู้เชี่ยวชาญหรือรับตำแหน่งรับผิดชอบอันสูง (มหิตลาธิเบศ อดุลยเดชวิกรม, 2535: 6 ตามต้นฉบับ) และ ทรงอธิบายถึงการศึกษาในระดับอุดมศึกษาว่าแบ่งเป็นสองประเภท คือ วิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ประเภทหนึ่ง และอาชีพวิทยาประเภทหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ในรายงานฉบับนี้มีได้ทรงขยายความเกี่ยวกับการศึกษา วิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ ว่าหมายถึงอย่างไร ซึ่งภายหลังอดุล วิเชียรเจริญ (2541: 1-30) ได้นำมาเป็นแนวทางในการจัดหลักสูตร ศิลปศาสตร์ โดยขยายความพระราชดำริ ว่าวิชาวิทยาศาสตร์และ ศิลปศาสตร์นั้น มีความมุ่งหมายที่จะฝึกฝนให้นักศึกษาสามารถ เห็นเหตุผลต้นปลายของสิ่งต่างๆ เป็นความรู้รอบตัว ฝึกฝนให้เป็น ผู้รับผิดชอบ และเป็นผู้นำราษฎรทั้งในด้านความคิดและการดำเนิน วิถีชีวิตและกิจการ เป็นผู้ที่สามารถจะเสาะหาวิชามาให้เป็นประโยชน์แก่ หมู่คณะ ตลอดจนการทำแต่สิ่งที่ดีงามและเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ และสังคม โดยสอดคล้องกับหลักปรัชญาและอุดมคติของการศึกษา ระดับมหาวิทยาลัยในการสร้างบุคคลให้มีความรอบรู้กว้างขวาง มี วิจารณ์ญาณ มีทัศนคติกว้างขวางและไกล เป็นคนดี เป็นคนมีประโยชน์ แก่สังคม และมีความรับผิดชอบต่อสังคมและเป็นผู้ นำ โดยการให้เข้า ศึกษาในวิชาการสายต่างๆ ในประเภทกลุ่มวิชาที่เรียกว่า ศิลปศาสตร์ แนวทางการจัดหลักสูตรการศึกษาในมหาวิทยาลัยตามพระราชดำรินั้น

การศึกษาศิลปศาสตร์มีความสำคัญในฐานะเป็นพื้นฐานการศึกษาวิชาชีพต่างๆ แนวทางในการจัดหลักสูตรผสมผสานวิชาชีพโดยมีพื้นฐานทางศิลปศาสตร์นี้เป็นข้อที่สำคัญยิ่ง ซึ่งผูกพันกับอุดมคติและปรัชญาการศึกษาในมหาวิทยาลัย (มหิตลathiเบศ อุดลยเดชวิกรม, 2535: 10) ดังกล่าวแล้ว

จากแนวพระราชดำริจะเห็นว่าศิลปศาสตร์เป็นการศึกษาวิชาต่างๆ หลายแขนง แต่รายละเอียดของวิชาแตกต่างกับศิลปศาสตร์ 18 ประการของอินเดีย วิชาที่เรียนมีทั้งสายวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์เพื่อเป็นพื้นฐานให้ผู้เรียนรอบรู้ รู้จักคิดพิจารณา มีทัศนคติกว้างขวาง รู้จักทำประโยชน์และรับผิดชอบต่อสังคม ในขณะที่เดียวกันก็เป็นผู้นำสังคมได้ และเป็นการเรียนรู้อันสูงก่อนออกไปประกอบอาชีพ

ทรรศนะของคนไทยที่มีต่อการศึกษาศิลปศาสตร์ ในสายความคิดแบบตะวันตกโดยเฉพาะเมื่อแยกมาเป็นวิชาเฉพาะเช่นอักษรศาสตร์นั้น กล่าวได้ว่าแตกต่างกับทรรศนะที่มีต่อการศึกษาศิลปศาสตร์ในสายความคิดแบบตะวันออก กล่าวคือมองว่าวิชาความรู้เช่นนี้ไม่มีประโยชน์ต่อการประกอบกิจการงานอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมไทยยุคใหม่ที่เปิดกว้างให้แก่สามัญชนในการประกอบอาชีพและในขณะที่เดียวกันลักษณะอาชีพก็มีความหลากหลายและต้องการความรู้เฉพาะสาขาวิชาเป็นใบเบิกทางในการทำงาน ทรรศนะดังกล่าวถูกนำเสนอไว้ในนวนิยายเรื่อง *สี่แผ่นดิน* ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช นวนิยายเรื่องนี้นำเสนอทรรศนะเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางสังคมหลายประการในยุคสมัยที่สังคมไทยเปลี่ยนแปลงจากสังคมแบบเดิมมาสู่สังคมแบบสมัยใหม่

ในนวนิยายเรื่อง *สี่แผ่นดิน* หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้แสดงให้เห็นทรรศนะของสังคมไทยต่อการศึกษาศิลปศาสตร์แบบตะวันตก ผ่านบทสนทนาระหว่างคุณเปรมกับแม่พลอยเกี่ยวกับการศึกษาของอ้อด ลูกชายคนเล็ก คุณเปรมส่งลูกชายสองคนไปเรียนยังต่างประเทศเมื่อโตขึ้นลูกชายคนเล็กคืออ้อดเลือกเรียนวิชาอักษรศาสตร์ ซึ่งเป็น วิชาที่เกี่ยวกับการอ่านๆ เขียนๆ หนังสือ คนยุโรป เขาเห็นว่ายากพอที่จะทำให้คุณเปรมไม่พอใจเนื่องจากเห็นว่าไม่สามารถใช้ทำงานได้ กลับมาจะไปเป็นอะไรได้นอกจากเป็นเสมียน และเป็นวิชาของคนรักสบาย ฟังความลูกคนนี้ดูมันจะรักความสบายมากกว่าอย่างอื่น ถึงความรู้จะสูงอย่างไร แต่ถ้านั่งอยู่กับหนังสือวันยังค่ำ มันจะเอาสบายอยู่นั่นเอง กลับมาฉันยังนึกไม่ออกกว่าจะให้ทำงานกระทรวงไหน อ้อดเองอธิบายถึงการเรียนในมหาวิทยาลัยว่า การเรียนนั้นมีอาจารย์คอยควบคุม แต่เขาก็ควบคุมอย่างผู้ใหญ่อันเดียวกัน เป็นแต่เพียงแนะนำว่าควรจะอ่านหนังสืออะไรบ้าง ควรจะฟัง Lecture ที่ไหนบ้าง เมื่อเขาแนะนำแล้วเราจะทำได้หรือไม่ทำก็ได้ สุดแล้วเกินแต่เราเป็นใหญ่... การหาความรู้ที่นี้เป็นเรื่องที่เราต้องหาเอาเอง ไม่มีใครมาคอยจ้ำจี้จ้ำไชถ่ายทอดความรู้ให้ ถ้าเราอยากได้ความรู้จากหนังสือตำรับตำรา เขาก็มีไว้ให้พร้อม ถ้าจะนั่งลงอ่านกันจริงๆ อีกสามสี่ร้อยปีก็อ่านไม่หมด แต่ลูกเห็นว่าแหล่งความรู้อันสำคัญที่จะหาได้ทีนี้ก็คือการได้เข้าสมาคมกับคนฉลาด ได้พบปะพูดคุยและถกเถียงแลกเปลี่ยนความรู้กัน สิ่งเหล่านี้หาจากตำรับตำราที่ไหนไม่ได้ จะหาได้ในมหาวิทยาลัยนั้น เป็นที่ชุมนุมคนฉลาดมีความรู้เอามาไว้ใกล้ๆ กัน เรามีโอกาสเข้าหาพบปะได้ง่าย ถ้าไม่เข้ามหาวิทยาลัยโอกาสนี้ก็ไม่มี เพราะฉะนั้นจึงนับว่าเป็นบุญของลูกได้เข้ามาอยู่ในที่นี้ทำให้เห็นโลกกว้างขวางขึ้นกว่าแต่ก่อนมา

และแม่พลอยแก้ความเข้าใจของคุณเปรมว่า ที่นั่นเขาสอนวิชาชั้นสูง เป็นยอดเยี่ยมบางทีหนังสือที่ได้อัดแกจะไปเรียนจะสูงกว่าหนังสือ ชั้นเสมียนกระมัง เขาเรียกว่า อักษรศาสตร์ และแนะนำให้คุณเปรมเห็น ช่องทางของการประกอบอาชีพว่า ก็ในหลวง (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว) โปรดทรงพระอักษรมากกว่าอย่างอื่น ... คุณเปรมจะถวายนกที่รู้หนังสือดีๆ ให้ทรงใช้สักคนไม่ได้เที่ยวหรือ ฉะนั้น ถ้าได้อัดเข้าทำราชการถูกช่องดีๆ ก็อาจจะดีกว่าคนอื่นเสียอีกในทางนี้ (คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2531: 721-2) จากบทสนทนาระหว่างคุณเปรม กับแม่พลอย และจดหมายโต้ตอบระหว่างแม่พลอยกับออดจะเห็นว่าการเรียนอักษรศาสตร์ไม่ใช่วิชาชีพ แต่เป็นการศึกษาชั้นสูงมุ่งให้ผู้เรียน มีความรอบรู้ เมื่อเรียนจบก็รับราชการในระดับสูงกว่าระดับปฏิบัติงาน เป็นวิชาที่ใช้แสดงความสามารถสร้างเกียรติยศแก่ผู้เรียนได้ การศึกษา แบบนี้เป็นแนวคิดของตะวันตก ยังไม่มีในประเทศไทย จึงต้องไปเรียน ที่ต่างประเทศ วิธีเรียนคือมีครูคอยแนะนำให้อ่านหนังสือและฟัง คำบรรยาย แต่ผู้เรียนต้องควบคุมตนเอง ผู้เรียนต้องค้นคว้าจากตำรา และแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างผู้เรียน ซึ่งเป็นผู้ที่มีสติปัญญาดีมีความรู้ กว้างขวางขึ้นซึ่งเป็นแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาแบบ ศิลปศาสตร์

จากการอธิบายความเป็นมาของความหมายและความเป็นมา ของการศึกษาศิลปศาสตร์ ทำให้เห็นว่าศิลปศาสตร์เป็นการศึกษาที่มีมา ตั้งแต่สมัยกรีก เป็นการศึกษาสำหรับเสรีชน ชั้นสูง และผู้นำ เป็นวิชา ที่ต้องใช้สติปัญญาสูงในการเรียน ช่วยพัฒนาสติปัญญาและยกระดับ จิตใจของผู้เรียน ขยายรายละเอียดวิชาที่เรียนไปสู่ความรู้ทุกอย่างที่ เป็นการศึกษากว้างที่ไม่ใช่วิชาชีพหรือเทคนิค และยังเป็นวิชาที่เรียน เป็นพื้นฐานก่อนที่จะเล่าเรียนวิชาการที่ลึกซึ้งเฉพาะด้านอีกด้วย

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ถือว่าเป็นบุคคลสำคัญอีกท่านหนึ่ง ที่เสนอ ทรรศนะเกี่ยวกับการศึกษาแบบศิลปศาสตร์ สุลักษณ์เรียกการศึกษา ทางศิลปศาสตร์ว่า การศึกษาเพื่อความเป็นไท โดยอ้างอิงจากงานเขียน ของ อัดัม เคิร์ล (Adam Curle) คือ *Education for Liberation* ซึ่ง ต่อมาสุลักษณ์ได้ให้วิศิษฐ์ วังวิญญู แปลหนังสือเล่มนี้เป็นภาษาไทย ออกมาในชื่อว่า การศึกษาเพื่อความเป็นไท

เคิร์ล (2528) เห็นว่า ระบบทำให้การศึกษาเป็นไปเพื่อทำให้ ผู้รับการศึกษาจะต้องกลับมารับใช้ระบบแทนที่จะบ่มเพาะจิตใจและ สติปัญญามนุษย์ให้เป็นไปในทางสร้างสรรค์ ความจริงการศึกษา สร้างเสริมให้เกิดความสัมพันธภาพอย่างสันติได้ แต่การที่ชนชั้นนำเอารัด เอาเปรียบและการใช้กลเม็ดเพื่อให้ชนชั้นนำได้ครองอำนาจโดยใช้ ระบบการศึกษา ทำให้การศึกษากลับมิได้สร้างเสริมความสัมพันธภาพอย่าง สันติ แม้ว่าสถาบันการศึกษาที่วิเศษยอดเยี่ยมอย่างไร ล้วนรับใช้ระบบ อยู่ด้วยกันทั้งสิ้น ยิ่งเป็นสถาบันที่ดีที่สุดก็ยิ่งรับใช้ระบบอย่างมี ประสิทธิภาพที่สุด เนื่องจากการศึกษาแทบทุกระบบ รวมทั้งการศึกษา ที่ดีที่สุดที่มีความเป็นมนุษย์มากที่สุด อันประกอบด้วยเสรีภาพและ สติปัญญานั้น ต่างก็เป็นการศึกษาที่รับใช้ระบบอยู่ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น เพราะว่าการศึกษาเหล่านี้ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ที่ระบบต้องการ และการศึกษาเหล่านี้ได้กำหนดเป้าหมายไว้ในตัวเราแล้ว ซึ่งก็เป็น คุณประโยชน์ต่อระบบอีกเช่นกัน แต่ ในขณะนี้สถาบันการศึกษาของเรา ให้ความสำคัญในเรื่องการวัดผลความสำเร็จอยู่ดี ซึ่งเป็นความสำเร็จ ในระบบที่ยังไม่สามารถแยกแยะการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ของ บัณฑิตบุคคลออกจากการศึกษาที่เป็นสินค้าที่ซื้อขายได้ อันเป็นใบเบิก เข้าสู่ระบบ

เคิร์ลเสนอว่าถ้าต้องการแปรเปลี่ยนสภาพการณ์นี้ ต้องเริ่มต้นแนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์เสียใหม่ จะต้องตั้งคำถามขึ้นว่า มนุษย์มีความสามารถจริงๆ อย่างไรบ้าง ศักยภาพด้านไหนของมนุษย์ที่ควรให้คุณค่า และการศึกษาจะช่วยให้บรรลุถึงศักยภาพเหล่านั้นได้อย่างไร คำถามเหล่านี้ จะต้องเกี่ยวพันอยู่กับเรื่องของระบบคุณค่า การศึกษาที่ดี คือ การศึกษาที่ส่งเสริมคุณค่าที่เราเห็นว่าเป็นสิ่งถูกต้องดีงาม มนุษย์สามารถจะอยู่ร่วมกันโดยสันติได้ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องเหยียบหัวกันขึ้นไป เพื่อที่ตนจะได้อยู่เหนือคนอื่นหรือเพื่อที่จะได้พิสูจน์ว่าตนฉลาดกว่า เข้มแข็งกว่า และรู้สึกว่าเป็นความชอบธรรมที่ได้กระทำเช่นนั้น ในทุกวัฒนธรรมจะพบบุคคลที่มีสันติธรรมประจำใจ ไม่เอาर्डเอาเปรียบผู้อื่น บุคคลลักษณะนี้มีอยู่ทั่วไปในสังคมที่ไม่ได้มีความพิเศษ และมีวัฒนธรรมบางวัฒนธรรมที่มีสันติธรรมมากกว่าที่มีอยู่ในอารยธรรมตะวันตก วัฒนธรรมที่มีสันติธรรมนั้น ได้แก่ วัฒนธรรมที่มีความช่วยเหลือเกื้อกูลกันมากกว่าการแข่งขันกัน และให้ความสำเร็จต่อสวัสดิการของปัจเจกบุคคลในชุมชนนั้นมากกว่าด้วย แต่มีจำนวนน้อยและมีอิทธิพลน้อย ตามความเห็นของเคิร์ล ธรรมชาติของความรุนแรงในตัวปัจเจกบุคคลและในสังคมนั้น เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงและเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ เราสามารถสร้างเสริมสันติธรรมให้แข็งแกร่งขึ้นได้ด้วยเช่นกัน การศึกษาที่เป็นอยู่นั้น เป็นตัวการทำให้สันติธรรมถดถอยลง แต่การศึกษาที่ควรจะเป็นนั้น ควรจะเสริมสันติธรรมให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น

เคิร์ลเสนอแนวทางการศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้และเป็นอิสระอย่างแท้จริง คือการศึกษาเพื่อความเป็นไท หมายถึงการศึกษาที่จะปลดปล่อยเราจากความเคยชินทางวิธีคิด การกระทำ และความรู้สึกซึ่งทำให้เป็นมนุษย์ที่ไม่สมบูรณ์และปลดปล่อยมนุษย์ออกจากความเป็นทาสต่อระบบ การศึกษาที่หลุดพ้นย่อมจะต้องปลดปล่อยตัวเองออก

จากความต้องการอำนาจและทรัพย์สิน จึงจะสามารถรับใช้จิตวิญญาณของมนุษย์ได้ และนี่คือจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของการศึกษา สุลักษณ์ได้สรุปใจความสำคัญในหนังสือของเคิร์ล เพื่อกล่าวถึงแนวทางของการศึกษาเพื่อความเป็นไทซึ่งมีลักษณะเป็น Liberal Education ไว้ดังนี้

การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ให้แต่ละคนรู้จักศักยภาพที่ซ่อนเร้นอยู่ในตน เพื่อตนจะได้รู้จักตนเองและพึ่งตนเองได้ด้วยการทำมาหาเลี้ยงชีพอย่างสุจริต โดยไม่ต้องอยู่ในกำกับของใคร นี่แลคือความเป็นไทของตนเองพร้อมๆ กันนั้นผู้ที่แสวงหาศักยภาพของตนได้แล้ว นอกจากจะใช้ศักยภาพนั้นๆ เพื่อความอยู่รอดของตนแล้ว ยังควรประกอบกรณียกิจเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อนมนุษย์ให้เกิดสันติสุขในสังคมอีกด้วย (สุลักษณ์ ศิวรักษ์, 2547: 77)

โดยแท้ที่จริงแล้ว ทรรศนะต่อการศึกษาเพื่อความเป็นไทของสุลักษณ์นั้นนอกจากจะวางอยู่บนปรัชญาการศึกษาศิลปศาสตร์ของตะวันตกแล้ว ทรรศนะนี้ยังเป็นฐานทางความคิดในการวิพากษ์วิจารณ์ระบบการศึกษาไทยของสุลักษณ์เองในเวลาต่อมาอีกด้วย

ในปาฐกถามหาวิทยาลัยเที่ยงคืน สุลักษณ์มองแนวทางของการศึกษาศิลปศาสตร์ว่าเป็นทั้งพื้นฐานและเป้าหมายของกระบวนการเรียนรู้และเห็นว่าระบบการศึกษาของไทยซึ่งจัดการศึกษาตามแบบฝรั่งเป็นการเจริญรอยตามความล้มเหลว เนื่องจากการศึกษาที่จัดโดยรัฐมีจุดประสงค์ให้ราษฎรที่ได้รับการศึกษาสยบยอมอยู่กับรัฐ รับใช้อำนาจของรัฐ อดกายพของรัฐบาลและโครงสร้างทางสถาบันทางการศึกษา

กีดขวางไม่ให้อาจจัดการศึกษาเพื่อความเป็นไทเพื่อให้ผู้ที่ได้รับการศึกษารับใช้นายทุนจึงไม่อาจจัดการศึกษาให้ เป็นไท หรือ Liberal Education เพื่อให้นักศึกษาใช้สติปัญญาความคิดที่เป็นอิสระได้ รัฐมุ่งผลิตให้คนมีงานทำยิ่งกว่าให้คนมีมโนธรรมสำนึก นักการศึกษาในปัจจุบันมุ่งที่ระบบและโครงสร้างทางการศึกษา จึงให้เวลาแก่หลักสูตร การวัดผล การเรียนการสอน ตลอดจนงบประมาณในการจัดการศึกษามากเกินไป ส่วนนักบริหารการศึกษาก็มีความเห็นแก่ตัวเป็นที่ตั้งจึงสยบยอมกับนักการเมือง ครูอาจารย์ขาดสันติภาวะ แกร่งแย่งแข่งดี จึงสอนได้เพียงวิชาความรู้แต่ถ่ายทอดคุณงามความดีไม่ได้ จึงยากที่จะจัดการศึกษาให้เกิดความเป็นไท

สัญลักษณ์ตระหนักรู้ว่าการศึกษาศิลปศาสตร์แบบตะวันตกนี้มีความสำคัญ แต่ในขณะที่เดียวกันสัญลักษณ์ก็ได้เสนอแนวทางโดยใช้หลักพุทธศาสนาจัดการอุดมศึกษาแบบพุทธซึ่งมีสาระสำคัญโดยสรุปได้ว่า ผู้ที่แสวงการศึกษาทางเลือกเพื่อความเป็นไทควรเจริญโยนิโสมนสิการ ไม่เอาเปรียบผู้อื่น แก้ไขปัญหาได้ด้วยสันติวิธีและอหิงสกรรม แสวงหาและสร้างเครือข่ายกัลยาณมิตรที่มีวิสัยทัศน์และมีจุดยืนคล้ายกัน สนทนาแลกเปลี่ยนเผยแพร่ความคิดเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อความเป็นไทกับคนต่างวงการ มุ่งคุณธรรม ความดีงาม และความรู้ด้วยการใช้สมองควบคู่กับหัวใจ ควรฝึกนักศึกษาให้รู้จักตนเองและสังคม ไม่เน้นทรัพย์สินและความสำเร็จตามมาตรฐานสังคมกระแสหลัก ต้องพึ่งตนเองได้ และการวิจัยเรื่องต่างๆ ควรเรียนรู้จากของจริง

สรุปได้ว่าความคิดเกี่ยวกับศิลปศาสตร์หลังจากได้รับอิทธิพลความคิดแบบตะวันตกไม่ใช่วิชาที่ใช้ประกอบอาชีพหรือเกี่ยวกับเทคนิค แต่เป็นการศึกษาเรียนรู้ของเสรีชนคือชนชั้นสูง หรือผู้นำที่ต้องเรียนรู้

วิชาต่างๆ หลายแขนงเพื่อให้ผู้เรียนมีความรอบรู้ การเรียนศิลปศาสตร์จะช่วยพัฒนาสติปัญญาและยกระดับจิตใจของผู้เรียนทำให้มีความรอบรู้เข้าใจโลกและชีวิต ตลอดจนสามารถนำความรู้ไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมได้ ผู้เรียนศิลปศาสตร์ต้องศึกษาค้นคว้าและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันจึงจะมีทัศนะที่กว้างขวาง ในปัจจุบันมีผู้นำความคิดเกี่ยวกับการศึกษาในระบบศิลปศาสตร์มาใช้จัดการศึกษาทั่วไปเพื่อเป็นพื้นฐานความรู้แก่นักศึกษาก่อนที่จะไปศึกษาวิชาเฉพาะทางในระดับลึกซึ่งต้องศึกษาวิชาหมวดมนุษยศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ซึ่งเป็นการประสานความรู้ ทั้งที่มุ่งความงามและความจริงเข้าด้วยกัน การเรียนศิลปศาสตร์จึงขยายไปสู่บุคคลทั่วไปด้วย แต่ด้วยการที่ศิลปศาสตร์เป็นวิชาการขั้นสูงที่ผู้เรียนต้องมีความรู้และสติปัญญาดี การเรียนศิลปศาสตร์จึงเป็นการยกระดับขีดความสามารถทางสติปัญญาของบุคคลอีกด้วย

เมื่อ ศิลปศาสตร์ กลายความหมายเป็นชื่อคณะ สำนัก และสาขาวิชา

คำว่า ศิลปศาสตร์ มีการนำมาใช้ทั้งในความหมายเดิมหมายถึง วิชาความรู้ต่างๆ และในความหมายทางวิชาการหรือศัพท์ทางการศึกษา หมายถึงรูปแบบการศึกษาแบบหนึ่ง คำนี้ใช้เป็นชื่อคณะในมหาวิทยาลัยเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ.2504 โดยศาสตราจารย์ ดร.อดุล วิเชียรเจริญ นำมาใช้ในการจัดตั้งคณะศิลปศาสตร์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และกำหนดชื่อปริญญาเป็น ศิลปศาสตรบัณฑิต ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Bachelor of Arts การจัดหลักสูตรศิลปศาสตร์นี้

ศาสตราจารย์ ดร.อดุล วิเชียรเจริญ ดำเนินการตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระมหิตลาธิเบศ อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ที่ทรงเสนอในรายงานความเห็นในเรื่องการสำรวจการศึกษาเพื่อประกอบพระบรมราชาบาย เรื่องการตั้งมหาวิทยาลัยเมื่อ พ.ศ.2471 ในรายงานฉบับนี้ สมเด็จพระบรมราชชนกทรงเรียกกลุ่มวิชาพื้นฐานทั่วไปว่า ศิลปศาสตร์ ซึ่งหมายถึง Liberal Arts ตามที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิพงษ์ประพันธ์ ทรงบัญญัติไว้

คำว่า ศิลปศาสตร์ ได้กลายเป็นศัพท์บัญญัติทางการศึกษาอย่างเป็นทางการเมื่อคณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์อุดมศึกษาได้กำหนดให้คำ ศิลปศาสตร์ เป็นศัพท์บัญญัติแทน Arts เมื่อ พ.ศ. 2533 คู่กับคำ อักษรศาสตร์ ก่อนหน้าที่มีการบัญญัติศัพท์ ศิลปศาสตร์ เป็นศัพท์ทางการศึกษาอย่างเป็นทางการ ศัพท์บัญญัติแทนคำว่า Arts ในภาษาไทยคือ อักษรศาสตร์ เท่านั้น ต่อมาในประมวลศัพท์บัญญัติฉบับพิมพ์ปี พ.ศ.2537 จึงปรากฏการใช้ศัพท์บัญญัติแยกกัน โดยใช้ศัพท์ ศิลปศาสตร์ และ อักษรศาสตร์ แทนคำว่า Arts และใช้ศัพท์ ศิลปศาสตร์ แทน Liberal arts ความหมายของคำว่า ศิลปศาสตร์ จึงมีทั้งที่หมายถึง Arts และ Liberal arts และผลจากการทำงานของคณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์อุดมศึกษานี้ทำให้การกำหนดตั้งชื่อคณะศิลปศาสตร์ในสถาบันอุดมศึกษาเป็นไปในแนวทางเดียวกันตามที่คณะอนุกรรมการชุดนี้กำหนดไว้

บทสรุป

เมื่อเปรียบเทียบความหมายของคำว่า ศิลปศาสตร์ ที่เป็นที่รับรู้ในสังคมไทยทั้งก่อนและหลังรับอิทธิพลตะวันตกแล้ว จะเห็นว่ามีความคิดที่มีลักษณะร่วมกันดังนี้

1. การศึกษาศิลปศาสตร์ต้องเรียนรู้วิชาต่างๆ หลายแขนง เพื่อให้เกิดความรอบรู้อย่างลุ่มลึก ผู้เรียนต้องศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และแลกเปลี่ยนความเห็นกับผู้รู้ แต่ศิลปศาสตร์ของอินเดียและศิลปศาสตร์ของตะวันตกมีรายละเอียดของวิชาที่แตกต่างกัน เช่น ศิลปศาสตร์ของอินเดียมีวิชาช่างยนต์ ส่วนศิลปศาสตร์ของตะวันตกมีวิชาตรรกศาสตร์

2. การศึกษาศิลปศาสตร์เป็นการศึกษาวิชาทั่วไป ไม่ใช่วิชาชีพหรือวิชาเทคนิคแต่เป็นวิชาที่อาจนำไปปรับใช้กับการดำเนินงานทุกแขนงเพื่อให้มีประสิทธิผล

3. การศึกษาศิลปศาสตร์เป็นเรื่องของชนชั้นสูง กษัตริย์หรือผู้นำ เพราะวิชาที่เรียนเป็นวิชาชั้นสูง เพื่อให้มีความรู้ที่เหมาะสมกับการเป็นผู้นำ ผู้ปกครอง หรือผู้บริหาร แต่สามัญชนก็พึงเรียนรู้ศิลปศาสตร์เช่นกันเพื่อยกระดับตนเองให้เป็นชนชั้นสูงที่มีสติปัญญาความสามารถ

4. การศึกษาศิลปศาสตร์มีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาสติปัญญา เข้าใจ รู้จัก และรอบรู้ชีวิต ผู้เรียนจึงต้องคิดทบทวน เพื่อเสริมสร้างความสามารถทางปัญญาของตน

แม้ว่าความเปลี่ยนแปลงของโลกจากอดีตถึงปัจจุบัน ตลอดจนความแตกต่างทางวัฒนธรรมของคนตะวันออกและตะวันตก วัฒนธรรมในอดีตและปัจจุบันมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง แต่แนวคิดหลักของการจัดการศึกษาแบบศิลปศาสตร์คือความหลากหลายรอบรู้วิชาการแขนงต่างๆ เพื่อเสริมสร้างปัญญาที่ยังปรากฏให้เห็นทุกสมัย

บรรณานุกรม

- คณะอนุกรรมการจัดพิมพ์เอกสารเนื่องในวาระครบ 100 ปี พระยาอนุমানราชชน. (2531). *การศึกษาวรรณคดีแห่งวรรณศิลป์*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร องค์การข้าราชการครูสภาและมูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป.
- คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์อุดมศึกษา. (2537). *ประมวลศัพท์บัญญัติอุดมศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไอดีเอส แควร์.
- คำยวง วราสิทธิชัย, ม.ล. (บรรณาธิการ). (2545). *จุลสารลายไทย ฉบับพิเศษวันภาษาไทยแห่งชาติ 29 กรกฎาคม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรมศาสตร์.
- คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. (2531). *สี่แผ่นดิน เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สยามรัฐ.

งานบัญญัติศัพท์ของพลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์. (2519). ธนาคารกรุงเทพจำกัด. พิมพ์ถวายเป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ณ เมรุพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันพฤหัสบดีที่ 28 ตุลาคม พุทธศักราช 2519. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิมพ์เกษตร.

- เจตนา นาควัชระ. (2546). *ศิลป์ส่องทาง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คมบาง.
- เจือ สตะเวทิน. (2516). *ตำรับวรรณคดี*. พระนคร: ศิลปาบรรณาการ.
- ชิต บุรทัต. (2521). *สามัคคีเภทคำฉันท์*. กรุงเทพมหานคร: องค์การค้าของคุรุสภา.
- ทบวงมหาวิทยาลัย. สำนักงานปลัดฯ กองวิชาการ. (2525). *ประมวลศัพท์อุดมศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ประกายพรึก.
- ทบวงมหาวิทยาลัย. *ประมวลศัพท์บัญญัติอุดมศึกษา*. [ม.ป.ท.,ม.ป.ป.].
- นราธิปประพันธ์พงศ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ. (2513). *รู้ไปชาติ*. พระนคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา.
- นราธิปพงศ์ประพันธ์, กรมหมื่น. (2494). *รวมวิทยาการท่านวรรณ*. พระนคร: โรงพิมพ์ประเสริฐอักษร.
- นวรรณ พันธุ์เมธา. (2544). *คลังคำ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์.
- ปรมาณูชิตชิโนรส, สมเด็จพระ. (2524). *พระปฐมสมโพธิกถา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรม บรรณาการ.
- ปัญญาสชาดก ฉบับหอสมุดแห่งชาติภาคหนึ่ง*. (2499). พระนคร: ศิลปาบรรณาการ.

ปัญญาสาตก ฉบับหอสมุดแห่งชาติภาคสอง. (2499). พระนคร:
ศิลปาบรรณาคาร.

เปลื้อง ณ นคร. (2546). *พจนานุกรมภาษา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์บริษัทไทยวัฒนาพานิช.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2540). *ศิลปศาสตร์เพื่อการศึกษาที่ยั่งยืน*. เนื่องในวันสถาปนาคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ครบ 35 ปี วันศุกร์ที่ 15 สิงหาคม 2540.
กรุงเทพฯ: บริษัท ส่องสยาม จำกัด.

พุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, พระบาทสมเด็จพระ. (2506). *พระราชนิพนธ์
เรื่องรามเกียรติ์เล่ม 1*. พระนคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา.

_____. (2507). *พระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์เล่ม 3*. พระนคร:
สำนักพิมพ์คลังวิทยา.

_____. (2507). *พระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์เล่ม 4*. พระนคร:
สำนักพิมพ์คลังวิทยา.

_____. (2515). *บทละครเรื่องรามเกียรติ์เล่ม 1*. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์แพรววิทยา.

พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช, พระบาทสมเด็จพระ. (2545). *บทละคร
เรื่องอุณรุท*. กรุงเทพฯ: สำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์
กรมศิลปากร.

พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ. (2510). *บทละครเรื่อง
อิเหนาเล่ม 1*. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.

มหาเวสสันดรชาตก. (2511). พิมพ์ครั้งที่ 15. พระนคร: องค์การค้า
ของคุรุสภา.

มหิตลาธิเบศร อุดมเดชวิกรม พระบรมราชชนก, สมเด็จพระ. (2535).
*พระนิพนธ์สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อุดมเดชวิกรม
พระบรมราชชนก*. กรุงเทพฯ: คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2517). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน
พ.ศ. 2493*. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ศูนย์การ
ทหารรบ.

_____. (2520). *พจนานุกรมไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ:
ห้างหุ้นส่วนรวมสาส์น.

_____. (2537). *ราชনীติ-ธรรมเนียม*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

_____. (2539). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525*.
พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: บริษัทอักษรเจริญทัศน์ อจท. จำกัด.

_____. (2540). *โลกনীติ-สุตวาทมนনীติ*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

_____. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*.
กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.

_____. (2550). *พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทย สมัยอยุธยา
อนิรุทธคำฉันท์*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

ศักดิ์ศรี แย้มนัตตา. (2543). *เวตาลปัญญาจวิงสติ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
แม่คำผาง.

สมุทรโฆษคำฉันท์. (2518). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สาวสองพันปี. [นามปากกา]. (2521). *ตำรับรักจากอินเดีย*. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์วิทวัส.

สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2525). *คู่มือพระปฐมสมโพธิกถา*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

สุลักษณ์ ศิวรักษ์. (2514). *จากยุววิทยาถึงวิทยาสารปริทัศน์หรือชีวิตการเป็นบรรณาธิการของ ส.ศิวรักษ์*. พระนคร: สำนักพิมพ์เกษมบรรณกิจ.

_____. (2547). *ทางเลือกอุดมศึกษาเพื่อความเป็นไทย*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.

_____. (2547). *ศิลปะวิจารณ์ในทัศนะส.ศิวรักษ์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม.

อดัม เคิล. (2528). *การศึกษาเพื่อความเป็นไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ตถตา.

อดุล วิเชียรเจริญ. (2541). *ปาฐกถาชุด สมเด็จพระมหิตลาธิเบทอดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ครั้งที่ 2 เรื่อง “ภารกิจของอุดมศึกษาในอนาคต”*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Monier-Williams, Monier, Sir. (2000). *A Sankrit-English Dictionary*. Oxford: Oxford University Press.

Vatsyayana. (trans.) (1991). *The Complete Kama Sutra*. (trans.) Alain Dani_lou. Rochester, VT.: Park Street Press.

ส่วนที่ 2

*การศึกษาศิลปศาสตร์ในประเทศไทย:
สถานภาพและพัฒนาการ*

-3-

การศึกษาศิลปศาสตร์ในประเทศไทย

บทนำ

แนวคิดการศึกษาระดับสูงตามแบบตะวันตกได้เข้ามาสู่สังคมไทยตั้งแต่ช่วงสมัยรัชกาลที่ 3 (พ.ศ.2367 - 2393) จากชาวตะวันตกที่เข้ามาค้าขาย และโดยเฉพาะกลุ่มนักบวชในคริสต์ศาสนาที่เดินทางมาเผยแพร่ความเชื่อ จากการมีขึ้นครั้งแรกของหนังสือพิมพ์ในสยามคือ *บางกอก รีคอร์ดเดอร์* (Bangkok Recorder) โดย หมอบรัดเลย์ (Dan B. Bradley) ที่กระตุ้นความคิดเรื่องการจัดตั้งมหาวิทยาลัยในปี พ.ศ.2408 (สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย, 2546: 3) และหมอสอนศาสนาที่มีดีกรีเป็นแพทย์ปริญาผู้นี้ได้นำความรู้สมัยใหม่จากวัฒนธรรมตะวันตกสมัยนั้นหลายอย่างเข้ามาสู่โลกทัศน์ของชนชั้นสูงในสังคมบางกอกโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการแพทย์และสาธารณสุข จากการจัดการป้องกันและควบคุมโรคระบาดที่เป็นภัยคุกคามชีวิตพลเมืองมาหลายต่อหลายครั้ง ทำให้เกิดการจัดตั้งโรงพยาบาลแห่งแรกขึ้นเพื่อให้การพยาบาลผู้คนทั่วไป คือ โรงพยาบาลศิริราช อันเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของงานสาธารณสุขในสังคมไทย

การจัดการศึกษาของไทยในระยะแรกเริ่มได้รับอิทธิพลทางความคิดจากยุโรป คือ ระบบการศึกษาของอังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมนี จากการที่ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการเสด็จประพาสต่างประเทศ และ

ให้สืบสวนแบบแผนการจัดการศึกษาของประเทศเหล่านั้นที่ทางการส่งนักเรียนไทยไปศึกษาต่อ โดยพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการที่ส่งไปดูงานหรือปฏิบัติราชการอยู่ในประเทศนั้นๆ ซึ่งเป็นการจัดระบบโรงเรียนตั้งแต่ขั้นต้นไปจนถึงระดับมหาวิทยาลัย เนื่องจากการศึกษาในระบบนี้ต้องใช้เวลาศึกษายาวนานและค่าใช้จ่ายสูง จึงมีพระราชดำริให้ศึกษาเปรียบเทียบแนวทางทั้งหลายเพื่อการพัฒนาการจัดการศึกษาระดับสูงเองภายในประเทศ ส่วนการจัดการศึกษาในอีกรูปแบบหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อแนวทางการจัดการศึกษาไทยเช่นกันคือ ด้านอาชีวศึกษาของญี่ปุ่น โดยการศึกษาระยะแรกของสังคมไทยเป็นเพียงในระดับมัธยมศึกษาและโรงเรียนวิชาชีพชั้นสูง ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของสังคมในสมัยของการพัฒนาระบบการปกครองแบบใหม่ในปี พ.ศ.2435 คือ ระบบเทศาภิบาล ที่มีการแบ่งหน่วยงานออกเป็นกระทรวงต่างๆ ความต้องการกำลังพลทำให้เกิดโรงเรียนมัธยมศึกษาพิเศษขึ้นหลายแขนงวิชาที่ให้คุณวุฒิในระดับประกาศนียบัตร เช่น มหามกุฏราชวิทยาลัย (2430) โรงเรียนนายร้อยทหารบก (2430) โรงเรียนราชแพทยาลัย (2432) จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย (2432) โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ (2435) โรงเรียนนายร้อยทหารเรือ (2440) โรงเรียนกฎหมาย (2440) สำนักฝึกหัดวิชาข้าราชการพลเรือน (2442) เป็นต้น (โปรดดู สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย, 2546: 4-5)

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 ในปี พ.ศ.2453 โปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนข้าราชการฝ่ายพลเรือนขึ้นเป็นการศึกษาชั้นสูงเพื่อฝึกคนเข้ารับราชการในกรมกองต่างๆ จากฐานของโรงเรียนมหาดเล็กหลวง (สำนักฝึกหัดวิชาข้าราชการพลเรือน) และการรวมโรงเรียนวิชาชีพชั้นสูง 4 แห่งเข้าไว้ด้วยกัน คือ โรงเรียนราชแพทยาลัย โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์

โรงเรียนการปกครอง และโรงเรียนกฎหมาย ซึ่งเป็นพื้นฐานของการสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกของไทยใน พ.ศ.2459 โดยยังคงเน้นด้านวิชาชีพเป็นสำคัญ (สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย, 2546: 5-7) ดังที่ในหนังสือเล่มเดียวกันนี้ได้อ้างอิงข้อวิจารณ์การจัดตั้งมหาวิทยาลัย ของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ความว่า

... ถ้าถือเอาอ็อกฟอร์ด หรือ เคมบริดจ์เป็นมาตรฐาน เรายังไม่พร้อมที่จะสถาปนามหาวิทยาลัย จะต้องลงทุนรอนมากมายนัก ทั้งเงินทั้งคนของเรายังไม่พร้อม แต่ถ้าจะลดหย่อนลงมาเป็นเพียงมหาวิทยาลัยรุ่นใหม่ๆ ซึ่งกำลังเกิดขึ้นสะพรั่งราวกับดอกเห็ดทั้งในตะวันตกและตะวันออก เราก็คพอทำได้

. . . มหาวิทยาลัยเก่าของอังกฤษดีกว่ากับเป็นที่ประทับตราว่าคนนี้ออกไปทำงานอะไรๆ ก็ไว้ใจได้ เขาเป็นสุภาพบุรุษโดยสมบูรณ์แล้ว แต่มหาวิทยาลัยใหม่จะประทับตราให้ได้แต่เพียงว่า คนนี้ มีวิชาเอนจิเนีย แพทย์ กดหมาย วิทยาศาสตร์ อักษรศาสตร์ ฯลฯ . . . (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529: 107 อ้างใน สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย, 2546: 7)

ข้อวิจารณ์ของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีอาจนับได้ว่าเป็นตัวแทนของความคิดเรื่องการจัดตั้งมหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศได้ดี โดยเฉพาะการแสดงให้เห็นคตินิยมแบบไทยที่คำนึงถึงความต้องการเร่งด่วนของ

ประเทศมากกว่าคตินิยมของการอุดมศึกษาแบบตะวันตก [. . .] และก็ค่อยๆ พัฒนา ความเป็นมหาวิทยาลัย ตามคตินิยมสากลขึ้นมาอย่างช้าๆ ลักษณะปรัชญาแบบอรรถประโยชน์นิยมนี้ นับได้ว่าเป็นฐานความคิดในการพัฒนาอุดมศึกษาไทยสมัยแรกและได้กลายเป็นกระแสความคิดหลักในการพัฒนาอุดมศึกษาต่อมาอีกเป็นเวลานาน (สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย, 2546: 7)

จากความจำเป็นต่อการปกครองและการพัฒนาประเทศไปสู่ความเจริญ มหาวิทยาลัยต่างๆ จึงค่อยๆ เกิดขึ้น โดยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรก เปิดสอน 4 สาขาวิชา คือ เวชศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ และครุศาสตร์ ที่ต่อมาใช้ชื่อว่าคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ซึ่งแผนกเวชศาสตร์ก็คือ คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล ที่กลายมาเป็นมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ และมาสู่มหาวิทยาลัยมหิดลในเวลาต่อมา การเรียนการสอนวิชาแพทย์ยังคงจัดที่ศิริราช ส่วนจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจัดการสอนวิทยาศาสตร์พื้นฐานให้กับนักเรียนเตรียมแพทย์ที่คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์

นอกจากนี้ บรรดาโรงเรียนวิชาชีพชั้นสูงคือ โรงเรียนกฎหมาย ได้ถูกโอนไปขึ้นกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (เมื่อ พ.ศ.2476) 1 ปีก่อนแยกออกมา ก่อตั้งเป็น มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง (เมื่อ พ.ศ.2477) ต่อมาใน พ.ศ.2486 จึงมีการยกฐานะโรงเรียนสอนวิชาชีพชั้นสูงอีก 3 แห่งขึ้นมาเป็นมหาวิทยาลัย คือ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และมหาวิทยาลัยมหิดล

ภายหลังจาก พ.ศ.2486 มีการสอนด้านการศึกษาโดยตรงคือ ตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง (พ.ศ.2492) ขึ้น ก่อตั้งเป็น วิทยาลัย วิชาการศึกษา (College of Education) (พ.ศ.2496) ต่อมาได้ ยกฐานะขึ้นเป็น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร (พ.ศ.2517)

ต่อมาได้ขยายการจัดการอุดมศึกษาออกจากกรุงเทพฯ ไปทั่ว ทุกภูมิภาคของประเทศไทยคือในปี พ.ศ.2507 ได้ก่อตั้งมหาวิทยาลัย เชียงใหม่ในภาคเหนือที่จังหวัดเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่จังหวัดขอนแก่น และมหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ในภาคใต้ที่จังหวัดสงขลา

ดังนั้น เมื่อเริ่มต้นจัดการอุดมศึกษาไทยนับตั้งแต่การก่อตั้ง โรงเรียนนายร้อยทหารบกขึ้นเมื่อ พ.ศ.2430 เป็นต้นมา การอุดมศึกษา ไทยจึงมีแนวทางการจัดการอุดมศึกษาของรัฐไทยที่มุ่งเน้นการ ยกกระดานโรงเรียนวิชาชีพชั้นสูงขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยโดยเน้นการผลิต ผู้เรียนมาทำงานวิชาชีพเฉพาะทางคือ ทหาร ข้าราชการพลเรือน นักกฎหมาย เกษตรกร ช่างฝีมือ และแพทย์ ได้เริ่มต้นถูกตั้งคำถาม จากรายงานของผู้เชี่ยวชาญของยูเนสโก (UNESCO) ในปี พ.ศ.2496 ส่งผลให้แนวทางการจัดการอุดมศึกษาของรัฐไทยต้องเปลี่ยนแปลง ไปจากเดิม โดยเฉพาะเมื่อตั้งสภาการศึกษาแห่งชาติในปี พ.ศ.2502 จนถึงการจัดตั้งทบวงมหาวิทยาลัยในปี พ.ศ.2515 โดยมุ่งไปตาม แนวทางการจัดการศึกษาวิชาพื้นฐาน (General Education) กับการ อุดมศึกษาของไทยดังนี้

ปลายปี พ.ศ.2496 เซอร์ ชาร์ลส์ ดาร์วิน ผู้เชี่ยวชาญของ องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้เข้ามาศึกษาสภาพการศึกษาในประเทศไทยเป็นเวลา 4 เดือนได้ทำบันทึกเรื่อง มหาวิทยาลัยในประเทศไทย (Report of Sir Charles Darwin to UNESCO on Science in Thailand 1954) มีเนื้อหาแบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ (I) General Report (II) Universities (III) Libraries กับส่วน Notes on Universities in Thailand เป็นการให้ คำแนะนำ แก่รัฐบาลไทยว่าไม่มีมหาวิทยาลัยใดในประเทศไทยเป็น มหาวิทยาลัยที่แท้จริงสักแห่งเดียว ระดับมาตรฐานการศึกษาโดยรวม อยู่ในระดับต่ำ และค่าใช้จ่ายกับจำนวนนักศึกษาของแต่ละมหาวิทยาลัย มีความแตกต่างกันมาก ทางออกที่ควรทำคือการรวมมหาวิทยาลัย ทั้งหมดเข้าด้วยกันเป็นแห่งเดียว ซึ่งจะทำให้ได้มหาวิทยาลัยที่สมบูรณ์ แบบและสามารถจัดการบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย แบบ University of London ของอังกฤษ

รายงาน เริ่มต้นจากเรื่องการจัดการศึกษาพื้นฐาน (Part at the lower levels) ของไทย แต่ UNESCO สนใจในเรื่องการจัดการศึกษา ระดับสูง (Higher education) ของไทย เช่น การศึกษาขั้นอุดมศึกษา (University education) มากกว่า โดยให้ความสำคัญกับการเรียนวิชา พื้นฐาน (General Education) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนที่มี ศักยภาพได้พัฒนาตนเองในขั้นสูงจากการเรียนวิชาพื้นฐานและการ เลือกเรียนวิชาต่างๆ ตามความสนใจได้ก่อนหน้าการเลือกเรียนวิชาชีพ เฉพาะทางเพื่อนำไปประกอบอาชีพในขั้นต่อไป

แนวทางการจัดการอุดมศึกษาไทยในระยะแรก

เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) เสนาบดีกระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ.2325-2448) ได้เสนอแนวคิดการจัดตั้งมหาวิทยาลัย โดยให้รวมเอาสถาบันการศึกษาฝ่ายสงฆ์ในเวลานั้น คือ มหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาธาตุราชวิทยาลัย เข้ากับสถาบันการศึกษาสมัยใหม่ที่มีการจัดตั้งขึ้นในเวลานั้น คือ โรงเรียนราชแพทยาลัย จัดตั้งเป็นมหาวิทยาลัยที่เรียกว่า สกลวิทยาลัย จัดหลักสูตรวิชาการศิลปศาสตร์ขึ้น แต่แนวคิดนี้ไม่สอดคล้องกับนโยบายการปฏิรูประบอบราชการ เนื่องจากรัฐบาลในขณะนั้นต้องการกำลังคนที่เป็นนักเทคนิควิทยา มากกว่านักวิชาการสาขาศิลปศาสตร์

เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล) เสนาบดีกระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ.2448-2456) ได้เสนอแนวทางการจัดการอุดมศึกษาไทยที่มีเป้าหมายอย่างชัดเจนในการผลิตกำลังคนเพื่อตอบสนองความต้องการกำลังคนของระบอบราชการสมัยใหม่ เนื่องจากรัฐบาลมีงบประมาณจัดการศึกษาที่จำกัด แต่ต้องการนักเทคนิควิทยาที่มีความรู้ทางวิชาชีพขั้นสูงด้านการแพทย์ วิศวกรรม ครุ กฎหมาย การปกครอง การทหารและช่างเทคนิค และแนวทางการจัดการศึกษาแบบนี้ได้เป็นแนวคิดพื้นฐานของการก่อตั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยไทยในเวลาต่อมา และเป็นเป้าหมายของระบบอุดมศึกษาไทยจนถึง พ.ศ.2500

ในปี พ.ศ.2471 สมเด็จพระมหาลงสงขลานครินทร์ ได้กราบบังคมทูลเสนอรายงาน *โครงการมหาวิทยาลัย* และทรงสิ้นพระชนม์ในปีต่อมา ซึ่งเป็นช่วงที่รัฐบาลประสบปัญหาภาวะวิกฤตทางการคลัง ต่อมาใน พ.ศ.2474 รัฐบาลได้ตั้งคณะกรรมการชุดหนึ่งเพื่อศึกษาปัญหา

มหาวิทยาลัยเรียกว่า คณะกรรมการดำรงรูปกรมมหาวิทยาลัย ประกอบด้วย สมเด็จพระมหาลงสงขลานครินทร์ ประธานกรรมการ พระองค์เจ้าธานีนิติ เสนาบดีกระทรวงศึกษาธิการ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ พระองค์เจ้าจุมภฏปริพัตร และพระยามโหสวรรค์ผู้แทนกระทรวงการคลัง

แนวทางการจัดการอุดมศึกษาไทยก่อน พ.ศ.2475 จึงอยู่ในระหว่างข้อเสนอของ สมเด็จพระมหาลงสงขลานครินทร์ กับของ สมเด็จพระมหาลงสงขลานครินทร์ โดยข้อเสนอของสมเด็จพระมหาลงสงขลานครินทร์ มีหลักการสำคัญคือ มหาวิทยาลัยมีหน้าที่ผลิตผู้นำให้กับสังคม ไม่ต้องรับผิดชอบการหางานให้แก่ผู้สำเร็จการศึกษา จึงเสนอให้การบริหารของมหาวิทยาลัยต้องเป็นอิสระจากกระทรวง และให้มีสภากรรมการมหาวิทยาลัยขึ้นมาวางนโยบายและควบคุมการบริหาร มีอุปนายกสภาฯ เป็นผู้รับผิดชอบการบริหารต่อสภากรรมการฯ ให้จัดองค์การบริหารภายใน แบ่งออกเป็น 3 ฝ่ายคือ ฝ่ายวิชาการ ประกอบด้วย คณบดี ศาสตราจารย์ และรองศาสตราจารย์ สภาศาสตราจารย์ มีอุปนายกสภาฯ เป็นนายกสภาศาสตราจารย์ ทำหน้าที่คัดเลือกดูแลนักเรียน และวางระเบียบข้อบังคับในมหาวิทยาลัย และคณะผลประโยชน์ มีเหรียญกษาปณ์ผู้ดูแลรักษาผลประโยชน์และทรัพย์สินของมหาวิทยาลัย

สมเด็จพระมหาลงสงขลานครินทร์ ทรงพระนิพนธ์ไว้ใน
‘รายงานความเห็นในเรื่องการสำรวจการศึกษาเพื่อประกอบพระบรมราโชบาย เรื่องการตั้งมหาวิทยาลัย’ อธิบายถึงการอุดมศึกษาว่าคืออะไร และการที่ประเทศไทยใช้มหาวิทยาลัยต่างประเทศเป็นการอุดมศึกษาของไทยด้วยการส่งนักเรียนไทยไปเรียนต่างประเทศ เพราะการอุดมศึกษาไทยยังไม่มียุทธศาสตร์ตามที่นานาประเทศเข้าใจกัน

อุดมศึกษาแบ่งออกได้เป็นสองชนิด

๑. วิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มีความมุ่งหมายที่จะฝึกฝนให้กุลบุตรสามารถเห็นเหตุผลต้นปลายของสิ่งต่างๆ เป็นความรู้รอบตัว ฝึกฝนให้เป็นผู้รับผิดชอบและเป็นผู้นำราษฎรทั้งในส่วนตัวและกิจการ เป็นผู้ที่จะสามารถเสาะหาวิชามาให้เป็นประโยชน์แก่คณะ ประดิษฐ์สิ่งที่งามและเป็นประโยชน์ขึ้น

๒. อาชีพวิทยา คือการฝึกฝนโดยจะเพาะที่จะทำให้กุลบุตรสามารถประกอบการทำมาหากินในกิจการที่จะต้องมีการเตรียมโดยจะเพาะ เช่น แพทย์, ผู้รู้กฎหมาย, พ่อค้า

อุดมศึกษาที่ปฏิบัติอยู่ในประเทศสยามเดี๋ยวนี้มีหลายชนิด... ด้วยเหตุที่ในประเทศสยามยังไม่มีมหาวิทยาลัย..จึงมีการส่งนักเรียนออกไปเรียนต่างประเทศ ซึ่งต้องนับว่าเป็นวิธีสำคัญส่วนหนึ่งของการอุดมศึกษาของประเทศสยาม... กิจการอุดมศึกษาของต่างประเทศโดยมากมักจะรวมอยู่ในสถานที่เรียกว่ามหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยอย่างนี้นานาประเทศเข้าใจกันนั้นยังไม่มีในประเทศสยาม เราใช้มหาวิทยาลัยต่างประเทศเป็นส่วนนั้นของการอุดมศึกษาของเรา

สมเด็จพระกรมหลวงสงขลานครินทร์ ทรงพระนิพนธ์ว่าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยมี 4 ประการคือ

๑. การเสาะหาวิชา หรือเปิดโอกาสให้กุลบุตรได้เรียนทำการเสาะหาวิชา เลี้ยงดูทำนุบำรุงนักปราชญ์ผู้สามารถเสาะหาวิชาและใช้ผลอันนั้นมาสอนกุลบุตรได้ เป็นกิจที่สำคัญที่สุดของมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเป็นสมอต้นความคิดของชาติ เป็นสถานเลี้ยงคนดีของชาติ

๒. ผลของการเสาะหาวิชานี้ ต้องเอามาวางเป็นแบบแผนสำหรับความประพฤติของชาติทั้งในทางธรรมะและวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเป็นหลักตัวอย่างการเป็นเครื่องวัด เป็นที่เก็บรวบรวมและจำหน่ายเผยแผ่ความคิดของชาติของเราเองและช่วยทำการติดต่อกับคณะที่มีหน้าที่คล้ายกันของนานาชาติ

๓. มหาวิทยาลัยมีกิจสอนกุลบุตร ศิลปวิทยาศาสตร์ เพื่อให้ผู้มาเรียนมีความรู้กว้างขวาง เห็นเหตุใกล้ไกล และใช้ความคิดที่ได้บังเกิดขึ้นด้วยการเรียนเป็นผลประโยชน์แก่คณะ นอกจากนั้น มหาวิทยาลัยอาจตั้งโรงเรียนฝึกฝนวิชาชีพบางชนิดที่ต้องมีพื้นศิลป-วิทยาศาสตร์

๔. มหาวิทยาลัยมีกิจสอบไล่กุลบุตร เพื่อวัดความรู้ความสามารถและรับรองเป็นพยานโดยการให้ปริญญาแก่ผู้ที่สมควร

แต่ทรงพระนิพนธ์ว่าการอุดมศึกษาไทยทำหน้าที่สอน แต่ไม่ได้ทำหน้าที่เสาะหาวิชาซึ่งเป็นกิจที่สำคัญที่สุดของมหาวิทยาลัย จึงเป็นเรื่องที่ต้องทำในระดับนโยบายของรัฐบาล

...ในประเทศสยามมิได้รวมอยู่ในคณะ มหาวิทยาลัย
แท้จริงมหาวิทยาลัยทำแต่การสอนเท่านั้น... การสอนเป็นส่วนหนึ่งของกิจการมหาวิทยาลัยเท่านั้น ส่วนเสาะหาวิชาและทดลองเป็นส่วนใหญ่ การนี้จึงไม่เป็นกิจของกระทรวงธรรมการกระทรวงเดียว เป็นกิจของรัฐบาล เพราะเป็นปัญหาที่จะวางรัฐฎาภิบาลนโยบาย เมื่อวางลงไปแล้วจึงควรมอบกระทรวงใดหรือคณะใดคณะหนึ่งเป็นผู้ดำเนินการให้ต้องกับรัฐฎาภิบาลนโยบาย

ข้อเสนอของสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้ากรมขุนชัชวาทนาถเรนทร์ มีลักษณะประนีประนอมมากกว่าของ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้ากรมหลวงสงขลานครินทร์ โดยสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้ากรมขุนชัชวาทนาถเรนทร์ทรงเห็นว่าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยมีความหลากหลายประเภทและมีขอบเขตครอบคลุมกว้างขวางจากระดับต่ำกว่าจนถึงสูงกว่าระดับปริญญาตรี ปัญหามาตรฐานการอุดมศึกษาไทยต่ำกว่ามาตรฐานสากลเพราะการจัดการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายยังไม่ทั่วถึงเพียงพอ ในอนาคตเมื่อมีการขยายการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายได้มากเพียงพอ ปัญหานี้ก็จะหมดไปเอง จึงยังไม่ใช้ปัญหาเร่งด่วนที่สำคัญ ปัญหาเร่งด่วนจึงอยู่ที่มีจำนวนนักเรียนน้อยเกินไป เนื่องจากเป้าหมายของมหาวิทยาลัยอยู่ที่การผลิตคนป้อนเข้าสู่ระบบราชการเท่านั้น จึงไม่สามารถเพิ่มจำนวน

นักเรียนได้ จึงทรงเห็นด้วยกับ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้ากรมหลวงสงขลานครินทร์ว่ามหาวิทยาลัยไม่จำเป็นต้องรับภาระการหางานทำของผู้สำเร็จการศึกษา เพียงแต่รับรองมาตรฐานการศึกษาที่เพียงพอแล้ว

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยกับการจัดการศึกษาด้านศิลปศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งขึ้นใน พ.ศ.2459 โดยใช้เงินคงเหลือจากการที่ราษฎรเรียรายกันเพื่อสร้างพระบรมรูปทรงม้า นอกจากนี้ ยังให้กำหนดที่ดินพระคลังข้างที่รวมเนื้อที่ทั้งสิ้น 1,309 ไร่ เป็นเขตโรงเรียน โดยมีการจัดการศึกษาใน 5 โรงเรียน (คณะในปัจจุบัน) ได้แก่ โรงเรียนรัฐประศาสนศาสตร์ โรงเรียนครุศึกษา โรงเรียนราชแพทยาลัย โรงเรียนนิติศึกษา และโรงเรียนยันตรศึกษา

ระหว่างปี พ.ศ.2459 - 2465 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีการปรับปรุงมาตรฐานการศึกษาระดับประกาศนียบัตร พร้อมกับเริ่มเตรียมการเรียนการสอนระดับปริญญา โดยจัดการศึกษาเป็น 4 คณะ ได้แก่ คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ (โรงเรียนราชแพทยาลัยเดิม) คณะรัฐประศาสนศาสตร์ (โรงเรียนข้าราชการพลเรือนเดิม) คณะวิศวกรรมศาสตร์ (โรงเรียนยันตรศึกษาเดิม) สำหรับคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ในระยะแรกมุ่งสอนวิชาเตรียมแพทย์เป็นส่วนใหญ่ คือ เคมี ฟิสิกส์ ชีววิทยา ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส และประวัติศาสตร์ อีกทั้งผู้สอนส่วนใหญ่มิใช่อาจารย์ประจำ

ใน พ.ศ.2471 คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ได้เปิดสอนวิชาอักษรศาสตร์ หลักสูตร 3 ปี เป็นปีแรก โดยผู้เรียนจบได้รับ

ประกาศนียบัตรครุมัธยม (ป.ม.) ต่อมาในปี พ.ศ.2472 ได้เปิดสอนหลักสูตรประกาศนียบัตรครุมัธยมวิทยาศาสตร์ ซึ่งในปีเดียวกันนี้กระทรวงธรรมการได้ออมนักเรียนฝึกหัดครุมัธยมจำนวน 45 คน จาก การฝึกหัดครุมัธยมโรงเรียนสวนกุหลาบมาขึ้นกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เริ่มมีผู้สำเร็จการศึกษาตามประกาศนียบัตรครุมัธยมอักษรศาสตร์ (ป.ม.) รุ่นแรกในปี พ.ศ.2473 จำนวน 16 คน และเป็นปีที่มีพิธีประสาทปริญญาเป็นครั้งแรก

พ.ศ.2477 ได้ขยายหลักสูตรประกาศนียบัตรครุมัธยมอักษรศาสตร์ ประกาศนียบัตรครุมัธยมวิทยาศาสตร์และประกาศนียบัตรวิศวกรรมศาสตร์ ยกขึ้นเป็นชั้นปริญญา คือ ปริญญาอักษรศาสตร์บัณฑิต ปริญญาวิทยาศาสตร์บัณฑิต และปริญญาวิศวกรรมศาสตร์บัณฑิต และอนุญาตให้ผู้เรียนจบประกาศนียบัตรเดิมกลับเข้าเรียนต่อในชั้นปีที่ 3 ได้ ในส่วนหลักสูตรประกาศนียบัตรครุมัธยมได้เปลี่ยนเป็นหลักสูตรอนุปริญญา 3 ปี

ในปี พ.ศ.2488 นิสิตปีที่ 4 คณะอักษรศาสตร์ต้องเรียน 3 สาขาวิชาเท่ากับปีที่ 3 แทนที่จะลดเหลือ 2 สาขาวิชา จึงเรียกว่าเป็นหลักสูตร 3 เอก 1 โท แต่เลือกจาก 6 สาขาวิชา คือ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ประวัติศาสตร์ (เลือก 2 วิชาเอก 1 วิชาโท) กับ ภาษาฝรั่งเศส/ ภาษาเยอรมัน/ คณิตศาสตร์ (เลือก 1 วิชาเอก) ซึ่งทำให้เลือกเรียนได้ระหว่างสาขาภาษากับสาขาคณิตศาสตร์

ในปี พ.ศ.2493 คณะอักษรศาสตร์ เริ่มเปิดสอนวิชาภาษาอังกฤษ 1 (ภาษา) กับ ภาษาอังกฤษ 2 (วรรณคดี) เป็นครั้งแรก ทำให้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนภาษาอังกฤษเพิ่มขึ้นได้ในวิชาเอก (ในหลักสูตร 3 เอก 1 โท) และมีวิชาเลือกเพิ่มขึ้นอีก 1 สาขาวิชา

รวมเป็น 7 สาขาวิชา (มีภาษาอังกฤษ 2 สาขาวิชา) ต่อมาในปี พ.ศ.2500 คณะอักษรศาสตร์ได้เปิดสาขา วิชาภาษาฝรั่งเศส 1 (ภาษา) กับ ภาษาฝรั่งเศส 2 (วรรณคดี) รวมเป็น 8 สาขาวิชา ทำให้เลือกเน้นภาษาต่างประเทศได้เพิ่มมากขึ้น

ในปี พ.ศ.2520 คณะอักษรศาสตร์มีการปรับปรุงโครงสร้างหลักสูตรตามหลักสูตรที่ทบวงมหาวิทยาลัยได้กำหนดไว้ วิชาพื้นฐานเดิมกลายเป็น วิชาบังคับคณะ (เดิมมีจำนวน 72 หน่วยกิต ลดเหลือเพียง 46 หน่วยกิต แยกเป็นวิชาบังคับตามกำหนดของทบวงมหาวิทยาลัย จำนวน 30 หน่วยกิต กับวิชาบังคับของคณะ จำนวน 16 หน่วยกิต) และลดจำนวนหน่วยกิตตลอดหลักสูตรลงจากจำนวน 144 หน่วยกิต เหลือเพียง 130 หน่วยกิต แต่เพิ่มจำนวนหน่วยกิต วิชาเอก จากเดิมจำนวน 32 หน่วยกิต เป็น 42 หน่วยกิต

ผลที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ รูปแบบและแนวทางในการศึกษาด้านศิลปศาสตร์ซึ่งเป็นรากฐานเดิมตั้งแต่การก่อตั้งคณะได้หายไป นับตั้งแต่คณะอักษรศาสตร์ปรับปรุงหลักสูตรในปี พ.ศ.2520 เป็นต้นมา ที่มีลักษณะมุ่งพัฒนาผู้เรียนไปสู่การมีความชำนาญเฉพาะด้านมากขึ้น โดยมีการเปิดรายวิชาเฉพาะสาขาวิชาเพิ่มขึ้น โดยเพิ่มขึ้นมากที่สุดเป็นจำนวนถึง 707 รายวิชา ในขณะที่เดียวกันก็ลดรายวิชาเดิมลงมา และจัดหมวดการศึกษาใหม่เป็นหมวดการศึกษาทั่วไปแทน

มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง (ม.ธ.ก.) กับ การจัดการศึกษาด้านศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์ (ม.ธ.) ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2477 โดยมีจุดประสงค์เพื่อเป็นตลาดวิชา เพื่อให้การศึกษาด้านกฎหมายและการเมืองสำหรับประชาชนทั่วไป เมื่อเริ่มก่อตั้งใช้ชื่อว่า มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง (University of Moral and Political Sciences)

สำหรับหลักสูตรที่เปิดสอนมี 2 หลักสูตรคือ หลักสูตรธรรมศาสตร์บัณฑิต ซึ่งสอนวิชากฎหมายเป็นหลัก แต่ได้สอนวิชารัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และการทูตด้วย เมื่อจบปริญญาตรีธรรมศาสตร์บัณฑิต (เปิดสอน พ.ศ.2477) อาจศึกษาต่อปริญญาโทแยกเป็นแขนงนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และการทูตต่อไป (เปิดสอน พ.ศ.2478) กับอีกหลักสูตรหนึ่งคือ วิชาการบัญชี โดยมีหลักสูตร 3 ปี (เปิดสอน พ.ศ.2482) สำหรับประกาศนียบัตรทางการบัญชี (เทียบเท่าปริญญาตรี) และ 5 ปี สำหรับประกาศนียบัตรชั้นสูงทางการบัญชี (เทียบเท่าปริญญาโท)

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองโดยรัฐประหาร พ.ศ.2490 กบฏวังหลวง (พ.ศ.2492) และกบฏแมนฮัตตัน (พ.ศ.2494) ส่งผลกระทบต่อ ม.ธ.ก. โดยรัฐบาลขอให้มหาวิทยาลัยตัดคำว่า การเมือง ออกจากชื่อมหาวิทยาลัยและให้ปรับโครงสร้างหลักสูตรตามประกาศวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ.2492 โดยให้แยกการจัดการศึกษาเป็น 4 คณะ และยกเลิกการรับบุคคลเข้าศึกษาในหลักสูตรธรรมศาสตร์บัณฑิตตั้งแต่ปี พ.ศ.2492 เป็นต้นไป กับให้นักศึกษาที่เข้ามาก่อน พ.ศ.2492 ที่ไม่

ประสงค์ย้ายไปเรียนคณะอื่น ๆ ให้เรียนได้ถึงปี พ.ศ. 2496 โดยค่อย ๆ ลดการบรรยายไปที่ละปี เริ่มจากของการบรรยายของชั้นปี 1

การก่อตั้งคณะศิลปศาสตร์

การปิดตลาดวิชาของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์ (ม.ธ.) เริ่มต้นจากบันทึกของนายเสริม วินิจฉัยกุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคลัง ถึงเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ.2501 ในเรื่องงบประมาณของมหาวิทยาลัย กระทั่ง พ.ศ.2503 ม.ธ. ได้เริ่มใช้การสอบคัดเลือกและจัดตั้งคณะศิลปศาสตร์ขึ้นเพื่อจัดสอน วิชาพื้นฐาน มีเป้าหมายว่าจะสร้างผู้เรียนให้เป็นคนที่มีทั้ง Habit of Critical Thinking, Logical Mind และมีรสนิยม เพราะการศึกษาควรมุ่งหมายเป็นรูปผสมระหว่างการเรียนเพื่อการเสริมสร้างบุคลิกภาพและความสามารถทางปัญญา ควบคู่ไปกับการศึกษาเพื่อไปประกอบอาชีพและทำงานในวิชาชีพได้ด้วย

การก่อตั้งคณะศิลปศาสตร์เริ่มต้นในช่วงที่ศ.ดร.อดุลวิเชียรเจริญ เป็นเลขาธิการ มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์ (พ.ศ.2502-2507) และเป็นผู้ผลักดันให้จัดตั้งคณะศิลปศาสตร์ขึ้นมา (ตั้งแต่ พ.ศ.2502-2504) แต่การสอนตามหลักสูตรวิชาพื้นฐาน 2 ปีของคณะศิลปศาสตร์ ก่อให้เกิดแรงต่อต้านจากคณะอื่น ๆ จนต้องตัดทอนเหลือเพียง 1 ปี ใน พ.ศ.2507 ศ.ดร.อดุล ได้แจ้งความประสงค์ลาออกจากตำแหน่งเลขาธิการ มาดำรงตำแหน่งคณบดีคณะศิลปศาสตร์ (พ.ศ.2504-2517) เพียงอย่างเดียว เพื่อผลักดันการจัดการศึกษา วิชาเฉพาะให้กับคณะศิลปศาสตร์

การสอนวิชาพื้นฐาน

การสอนตามหลักสูตรวิชาพื้นฐานของคณะศิลปศาสตร์ มุ่งให้ความรู้ 3 ด้านแก่นักศึกษา คือ วิทยาศาสตร์ (Natural Sciences) สังคมศาสตร์ (Social Sciences) และมนุษยศาสตร์ (Humanities) เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์กับแขนงวิชาเฉพาะด้านที่จะศึกษาต่อไป โดยเป็นหลักสูตรที่ใช้กันทั่วไปในมหาวิทยาลัยของอเมริกา อังกฤษ และญี่ปุ่น

การสอนตามหลักสูตรวิชาพื้นฐานจึงแบ่งการศึกษาปริญญาตรี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ออกเป็น 2 ช่วงคือ ช่วง 2 ปีแรก นักศึกษาทุกคนที่สอบคัดเลือกเข้ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ ต้องศึกษาวิชาวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ภาษาอังกฤษ ภาษาไทยให้มีความรู้สูงเพียงพอ หลังจากนั้นจึงไปศึกษาแขนงวิชาเฉพาะด้านอีก 3 ปี รวมเป็น 5 ปีหรือ 4 ปีในบางคณะ ทำให้คณะที่ต้องใช้เวลาศึกษาถึง 5 ปี เช่น คณะนิติศาสตร์ และคณะบัญชีใช้โจมตีการสอนวิชาพื้นฐาน 2 ปีของคณะศิลปศาสตร์ เพราะเดิมแต่ละคณะมีการจัดสอนวิชาทั่วไปตามหลักสูตรคณะต่าง ๆ อยู่แล้วถึง 50% (ยกเว้นคณะนิติศาสตร์) เช่น ภาษาอังกฤษ ดังนั้นการนำวิชาทั่วไปที่ทุกคณะต้องจัดสอนเองมารวมกันจัดสอนเป็นวิชาพื้นฐานโดยให้หน่วยงานเดียวรับผิดชอบจึงเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายและคล่องตัวมากขึ้น แต่การจัดการศึกษาลักษณะนี้จำเป็นต้องใช้การศึกษาใน ระบบหน่วยกิต เพื่อกำหนดวิชาที่ศึกษาและผลการศึกษาในแต่ละภาคการศึกษาได้ เพื่อจัดให้มีการศึกษาวิชาใหม่ในภาคต่อไปได้ จนถึงปี พ.ศ.2514 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จึงได้จัดการศึกษาโดยนาระบบหน่วยกิตมาใช้เป็นครั้งแรก

การศึกษาของคณะศิลปศาสตร์

พัฒนาการด้านการศึกษาของคณะศิลปศาสตร์นั้น แบ่งออกได้เป็น 3 ช่วงคือ ในระยะแรก ช่วง พ.ศ.2505-2529 คณะศิลปศาสตร์ทำหน้าที่สอนวิชาพื้นฐานในหมวดมนุษยศาสตร์และวิทยาศาสตร์ของมหาวิทยาลัย สำหรับหมวดสังคมศาสตร์นั้นแม้ใช้อาจารย์จากคณะอื่นเป็นผู้สอน แต่นิยมใช้สถานที่ของคณะศิลปศาสตร์เป็นห้องบรรยายหลักเนื่องจากมีห้องขนาดใหญ่ ในอีกด้านหนึ่งคณะศิลปศาสตร์ทำการสอนระดับปริญญาตรีควบคู่ไปกับการสอนวิชาพื้นฐานด้วย ในปี พ.ศ.2529 คณะศิลปศาสตร์มีวิชาเอก 12 สาขาวิชาและวิชาโท 4 สาขาวิชา

หลักสูตรคณะศิลปศาสตร์ พ.ศ.2506

เป็นหลักสูตรวิชาพื้นฐานเต็มรูปแบบที่ใช้สอนนักศึกษารุ่นแรกใน พ.ศ.2505 ของ ม.ธ. เท่านั้น โดยกำหนดให้นักศึกษา ม.ธ. ชั้นปีที่ 1-2 เรียนภาคละ 6-7 วิชา จำนวน 21 หน่วยกิตหรือ 27 วิชา จำนวน 84 หน่วยกิตใน 2 ปี จากรายวิชาดังนี้

ภาษาอังกฤษ (ภาคละ 3 วิชา จำนวน 9 หน่วยกิต)

(เรียนปี 1-2 รวม 4 ภาคหรือ 12 วิชา จำนวน 36 หน่วยกิต)

ปี 1 ทั้ง 2 ภาคเรียนวิชาหลักภาษา การอ่าน การเขียน

ปี 2 ภาคแรกเรียนเหมือนปี 1 ภาคหลังเรียนการอ่าน

6 หน่วยกิต การเขียน 3 หน่วยกิต

ภาษาไทย (ปี 1 รวม 2 ภาค)

ภาคแรกเน้นการใช้ภาษาเขียน ภาคหลังเน้นการใช้ภาษาพูด ไม่นับหน่วยกิต

ความรู้ทั่วไปทางวิทยาศาสตร์ 1-3 (ภาคละ 1 วิชา จำนวน 4 หน่วยกิต)

(เรียนปี 1-ปี 2 ภาคแรก รวม 3 ภาค จำนวน 12 หน่วยกิต)
เรียนเกี่ยวกับพัฒนาการความรู้ทางวิทยาศาสตร์สมัยต่างๆ

ความรู้ทั่วไปทางมนุษยศาสตร์ 1-3 (ภาคละ 1 วิชา จำนวน 4 หน่วยกิต)

(เรียนปี 1- ปี 2 ภาคแรก รวม 3 ภาค จำนวน 12 หน่วยกิต)
เรียนเกี่ยวกับอารยธรรมในยุคสมัยต่างๆ

ความรู้ทั่วไปทางสังคมศาสตร์ 1-3 (ภาคละ 1 วิชา จำนวน 4 หน่วยกิต)

(เรียนปี 1-ปี 2 ภาคแรก รวม 3 ภาค จำนวน 12 หน่วยกิต)
เรียนเกี่ยวกับความเจริญของสังคมในยุคสมัยต่างๆ

วิชาเฉพาะด้านเบื้องต้น (ปี 2 ภาคหลัง เลือกเรียน 4 วิชาจาก 13 วิชา จำนวน 12 หน่วยกิต)

- 1 หลักปรัชญา
- 2 ตรรกวิทยา
- 3 หลักจิตวิทยา
- 4 ระเบียบวิธีการวิจัย
- 5 สถิติเบื้องต้น
- 6 ภูมิศาสตร์มนุษยชาติ
- 7 ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
- 8 ความรู้เบื้องต้นทางสังคมวิทยา

9 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป

10 ความรู้เบื้องต้นทางเศรษฐศาสตร์

11 ความรู้เบื้องต้นทางรัฐศาสตร์

12 ความรู้เบื้องต้นทางการพาณิชย์

13 ความรู้เบื้องต้นทางวารสารศาสตร์

หลักสูตรคณะศิลปศาสตร์ พ.ศ.2509

เป็นหลักสูตรวิชาพื้นฐานที่เหลือเพียง 1 ปีแล้วกำหนดให้นักศึกษาชั้นปีที่ 1 ยกเว้นคณะเศรษฐศาสตร์ เรียนภาคละ 5 รายวิชา คือ ภาษาอังกฤษ (8 หน่วยกิต) ภาษาไทย (1 หน่วยกิต) วิทยาศาสตร์ (4 หน่วยกิต) มนุษยศาสตร์ (4 หน่วยกิต) สังคมศาสตร์ (4 หน่วยกิต) รวมจำนวน 10 วิชา 21 หน่วยกิต

หลักสูตรพื้นฐานทั่วไป ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ.2519

กำหนดให้เลือกเรียนจาก 3 หมวด คือ หมวดวิทยาศาสตร์ ให้เลือกเรียน 2 วิชาจาก 2 สาขา หรือสาขาละ 1 วิชา จากสาขาวิทยาศาสตร์กายภาพ สาขาวิทยาศาสตร์ชีวภาพ และสาขาคณิตศาสตร์ หมวดมนุษยศาสตร์ ให้เลือกเรียน 2 วิชาจาก 2 สาขา หรือสาขาละ 1 วิชา จากสาขาอารยธรรม สาขาศาสนาและปรัชญา และสาขาภาษาวรรณกรรมและศิลปะ

หมวดสังคมศาสตร์ ให้เลือกเรียน 2 วิชาจาก 6 รายวิชา

หมวดภาษา มีวิชาบังคับ 4 วิชา 12 หน่วยกิต เป็นวิชาภาษาไทย 2 วิชา 6 หน่วยกิต กับวิชาภาษาต่างประเทศ 1 ภาษา 6 หน่วยกิต

จาก 6 สาขาภาษา (ภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน ญี่ปุ่น รัสเซีย และ จีน) ที่เปิดสอน โดยนักศึกษาต้องผ่านการทดสอบภาษาต่างประเทศของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รวมต้องเรียนวิชาในปี 1 จำนวน 10 วิชา หรือ 30 หน่วยกิต

หลักสูตรวิชาพื้นฐานทั่วไป ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ.2525

ระยะแรกในปี พ.ศ.2525 กำหนดให้เรียนวิชาพื้นฐานปี 1 เพิ่มเป็น 13 วิชา หรือ 36 หน่วยกิต โดยเรียนภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ กับเรียนหมวดสังคมศาสตร์แบบเดิมรวม 18 หน่วยกิตต่อ 1 ปี โดยลดหน่วยกิตวิชาในหมวดวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ กับหมวดมนุษยศาสตร์ลงเหลือรายวิชาละ 2 หน่วยกิต แต่เรียนหมวดวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์เพิ่ม 1 วิชา แล้วเรียนหมวดมนุษยศาสตร์เพิ่มอีก 2 รายวิชา

พ.ศ.2529-2540 เมื่อมีการตั้งคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีขึ้นใน พ.ศ.2529 ได้แยกสาขาคณิตศาสตร์และสถิติกับวิชาด้านวิทยาศาสตร์ไปรวมกับคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ประกอบกับการตั้งสถาบันภาษาขึ้นมาเพื่อสอนภาษาอังกฤษสำหรับวิชาพื้นฐาน ทำให้ภาระการสอนในวิชาพื้นฐานของคณะศิลปศาสตร์ลดลง แต่ในอีกด้านหนึ่งคณะศิลปศาสตร์ได้เริ่มจัดการเรียนการสอนระดับปริญญาโทขึ้นมาในสาขาประวัติศาสตร์และภาษาศาสตร์ใน พ.ศ.2527

ในปี พ.ศ.2533 หลักสูตรพื้นฐานทั่วไป ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ได้กำหนดให้เป็นหลักสูตรกลางที่นักศึกษาทุกคนต้องเรียน มี 12 วิชา 30 หน่วยกิต แบ่งเป็น

หมวดมนุษยศาสตร์ 3 วิชา 6 หน่วยกิต

หมวดสังคมศาสตร์ 2 วิชา 6 หน่วยกิต

หมวดวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ 3 วิชา 6 หน่วยกิต

(ยกเว้นนักศึกษาคณะวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์ ให้ดู

หลักสูตรของคณะ)

หมวดภาษา 4 วิชา 12 หน่วยกิต

โดยในหมวดมนุษยศาสตร์ ต้องเรียน 3 วิชาจาก 2 กลุ่มคือ

กลุ่มอารยธรรม วิชาละ 2 หน่วยกิต

มธ. 111 อารยธรรมไทย

มธ. 112 อารยธรรมตะวันออก

มธ. 117 อารยธรรมตะวันตก

กลุ่มผลงานสร้างสรรค์ วิชาละ 2 หน่วยกิต

มธ. 113 ความรู้พื้นฐานทางปรัชญา

มธ. 114 ความรู้พื้นฐานทางศาสนา

มธ. 115 มนุษย์กับวรรณคดี

มธ. 116 มนุษย์กับศิลปะและดนตรี

โดยต้องเลือกเรียนจากทั้ง 2 กลุ่ม อย่างน้อยกลุ่มละ 1 รายวิชา และเลือกเรียนจากกลุ่มใดก็ได้อีก 1 รายวิชา

ระยะที่สาม ตั้งแต่ พ.ศ.2540 เป็นต้นมา หลักสูตรพื้นฐานทั่วไป ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้กำหนดให้เป็นหลักสูตรกลางที่นักศึกษาทุกคนต้องเรียน มีจำนวน 7 วิชา 21 หน่วยกิต แบ่งเป็น

หมวดมนุษยศาสตร์ 1 วิชา 3 หน่วยกิต คือ วิชาสหวิทยาการ
มนุษยศาสตร์

หมวดสังคมศาสตร์ 1 วิชา 3 หน่วยกิต คือ วิชาสหวิทยาการ
สังคมศาสตร์

หมวดวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ 2 วิชา 6 หน่วยกิต

หมวดภาษา 3 วิชา 9 หน่วยกิต

มหาวิทยาลัยมหิดลกับการจัดการศึกษาด้านศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหิดลกำเนิดขึ้นเมื่อ พ.ศ.2512 แต่มีประวัติ
ความเป็นมายาวนานมาก ในเรื่องการให้การศึกษาวิชาแพทยศาสตร์ที่
เก่าแก่ที่สุดของไทย โดยภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัยมหิดลตามความ
เข้าใจทั่วไป คือการศึกษาด้านแพทยศาสตร์ ผู้คนทั่วไปจึงไม่คุ้นเคย
กับมหาวิทยาลัยมหิดลในแง่ของการศึกษาด้านอื่นๆ ที่นอกเหนือ
ไปจากวิทยาศาสตร์และการแพทย์

การดำเนินงานสอนแพทย์และกิจการโรงพยาบาลศิริราชเติบโต
มาพร้อมกันตั้งแต่เริ่มต้นเป็นโรงเรียนแพทย์เล็กๆ ในโรงพยาบาลที่
อาศัยการทำงานของแพทย์ชาวตะวันตก ก่อนที่เหล่าเจ้านายในยุคนั้น
จะเดินทางไปศึกษาวิชาการแพทย์บางวิชาจากทางยุโรปและกลับมา
ช่วยงานพัฒนาโดยเฉพาะในด้านการจัดการ ในปี พ.ศ.2443 จึงได้
พระราชทานชื่อเป็นทางการแก่โรงเรียนแพทย์ของศิริราชพยาบาลว่า
โรงเรียนราชแพทยาลัย (Royal Medical College) ซึ่งเป็นการดำเนินงาน
ร่วมกันระหว่างขุนนางสยามและนายแพทย์ชาวตะวันตกที่รับหน้าที่
ดูแลฝ่ายโรงพยาบาลและงานสอนนักเรียนแพทย์ การทำงานของ
แพทย์ตะวันตกไม่ได้รับความสะดวกจากเครื่องใช้ทางการแพทย์ที่ไม่

พอเพียง รวมไปถึงการที่คนไทยส่วนใหญ่ยังคงเชื่อมั่นในผลของยาไทย
แม้ว่าจะเริ่มยอมรับวิธีการรักษาแบบฝรั่งมากขึ้นเรื่อยๆ โรงพยาบาล
ในระยะแรกนี้จึงมีทั้งการรักษาแบบไทยและแบบตะวันตก ในส่วน
ของการสอนก็เช่นเดียวกันแต่จะเน้นวิชาการแพทย์เชิงวิทยาศาสตร์ทั้ง
พื้นฐานและคลินิกของตะวันตกในจำนวนที่มากกว่า แต่ก็มีปัญหาด้าน
ตำราแพทย์ภาษาอังกฤษที่สร้างความลำบากต่อการเรียนของนักเรียน
ส่วนมาก

ใน พ.ศ.2441 [...] พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ร่าง
โครงการศึกษาของชาติ โครงการนี้จัดระดับการศึกษาไว้
เป็น 6 ระดับ จัดโรงเรียนแพทย์ไว้เป็นชั้นสูงสุด คือระดับ
วิทยาลัยพิเศษ ตั้งขึ้นเฉพาะวิชาเฉพาะ ความรู้ถือเป็น
ระดับเดียวกับโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ (ศิริราชร้อยปี: 43)

แต่การเรียนแพทย์ของโรงเรียนแพทยาลัยมีผู้สนใจเข้าศึกษา
น้อย และการเรียนแพทย์ต้องการคนที่รู้หนังสือเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว
ดังความในหนังสือถึงเสนาบดีกระทรวงธรรมการของอธิบดีกรมพยาบาล
(พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นวิจิตรวรณปรีชา) ใน พ.ศ.2443 ความว่า

ด้วยโรงเรียนราชแพทยาลัยเวลานี้ ก็ได้เปิดขยาย
การต่าง ๆ ใหญ่ขึ้นกว่าแต่ก่อน แต่นักเรียนที่สมัครเข้า
เรียนยังมีน้อยนักผู้ที่สมัครเข้าเป็นนักเรียนก็เป็นชาวบ้านๆ
ไม่มีใครจะรู้จักอ่านเขียนหนังสือต้องฝึกสอนวิชาหนังสือกัน
อีกทำให้ช้าเสียผลของการเรียนวิชาแพทย์ไปเป็นอันมาก

ข้าพเจ้าเห็นว่านักเรียนที่สอบไล่ได้รู้วิชาหนังสือ
ไทยแล้วของกรมศึกษาธิการ ถ้าผู้ใดสมควรจะเรียนวิชา
แพทย์ ขอให้กรมศึกษาธิการช่วยเป็นธุระสอบถามแลส่ง
ไปเรียนวิชาแพทย์ได้จะเป็นการดีมาก ถ้าได้นักเรียนที่
เข้าใจหนังสืออังกฤษแล้วยิ่งดี ต่อไปภายหน้าคิดว่าถ้าได้
นักเรียนที่มีความรู้ดี ๆ จะจัดส่งออกไปเรียนวิชาแพทย์
ต่างประเทศ... (หนังสือจากอธิบดีกรมพยาบาลถึง
เสนาบดีกระทรวงธรรมการ ลงวันที่ 4 มีนาคม ร.ศ.119
อ้างอิงใน ศิริราชร้อยปี, 43)

จากเรื่องดังกล่าวทางกระทรวงศึกษาธิการจึงได้ทำประกาศ
ประชาสัมพันธ์การเล่าเรียนวิชาแพทย์ ซึ่งจำแนกหลักสูตรที่จะสอนเป็น
3 หลักสูตร คือ วิชาแพทย์ไทย วิชาแพทย์ฝรั่ง และวิชาสอนหนังสือ
อังกฤษ สำหรับหลักสูตรวิชาสอนหนังสืออังกฤษนั้นแบ่งออกเป็น 4 วิชา
คือ เขียน อ่าน แปล และคิดคำนวณเลข โดยการเรียนวิชาแพทย์ใน
ช่วงนี้มีระยะเวลา 5 ปี และฝึกงาน 1 ปี ด้วยความยากของวิชา เพราะ
เป็นวิชาขั้นสูงที่ผู้เรียนต้องมีความรู้ในวิชาสามัญดีแล้ว และใช้เวลา
เรียนนานกว่าวิชาชีพอื่น เช่น โรงเรียนฝึกช่าง หรือ ฝึกหัดครู ทำให้
การเรียนแพทย์ไม่เป็นที่นิยม ประกอบกับค่าตอบแทนระหว่างเรียนและ
หลังจบการศึกษาก็ไม่เป็นที่จูงใจมากและตำแหน่งงานในหน่วยงานต่าง ๆ
ก็มีไม่มากนัก อีกทั้งยังมีปัญหาเรื่องการจ่ายเงินเดือนตามกำหนดขั้นต่ำ
และความก้าวหน้าทางตำแหน่งราชการ ในด้านการคัดเลือกบุคคล
เข้าเรียนก็ต้องการบุคคลที่มีพื้นฐานการเรียนและความตั้งใจดี ฐานะ
อดทน และมีจิตใจเข้มแข็ง เพื่อการศึกษาได้ตลอดรอดฝั่ง จึงเริ่มมีการ

สอบเข้า (เอนแทรนส์เอกแซมมิเนชัน) และแบ่งการเรียนการสอนเป็น
สองภาค คือ วิชาภาคต้นเป็นจำพวกพื้นฐาน 1 ปี และ อีก 3 ปีเป็น
ภาควิชาชีพเฉพาะทาง

การปรับปรุงแนวทางการศึกษาตามระบบการศึกษาแบบยุโรป
คือ เยอรมนี ตามประสบการณ์ศึกษาของพระองค์เจ้ารังสิต
ประยูรศักดิ์ ผู้บัญชาการโรงเรียนราชแพทยาลัย ที่ได้รับการแต่งตั้งเมื่อ
ปี พ.ศ.2458 การปรับปรุงครั้งนี้มีผลให้ถอดวิชาแพทย์แผนไทยออก
ไปจากหลักสูตรเนื่องจากเห็นว่าสร้างความลำบากต่อการเรียนเพราะ
เนื้อหาและความคิดที่ไม่ไปทางเดียวกัน ประกอบกับแพทย์ไทยเป็น
วิชาเฉพาะตัว มีดี แต่แบบแผนไม่ตายตัวจึงเห็นควรให้แพทย์ผู้สนใจ
ไปศึกษาเพิ่มเติมเองต่อไป เนื่องจากหลักสูตรที่พบบันทึกรวบรวมไว้
บางส่วนเป็นบันทึกความจำเฉพาะบุคคลที่อาจไม่ครบถ้วนได้ โดยหลัก
สำคัญแล้วการแพทย์เป็นวิชาวิทยาศาสตร์ ทั้งวิทยาศาสตร์พื้นฐานและ
วิทยาศาสตร์ทางการแพทย์ วิชาที่สอนเกือบทั้งหมดจึงเป็นวิชา เช่น
ฟิสิกส์ เคมี กายวิภาค สรีรวิทยา ศัลยกรรม สุขวิทยา เป็นต้น แต่จะ
เห็นได้ว่า การเรียนมีวิชาภาษาและคำนวณประกอบ โดยเฉพาะภาษา
อังกฤษ จากบันทึกบางส่วนพบว่า มีวิชาภาษาเยอรมัน และภาษาละติน
รวมถึงวิชาศิลปศาสตร์ และวิชาจรรยาแพทย์ ในหลักสูตรช่วงทศวรรษ
2450 ผู้จบการศึกษาแพทย์จะได้วุฒิการศึกษาระดับประกาศนียบัตร

ในปี พ.ศ.2459 รัชกาลที่ 6 มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ
ให้สถาปนาโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ในรัชกาลที่ 5 ขึ้นเป็น
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในสังกัดกรมมหาวิทยาลัย ที่ตั้งขึ้นใหม่ใน
กระทรวงศึกษาธิการ และในปี พ.ศ.2460 โปรดเกล้าฯ ให้โรงเรียน
แพทยาลัย เป็น คณะแพทยศาสตร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แต่

การเรียนการสอนวิชาแพทย์เฉพาะด้านยังคงจัดที่ฝั่งศิริราช จึงได้เรียกเป็นคณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล โดยหลักสูตรปี พ.ศ.2462 ที่จัดขึ้นที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้นเป็นหลักสูตร 6 ปี แบ่งเป็น 3 ภาค คือ ภาคที่ 1 เรียนวิทยาศาสตร์พื้นฐาน 2 ปี ภาคที่ 2 เรียนวิทยาศาสตร์การแพทย์ (ปริคคินิก) 2 ปี โดยสองภาคแรกนี้คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์รับผิดชอบจัดการเรียนการสอนส่วนภาคที่ 3 วิชาคคินิก 2 ปี เรียนที่คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลศิริราช จนในปี พ.ศ.2465 ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรการแพทย์ภายใต้คำแนะนำของมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์เพื่อยกระดับการศึกษาให้เข้าสู่ระดับปริญญาในมาตรฐานเทียบเท่าสหรัฐอเมริกาและยุโรป ใน พ.ศ.2466 คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์จึงจัดการสอนให้แก่นักเรียนเตรียมแพทย์ปริญญารุ่นแรกภายใต้ความสนับสนุนของมูลนิธิฯ ทั้งในด้านการเงินและบุคลากร รวมถึงข้อผูกพันทางปฏิบัติต่างๆ ที่ทางสยามต้องจัดให้

หลักสูตรแพทยศาสตร์จากการปรับปรุง พ.ศ.2466 นั้นจึงเป็นระบบ 2-2-2 ที่ใช้สืบเนื่องต่อมาถึง พ.ศ.2526 โดย 2 ปีแรกของหลักสูตรเตรียมแพทย์ปริญญา วิชาประวัติศาสตร์เริ่มเข้ามาเป็นวิชาเลือกที่นอกเหนือไปจากวิชาเลือกทางภาษาต่างประเทศและวิชาทางวิทยาศาสตร์ในปี พ.ศ.2475 วิชาเลือกนี้ใช้ชื่อว่า วิชาประวัติศาสตร์ไทย จึงเห็นได้ว่าในระยะนี้วิชาทางศิลปศาสตร์สาขาอื่นๆ นอกเหนือจากด้านภาษาศาสตร์ เริ่มเข้ามาเป็นวิชาสามัญพื้นฐานแม้จะเป็นเพียงวิชาเลือกก็ตาม

ภายหลังที่คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาลสถาปนาเป็นกรมมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์เมื่อปี พ.ศ.2485 และได้เป็นมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์แยกออกจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึง

ทำให้เกิดโรงเรียนเตรียมวิทยาศาสตร์การแพทย์ขึ้นอีกแห่งหนึ่ง นอกเหนือไปจากเตรียมแพทย์ของจุฬาลงกรณ์ เพื่อจัดการเรียนการสอนให้แก่นักเรียนเตรียมแพทย์ในปี พ.ศ.2501 และต่อมาได้กลายเป็นคณะวิทยาศาสตร์การแพทย์แห่งมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ในปี พ.ศ.2503 ก่อนที่จะกลายเป็นคณะวิทยาศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยมหิดลใน พ.ศ.2512 ที่รับผิดชอบจัดการสอนวิชาทางวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ คณิตศาสตร์ และวิชาภาษาอังกฤษ เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนวิชาพื้นฐานให้กับนักศึกษาแพทย์และวิทยาศาสตร์ประยุกต์สาขาต่างๆ

เพื่อที่จะได้มีสถานศึกษาสำหรับนักศึกษาของมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ในด้านวิทยาศาสตร์พื้นฐาน เช่น วิชาเคมี ฟิสิกส์ ชีววิทยา คณิตศาสตร์ และด้านภาษาต่างประเทศ [...] เพื่อให้การศึกษาชั้นแรกเริ่มแก่นักศึกษาวิชาชีพต่างๆ ของมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์เป็นระยะเวลา 2 ปี ก่อนที่จะได้แยกย้ายกันไปศึกษาในคณะต่างๆ ที่มีอยู่ในขณะนั้น... (มหาวิทยาลัยมหิดล, 2537ก: 159)

ในปี พ.ศ.2499 ได้มีการจัดการประชุมอบรมศึกษาแพทยศาสตร์ของไทยเป็นครั้งแรก เป็นระยะเวลา 6 วัน เพื่อวัตถุประสงค์ในการปรับปรุงการศึกษาให้ดียิ่งขึ้น จากข้อสรุปได้เสนอให้มีการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงหลายอย่าง โดยเฉพาะการเพิ่มวิชาสังคมศาสตร์ในระดับเตรียมแพทย์ และเพิ่มวิชาทางจิตเวชศาสตร์ เวชศาสตร์ป้องกันและสังคม และขยายการสอนวิชาจรรยาแพทย์ด้วย ซึ่งเป็นการเพิ่มวิชาทางสังคมศาสตร์เป็นไปในสายการแพทย์ ส่วนทาง

ศิลปศาสตร์หรือมนุษยศาสตร์นั้นเป็นวิชาที่มีในหลักสูตรแล้วตลอดมา คือ ภาษา และวิชาขยายเพิ่มเติมอย่างศิลปและจรรยาแพทย์ (จากหลักสูตรแพทยศาสตรปี พ.ศ.2506-2507) แต่พบว่าในหลักสูตร การศึกษาวิชาผู้ช่วยพยาบาล พ.ศ.2508 แบ่งวิชาเป็น 4 หมวด คือ หมวดวิทยาศาสตร์การพยาบาล (4 วิชา) หมวดสังคมวิทยาเบื้องต้น (5 วิชา) หมวดการพยาบาล (4 วิชา) และหมวดวิชาประกอบ ผู้ช่วยพยาบาล (4 วิชา) ในหมวดสังคมวิทยาเบื้องต้นมีวิชาหนึ่งชื่อว่า ศิลปธรรม จรรยา และวัฒนธรรม (จำนวน 80 ชั่วโมง) ส่วนวิชาภาษาอังกฤษ (36 ชั่วโมง) จัดอยู่ในหมวดวิชาประกอบผู้ช่วยพยาบาล

ในการประชุมอบรมศึกษาแพทยศาสตร์ของไทยครั้งที่ 2 3 และ 5 เป็นต้น มีหัวข้อหนึ่งที่อภิปรายและเสนอให้เสริมสร้าง คือ จริยธรรมทางการแพทย์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทางจริยศาสตร์ ศิลปธรรม คุณธรรม และศาสนา ทั้งเพื่อการเป็นนักศึกษา แพทย์ และครูแพทย์ รวมถึงการปลูกฝังจิตสำนึกทางสังคม การให้คุณค่ากับสิ่งต่างๆ การปฏิบัติตน ไปจนถึงการส่งเสริมวัฒนธรรม คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ โดยมหาวิทยาลัยมหิดลเป็นผู้รับผิดชอบในการส่งเสริม ประเพณีวัฒนธรรมอันดีงาม เช่น การจัดประเพณีไหว้ครู และการ ลอยกระทงประจำปี เป็นต้น

มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ได้เปลี่ยนชื่อเป็นมหาวิทยาลัยมหิดล เมื่อปี พ.ศ.2512 โดยจัดการเรียนการสอนแก่คณะแพทย์ในสังกัด เพียงสองสถาบัน คือ แพทย์ศิริราชและแพทย์รามาธิบดี รวมถึงอีกหนึ่ง สถาบันสมทบ คือ แพทย์พระมงกุฎ ในส่วนของวิชาพื้นฐานทาง การแพทย์

การจัดตั้งคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

ตั้งแต่ปี พ.ศ.2512 เป็นต้นมา มหาวิทยาลัยมหิดลได้ขยาย ขอบเขตการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยให้กว้างขวางมากขึ้น แม้ว่า นโยบายหลักยังคงเน้นไปที่ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แต่ด้วยการเปลี่ยนแปลงของแนวคิดด้านการรักษาพยาบาล ที่หันมาให้ความสำคัญกับการแพทย์แบบองค์รวม คือ การรักษาจิตใจไม่ใช่แค่ การรักษาโรค จึงมีการนำสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์มาประยุกต์ เข้ากับการศึกษาแพทยศาสตร์ การจัดตั้งคณะสังคมศาสตร์และ มนุษยศาสตร์จึงเริ่มขึ้นเมื่อ พ.ศ.2514 และเปิดทำการเมื่อ พ.ศ.2524

วิวัฒนาการที่สำคัญ คือ การขยายงานด้านสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม สถาบันวิจัยภาษา และวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท ลักษณะของวิชาสังคมศาสตร์และ มนุษยศาสตร์ของที่นี่มีลักษณะแตกต่างจากที่อื่นๆ คือ จัดการศึกษา อย่างเป็นรูปธรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนการพัฒนาชีวิต ของคนไทยโดยเน้นหนักการมีสุขภาพดีและคุณภาพชีวิตที่ดี เน้น การพัฒนาตนและพัฒนาชุมชน มากกว่าการมองในเชิงของนามธรรม การจัดการศึกษาด้านนี้จึงช่วยเสริมงานด้านแพทยศาสตร์และ วิทยาศาสตร์ให้มีความสมบูรณ์ และเกิดการมองปัญหาด้านการแพทย์ และวิทยาศาสตร์ได้อย่างรอบด้าน โดยมีสังคมไทยเป็นฐานข้อมูลหรือ เป็นห้องปฏิบัติการใหญ่ ไม่จำเป็นต้องยึดติดกับทฤษฎีของตะวันตก แต่อย่างเดียว และในขณะเดียวกันก็สามารถพัฒนาศาสตร์ของตนเอง ให้เข้มแข็งภายในบริบทของสังคมไทยได้เป็นอย่างดี (วริยา ชินวรรโณ, 2545: 343-4)

ในปัจจุบัน คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ให้นักศึกษาระดับปริญญาตรีเพียงหลักสูตรเดียว คือ สาขาเวชระเบียน ซึ่งเป็นหลักสูตรต่อเนื่อง 2 ปี แต่ก่อนเคยเปิดปริญญาตรีหลักสูตรต่อเนื่องอื่นๆ เช่น เลขานุการ และสังคมศาสตร์การแพทย์ เป็นต้น และมีหน้าที่รับผิดชอบการสอนวิชาด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์แก่นักศึกษาปริญญาตรีทุกคณะ สำหรับหลักสูตรบัณฑิตศึกษามีการจัดการเรียนการสอนในหลายสาขาวิชา

ภาควิชาสังคมศาสตร์ เปิดสอนวิชาที่ให้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคม ศึกษาเกี่ยวกับการที่มนุษย์ดำรงอยู่ในสังคม กลไกการจัดระเบียบสังคม สถาบันสังคม การเมือง การปกครอง การบริหาร เป็นต้น ตัวอย่างเช่น มนุษย์กับสังคม ระบบการเมืองและเศรษฐกิจไทย สังคมวิทยาเบื้องต้น สังคมวิทยาการแพทย์ หลักเศรษฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์สุขภาพ จิตวิทยาสังคม หลักการบริหารกฎหมาย กฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์และสาธารณสุข เป็นต้น

หลักสูตรบัณฑิตศึกษาที่เปิดสอนคือ ระดับปริญญาโท ได้แก่ สังคมศาสตร์การแพทย์และสาธารณสุข (ภาคปกติ และภาคพิเศษ) อาชีววิทยาและงานยุติธรรม สังคมศาสตร์สิ่งแวดล้อม สังคมศาสตร์สุขภาพ (นานาชาติ) และบริหารรัฐกิจ (รายงานประจำปี 2547 ใช้ว่า รัฐประศาสนศาสตร์) สำหรับระดับปริญญาเอก ได้แก่ สังคมศาสตร์การแพทย์และสาธารณสุข และอาชีววิทยา การบริหารงานยุติธรรม และสังคม (วริยา ชินวรรณ, 2545: 353-355)

ภาควิชามนุษยศาสตร์ เปิดสอนวิชาเกี่ยวกับมนุษย์ ธรรมชาติของมนุษย์ โลกทัศน์ จุดมุ่งหมายของมนุษย์ คุณค่าของการดำรงชีวิต

ของมนุษย์ คุณธรรม จริยธรรมที่สำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม ตลอดจนศิลปะ วัฒนธรรม และภาษาต่างประเทศ ตัวอย่างเช่น ปรัชญาเบื้องต้น มนุษยศาสตร์บูรณาการ ปรัชญาสังคม วัฒนธรรมกับการแพทย์ จริยศาสตร์การแพทย์ มนุษยสัมพันธ์และการพัฒนาตน ศาสนากับการรักษาโรค พลวัตของกลุ่มภาษาและการสื่อสาร เป็นต้น (วริยา ชินวรรณ, 2545: 354) หลักสูตรบัณฑิตศึกษาที่เปิดสอนในระดับปริญญาโท ได้แก่ ศาสนาเปรียบเทียบ และจริยศาสตร์ศึกษา (รายงานประจำปี, 2547: 22)

ภาควิชาศึกษาศาสตร์ เปิดสอนวิชาทางการศึกษา การพัฒนาชุมชน และพลศึกษา ทั้งนี้โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะนำทฤษฎีแนวคิดและวัฒนธรรมทางการศึกษาไปใช้เสริมสร้าง และพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทย หลักสูตรบัณฑิตศึกษาระดับปริญญาโทที่เปิดสอนทั้งภาคปกติและภาคพิเศษ ได้แก่ ประชากรศึกษา สิ่งแวดล้อมศึกษา และหลักสูตรนานาชาติ ได้แก่ การศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง การจัดการทางการกีฬา การบริหารจัดการการศึกษา สำหรับหลักสูตรระดับปริญญาเอก ได้แก่ ประชากรศึกษา และ สิ่งแวดล้อมศึกษา (วริยา ชินวรรณ, 2545: 354-355) นอกจากนี้ ยังมีหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต ได้แก่ การจัดการอบรม และการสอนวิทยาศาสตร์ (รายงานประจำปี, 2547: 22)

งานวิจัยที่สำคัญของอาจารย์ภาควิชามนุษยศาสตร์ มีในด้านจริยธรรมเป็นหลัก ตั้งแต่จริยธรรมในขอบข่ายวิชาชีพแพทย์และสาธารณสุข รวมถึงปัญหาปรัชญาในการแพทย์ เมื่อเทียบกับอีกสองภาควิชาที่มีงานวิจัยที่กว้างขวางกว่า โดยเฉพาะภาควิชาสังคมศาสตร์ ในขณะที่ ภาควิชามนุษยศาสตร์มีขอบข่ายในเรื่องของศาสนาปรัชญา

จรรยาบรรณ วัฒนธรรม โดยที่จรรยาบรรณได้เป็นประเด็นใหญ่ทางวิชาการ และวิชาชีพของบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข จึงเป็นส่วนสำคัญที่ได้รับการพูดถึงอย่างมาก งานวิจัยส่วนใหญ่จึงเน้นไปในด้านนี้ และคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์มีหน้าที่จัดการเรียนการสอนวิชาพื้นฐานหรือวิชาบูรณาการความรู้ทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ให้กับนักศึกษาสาขาวิชาชีพเฉพาะทางคณะอื่นๆ ทั้งวิชาบังคับพื้นฐาน และวิชาเลือกเสรี แต่ไม่ครอบคลุมไปถึงในส่วนหน่วยงานที่มีการจัดการเรียนการสอนเองเป็นการภายใน เนื่องจากการเป็นหน่วยงานก่อตั้งภายหลังและอยู่นอกระบบงานราชการ เช่น วิทยาลัยทั้งหลาย และ คณะศิลปศาสตร์ที่จัดการศึกษาตลอดหลักสูตรเอง เว้นแต่วิชาเลือกเสรีที่นักศึกษาสามารถเลือกนอกคณะได้

การจัดตั้งคณะศิลปศาสตร์

คณะศิลปศาสตร์ ได้รับการจัดตั้งขึ้นเป็นหน่วยงานระดับคณะในกำกับของมหาวิทยาลัยเมื่อปี พ.ศ.2547 โดยแยกตัวออกมาจากหน่วยงานเดิมที่สังกัดในคณะวิทยาศาสตร์คือ ภาควิชาภาษาต่างประเทศที่เดิมภาควิชาภาษาต่างประเทศมีหน้าที่จัดการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษให้แก่นักศึกษาทุกคณะในส่วนของวิชาภาษาอังกฤษพื้นฐาน และวิชาภาษาเฉพาะด้านแก่บางสาขาที่มีภาษาเฉพาะทาง โดยมีวิชาภาษาเยอรมันเบื้องต้นเป็นวิชาเลือกเสรี สำหรับระดับบัณฑิตศึกษามีสาขาภาษาศาสตร์ประยุกต์ (การสอนภาษาอังกฤษด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี) และเปิดอบรมภาษาต่างประเทศ โครงการต่างๆ ให้แก่นักเรียน นักศึกษา ข้าราชการ และผู้สนใจทั่วไป

(มหาวิทยาลัยมหิดล, 2537ก: 246) ซึ่งเป็นภาพรวมของงานวิชาการศิลปศาสตร์เช่นเดียวกับการจัดการเรียนการสอนแพทย์ยุคก่อนๆ

หลังจากก่อตั้งเป็นคณะศิลปศาสตร์มีการจัดการเรียนการสอน 2 หลักสูตร คือ สาขาวิชาภาษาไทย และสาขาวิชาภาษาอังกฤษ และมีสาขาวิชาอื่นๆ ที่ปัจจุบันยังไม่มีจัดการเรียนการสอนเฉพาะสาขา มีแต่การจัดในส่วนของวิชาพื้นฐานและวิชาเลือก ส่วนใหญ่จะเป็นในด้านของภาษาต่างประเทศอื่นๆ ที่จะเปิดรับนักศึกษาต่อไปในอนาคต ปัจจุบันจึงมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถด้านภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ที่มีความรู้ความสามารถด้านการใช้ภาษาอย่างชัดเจน สามารถนำไปใช้ในชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และสามารถนำความรู้ทางภาษาไปปรับประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ในอาชีพต่าง ๆ รวมทั้งสามารถศึกษาค้นคว้าวิจัยในระดับสูงต่อไปได้

วิชาศึกษาพื้นฐานของหลักสูตรในคณะศิลปศาสตร์นั้น มีความคล้ายคลึงกับที่จัดโดยคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ แต่จะมีวิชาหลากหลายกว่าและเสริมกับวิชาเฉพาะสาขาหรือวิชาเลือกเฉพาะแก่ผู้เรียนที่จะต้องออกไปประกอบอาชีพในขอบข่ายที่กว้างขวาง วิชาในหลักสูตรจึงค่อนข้างบูรณาการและประยุกต์จากหลายสาขา ดูได้จากวิชาหมวดพื้นฐานของคณะศิลปศาสตร์ที่อยู่ในกลุ่มวิชาเลือกเสรี เช่น เศรษฐศาสตร์เบื้องต้น จิตวิทยาเพื่อคุณภาพชีวิต ความเป็นประชาธิปไตยและมีจิตสาธารณะ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การบริหารทรัพยากรและเวลา การคิดและวิเคราะห์อย่างใช้เหตุผล สังคมสารสนเทศ ศิลปะและวิถีไทย มนุษย์กับวิทยาศาสตร์ เป็นต้น แต่ทั้งนี้ก็เพื่อมุ่งให้เอื้อต่อการเข้าสู่โลกของวิชาชีพทางสังคมเศรษฐกิจ โดยหลักใหญ่ เห็นได้จากวิชาที่เน้นทางภาษา เช่น หลักภาษา การอ่าน

การเขียน การแปล การพูด และภาษาเพื่อวิชาชีพ เช่น ประชาสัมพันธ์ สื่อสารมวลชน การท่องเที่ยว ธุรกิจ งานบริการ เลขานุการ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี กฎหมาย และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

อย่างไรก็ตาม คณะศิลปศาสตร์ยังคงมีหน้าที่เดิม คือ การจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษพื้นฐานให้แก่นักศึกษาคณะต่างๆ โดยตัวของคณะเองยังอยู่ในระยะตั้งตัว และยังไม่มียุทธศาสตร์ระดับบัณฑิตศึกษา ซึ่งสำหรับการศึกษาขั้นสูงและการวิจัยทางภาษาปัจจุบันอยู่ในส่วนของสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชนบท

หากกล่าวโดยสรุปก็คือ การจัดการเรียนการสอนทางศิลปศาสตร์ของมหิดลนั้นมีพื้นฐานมาจากแนวทางการเรียนการสอนคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเคยจัดการเรียนพื้นฐานให้กันมาก่อน การเรียนการสอนแต่ครั้งแรกเริ่มก่อนยุครวมกับจุฬาฯ ใช้ตัวแบบของยุโรป แต่เป็นลักษณะของการเน้นวิชาชีพมากกว่าการบูรณาการ เมื่อเริ่มสอนวิชาพื้นฐานจากการตั้งโรงเรียนเตรียมวิทยาศาสตร์การแพทย์ของตนเอง สาขาวิชาภาษาอังกฤษก็ร่วมอยู่ในนั้น หรือกล่าวได้ว่าคล้ายๆ อักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์แต่นำด้วยวิทยาศาสตร์เป็นส่วนใหญ่ บวกด้วยคณิตศาสตร์และภาษาเข้าไป เพราะภาษาอังกฤษเป็นศิลปศาสตร์วิชาเดียวที่สำคัญต่อการเรียนขั้นสูงเพราะนักศึกษาต้องใช้ตำราต่างประเทศ ภายหลังการสถาปนามหาวิทยาลัยมหิดลเมื่อปี 2512 ภาควิชาภาษาอังกฤษยังอยู่ร่วมในคณะวิทยาศาสตร์จนถึงปี 2547 จึงแยกออกมาตั้งเป็นคณะศิลปศาสตร์ แต่ยังคงรับผิดชอบเฉพาะด้านภาษาศาสตร์เท่านั้น

ในส่วนของสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์เกิดทีหลังสายภาษาแต่มีสถานภาพเป็นคณะเร็วกว่าตามประกาศก่อตั้งมหาวิทยาลัยที่ต้องการใช้สังคมศาสตร์ (หรืออาจเรียกได้ว่า ศิลปศาสตร์ในส่วนใหญ่ไม่ใช่ภาษาศาสตร์) สนับสนุนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพราะวิชาชีพทางวิทยาศาสตร์ของมหิดลเป็นสายที่ข้องเกี่ยวกับตัวคนอย่างมาก

ภาพรวมของการจัดการศึกษาวิชาศึกษาทั่วไปในปัจจุบันของมหาวิทยาลัยมหิดล จึงประกอบด้วย 3 หน่วยงาน คือ คณะวิทยาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ และคณะศิลปศาสตร์ หากมองในส่วนของจัดการศึกษาด้านศิลปศาสตร์ ในบทนำของรายงานการสำรวจข้อมูลการเรียนการสอนด้านมนุษยศาสตร์ในระดับอุดมศึกษาโดยภาควิชามนุษยศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหิดล เมื่อปี พ.ศ.2519 ได้กล่าวถึงวิชาสาขาที่ว่า เป็นวิชาที่ประกอบด้วย วิชาปรัชญา ศาสนา ประวัติศาสตร์ วรรณคดี ศิลปะ และภาษา วิชาต่างๆ เหล่านี้มีประโยชน์ต่อผู้ศึกษาในการปลูกฝังและเสริมสร้างความคิด การใช้เหตุผล และการพัฒนาจิตใจ แต่ความกว้างขวางของวิชานี้ถูกจำกัดอยู่ในสถาบันเฉพาะทางอย่าง คณะอักษรศาสตร์ หรือ คณะศิลปศาสตร์ ซึ่งทางมหิดลมองว่าเป็นหมวดวิชาที่ควรจะให้การศึกษาาร่วมอยู่ในสาขาวิชาอื่นด้วย เพื่อทัศนคติต่อชีวิตให้กว้างขวางมากขึ้น ภาควิชามนุษยศาสตร์จึงมุ่งที่จะพัฒนาการเรียนการสอนด้านนี้ให้เหมาะสมแก่นักศึกษาสาขาต่างๆ (ภาควิชามนุษยศาสตร์, คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2519: บทนำ)

หากมองตามที่กล่าวมาจะเห็นว่า การให้คำจำกัดความของวิชาด้านมนุษยศาสตร์ตามมุมมองของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของมหิดล

ได้จัดศิลปศาสตร์ไว้อย่างครอบคลุมไม่ใช่เพียงเรื่องของภาษา อาจมองได้ว่า ศิลปศาสตร์สายภาษาเป็นวิชาพื้นฐานที่จำเป็นต่อการศึกษาวิชาชีพแต่ศิลปศาสตร์ในส่วนของมนุษยศาสตร์นั้นเป็นพื้นฐานที่จำเป็นต่อมุมมอง ความคิด และการนำความรู้ทางวิชาชีพสู่การปฏิบัติการจัดการเรียนการสอนด้านศิลปศาสตร์ของมหิดลจึงแยกเป็น 2 ส่วนหลักๆ ที่จัดการเรียนการสอนวิชาชีพศึกษาทั่วไปให้แก่ศึกษาระดับปริญญาตรีส่วนใหญ่ คือ ด้านภาษาต่างประเทศ โดยคณะศิลปศาสตร์ และนอกเหนือจากนั้น โดยคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

ในส่วนของการศึกษาและวิจัยทางศิลปศาสตร์เฉพาะทาง นอกจากคณะทั้งสองจะจัดด้วยแล้ว ยังมีหน่วยงานด้านสังคมศาสตร์และศิลปศาสตร์อีกหลายแห่งซึ่งส่วนใหญ่ตั้งอยู่ที่ศูนย์ศาลายา ที่รองรับภารกิจงานวิจัยและการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หรือหลักสูตรเฉพาะทางในลักษณะการดำเนินงานของวิทยาลัยที่บริหารจัดการตนเอง เพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ซึ่งเป็นนโยบายหนึ่งในความสมบูรณ์แบบของมหิดลด้วย

หากการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่การเป็นมหาวิทยาลัยมหิดลโดยเริ่มจากในปี 2507 ที่คณะผู้บริหารมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ต้องการที่จะพัฒนามหาวิทยาลัยให้สมบูรณ์มากขึ้น นับเป็น พัฒนาการที่สำคัญดังที่วิริยา ชินวรรณ (2545: 345) กล่าวไว้ว่า

พัฒนาการที่สำคัญ หลังจากได้จัดตั้งเป็นมหาวิทยาลัยมหิดลคือการขยายงานด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มีการจัดตั้งคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม สถาบันวิจัย

ภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท การจัดตั้งวิทยาลัยราชสุดาที่จัดการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาแก่ผู้ทุพพลภาพ ซึ่งจัดเป็นการบริการสังคมอย่างหนึ่งไปจนถึงวิทยาลัยนานาชาติที่ส่งเสริมการสอนระดับอุดมศึกษาเป็นภาษาอังกฤษ ซึ่งการจัดการเรียนการสอนเป็นไปในลักษณะของวิชาศิลปศาสตร์ (Liberal Education) สะท้อนให้เห็นถึงวิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัยมหิดลอย่างชัดเจน

สำหรับมหาวิทยาลัยมหิดล ศิลปศาสตร์ ในส่วนของมนุษยศาสตร์เป็นฐานของความรู้ที่ส่งเสริมวิชาเฉพาะอื่นๆ หรือความชอบธรรมของวิชาชีพต่างๆ โดยเฉพาะด้านการแพทย์และสาธารณสุข ส่วนการมีขึ้นของคณะศิลปศาสตร์มุ่งสนับสนุนต่อการผลิตบัณฑิตที่มีความสามารถและเชี่ยวชาญด้านภาษาและการสื่อสาร เนื้อหาการเรียนการสอนครอบคลุมวิชาแขนงอื่นๆ เช่น ประวัติศาสตร์ ศาสนา ศิลปะ ธุรกิจ เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจสังคมและความเป็นไปของโลกที่จะนำภาษาออกไปปฏิบัติงาน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดลจึงมีจุดยืนทางวิชาชีพเช่นเดียวกับการมุ่งผลิตบุคลากรวิชาชีพสาขาอื่นๆ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของตลาดเอกชน (มหาวิทยาลัยมหิดล, 2537: 40)

ด้วยภาพพจน์ของมหิดลกับการศึกษาวิชาแพทย์ที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ทำให้มหาวิทยาลัยมหิดลในความรับรู้ของคนทั่วไปคือการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ การมีคณะศิลปศาสตร์ ยังเป็นเรื่องที่ไม่คุ้นเคยและดูไม่เข้ากับภาพใหญ่ ทั้งที่เป็นสิ่งธรรมดาสำหรับสถาบัน

การศึกษาทุกแห่งที่จะมีสาขาวิชาอันหลากหลาย แต่ด้วยความเป็นจริงของการเรียนการสอนในสาขาที่มุ่งเน้นวิชาชีพ โดยเฉพาะสายวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และสาขาแพทยศาสตร์ที่ขึ้นชื่อว่ายากนักหนา ได้จำกัดความเฉพาะทางเหล่านี้ต่อศาสตร์แขนงอื่นทางศิลปศาสตร์ ทั้งในแง่ของการจัดเวลาในการเรียน และความสนใจของผู้เรียน การเรียนเพื่อวิชาชีพผู้เรียนย่อมมุ่งไปยังเป้าหมาย แต่การเรียนรู้ตามแนวทางของศิลปศาสตร์เป็นการเรียนรู้เพื่อความคิด จิตใจ และความต้องการเข้าใจชีวิตและโลกในแง่มุมต่างๆ ด้วยระบบการเรียนในภาพรวมของไทยเองที่มุ่งเน้นการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจและสังคมเป็นหลัก จึงเป็นเรื่องไม่ง่ายที่จะเกิดการศึกษาศิลปศาสตร์ได้อย่างแท้จริงตามหลักการการศึกษาเอง

มหาวิทยาลัยศิลปากรกับการจัดการศึกษาด้านศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยศิลปากรเป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาของรัฐในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย เดิมคือโรงเรียนประณีตศิลปกรรม สังกัดกรมศิลปากร ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ.2486 เปิดสอนวิชาจิตรกรรมและประติมากรรมให้แก่ข้าราชการและนักเรียนในสมัยนั้นโดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน ศาสตราจารย์ ศิลป์ พีระศรี (เดิมชื่อ Corrado Feroci) ชาวอิตาลีซึ่งเดินทางมารับราชการในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 เป็นผู้ก่อตั้งโรงเรียนแห่งนี้ขึ้น และได้เจริญเติบโตเป็นลำดับเรื่อยมา จนกระทั่งได้รับการยกฐานะขึ้นเป็น มหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ.2486 คณะจิตรกรรมและประติมากรรม ได้รับการจัดตั้งขึ้นเป็นคณะวิชาแรก (ปัจจุบันคือคณะจิตรกรรมประติมากรรมและภาพพิมพ์)

ในปี พ.ศ.2498 จัดตั้งคณะสถาปัตยกรรมไทย (ซึ่งต่อมาได้ปรับหลักสูตรและเปลี่ยนชื่อเป็นคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์) และคณะโบราณคดี หลังจากนั้นได้จัดตั้งคณะมัณฑนศิลป์ ขึ้นในปีต่อมา ปี พ.ศ.2509 มหาวิทยาลัยศิลปากร มีนโยบายที่จะเปิดคณะวิชาและสาขาวิชาที่หลากหลายขึ้น แต่เนื่องจากบริเวณพื้นที่ในวังท่าพระคับแคบมาก ไม่สามารถจะขยายพื้นที่ออกไปได้ จึงได้ขยายเขตการศึกษาไปยังพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม โดยจัดตั้งคณะอักษรศาสตร์ (พ.ศ.2511) คณะศึกษาศาสตร์ (พ.ศ.2513) และคณะวิทยาศาสตร์ (พ.ศ.2515) ตามลำดับ หลังจากนั้นจัดตั้งคณะเภสัชศาสตร์ (พ.ศ.2529) คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม (พ.ศ.2534) และจัดตั้งคณะดุริยางคศาสตร์ขึ้น (พ.ศ.2542) เพื่อให้เป็นมหาวิทยาลัยที่มีความสมบูรณ์ทางด้านศิลปะมากยิ่งขึ้น (โปรดดู www.su.ac.th)

จากข้อมูลของคณะอักษรศาสตร์ ในระยะแรกมหาวิทยาลัยศิลปากรได้มีการจัดตั้งคณะวิชาทางด้านศิลปะและโบราณคดีรวมทั้งสิ้น 4 คณะ ณ วังท่าพระ กรุงเทพมหานคร ต่อมาเมื่อผู้แทนขององค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมของสหประชาชาติได้ให้คำแนะนำในการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยให้มีลักษณะสอดคล้องกับหลักการสากล คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาโครงการปรับปรุงมหาวิทยาลัยศิลปากร เพื่อขยายการศึกษาระดับปริญญาตรี โดยไม่จำกัดเฉพาะศิลปะและโบราณคดีเท่านั้น ศาสตราจารย์หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยศิลปากร จึงได้ดำเนินการจัดตั้งคณะอักษรศาสตร์ขึ้นเป็นคณะวิชาลำดับที่ 5 และเป็นคณะวิชาแรกของวิทยาเขตแห่งใหม่ คือ วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ ในบริเวณ

พระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม เนื่องจากได้พิจารณาเห็นว่า บริเวณดังกล่าวเป็นเขตพระราชวังเดิมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์ที่ทรงเป็นปราชญ์ทางศิลปะ โดยเริ่มเปิดสอนนักเรียนรุ่นแรกจำนวน 98 คน เมื่อวันที่พฤหัสบดีที่ 20 มิถุนายน พ.ศ.2511 และคณะอักษรศาสตร์ได้ถือวันดังกล่าวเป็นวันสถาปนาคณะฯ ตลอดมา (โปรดดู www.art.su.ac.th)

วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์

จาก บันทึกเรื่องการสร้างมหาวิทยาลัยศิลปากร โดย หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้ความว่า มหาวิทยาลัยมีกำเนิดระหว่าง มหาสงครามโลกครั้งที่ 2 เพื่อ *ฟื้นฟูบำรุงศิลปกรรมของชาติให้เจริญรุ่งเรืองและเพาะศิลปินผู้ทรงวิทยาคุณให้แพร่หลายมากยิ่งขึ้น* โดยพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยศิลปากร ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2486 ระบุว่ามหาวิทยาลัยศิลปากรมีหน้าที่ *จัดการศึกษาวิชาประติมากรรม จิตรกรรม ดุริยางคศิลป์ นาฏศิลป์ วิชาโบราณคดี และวิชาช่างศิลปะ* วิชาอื่น มหาวิทยาลัยอยู่ในความควบคุมดูแลของ คณะกรรมการมหาวิทยาลัย ซึ่งมีนายกรัฐมนตรีเป็นนายกคณะกรรมการ นับเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกที่นายกรัฐมนตรีมีหน้าที่ตามกฎหมาย ที่จะเข้าควบคุมบริหารงานอย่างใกล้ชิด

ในทางปฏิบัติ มหาวิทยาลัยศิลปากรต้องพึ่งพาอาศัย กรมศิลปากร ทั้งในด้านตัวบุคคลและอาคารสถานที่ กฎหมายจึงได้ กำหนดให้อธิบดีกรมศิลปากร เป็นอุปนายกของคณะกรรมการ มหาวิทยาลัย และเป็นผู้อำนวยการมหาวิทยาลัย ซึ่งเทียบเท่ากับ อธิการบดีโดยตำแหน่งด้วย มหาวิทยาลัยได้ออกข้อบังคับจัดตั้ง

คณะต่างๆ 4 คณะ คือ คณะจิตรกรรมและประติมากรรม คณะสถาปัตยกรรมไทย คณะโบราณคดี และคณะมัณฑนศิลป์

ใน พ.ศ.2506 และ พ.ศ.2508 ยกฐานะอาจารย์ของ มหาวิทยาลัยให้เป็นข้าราชการพลเรือนและกำหนดให้มีตำแหน่ง อธิการบดีแทนผู้อำนวยการมหาวิทยาลัย สถานที่ของมหาวิทยาลัยนั้น เนื่องจากต้องอาศัยก่อสร้างอาคารในที่ดินของกรมศิลปากร ซึ่งมีพื้นที่ แคบอยู่แล้วจึงคับแคบมาก แม้ในระยะหลังมหาวิทยาลัยได้ที่ดิน ว่างทำพระของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ซึ่งอยู่ติดกันมาเป็นส่วนของมหาวิทยาลัย แต่การขยายงาน ก็ทำได้เพียงเล็กน้อย ด้วยเหตุนี้จึงเกิดความคิดที่จะย้ายมหาวิทยาลัย ไปตั้ง ณ ที่อื่น มหาวิทยาลัยได้เสนอโครงการย้ายมหาวิทยาลัยต่อรัฐบาล ในขณะที่เดียวกันกำลังทำการจัดตั้งวิทยาลัยทับแก้ว จากแนวคิดระบบ วิทยาลัย จึงได้สำรวจสถานที่และจัดตั้งวิทยาลัยในมหาวิทยาลัย มี โครงการจัดตั้งวิทยาลัยทับขวัญ (วิทยาลัยที่ 2) วิทยาลัยทรงพล (วิทยาลัยที่ 3) และวิทยาลัยเพชรรัตน์ (วิทยาลัยที่ 4) ซึ่งจะเป็น วิทยาลัยหญิง แต่ในปัจจุบันได้กลายมาเป็นมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ และยังคงมีชื่อเรียกกันว่า *วิทยาเขต ทับแก้ว*

โครงการวิทยาลัยต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยศิลปากร มีความประสงค์ที่จะปรับปรุงและขยาย งานของมหาวิทยาลัยให้สอดคล้องกับอุดมศึกษาอย่างสากล จึงมี โครงการพัฒนามหาวิทยาลัยศิลปากรขึ้น และด้วยความคิดของ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ทำให้มหาวิทยาลัยจัดทำ *โครงการวิทยาลัย*

ทั้บแก้ว วิทยาลัยทรงพล วิทยาลัยเพชรรัตน และวิทยาลัยทั้บขวัญ ขึ้น โดยกำหนดหน้าที่และการบริหารวิทยาลัยเพิ่มขึ้น กล่าวคือ นอกจาก รับนักศึกษาหญิงหรือชาย อยู่ประจำแล้ว ยังช่วยควบคุมดูแลช่วยเหลือ แนะนำ ตลอดจนจัดการสอนพิเศษให้ความรู้ทางวิชาการและสร้างเสริมบุคลิกภาพที่ดีให้แก่นักศึกษา นอกจากนี้ วิทยาลัยจะต้องจัดหา อาจารย์ที่มีความสามารถในวิชาต่างๆ ตลอดจนจัดหาสถานที่ อุปกรณ์ สำหรับการสอนและการวิจัย โดย (มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2530: 14)

วิทยาลัยทั้บแก้ว รับนักศึกษาคณะอักษรศาสตร์ทั้งชายและหญิง ในปีการศึกษา 2511 ส่งนักศึกษาชายไปอยู่ที่วิทยาลัยทรงพล เริ่มรับ นักศึกษาศาสตร์ ปีการศึกษา 2513 รับนักศึกษาคณะวิทยาศาสตร์ และคณะดุริยางคศิลป์ ในปีการศึกษา 2514

วิทยาลัยทั้บขวัญ ช่วยรับนักศึกษาหญิงจากวิทยาลัยทั้บแก้ว ตั้งแต่ปี 2512 เป็นต้นไป

วิทยาลัยทรงพล รับนักศึกษาชายทั้งหมด

วิทยาลัยเพชรรัตน เตรียมไว้สำหรับรับนักศึกษา ตั้งแต่ปี 2516 เป็นต้นไป

ผู้รับผิดชอบโครงการได้แก่อธิการบดีมหาวิทยาลัยศิลปากร ด้วย วัตถุประสงค์ที่นอกเหนือไปจากการผลิตกำลังคนในระดับสูงที่มี ประสิทธิภาพในทางวิชาการแล้ว มหาวิทยาลัยยังมุ่งที่จะสร้างบัณฑิตที่ เพียบพร้อมด้วยทัศนคติอันดีงาม และคุณลักษณะของผู้นำอันจะเป็น กำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศทั้งในด้านจิตใจและด้านวัตถุ

โครงการวิทยาลัยทั้บแก้ว วิทยาลัยทรงพล วิทยาลัยเพชรรัตน และวิทยาลัยทั้บขวัญ ณ ศูนย์การศึกษาพระราชวังสนามจันทร์ เป็น โครงการที่มุ่งแก้ปัญหาปัญหาการศึกษาในระดับอุดมศึกษากำลังประสบอยู่

อาทิ 1) มหาวิทยาลัยของไทยส่วนมากยังตั้งอยู่ในนครหลวง หาท่าง ขยายตัวได้ยาก 2) นักศึกษาของมหาวิทยาลัยในนครหลวงส่วนมาก ต้องเดินเรียน เป็นเหตุให้สิ้นเปลืองเวลาและทุนทรัพย์ และนักศึกษา ที่มาจากส่วนภูมิภาคต้องประสบปัญหาในเรื่องที่พักอยู่เสมอ 3) ใน ระบบการศึกษาของมหาวิทยาลัยส่วนมาก คณะวิชาและนักวิชาการ ได้รับมอบหมายภาระในด้านการบริหารและธุรการ เป็นเหตุให้อาจารย์ มหาวิทยาลัยไม่สามารถทำการสอนและวิจัยได้เต็มที่ 4) อาจารย์และ นักศึกษาขาดความสัมพันธ์อันใกล้ชิด เป็นเหตุให้เกิดความเข้าใจผิด ซึ่งกันและกันอยู่เสมอ 5) คณะวิชาต้องรับนักศึกษาเป็นจำนวนมาก ไม่สามารถปกครองดูแลสวัสดิการแก่นักศึกษาได้ทั่วถึง 6) การแยก นักศึกษาตามระบบคณะวิชา เป็นเหตุให้เกิดการแตกความสามัคคี อันสืบเนื่องมาจากการรักร่มุ่คณะที่ผิดๆ 7) การสอนเพิ่มเติมใน มหาวิทยาลัย ที่มีแต่นักศึกษาเดินเรียนเป็นสิ่งที่ไม่ทำได้ยาก มหาวิทยาลัย ศิลปากร จะพยายามแก้ปัญหาดังกล่าวโดยการจัดการศึกษาระบบ วิทยาลัย (สาโรช จันมุกดา, 2538: 98) เป็นต้น โดยที่วิทยาลัย มีหน้าที่ดังต่อไปนี้ คือ 1) จัดเรื่องกินอยู่ และสวัสดิการในด้านต่างๆ ให้ นักศึกษาได้รับความสะดวกสบาย 2) ช่วยเหลือแนะนำนักศึกษาของ วิทยาลัยในสิ่งที่ควรรู้ควรทำเสมือนเป็นผู้ปกครองรับช่วงมาจากบิดา มารดา 3) ช่วยเหลือแก้ไขนักศึกษาที่เรียนอ่อน ให้สามารถศึกษาตาม หลักสูตรปริญญาของมหาวิทยาลัยได้อย่างดีที่สุด และ 4) จัดกิจกรรม เสริมหลักสูตรให้นักศึกษาได้ความรู้ทั่วไปนอกเหนือจากหลักสูตร ปริญญาคณะต่างๆ ทั้งนี้เพื่อสร้างความเป็นผู้นำในระดับที่เหมาะสมแก่ การที่นักศึกษาจะออกไปประกอบอาชีพ นอกจากนี้ วิทยาลัยดังกล่าว ยังมีอำนาจเฉพาะที่สำคัญดังนี้ 1) วิทยาลัยเป็นผู้ส่งนักศึกษาเข้า

ศึกษาในคณะวิชาต่างๆ 2) วิทยาลัยเป็นผู้ส่งนักศึกษาเข้าสอบในคณะวิชาต่างๆ 3) วิทยาลัยเป็นผู้ควบคุมความประพฤติและความ เป็นอยู่ของนักศึกษาทั้งในกรณีที่นักศึกษาอยู่ประจำในวิทยาลัย และในกรณีที่นักศึกษาพำนักอยู่นอกวิทยาลัย และ 4) วิทยาลัยมีอำนาจ กำหนดลงโทษ นักศึกษาที่กระทำผิด และในกรณีที่เป็นการผิด ร้ายแรงให้ตัดชื่อออกจากวิทยาลัยได้ (สาโรช จันมุกดา, 2538: 100)

ระบบวิทยาลัยในมหาวิทยาลัย

หม่อมหลวงปิ่น มาลากุลได้กล่าวไว้ใน *บันทึกเรื่องการสร้าง มหาวิทยาลัยศิลปากร* ถึงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยนั้น ย่อมจัดได้ใน รูปแบบต่างๆ จะจัดในรูปแบบใด ต้องคำนึงถึงประโยชน์และสภาพ ความเป็นอยู่ในสังคม มหาวิทยาลัยที่เกิดขึ้นใหม่ในหลายประเทศได้ หันมาใช้ระบบวิทยาลัยในมหาวิทยาลัย เช่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นตัวอย่าง

มหาวิทยาลัยอาจมีวิทยาลัยได้หลายวิทยาลัย โดยไม่จำกัด จำนวน แต่ละวิทยาลัยมีอธิการเป็นหัวหน้า และมีอาจารย์จำนวนหนึ่ง ที่สามารถสอนได้หลายวิชา อธิการและอาจารย์ดำเนินการปกครอง นักศึกษา จัดเรื่องกินอยู่ ช่วยเหลือและแนะนำนักศึกษาของวิทยาลัยใน สิ่งที่ควรรู้ควรทำ เสมือนเป็นผู้ปกครองรับช่วงมาจากบิดามารดา นักศึกษาผู้ใดอ่อนในวิชาใดก็ช่วยแก้ไขเพื่อให้ทุกคนได้ศึกษาตาม หลักสูตรปริญญาของมหาวิทยาลัยเป็นอย่างดีที่สุด ตลอดจนสร้าง ความเป็นผู้นำในระดับที่เหมาะสมแก่การที่จะออกไปประกอบอาชีพ อาจสอนวิชาทั่วไปที่เรียกว่า *Liberal Arts* นอกเหนือจากหลักสูตร ปริญญาของมหาวิทยาลัยด้วย

เมื่อมหาวิทยาลัยทำหน้าที่ดังกล่าวมานี้ คณะต่างๆ เช่น คณะอักษรศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ ฯลฯ ย่อมพ้นจากภาระหน้าที่ การปกครอง จะได้ดำเนินการทางวิชาการแต่อย่างเดียว คือ จัดการสอน การสอบ และการวิจัย อาจารย์ผู้สอนในคณะต่างๆ คือ อาจารย์ที่ ประจำอยู่ตามวิทยาลัยต่างๆ มหาวิทยาลัยเป็นผู้กำหนดว่าอาจารย์ ผู้ใดจะต้องสอนวิชาใดให้แก่คณะใด ในทางปฏิบัตินักศึกษาจะต้อง ไปเรียน เช่น ไปฟังปาฐกถาตามวิทยาลัยต่างๆ ซึ่งอยู่ไม่ห่างจากกัน ตามเวลาที่กำหนด

การปฏิบัติดังนี้ ในวิทยาลัยหนึ่งๆ จะมีนักศึกษาวิชาต่างๆ กัน และอาจารย์ของวิทยาลัยก็จะเป็นอาจารย์ที่สอนวิชาให้แก่คณะต่างๆ หลายคณะ ทุกคนจะเรียนรู้จากกันอย่างกว้างขวางเพราะอยู่ใกล้ชิดกัน ไม่ศึกษาอยู่ในวงแคบเฉพาะวิชาของตน ถูกหลักของการศึกษาชั้น มหาวิทยาลัยเป็นประโยชน์แก่ตนเองอย่างยิ่ง เมื่อออกไปประกอบอาชีพ ในภายหน้าไม่มีการแตกแยกเป็นคณะฯ

จำนวนนักศึกษาในวิทยาลัยหนึ่งๆ นั้นจำกัดด้วยอาคารสถานที่ และจำนวนอาจารย์ที่จะช่วยเหลือควบคุม และด้วยวิธีการตามปกติ นักศึกษาจะต้องกินนอนในวิทยาลัย แต่อาจให้เดินเรียนบ้าง ซึ่งถือเป็น ข้อยกเว้น วิทยาลัยอาจวางระเบียบให้ผู้ที่เดินเรียนเข้ามาประจำใน วิทยาลัยชั่วคราวระยะเวลาหนึ่ง วิทยาลัยจะเป็นผู้ติดต่อกับผู้ปกครอง นักเรียนแทนมหาวิทยาลัย (ปิ่น มาลากุล, 2509: 11-13)

และด้วยการใช้ระบบวิทยาลัย เพื่อให้บริการนักศึกษาในเรื่อง การอยู่อาศัยตามโครงการ 6 ปี (พ.ศ.2510-2516) จะมีวิทยาลัย สำหรับนักศึกษาหญิง 2 วิทยาลัย และนักศึกษาชาย 2 วิทยาลัย และ ไม่ว่านักศึกษาจะศึกษาวิชาใดก็ตาม จะต้องมีความรู้ทางด้าน

ศิลปวัฒนธรรม และเมื่อตั้งคณะครุศาสตร์ได้แล้ว จะได้มีครูที่มีความรู้ความเข้าใจต่อศิลปวัฒนธรรมไปประจำทำการสอนอยู่ในโรงเรียนต่างๆ ทั่วประเทศ เป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมไทยให้เข้าถึงจิตใจของนักเรียนอย่างทั่วถึง (มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2530: 12) ดังนั้น จะเห็นได้ว่า *วิทยาลัย* ก็คือ สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่สังกัดมหาวิทยาลัยศิลปากร มีหน้าที่คล้ายพีเลียงให้แก่นักศึกษา หรือคณะวิชา ซึ่งให้ทั้งที่อยู่ กิน หลับนอน การสอนเสริม การให้คำปรึกษาในด้านต่างๆ แก่ นักศึกษา ทำให้นักศึกษาเกิดความอบอุ่นกายและสบายใจ วิทยาลัยจึงเท่ากับเป็นบ้านที่สองของนักศึกษานั้นเอง (สาโรช จันมุกดา, 2538: 101)

วิทยาลัยทับแก้ว

วิทยาลัยแห่งแรกของมหาวิทยาลัยศิลปากร ที่พระราชวังสนามจันทร์ ซึ่งเริ่มดำเนินการก่อสร้างอยู่ในขณะนั้น มีชื่อว่า *วิทยาลัยทับแก้ว* เพื่อเชิดชูนาม ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่อาคารหลังหนึ่ง ซึ่งอยู่ติดกับกับอาคารหลังแรกของวิทยาลัยนี้ การตั้งชื่อวิทยาลัยนี้จะต้องปฏิบัติตามความในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย ซึ่งกำลังดำเนินการเพื่อแก้ไขเพิ่มเติมอยู่ แต่จะขอใช้ชื่อนี้ไปพลางก่อน (ปัจจุบันก็เรียกชื่อดังกล่าวอยู่)

วิทยาลัยทับแก้ว จะเป็นวิทยาลัยที่มีรั้วรอบ มีเนื้อที่ประมาณ 40 ไร่ ตั้งอยู่ในที่ส่วนหนึ่งของโรงเรียนเกษตรกรรมนครปฐมเดิม ที่อยู่ทางตะวันตกของ *ทับแก้ว* จะมีอาคารใหญ่ 3 หลังคือ หอนอนสองหลัง และตึกเรียนหนึ่งหลัง จะต้องมียี่หออาหาร หอสมุด หอพักผ่อน และสนามกีฬา กำหนดจะให้ เป็นวิทยาลัยสำหรับนักศึกษาหญิงในที่สุด แต่

ในปีแรกต้องรับนักศึกษาชายด้วย ตามงบประมาณที่ได้รับขณะนั้น กำหนดจะรับนักศึกษาให้อยู่กินนอนได้ 240 คน และจะรับนักศึกษาเดินเรียน 160 คน เมื่อมีงบประมาณก่อสร้างเพิ่มเติมอาจรับนักศึกษาเพิ่มขึ้นได้อีกบ้าง แต่นักศึกษาของวิทยาลัยจะต้องไม่เกิน 600 คน จะต้องมีอาจารย์ในอัตราส่วน 1 คน ต่อนักศึกษา 10 คน

คณะบดีคณะอักษรศาสตร์จะมีสำนักงานอยู่ที่วิทยาลัยทับแก้ว โดยเฉพาะในระยะปีแรก หลักสูตรปริญญาตรีของคณะอักษรศาสตร์ ควรจะเน้นหนักทาง *ภาษาและวรรณคดีไทย* และ *ภาษาและวรรณคดีอังกฤษ* (ปิ่น มาลากุล, 2509: 13-4) ที่จริงคณะอักษรศาสตร์จากความเห็นของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล เห็นว่าการเรียนในมหาวิทยาลัยไม่ควรจะเฉพาะทางด้านใดด้านหนึ่ง มหาวิทยาลัยจะต้องรอบด้าน นักศึกษาจะได้เรียนรู้ซึ่งกันและกัน คนที่เป็นนักวิทยาศาสตร์ก็จะต้องรู้จักอักษรศาสตร์เป็นอย่างไร วรรณกรรมเป็นอย่างไร ปรัชญาเป็นอย่างไร อันนั้นก็คือ General education หรือ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ศิลปากรมีการศึกษาขั้นพื้นฐานเมื่อปี 2517 เพราะฉะนั้นนักศึกษาทุกคนไม่ว่าจะเรียนคณะใดก็ตาม หนึ่งในสี่ของหลักสูตรจะต้องเรียนวิชาพื้นฐานคือภาษาอังกฤษ ภาษาไทย ดนตรี วรรณกรรม กฎหมายพื้นฐาน ปรัชญาและสิ่งแวดล้อม อย่างนี้เป็นต้น และระบบวิทยาลัยก็จะทำให้เป็นการศึกษาที่สมบูรณ์ เป็นการศึกษาตลอดชีวิต การศึกษาไม่ได้เกิดขึ้นในห้องเรียน แต่เกิดขึ้นที่หอพัก มีกิจกรรมตลอดทั้งทางวิชาการและสังคม เรียกได้ว่าเป็นระบบการศึกษาต่อเนื่อง เป็นการเสริมแรงให้แก่วิชาการตามหลักสูตร

วิทยาลัยทับแก้วเปิดคณะอักษรศาสตร์ ที่จริงคณะต่อมาต้องเป็นคณะวิทยาศาสตร์ ถูกคณะศึกษาศาสตร์แทรกเข้ามาก่อนโดย

เหตุผลที่ว่า การเปิดคณะวิทยาศาสตร์มีอุปสรรคมากโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเตรียมบุคลากรจึงต้องยืดออกไป โดยเลื่อนการเปิดคณะศึกษาศาสตร์เพราะง่ายกว่า แล้วคณะดุริยางคศิลป์หลุดหายไป ทั้งๆ ที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชดำรัสว่า ถ้าเปิดคณะดุริยางคศิลป์ อยากให้พิจารณาส่งนักเรียนทุนไปศึกษาที่เวียดนาม (ปีนมาลากุลวานุสรณ์, 2545: 34) แต่ไม่เป็นผลสำเร็จ หากย้อนกลับไปดูความเห็นของหม่อมหลวงปิ่นที่ต้องการให้ครูผ่านการเรียนในระดับปริญญาตรีเสียก่อน แล้วจึงผ่านการเรียนด้านศึกษาศาสตร์ในระดับบัณฑิตศึกษา ดังเช่นที่วางนโยบายมาแต่ก่อนแล้ว แต่คณาจารย์รุ่นหนุ่มสาวของมหาวิทยาลัยศิลปากรค่อนข้างจะใจร้อนและพยายามผลักดันให้ท่านเปลี่ยนใจ โดยได้เสนอให้ท่านเปิดสอนวิชาครุศาสตร์หรือศึกษาศาสตร์ในระดับปริญญาตรี ซึ่งเป็นการคิดผิดและส่งผลให้กลายเป็นความด้อยคุณภาพของการฝึกหัดครูและครูที่ผลิตออกมา (สุภางค์ จันทวานิช, 2542: 318) อันเป็นนัยสำคัญต่อแนวทางการปฏิรูปการฝึกหัดครู (และการศึกษาของไทย) ในปัจจุบัน

การยกเลิกระบบวิทยาลัย

เนื่องจากการใช้ชื่อวิทยาลัยในมหาวิทยาลัยศิลปากรนั้น ยังเป็นระบบใหม่ (ในช่วงเวลานั้น) จึงไม่เป็นที่ยอมรับและมีความเข้าใจผิดในชื่อด้วยจึงมีนักศึกษาทั่วไปเป็นจำนวนมากไม่เข้าใจในระบบการศึกษา ดังกล่าว ส่วนมากเข้าใจว่าเป็นวิทยาลัยที่เทียบได้กับวิทยาลัยครู ซึ่งมีการจัดตั้งอยู่ทุกจังหวัด แม้แต่ประชาชนจังหวัดนครปฐมก็เช่นกัน มีความเข้าใจว่า วิทยาลัยทับแก้วหรือมหาวิทยาลัยศิลปากรเป็นสถานศึกษาที่มีการสอนเกี่ยวกับการละคร การดนตรี เหมือนโรงเรียน

นาฏศิลป์ มีใช้สถาบันอุดมศึกษาที่มีคณะวิชาต่างๆ และมหาวิทยาลัยก็มิได้มีการประชาสัมพันธ์หรือทำความเข้าใจกับนักศึกษาและประชาชนให้เข้าใจถึงการจัดตั้งวิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ แต่อย่างไร ในการเปิดรับนักศึกษาระยะแรกไม่มีปัญหาใดๆ เนื่องจากมีจำนวนไม่มากนักและได้มีการประชุมชี้แจงอยู่เสมอมา (สาโรช จันมุกดา, 2538: 105)

แม้ว่าในปีการศึกษา 2513 ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบบริหารงานของมหาวิทยาลัยศิลปากร ณ พระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม โดยขอยุบ วิทยาลัยทับแก้ว เปลี่ยนเป็น กองงาน ณ พระราชวังสนามจันทร์ ขึ้นต่อสำนักงานอธิการบดี เพื่อให้การปฏิบัติราชการคล่องตัวขึ้น เพราะมีรองอธิการบดี ณ พระราชวังสนามจันทร์ เป็นผู้ควบคุมและสั่งการตามที่ได้รับมอบหมายจากอธิการบดีในการประสานงานระหว่างคณะต่างๆ กับกองงานจะได้ดำเนินไปด้วยความรวดเร็วทันเหตุการณ์ และไม่กระทบกระเทือนต่องบประมาณที่จะจัดตั้งประจำปี ตลอดจนการประสานงานของมหาวิทยาลัยศิลปากรทั้งสองแห่ง (มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2530: 16) ต่อมาเมื่อมีเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 ขึ้นมา ในยุคของประชาธิปไตยเบ่งบาน และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการบริหารจัดการ ความไม่เข้าใจในระบบการศึกษาของนักศึกษาที่เข้าใจว่าตนศึกษาอยู่ในระดับมหาวิทยาลัยมิใช่ระดับวิทยาลัย เช่นวิทยาลัยครูจึงสมควรที่จะมีชื่อมหาวิทยาลัยอยู่ด้านหน้ามิใช่ใช้ชื่อว่า วิทยาลัยทับแก้ว จึงได้ทำการยกป้ายวิทยาลัยทับแก้วออก แล้วนำป้ายมหาวิทยาลัยศิลปากรขึ้นติดแทน และใช้มาจนถึงปัจจุบันนี้

นอกจากนี้ ยังมีการเปลี่ยนแปลงอีกอย่างหนึ่งก็คือ ในระบบวิทยาลัยนั้นจะมีการให้บริการด้านการกิน การอยู่หอพัก และการสอน

เสริมแก่นักศึกษา เมื่อมีการพัฒนาด้านประชาธิปไตย 14 ตุลาคม 2516 แล้ว นักศึกษาทั้งหมดมีความเห็นว่าวิทยาลัยทับแก้วจัดอาหารให้นักศึกษารับประทานไม่เหมาะสม จึงได้มีการเคลื่อนไหวให้มีการยกเลิกการจัดอาหารให้กับนักศึกษาขึ้น โดยคณะนักศึกษาได้ยื่นเรื่องราวให้ผู้บริหารพิจารณา ผลการพิจารณาให้วิทยาลัยทับแก้วเลิกการจัดอาหารให้กับนักศึกษาตั้งแต่ปี พ.ศ.2516 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้ต่อมาในปี พ.ศ.2517 จะมีการขอให้มหาวิทยาลัยจัดอาหารให้นักศึกษาอีก แต่มหาวิทยาลัยก็ไม่รับข้อเสนอ

ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น การบริหารงานการศึกษาในระบบวิทยาลัยใหม่วิทยาลัยจึงได้ยกเลิกโดยปริยายมาจนถึงปัจจุบันนี้ ถึงแม้ว่าการแบ่งส่วนราชการที่ถูกต้องยังคงมีวิทยาลัยทับแก้วอยู่ก็ตาม แต่ก็ไม่ได้มีการใช้ชื่อในงานราชการของมหาวิทยาลัย และวิทยาลัยต่างๆ ที่มีอยู่ในโครงการก็มีได้จัดตั้งขึ้นแต่อย่างใด จึงถือได้ว่าเป็นการสิ้นสุดของระบบวิทยาลัยใหม่วิทยาลัยศิลปากร (สาโรช จันมุกดา, 2538: 106) อีกทั้งในปัจจุบัน มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ถือได้ว่ามีความสะดวกในการเดินทางไปกลับ และมีสถานที่พักผ่อนมากมายไว้คอยบริการ นักศึกษาในปัจจุบันส่วนใหญ่สามารถเรียนอย่างเดียวโดยไม่ได้ลำบากในค่าใช้จ่ายมากนัก ด้วยจำนวนนักศึกษา สาขาวิชาที่เพิ่มขึ้น คณะที่ขยายใหญ่ขึ้น กล่าวได้ว่าเป็นทั้งเมืองมหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยที่มีความเป็นเมืองจึงทำให้กลิ่นอายหรือบรรยากาศของระบบวิทยาลัยที่เคยพยายามสร้างขึ้นค่อยๆ เลือนหาย จนไม่มีใครอยากจะทำความเข้าใจถึงความหมายและประโยชน์ของระบบวิทยาลัยอีกเลย

กำเนิดคณะอักษรศาสตร์

ศาสตราจารย์หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ไปศึกษาจนเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษามาทางอักษรศาสตร์บัณฑิตจากอังกฤษ และเป็นผู้ดำรงตำแหน่งอธิการบดีคนแรกของมหาวิทยาลัยศิลปากร ได้ก่อตั้งคณะอักษรศาสตร์ขึ้นเป็นคณะที่ 5 ของมหาวิทยาลัยศิลปากรและเป็นคณะวิชาแรกของวิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ โดยให้หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ มาช่วยงานตั้งแต่ 1 กรกฎาคม พ.ศ.2509 ซึ่งได้รับมอบหมายให้ร่างหลักสูตรอักษรศาสตร์ เป้าหมายของคณะในการสร้างบัณฑิตเป็นดั่งที่หม่อมหลวงบุญเหลือ คณบดีกล่าวไว้คือ คณะอักษรศาสตร์ต้องการอบรมบุคคลให้มีความรู้สามัญระดับสูง เมื่อได้รับปริญญาแล้วจะเป็นคนมีความรู้และความคิด เป็นผู้ที่มีวิจรรย์ญาณ รู้จักคิดวิเคราะห์สิ่งใดควรกระทำและไม่ควรกระทำ และจะคิดไปในทางใดโดยอมอาศัยหลักวิชาต่างๆ ที่ตนเรียนมาเป็นหลักการวินิจฉัย จะต้องมีความเข้าใจว่า สิ่งใดควรกระทำนั้นควรจะต้องกระทำในระยะเวลาใด ตั้งต้นเมื่อใด พยายามให้สำเร็จลงโดยมีผลสัมฤทธิ์ที่สมควรในเวลาประมาณเท่าใด ข้อสำคัญคือต้องเตรียมพร้อมที่จะพยายามใช้ความคิด ไม่ถือความสะดวกสบายเป็นใหญ่ ต้องอ่านมาก ฟังมาก ตลอดจนร่วมกับนักศึกษาเก่าๆ และอาจารย์ในการใช้ความคิด โดยพยายามตั้งคำถามในเรื่องนั้นเรื่องนี้ให้มากที่สุด หมั่นตั้งข้อสงสัยและข้อสังเกตให้มากที่สุด เมื่อศึกษาจบหลักสูตร นักศึกษาที่ได้ใช้ความพยายามดังกล่าวก็เป็นสัปบุรุษ เป็นผู้มีการศึกษา เป็นผู้มีความรู้ระดับสูงสมแก่ชื่อ สมแก่ฐานะที่จะเรียกว่าเป็นอักษรศาสตร์บัณฑิตอย่างแท้จริง เดิมทีอาจารย์ในยุคแรกๆ ได้รับ

การวางระบบและจัดหามาจากกระทรวงศึกษาธิการเพื่อมาประจำที่
วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ เป็นอาจารย์ภาษาไทยสอนใน
โรงเรียนมัธยมสาธิต เนื่องจากเป็นคณะที่ตั้งขึ้นเกี่ยวข้องกับภาษา และ
ภาษาไทยเป็นภาษาที่มีเอกลักษณ์เป็นเอกราชและเป็นภาษาประจำชาติ
(โปรตุเกส จุลสารฟ้าอักษร) ดังนั้น คณะอักษรศาสตร์จึงมีพื้นฐานมาจาก
อาจารย์ภาษาไทยที่มีกรอบความคิดอนุรักษ์นิยมเชิดชูคุณธรรม

จุดเริ่มต้นของคณะฯ เจตนา นาควัชระ กล่าวถึงสมัยที่คนบด
คนแรก หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ ท่านปรารภว่า อยากจะสร้าง
บัณฑิตให้เป็นผู้ที่มีความสุขในสังคมอารยะ นั่นคือเราจะมีความสุขได้ก็
ด้วยเงื่อนไขที่เราต้องทำสังคมให้เป็นสังคมอารยะเสียก่อน หน้าที่ของ
ผู้ที่อยู่ในแวดวงอักษรศาสตร์เป็นหน้าที่เชิงอุดมคติอย่างเลี่ยงไม่ได้
ไม่ว่าจะเรียนรู้อะไรมาก็ตาม แสวงหาความรู้ไปในทางใดก็ตาม ความรู้
นั้นต้องเป็นไปในการสร้างสังคมอารยะ และเมื่อเราทำให้สังคมเป็น
อารยะได้แล้ว เมื่อนั้นเราจึงมีความสุข หากไม่เราก็มีความสุข คำปรารภ
นั้นทำทนายให้เราแสวงหาความรู้ตลอดเวลา จะต้องหาทางออกให้แก่
สังคม เมื่อตอนตั้งคณะแรกๆ เป็นคนกลุ่มเล็กๆ จึงอยู่ด้วยกัน ถกกันบ่อย
อธิการบดีก็มาที่คณะบ่อย มาประชุม พูดคุย อาจารย์รุ่นแรกสนิทกันมาก
เป็นเสมือนพี่น้องกัน บางครั้งโกรธกันบ้าง เถียงกันจนร้องไห้ก็มี แต่ว่า
สนุกสนาน ส่วนนักศึกษาก็ใกล้ชิดกันเพราะทุกคนอยู่ประจำร่วมกัน
อาจารย์ที่ปรึกษาเป็นผู้ดูแลสารทุกข์สุกดิบ เป็นบรรยากาศที่เหมาะสม
ที่สุดสำหรับวิชาของเรา เป็นสิ่งที่ต่อมาอาจารย์เจตนาบัญญัติศัพท์ใหม่
ขึ้นว่า *ทวิวัจน์* ที่แปลว่า *dialogue* การมีทวิวัจน์ทำให้สังคมของเรา
กลายเป็นสังคมแห่งปัญญาขึ้นมาได้ อักษรศาสตร์ไม่ใช่เพียงวิชาหนังสือ
ไม่ใช่เรื่องการอ่านหนังสือเท่านั้น แต่เป็นวิชาที่ใช้ภาษาในการสื่อ

ปัญหาต่อกัน ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน รวมไปถึงทะเลาะกัน
ที่จริงการทะเลาะกันในทางที่เป็นวิชาการนั้นเป็นสิ่งที่ดี แต่ทำไปทำไม
ในที่สุด เราไม่ได้ทะเลาะกันในเรื่องวิชาการ

เจตนา ได้ขยายความว่า การเรียนอักษรศาสตร์นั้นไม่ใช่ตัว
เนื้อหาของความรู้ที่เป็นสิ่งสำคัญที่สุด แต่สิ่งสำคัญยิ่งกว่านั้น ก็คือ
ความสามารถที่จะนำเนื้อหาเหล่านั้นมาวิเคราะห์ และเมื่อวิเคราะห์แล้ว
ถางทางไปสู่สังคมอารยะให้ได้ โดยเฉพาะเวลาที่คิดหลักสูตร ชาว
อักษรศาสตร์เรียนและสอนกันนั้นไม่ใช่วิชาแบบแห้งๆ ที่เน้นเพียงการ
ให้ข้อมูลมากๆ หลายคนพยายามบีบอัดเนื้อหาและข้อมูลในรายวิชาให้
มากๆ ความเข้าใจจากศาสตร์อื่นมองว่าอักษรศาสตร์เรียนแบบเป็น *พวก
วรรณคดีหวานๆ* ซึ่งเป็นความเข้าใจผิดที่เรารู้จักแต่สิ่งที่ไม่สลักสำคัญ
ไม่เป็นแก่นแท้ของสังคม เป็นเหมือนอาการ เครื่องประดับ เป็น
มันชนศิลป์ให้แก่สังคม ความเข้าใจเหล่านี้ทำให้เราเองเฉไฉไปได้
เหมือนกัน การทำงานวิชาการควรเกิดจากการสะสมความรู้ไปเรื่อยๆ
แต่เป็นสิ่งที่ควรทำเป็นประจำ การแสวงหาความรู้ คิดต่อยอดออกไป และ
แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์กับผู้อื่น อย่างในความก้าวหน้าทาง
วิชาการแบบอังกฤษดั้งเดิม ซึ่งเขามีกลไกธรรมเนียมชาติที่ตื้ออยู่แล้ว มีคน
สนใจศึกษาค้นคว้า อ่าน เขียน ถกเถียงกันอยู่ในชีวิตประจำวันอยู่แล้ว
สมัยที่อาจารย์เจตนาเป็นคนบดก็พยายามให้เราออกสู่สังคมมากขึ้น
รวมทั้งสนับสนุนให้เกิดสังคมศาสตร์การพัฒนาขึ้น โดยหวังว่าจะให้
แตกแขนงออกไปอีกมากมาย แต่ยังไม่เท่าที่ที่เคยฝันไว้ ส่วน
สภาพของคณะอักษรศาสตร์ในปัจจุบัน ถ้าย้อนไปดูที่หลักการดั้งเดิม
อย่างที่อาจารย์บุญเหลือทำไว้ คงทำได้ยาก เพราะคนมีจำนวนมากขึ้น
ในอดีตเมื่อคนมีน้อยเจอกันทุกวัน ความสนใจต่อกัน ก็เลยกลายเป็น

ความสนใจในเชิงวิชาการไปด้วย ถึงจะไม่ลึกซึ้งอะไร แต่มันตกลงกันง่าย เพราะมันเข้าใจกันแล้วนอกกรอบที่เป็นทางการ ปัญหาที่เราเผชิญขณะนี้ไม่ใช่ปัญหาทางวิชาการ แต่เป็นปัญหาของประชาคมวิชาการซึ่งขาดความศรัทธา ความมีชีวิตชีวาอะไรไป (กรกช อัตตวิริยะนุกาภ, 2550: 353-356)

อย่างไรก็ดี เจตนา ยืนยันว่าได้รับอิทธิพลทางแนวคิดด้านการศึกษามาจากหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ที่ว่าการศึกษาคือการหล่อหลอมบุคลิกภาพและการให้ความรู้ทางวิชาการ ฉะนั้นกระบวนการศึกษาจึงต้องเป็นกระบวนการที่ให้นักศึกษามีส่วนร่วม ให้ครูกับนักเรียนใกล้ชิดกัน โดยเฉพาะการเรียนในระบบวิทยาลัย ที่มีการสอนแบบ tutorial อย่างมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด หรือ supervision ของเคมบริดจ์ ที่อาจารย์เจตนามีความเห็นแตกต่างไปบ้าง แม้หม่อมหลวงปิ่น จะมีความปรารถนาดีและมีความมุ่งมั่นที่จะจัดรูปแบบการศึกษาอันดียิ่งให้แก่นักศึกษาไทย แต่ระบบดังกล่าวเป็นระบบที่ต้องใช้เวลายาวนานในการพัฒนาระบบการจัดการที่เหมาะสม ดังที่มหาวิทยาลัยอังกฤษใช้เวลาถึง 700 ปี ในการพัฒนาแบบของตนให้สอดคล้องกับความต้องการของยุคสมัยและเอื้อต่อความก้าวหน้าทางวิชาการ เมื่อหม่อมหลวงปิ่น นำมาใช้ในสังคมไทยก็เป็นผู้ที่ไม่เข้าใจแนวคิดของท่านและไม่เห็นด้วยเพราะไม่ชัดเจนในเรื่องนโยบายและทิศทางทางวิชาการ อีกทั้งยังไม่ชัดเจนในเรื่องการบริหารวิทยาลัยควบคู่กันไปกับคณะวิชา จึงทำให้ระบบวิทยาลัยไม่ประสบความสำเร็จในเวลาต่อมา จะเห็นได้ว่าในเรื่องนี้ อิทธิพลระดับแนวคิดที่หม่อมหลวงปิ่น มาลากุลมีต่ออาจารย์เจตนา หากอาจารย์เองก็ได้ยืนยันที่จะนำระบบวิทยาลัยกลับมาใช้ใหม่ในมหาวิทยาลัยศิลปากร นับเป็นการยอมรับความคิดแต่ก็ยอมรับ

ข้อจำกัดในทางปฏิบัติในความเป็นจริงอย่างเห็นสัจธรรม ดังที่อาจารย์เจตนาได้สรุปในที่สุกว่า หม่อมหลวงปิ่นไม่ประสบความสำเร็จในการสร้างทายาททางความคิดในเรื่องระบบวิทยาลัย (และแนวคิดทางการศึกษาที่ดูอย่างอื่น ๆ อีกด้วย) เพราะผู้ร่วมงานของท่านมาจากแวดวงที่แคบเกินไป (สุภางค์ จันทวานิช, 2542: 316-7)

ส่วนอิทธิพลของหม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณที่มีต่ออาจารย์เจตนา จะเป็นไปในเรื่องความคิดเชิงวิพากษ์ที่ท่านมีต่อสังคมไทยและคนไทย โดยเฉพาะในเรื่องการวิจารณ์ วัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์จะช่วยนำสังคมไปสู่การเป็นสังคมที่ใช้ปัญญาเป็นแสงนำทาง มีความเคารพในศักดิ์ศรีของมนุษย์และเน้นการไม่ใช้ความรุนแรง สังคมที่มีวัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์จึงเป็นสังคมที่มีวิญญูชนประชาธิปไตย สำหรับคุณสมบัติของบัณฑิตคณะอักษรศาสตร์ ก็คือ ผู้ที่จะไปดำรงชีวิตอย่างมีความสุขได้ในสังคมอารยะ เจตนา ได้นำข้อความนี้ไปกล่าวอ้างอิงหลายครั้งและแสดงความคิดเห็นสนับสนุน หม่อมหลวงบุญเหลือ โดยเสริมว่า ถ้าเป็นสังคมอารยะ บัณฑิตย่อมไม่มีความสุขและต้องพยายามแก้ไขให้สังคมเป็นอารยะเท่าที่จะทำได้ (สุภางค์ จันทวานิช, 2542: 320) จากตรงนี้จะเห็นได้ว่า อิทธิพลทางความคิดและนโยบายที่มีต่อคณะอักษรศาสตร์เป็นไปเพื่อที่จะสร้างบัณฑิตและสังคมวิชาการให้น่าอยู่หากแต่ไร้ซึ่งผู้สืบทอดที่จริงจังหรือเข้าใจโดยกระจ่างว่าสิ่งที่ท่านผู้ใหญ่อันเป็นที่เคารพได้ด่าไว้วันนั้น คือสิ่งใดกัน

ขณะที่มนู วัลยะเพ็ชร์ อดีตคณบดีคณะอักษรศาสตร์ กล่าวถึงภาพรวมของคณะอักษรศาสตร์ไว้ว่า ควรเน้นไปที่ด้านภาษาเป็นหลัก รองลงมา คือ ด้านสังคมและศิลปะประยุกต์ อาจารย์มนูได้กล่าวต่อไปว่า มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นมหาวิทยาลัยที่ควรศึกษา เพราะมีการเปิด

คณะวิชา ที่คล้ายกับอักษรศาสตร์ สามารถเป็นตัวอย่าง และปรับใช้กับคณะฯ ได้ ควรมีภาษาต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น อย่างภาษาเวียดนาม ภาษาเขมร รวมถึงภาษาอาหรับ ในส่วนภาษาตะวันตกควรเพิ่มภาษาสเปน ภาษาอิตาลี และภาษาโปรตุเกส อีกทั้งส่งเสริมให้เกิดการร่างหลักสูตรปริญญาในระดับสูงขึ้น (จรัญ แสงพุ่ม, 2550: 372-3)

ในปี พ.ศ.2551 คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้ครบรอบ 40 ปี เป้าหมายของทางคณะฯ ในการสร้างบัณฑิตอักษรศาสตร์ยังคงเหมือนเดิม กล่าวคือสร้างบัณฑิตที่เป็นคนเก่ง มีความรู้จริงในสาขา และมีความรู้รอบ สามารถนำความรู้ทั้งหมดที่ศึกษามาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการทำงาน ในการดำเนินชีวิตได้อย่างดี เป็นคนดีมีความรับผิดชอบซื่อสัตย์สุจริต เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2550 และ 2551 คณะฯ จะดำเนินการปรับหลักสูตรเพื่อให้ทันโลกทันการณ์ แต่ก็มิได้ละทิ้งแก่นของสาขาวิชา

จะเห็นได้ว่าการที่ตั้งวิทยาเขตสนามจันทร์นั้น หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ต้องการให้เป็น Liberal Arts College โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการนำระบบวิทยาลัยมาใช้ โดยที่มหาวิทยาลัยอาจมีวิทยาลัยได้หลายวิทยาลัย โดยไม่จำกัดจำนวน แต่ละวิทยาลัยมีอธิการเป็นหัวหน้า และมีอาจารย์จำนวนหนึ่งที่สามารถสอนได้หลายวิชา ดำเนินการปกครองนักศึกษา จัดเรื่องกินอยู่ ช่วยเหลือแนะนำนักศึกษาของวิทยาลัยในสิ่งที่ควรรู้ควรทำ เสมือนเป็นผู้ปกครองรับช่วงมาจากบิดามารดา นักศึกษาผู้ใฝ่เรียนในวิชาใดก็ช่วยแก้ไขเพื่อให้ทุกคนได้ศึกษาตามหลักสูตรปริญญาของมหาวิทยาลัยเป็นอย่างดีที่สุด ซึ่งเป็นดำริของผู้ใหญ่อันเป็นที่เคารพ ในทางตรงกันข้าม ความไม่เข้าใจของผู้ร่วมงานและปฏิบัติงานในเรื่องระบบวิทยาลัย ในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการบริหารจัดการ

อีกทั้งสถานการณ์ทางการเมืองของนักศึกษาที่เรียกร้องประชาธิปไตย จึงเป็นเหตุให้ระบบวิทยาลัยในมหาวิทยาลัยได้ยกเลิกโดยปริยายมาจนถึงปัจจุบันนี้ และวิทยาลัยต่างๆ ที่มีอยู่ในโครงการก็มีได้จัดตั้งขึ้นแต่อย่างใด จึงถือได้ว่าเป็นการสิ้นสุดของระบบวิทยาลัยในมหาวิทยาลัย ศิลปากรตั้งแต่ปี พ.ศ.2516-2517 กระนั้นก็ดี ระบบวิทยาลัยที่ไม่เป็นที่เข้าใจทั้งในระดับอาจารย์ นักศึกษา และบุคคลที่เกี่ยวข้องทั่วไป ได้นำมาสู่การยกเลิกในตัวของมันเองอย่างเลี่ยงมิได้ ทั้งๆ ที่ระบบดังกล่าวเป็นระบบที่ดีในประเทศที่เจริญทางสังคมการศึกษา กล่าวได้ว่าแนวความคิดของหม่อมหลวงปิ่นในเรื่อง วิทยาลัย และ Liberal Arts เป็นสิ่งที่ประสานสอดคล้องและอยู่ร่วมกัน ในเมื่อระบบวิทยาลัยไม่ถือกำเนิดขึ้น จึงหมายถึงศิลปศาสตร์ในความหมายแบบ Liberal Arts College ก็ไม่ได้ถือกำเนิดขึ้นไปพร้อมกัน ความล้มเหลวของการจัดตั้งวิทยาลัยจึงเป็นความล้มเหลวของรากฐานการศึกษาศิลปศาสตร์ด้วยเช่นกัน

ในส่วนคณะฯ เอง มีวัฒนธรรมองค์กรที่เป็นระบบราชการ ที่มีผู้ใหญ่ผู้น้อยและพรรคพวกไว้คอยดูแลถ้อยที่ถ้อยอาศัยตามมาตรฐานการทำงานแบบไทยๆ ที่จะทำในสิ่งที่ให้คุณไม่โทษแก่ตนเองเท่านั้น การอยู่แบบชุมชนไม่ใช่ประชาคมวิชาการดังที่อาจารย์เจตนาคาดหวังไว้ แม้กระทั่งในภาควิชาภาษาผู้สอนที่มีความรู้รอบด้านหรือความรู้ที่เชื่อมโยงกับสิ่งที่ตนชำนาญก็มีปัญหาอยู่ การรับบุคคลากรที่คุ้นเคยอย่างลูกศิษย์และคนรู้จักทำให้ควบคุมการทำงานได้ไม่ลำบาก ความสัมพันธ์ที่เป็นทางการ ทุกอย่างเป็นไปตามเอกสารหรือหนังสือราชการ ในขณะที่ความสัมพันธ์ส่วนบุคคลเป็นปัจจัยหลักในการทำงานและดำเนินชีวิตอย่างไม่ให้นำมาเปิดเผยนัก ตามประสาสังคมข้าราชการ

แบบไทยๆ การจัดการเรื่องหลักสูตรจึงเป็นไปตามดำริของผู้ใหญ่และกฎเกณฑ์จากองค์กรภายนอกเป็นผู้กำหนด (จากการสัมภาษณ์อาจารย์คณะอักษรศาสตร์ท่านที่ 3) ซึ่งเป็นสิ่งที่ดี ถ้าถูกนำไปปฏิบัติในการพัฒนาทางวิชาการและการจัดการที่คล่องตัว เพื่อประโยชน์สูงสุดในการสร้างบัณฑิตและสังคมอารยะ แต่จะเป็นที่ตรงกันข้าม ถ้าปฏิบัติไปในทางอื่น

จากการสำรวจหลักสูตร โครงสร้าง คำอธิบายรายวิชา ความสอดคล้องเหมาะสมกับสาขาวิชา จะเห็นได้ว่า หลักสูตรส่วนใหญ่ของทางคณะฯ จะมุ่งเน้นที่การสอนทักษะด้านภาษาเป็นหลัก ส่วนผู้ที่ไม่ถนัดทางด้านภาษามากนักก็จะเลือกสาขาวิชาอื่นๆ เลี่ยงไปเพื่อความเหมาะสม อย่างเช่น เอกสังคมศาสตร์ โทประวัติศาสตร์ หรือในทางกลับกัน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ความเหมาะสมน่าจะอยู่ที่ เอกสังคมศาสตร์ หรือเอกประวัติศาสตร์ หรือเอกปรัชญา ควรจะโทภาษาต่างประเทศ ซึ่งโดยพื้นฐานแล้ว ภาษาอังกฤษควรที่จะเป็นพื้นฐานหลักในการศึกษาทุกสาขาในคณะฯ เพราะไม่ว่าจะเอกอะไรก็ควรใช้ภาษาอังกฤษเป็นพื้นฐานในการเข้าสู่พรมแดนความรู้ระดับสากล ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของคณาบดีที่ว่า เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของการเป็นคณะวิชาด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์แนวหน้าใน 10 ปี ข้างหน้า อย่างไรก็ตาม หลักสูตรและโครงสร้างต่างก็อยู่ร่วมกันและกัน ทำให้นักศึกษามีความสนใจไปในทางเฉพาะด้าน ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลของความคล่องตัวในการลงทะเบียนหรือเหตุผลส่วนบุคคล อย่างนักศึกษาเอกภูมิศาสตร์โทภาษาไทย เพราะต้องออกภาคสนามตามสถานที่ต่างๆ ในประเทศหรือเอกภาษาญี่ปุ่น โทสังคมศาสตร์ เพราะต้องการรู้ถึงมิติมุมมองทางสังคมศาสตร์เพื่อนำไปใช้ร่วมกับทักษะทางภาษาที่ตนชำนาญโดยเฉพาะ

เพื่อการเตรียมตนเองให้พร้อมเพื่อออกไปสู่ตลาดแรงงาน ปัจจุบันการศึกษาของทางคณะฯ เป็นไปในรูปแบบที่เอื้อประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพเป็นหลัก ถึงแม้จะคงมีอุดมการณ์ที่ว่าเป็นการศึกษาภาษาเพื่อการเข้าถึงศาสตร์ของมนุษย์ชั้นสูงเพื่อยกระดับจิตใจและมีความสามารถเชิงลึกในงานวรรณกรรมและปรัชญาในภาษานั้นๆ ในขณะที่สิ่งที่ปรากฏอย่างเลี่ยงไม่ได้ก็คือภาวะการแข่งขันของตลาดการศึกษาและการแข่งขันของบัณฑิตในตลาดแรงงาน ในเมื่อประเทศไทยเป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจแบบพึ่งพาการลงทุนจากต่างชาติ อีกทั้งอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้สร้างรายได้จำนวนมากให้แก่ประชาชนหลายระดับในประเทศ การศึกษาภาษาต่างประเทศ จึงเป็นไปในลักษณะของการใช้ในชีวิตประจำวัน การสื่อสารเพื่อธุรกิจและภาษาเพื่อเตรียมไปเป็นบุคลากรของบริษัทต่างชาติต่างๆ (จากการสัมภาษณ์อาจารย์คณะอักษรศาสตร์ท่านที่ 1) ส่วนนักศึกษาหมวดอื่นๆ จึงเป็นการเรียนเพื่อให้ครบหน่วยกิตและเพิ่มเติมทักษะในมิติอื่นๆ เพื่อการประกอบอาชีพในอนาคตและเพื่อการศึกษาในขั้นสูงต่อไป

จากการสำรวจปฏิบัติการการเรียนการสอนผ่านรายวิชาจากการสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอนและนักศึกษาบางกลุ่มเพื่อประมวลผลการเรียนการสอน ได้มาว่า การศึกษาของคณะฯ เป็นไปในลักษณะของการบูรณาการ โดยนำพื้นฐานทางมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ มาบูรณาการเพื่อความเข้าใจศาสตร์ต่างๆ เพื่อความเข้าใจชีวิตและการดำเนินชีวิต เห็นได้จากการเรียนวิชาศึกษาทั่วไปอย่างปรัชญากับชีวิตก็เพื่อยกระดับจิตใจและความเข้าใจในชีวิต ส่วนวิชาอารยธรรมไทยก็เป็นไปเพื่อความเข้าใจสังคมไทย จะเห็นได้ว่าการบูรณาการเป็นการนำสาขาวิชามาบูรณาการกันภายใต้แนวคิดที่ว่า

สหวิทยาการหรือการประยุกต์แต่ละสาขามาสังเคราะห์สร้างองค์ความรู้ที่รอบด้าน ซึ่งทั้งผู้บริหาร ผู้ประสานงาน ผู้สอน และนักศึกษาจะต้องเห็นภาพรวมที่เป็นภาพเดียวกัน แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องจากการเรียนการสอนวิชาศึกษาทั่วไป บางทีเอาเรื่องที่คุณเชี่ยวชาญเฉพาะเกินไปมาบรรยายเป็นครั้งๆ ต่อๆ กันทีละประเด็นไป ก็ถือได้ว่าบูรณาการแล้วยิ่งผู้บริหารมาจากสายวิทยาศาสตร์ยังไม่เข้าใจในความหลากหลายและซับซ้อนของสาขาวิชาจากหลักสูตรศิลปศาสตร์ จึงทำการยุบรายวิชาบางอย่างให้กลายเป็นการบรรยายรายชั่วโมงที่บรรจุอยู่ในวิชาศึกษาทั่วไปพื้นฐาน ในขณะที่ผู้บริหารที่มาจากสายศิลปศาสตร์ก็ไม่ได้แตกต่างกันมากนักเพราะบ้างมาจากภาษา และจำนวนอาจารย์ที่มากที่สุด ในขณะที่ก็เป็นตัวแทนที่มาจากฝ่ายภาษา โดยเฉพาะภาษาไทยจึงดำเนินการไปในทางที่คุ้นเคยแบบอนุรักษ์นิยมซึ่งก็ยังไม่พอที่จะปรับรับได้ เพราะยังคงไว้ซึ่งเจตนาธรรมเนียมในการยกระดับจิตใจของบัณฑิตในอนาคตให้เป็นผู้มีการศึกษา เป็นผู้มีความรู้ระดับสูง สมแก่ชื่อ สมแก่ฐานะที่จะเรียกว่าเป็นอักษรศาสตร์บัณฑิตอย่างแท้จริง ในทางตรงกันข้าม ผู้บริหารที่มาจากสายศึกษาศาสตร์ หรือบริหารการศึกษานั้น ได้นำหลักเกณฑ์ในการประเมินที่อ้างว่าเป็นวิทยาศาสตร์ซึ่งมองข้ามความเป็นศิลปศาสตร์ไปทั้งหมด การศึกษาทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ภายใต้หลักสูตรศิลปศาสตร์ที่มีปัญหาในการปรับปรุงตนเองเพื่อให้ทันกับเทคโนโลยีและสังคมระดับสากล กลับได้รับการสร้างปัญหาและเหนียวรั้งด้วยวิธีการประเมินผลและระบบการจัดการศึกษาจากการบริหารการศึกษาแบบศึกษาศาสตร์ (จากการสัมภาษณ์อาจารย์คณะอักษรศาสตร์ท่านที่ 1 และ 2)

ประเด็นที่น่าสนใจก็คือ ถ้าผู้บริหารที่มาจากสายวิทยาศาสตร์มีความต้องการเพิ่มฐานวิชาทางด้านวิทยาศาสตร์ด้วยการลดวิชาบังคับโดยวิธีการลดทอนวิชาทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ให้น้อยลงมาอยู่ที่หมวดทั่วไปภายใต้แนวคิดสหวิทยาการ ทำให้วิชาศึกษาทั่วไปกลายเป็นวิชาที่จะต้องบรรจุทุกอย่างเข้าไปในวิชาเดียวทำให้การสอนอย่างเจาะลึกเป็นไปได้ การสอนโดยให้ภาพกว้างโดยรวมก็ไม่สมกับความประสงค์เนื่องด้วยเวลาที่น้อยไปกว่าเนื้อหาและความจำเป็นในการสอนนักศึกษาที่มีจำนวนมาก ซึ่งหมายถึงทั้งมหาวิทยาลัยเพราะเป็นวิชาบังคับที่นักศึกษาทุกสาขาวิชาของทุกคณะต้องเรียนในฐานะวิชาบังคับ ในขณะที่ผู้บริหารที่มาจากภาษา โดยเฉพาะภาษาไทย ที่นิยมการใช้ภาษาไทยให้ถูกต้อง เชิดชูวรรณคดีเดิมๆ ตามที่บรรพบุรุษที่เป็นชนชั้นสูงกล่าวไว้เชิงมรดกวัฒนธรรม ไม่ได้ฝึกให้เด็กมีโลกทัศน์ที่กว้างขึ้น เกือบที่จะเป็น *อนุรักษ์นิยม* ส่วนการเรียนการสอนทางด้านภาษาต่างประเทศก็เช่นเดียวกันที่ประสบปัญหา โดยเจตนาธรรมเนียมแล้วเพื่อศึกษาและใช้ภาษาไปในการศึกษาวรรณกรรมต่างประเทศ แต่ในปัจจุบันไม่ค่อยมีผู้สอนวรรณคดีต่างประเทศในภาษาฝรั่งเศส เยอรมัน จีน ญี่ปุ่น หรือแม้กระทั่งประวัติศาสตร์ที่มีความรู้พื้นผิวเกี่ยวกับภาษาและประเทศนั้นๆ ในกรณีภาษาศาสตร์ที่เฉพาะเจาะจงไปในทางเทคนิครวบรวมคำที่ใช้และไม่ใช้ในปัจจุบัน เป็นต้น (จากการสัมภาษณ์อาจารย์คณะอักษรศาสตร์ท่านที่ 2) ปัญหาที่เกิดขึ้นน่าจะเป็นที่นโยบายการศึกษาที่มีการบริหารแบบจากข้างบนลงล่าง โดยมีผู้บริหารเป็นผู้กำหนดด้วยคู่มือการปฏิบัติการจากแนวคิดตามคติแบบศึกษาศาสตร์เป็นตัวกำหนด ทำให้การเรียนการสอนเป็นไปในทางครบถ้วนรายวิชาและหน่วยกิต แต่ไม่ได้คำนึงถึงเนื้อหาสาระในตลอดช่วงการศึกษา

ไปกว่าการประเมินผล จำนวนเวลาของการเรียนการสอนและจำนวนนักศึกษา ซึ่งหมายถึงรายได้ (จากการสัมภาษณ์อาจารย์คณะอักษรศาสตร์ ท่านที่ 3) อันนำมาสู่ภาวะถดถอยของการศึกษาที่มาจากนโยบายเชิงศึกษาศาสตร์ในรูปแบบปัจจุบัน

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน กับ การจัดการศึกษาด้านศิลปศาสตร์

คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ (Faculty of Liberal Arts and Science) กำเนิดจากดำริของศาสตราจารย์ ดร. สุจินต์ จินายน ซึ่งดำรงตำแหน่งอธิการบดีประจำวิทยาเขตกำแพงแสน (ตั้งแต่ 1 สิงหาคม 2529 - 7 มิถุนายน 2533) ในการที่จะพัฒนามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน เพื่อแก้ไขปัญหาการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาพื้นฐาน ซึ่งต้องอาศัยอาจารย์จากคณะวิทยาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ คณะบริหารธุรกิจ และคณะอื่นๆ ณ วิทยาเขตบางเขนเดินทางมาสอน ทำให้การจัดตารางเรียนจำเป็นต้องจัดสำหรับให้คณาจารย์จากวิทยาเขตบางเขนในช่วงเวลา 09.00-16.00 น. และต้องจัดสอน 3 ชั่วโมงติดต่อกัน สาเหตุดังกล่าวทำให้รายวิชาต่างๆ ที่อาจารย์ผู้สอนพักอาศัยประจำ ณ วิทยาเขตกำแพงแสน จำเป็นต้องสอนในช่วงเช้าหรือเย็น นอกจากนี้ ยังมีปัญหาการลงทะเบียนเรียน 2 วิทยาเขตที่ผู้บริหารต้องพิจารณาอนุมัติให้หนังสือลงทะเบียนเรียน 2 วิทยาเขตเป็นจำนวนมาก ประกอบกับในช่วงเวลาดังกล่าว เป็นช่วงเวลาในการเสนอแผนโครงการใหม่เพื่อขอบรรจุในแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) ดังนั้น ศาสตราจารย์ดร.สุจินต์ จินายน

จึงสั่งการให้กองแผนงาน สำนักงานอธิการบดี จัดทำโครงการจัดตั้งหน่วยงานใหม่ระดับคณะ เพื่อรองรับงานให้บริการการสอนรายวิชาพื้นฐาน ณ วิทยาเขตกำแพงแสน ในระยะแรก ได้พิจารณาขอโครงการใหม่โดยใช้ชื่อต่างๆ อาทิ คณะสัตวศาสตร์ วิทยาลัยอุดมศึกษา และคณะศิลปศาสตร์ เป็นต้น

ต่อมาเมื่อวิทยาเขตกำแพงแสนจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาย เพื่อเสนอขออนุมัติบรรจุในแผนพัฒนาการศึกษ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน จึงสรุปขออนุมัติโครงการใหม่ระดับคณะจำนวน 2 โครงการ คือ โครงการจัดตั้งคณะศิลปศาสตร์ และโครงการจัดตั้งคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทั้งนี้ ทางมหาวิทยาลัยได้อนุมัติให้เสนอโครงการใหม่ดังกล่าวตามแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) 2 คณะเพื่อนำเสนอทบวงมหาวิทยาลัย วิทยาเขตกำแพงแสนได้รับการพิจารณาอนุมัติโครงการใหม่ตามแผนการศึกษาย ในส่วนของคณะศิลปศาสตร์ โดยรวมงานตามโครงการจัดตั้งคณะศิลปศาสตร์ และคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นคณะศิลปศาสตร์เพียงคณะเดียว

กระทั่ง คณะกรรมการทบวงมหาวิทยาลัยคราวประชุม ครั้งที่ 7/2535 เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ.2535 พิจารณาเห็นชอบในหลักการให้จัดตั้งคณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ และแจ้งว่าคณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์อุดมศึกษา คราวประชุม ครั้งที่ 8/2535 เมื่อวันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ.2535 มีมติให้ใช้ชื่อคณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ตามที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์นำเสนอ

กล่าวได้ว่าคณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ได้รับอนุมัติจัดตั้งตามแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) โดยคณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ไม่มีการจัดแบ่งส่วน

ราชการเป็นภาควิชา ดังนั้นเพื่อให้การบริหารงานด้านวิชาการมีความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น คณะฯ จึงเสนอขอขออนุมัติมหาวิทยาลัยแบ่งส่วนราชการภายในด้านวิชาการเป็นสายวิชา โดยมีฐานะเทียบเท่าภาควิชา ซึ่งที่ประชุมสภามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 4/2540 เมื่อวันที่ 25 เมษายน 2540 มีมติเห็นชอบให้จัดแบ่งโครงสร้างการบริหารงานวิชาการภายในเป็น 3 สายวิชา นอกจากนี้ คณะฯ ได้ดำเนินการขออนุมัติจัดตั้งศูนย์ภายในคณะ และได้รับอนุมัติจากสภามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ในการประชุมครั้งที่ 9/2543 เมื่อวันที่ 18 กันยายน 2543 ให้จัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการวิจัยวิทยาศาสตร์พื้นฐาน (กำแพงแสน)

เมื่อได้รับอนุมัติจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการวิจัยวิทยาศาสตร์พื้นฐาน (กำแพงแสน) คณะฯ ได้มีการดำเนินการสรรหาและแต่งตั้งหัวหน้าศูนย์ โดยมีการดำเนินงานได้ระยะหนึ่ง ตำแหน่งหัวหน้าศูนย์ได้สิ้นสุดวาระพร้อมคณะบดี (ผศ.แสงสุรีย์ สินธุฉานิก) เมื่อ พ.ศ.2545 แต่เนื่องจากคณาจารย์ประจำที่มีอยู่มีภาระงานมาก ต้องบริการการสอนวิชาพื้นฐานให้กับคณะอื่น การผลิตบัณฑิตในหลักสูตรต่าง ๆ ของคณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ตลอดจนงานวิจัย และการบริการวิชาการ ดังนั้น คณะกรรมการประจำคณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ คราวประชุมครั้งที่ 7/2548 เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2548 จึงมีมติให้ชะลอการดำเนินงานของศูนย์ไปก่อนจนกว่าจะมีความพร้อมและศักยภาพในการดำเนินงาน

คณะบดีคณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ณ ปัจจุบัน (ผศ.ดร.ชานันท์ สุตสุข) มีนโยบายด้านการปรับโครงสร้างหน่วยงาน จึงแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนางานศูนย์ปฏิบัติการวิจัยวิทยาศาสตร์พื้นฐาน

(กำแพงแสน) โดยมีรองคณบดีฝ่ายวิจัยและบัณฑิตศึกษาเป็นประธาน เพื่อให้ศูนย์มีการดำเนินงาน มีกิจกรรมที่สามารถสร้างเครือข่ายความเข้มแข็งด้านการวิจัย การถ่ายทอดเทคโนโลยี และการบริการวิชาการ ดังนั้นคณะกรรมการประจำคณะฯ คราวประชุมครั้งที่ 2/2550 เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2550 (คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์, 2549: 1) จึงมีมติเห็นชอบให้นำเสนอมหาวิทยาลัยเพื่อปรับโครงสร้างการดำเนินงานให้สอดคล้องตามนโยบายของคณะ โดยเปลี่ยนชื่อจากศูนย์ปฏิบัติการวิจัยวิทยาศาสตร์พื้นฐาน (กำแพงแสน) เป็นศูนย์ส่งเสริมการวิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยี เพื่อให้ครอบคลุมการดำเนินงานของคณะซึ่งมีทั้งด้านศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ การวิจัย และการบริการวิชาการด้านต่างๆ โดยไม่เน้นเฉพาะด้านวิทยาศาสตร์พื้นฐานเท่านั้น จึงทำให้ที่ประชุมสภามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ในการประชุมครั้งที่ 3/2551 เมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2551 มีมติอนุมัติให้เปลี่ยนชื่อจากศูนย์ปฏิบัติการวิจัยวิทยาศาสตร์พื้นฐานกำแพงแสนเป็นศูนย์ส่งเสริมการวิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยี คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ โดยแบ่งส่วนราชการออกเป็น 3 งาน คือ งานบริหารและธุรการ งานส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัย งานบริการวิชาการและถ่ายทอดเทคโนโลยี

คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน มีหน่วยงานภายในแบ่งเป็น 3 สายวิชา ได้แก่ สายวิชาวิทยาศาสตร์ สายวิชาศิลปศาสตร์ และสายวิชาคณิตศาสตร์ สถิติและคอมพิวเตอร์ เพื่อให้การบริหารจัดการด้านวิชาการมีความคล่องตัวมากขึ้น และเป็นไปตามนโยบายของคณะบดีในการปรับโครงสร้างการแบ่งส่วนราชการมากขึ้น ที่ประชุมคณะกรรมการประจำคณะในการประชุมครั้งที่ 3/2550 เมื่อ

วันที่ 30 เมษายน พ.ศ.2550 มีมติเห็นชอบให้เสนอมหาวิทยาลัยเพื่อ
ขออนุมัติจัดตั้ง สายวิชาเคมี โดยแยกสาขาวิชาเคมีเดิมออกจากสาย
วิชาวิทยาศาสตร์ และจัดตั้งสำนักงานบริการการศึกษาและสารสนเทศ
ปรับเปลี่ยนโครงสร้างและชื่อศูนย์ส่งเสริมการวิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยี

1. ประวัติความเป็นมา สายวิชาวิทยาศาสตร์

สายวิชาวิทยาศาสตร์ เป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นเป็นการภายใน
ของคณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ โดยมีฐานะเทียบเท่าภาควิชา สาย
วิชาวิทยาศาสตร์มีหน้าที่หลักในการจัดการเรียนการสอนทางด้าน
วิทยาศาสตร์ในหลักสูตรที่เปิดสอนของตนเอง รวมทั้งให้บริการ
รายวิชาพื้นฐานสำหรับบัณฑิตคณะต่างๆ ในวิทยาเขตกำแพงแสนทั้ง
ระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษา โดยร่วมกับบัณฑิตวิทยาลัยและ
ศูนย์เทคโนโลยีชีวภาพเกษตรในการผลิตบัณฑิตหลักสูตรวิทยาศาสตร-
มหาบัณฑิต สาขาพฤกษศาสตร์ หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิตและ
หลักสูตรวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพันธุวิศวกรรมและสาขา
เทคโนโลยีชีวภาพทางการเกษตร

ปัจจุบันสายวิชาวิทยาศาสตร์ มีผู้ประสานงานสาขาวิชาต่างๆ
ทำหน้าที่บริหาร โดยแบ่งหน่วยงานภายในออกเป็นสาขาวิชาต่างๆ
10 สาขาวิชา ดังนี้

1. สาขาวิชาชีวเคมี
2. สาขาวิชาชีววิทยา
3. สาขาวิชาพฤกษศาสตร์
4. สาขาวิชาจุลชีววิทยา
5. สาขาวิชาพันธุศาสตร์

6. สาขาวิชาฟิสิกส์
7. สาขาวิชาเคมี
8. สาขาวิชาสัตววิทยา
9. สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ชีวภาพ
10. สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป

2. ประวัติความเป็นมา สายวิชาศิลปศาสตร์

สายวิชาศิลปศาสตร์ เป็นหน่วยงานภายในของคณะศิลปศาสตร์
และวิทยาศาสตร์ที่จัดแบ่งเพื่อให้การบริหารงานด้านวิชาการมีความ
ชัดเจน คล่องตัวและมีประสิทธิภาพ สายวิชาศิลปศาสตร์ดำเนินการ
สอนรายวิชาพื้นฐานทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์แก่นิสิตทุก
คณะภายในวิทยาเขตกำแพงแสน และดำเนินการจัดการเรียนการสอน
เพื่อผลิตบัณฑิตหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (ภาษาอังกฤษ) ให้เป็น
ไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

ปัจจุบันสายวิชาศิลปศาสตร์มีการบริหารจัดการแบ่งออกเป็น
9 สาขาวิชา คือ สาขาวิชาภาษาไทย สาขาวิชาภาษาอังกฤษ สาขาวิชา
ภาษาฝรั่งเศส สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น สาขาวิชาภาษาจีน สาขาวิชา
บรรณารักษศาสตร์ สาขาวิชาปรัชญาและศาสนา สาขาวิชาสังคมศาสตร์
และสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ

การจัดการหลักสูตรการศึกษามีทั้งในระดับปริญญาตรีและ
ปริญญาโท ประกอบด้วย ศศ.บ. (ภาษาอังกฤษ) ทั้งภาคปกติและ
ภาคพิเศษ บศ.บ. (การจัดการ) ศศ.ม. (รัฐศาสตร์) ภาคพิเศษ

3. ประวัติความเป็นมา สายวิชาคณิตศาสตร์ สถิติ และ คอมพิวเตอร์

สายวิชาคณิตศาสตร์ สถิติ และคอมพิวเตอร์ เป็นส่วนราชการหนึ่งในคณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ที่จัดตั้งขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การบริหารงานด้านวิชาการมีความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพ

โครงสร้างการบริหารงานทางวิชาการภายในของสายวิชาดังกล่าวประกอบด้วย สาขาวิชาคณิตศาสตร์ สาขาวิชาสถิติ สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ และสาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยมีผู้ประสานงานแต่ละสาขาทำหน้าที่ประสานงานการเรียนการสอนในแต่ละสาขาวิชา

อย่างไรก็ตาม ด้านการจัดการศึกษา ในปีการศึกษา 2550 คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์มีการดำเนินงานที่สอดคล้องกับนโยบายมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พ.ศ.2550 - 2554 โดยมีการสนับสนุนและพัฒนาการเรียนการสอนของวิทยาเขตให้มีมาตรฐานเดียวกัน คือ มีระบบในการพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรร่วมกัน ใช้ประมวลการสอน Course Syllabus ในรายวิชาเดียวกันที่เปิดสอนต่างวิทยาเขต และรับการสนับสนุนงบประมาณโครงการเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งทางวิชาการสู่ความเป็นเลิศ เป็นเงิน 6,000,000 บาท เพื่อให้คณะมีศักยภาพสูงขึ้น ในปีการศึกษา 2550 คณะได้เปิดสอนรายวิชาต่าง ๆ ในระดับปริญญาตรี โท เอก ทั้งภาคปกติ และภาคพิเศษ มีนิสิตลงทะเบียนเรียนทั้งภาคปกติและพิเศษระดับปริญญาตรี โท เอก รวมทั้งสิ้น 1,331 คน

พัฒนาการของการศึกษาศิลปศาสตร์และ การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีพัฒนาการมาจากโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมเมื่อ พ.ศ.2460 โดยมุ่งเน้นการสร้างและพัฒนาวิทยาการทางการเกษตรให้แก่เยาวชนไทย ต่อมาได้ขยายยกฐานะเป็นวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และพัฒนาจนกระทั่งเป็นมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยมีพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ฉบับแรกเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2486 ในระหว่าง พ.ศ.2486-2504 มีพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ใช้ 6 ฉบับ ฉบับที่ใช้เวลานานที่สุดคือ พ.ศ.2511 สำหรับพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พ.ศ.2541 เป็นฉบับปัจจุบัน ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาฉบับกฤษฎีกา เล่ม 115 ตอนที่ 15 ก เมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ.2541 ปัจจุบันมหาวิทยาลัยได้ดำเนินการจัดเพื่อสนองนโยบายการกระจายโอกาสทางการศึกษาของรัฐบาลใน 4 วิทยาเขต ได้แก่ วิทยาเขตบางเขน วิทยาเขตกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม วิทยาเขตศรีราชา จังหวัดชลบุรี และวิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสกลนคร อีกทั้งวิทยาเขตที่อยู่ระหว่างการจัดตั้งอีก 3 วิทยาเขตคือ วิทยาเขตกระบี่ วิทยาเขตลพบุรี และวิทยาเขตสุพรรณบุรี โดยมุ่งเน้นการพัฒนาตามศักยภาพและความต้องการของชุมชน

สำหรับพัฒนาการการจัดการศึกษาด้านศิลปศาสตร์ในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์นั้น ได้เกิดมาพร้อมๆ กับการก่อตั้งมหาวิทยาลัย (พ.ศ.2486) แล้ว เพียงแต่หลักสูตรทางด้านศิลปศาสตร์ยังไม่ปรากฏให้เห็นเด่นชัดนัก เนื่องจากทางมหาวิทยาลัย ได้เน้นหลักสูตรการจัดการศึกษาไปในสาขาที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรเป็นหลัก ทั้งนี้ เพื่อ

แสดงถึงสถานะในการเป็นมหาวิทยาลัยด้านการเกษตรชั้นนำแห่งแรกในประเทศไทย ดังนั้น การศึกษาศิลปศาสตร์ในช่วงต้นนี้จึงปรากฏตัวเป็นเพียงรายวิชาเท่านั้น คือ วิชากฎหมายที่เปิดสอนอยู่ในคณะสหกรณ์สังกัดแผนกวิชานิติศาสตร์ ซึ่งรายวิชาทางด้านสังคมศาสตร์เปิดสอนเพียงบางรายวิชา ได้แก่ สังคมวิทยาเบื้องต้น สังคมวิทยาชนบท แต่ยังไม่มีการศึกษาสังกัด อาจารย์ผู้สอนล้วนแล้วแต่เป็นอาจารย์พิเศษทั้งสิ้น อาทิ ศาสตราจารย์ทำนอง สิงคาลวณิช ดร.วิบูลย์ ธรรมวิทย์ สอนสังคมวิทยา พระชัยปัญญา สอนกฎหมาย อาจารย์สุภร ผลชีวิติน สอนวิชาภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ จนกระทั่ง พ.ศ.2499 จึงเริ่มมีแผนกวิชาสังคมศาสตร์ในคณะเศรษฐศาสตร์สหกรณ์ หลังจากนั้นแผนกวิชาสังคมวิทยาในคณะเศรษฐศาสตร์สหกรณ์ก็ถูกยุบเลิกไปรวมอยู่กับแผนกวิชานิติศาสตร์

จนกระทั่ง พ.ศ.2509 การศึกษาศิลปศาสตร์จึงเริ่มมีบทบาทมากขึ้นในการจัดการศึกษา เกิด คณะวิทยาศาสตร์และอักษรศาสตร์ ขึ้น แผนกวิชาสังคมศาสตร์และมานุษยศาสตร์จึงได้มาสังกัดอยู่ในคณะนี้ ซึ่งในช่วงที่สังกัดอยู่ในคณะวิทยาศาสตร์และอักษรศาสตร์ การเรียนการสอนก็ได้ขยายตัวเพิ่มขึ้น โดยเริ่มเปิดสอนในสาขา มานุษยวิทยา จิตวิทยา ปรัชญา ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์ อีกทั้งอาจารย์ก็มีมากขึ้นเป็นลำดับ จนกระทั่งในปี พ.ศ.2517 ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาก็ยกฐานะขึ้นเป็น คณะสังคมศาสตร์ ในที่สุดวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งคณะสังคมศาสตร์ในขณะนั้นจึงเป็นการให้การศึกษาในสายสังคมศาสตร์แก่นิสิตในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ อีกทั้งยังเป็นการผลิตนักวิชาการ และนักวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยเน้นทำการศึกษา ค้นคว้า และวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์ ซึ่งเน้นการพัฒนา

ชนบทและการเกษตร นอกจากนี้ ยังให้บริการด้านการศึกษาและวิจัยทางสังคมศาสตร์แก่ชุมชนอีกด้วย

ในขณะเดียวกัน ในปี พ.ศ.2524 ทบวงมหาวิทยาลัยได้มีการแบ่งส่วนราชการ โดยได้แยกภาควิชาภาษาออกมาจากคณะวิทยาศาสตร์และอักษรศาสตร์ กับแยกภาควิชาปรัชญาและศาสนาออกมาจากคณะสังคมศาสตร์พร้อมกับจัดภาควิชาใหม่เพิ่มขึ้นอีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งลงประกาศในราชกิจจานุเบกษา กำหนดให้ คณะมนุษยศาสตร์ เป็นส่วนราชการส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งถึงแม้คณะมนุษยศาสตร์จะเกิดหลังคณะสังคมศาสตร์ แต่เมื่อมองย้อนสำรวจลงไปตั้งแต่ช่วงเริ่มก่อตั้งมหาวิทยาลัยแล้วจะพบว่า คณะมนุษยศาสตร์ได้ถูกพัฒนามาจากแผนกวิชาภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นแผนกหนึ่งในคณะเกษตรศาสตร์ มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2486 ซึ่งเป็นการแบ่งส่วนราชการเป็นการภายในไม่เป็นแผนกวิชาตามกฎหมาย ทั้งนี้ โดยที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้เล็งเห็นความสำคัญในการสอนภาษาอังกฤษมาแต่แรกเริ่ม จึงได้กำหนดให้เรียนภาษาอังกฤษในทุกหลักสูตร ตลอด 5 ปี 10 ภาคการศึกษา โดยนิสิตจะต้องเรียนภาษาอังกฤษตามลำดับความยากง่าย 10 ระดับ จึงจำเป็นต้องมีคณาจารย์และแผนกวิชารองรับการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษดังกล่าว ซึ่งในช่วงแรกของการก่อตั้งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ยังขาดแคลนอาจารย์สอนวิชาภาษาอังกฤษอยู่มาก จึงต้องใช้อาจารย์จากคณะต่างๆ ที่จบการศึกษาจากต่างประเทศกับอาจารย์พิเศษชาวอเมริกันมาช่วยสอน โดยที่อาจารย์คนไทยสอนอ่าน เขียน และแปล อาจารย์ชาวต่างประเทศสอนการพูดและการเข้าสมาคม ชาวต่างประเทศที่มีส่วนช่วยเหลือการเรียนการสอนภาษาอังกฤษอย่างเข้มแข็งในช่วงต้นๆ ได้แก่ Mrs. Ann

Pendleton ซึ่งได้ทำการสอน และร่วมกับนิสิตก่อตั้งชมรมภาษาอังกฤษ (English club) และออกวารสาร K.U. News คณะจารย์ในแผนกวิชาภาษาอังกฤษในช่วงแรกที่จบการศึกษาด้านอักษรศาสตร์โดยตรง ใน พ.ศ.2496 มีเพียงหม่อมวิภา จักรพันธุ์ และ อาจารย์นิ่มนวล ประนิช ต่อมาจึงมีอาจารย์เพิ่มขึ้นตามลำดับ อย่างไรก็ตาม อาจารย์ผู้สอนก็ยังไม่พอเพียง จำเป็นต้องเชิญอาจารย์พิเศษมาร่วมสอนด้วย อาทิเช่น ม.ร.ว.เกษมสโมสร เกษมศรี นายอานันท์ ปันยารชุน สอนภาษาอังกฤษให้กับคณะกสิกรรมและสัตวบาล ใน พ.ศ.2499 หลวงจรูญการุญกรรม สอนภาษาอังกฤษปี 1 ให้คณะสัตวแพทยศาสตร์ นายปถมชาญสวรรค์ สอนภาษาอังกฤษให้นิสิตสหกรณ์ เป็นต้น (50 ปี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์: กำเนิดและพัฒนาการ, 2537: 157) ดังนั้น การเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษดำเนินการอยู่ในคณะกสิกรรมและสัตวบาลเรื่อยมา แต่ก็ไม่ได้แบ่งส่วนราชการเป็นภาควิชา ตามกฎหมายจริงๆ

หากพิจารณาย้อนกลับไปในช่วงก่อตั้งคณะวิทยาศาสตร์และอักษรศาสตร์อีกครั้ง ในปี พ.ศ.2509 แผนกวิชาภาษาก็ได้รับการจัดตั้งเป็นแผนกวิชาอย่างเป็นทางการ และเริ่มมีการสอนวิชาภาษาไทย ภาษาฝรั่งเศส ภาษาเยอรมัน ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาเขมร และสาขาวิชาด้านมานุษยวิทยา ปรัชญาและศาสนา คณะจารย์ในแผนกวิชาภาษามีมากขึ้นเป็นลำดับ จากจุดนี้เองที่ทำให้หลักสูตรด้านศิลปศาสตร์มีบทบาทที่ชัดเจนยิ่งขึ้นต่อการจัดการศึกษาในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งจะเห็นได้จากการดำเนินการจัดตั้งคณะมนุษยศาสตร์ขึ้น โดยรวมเอาภาควิชาต่างๆ ที่เปิดสอนวิชาด้านมนุษยศาสตร์ คือ ภาควิชาภาษาจากคณะวิทยาศาสตร์และอักษรศาสตร์

และภาควิชาปรัชญาและศาสนาจากคณะสังคมศาสตร์มารวมไว้ในคณะเดียวกัน โดยมีวัตถุประสงค์ให้การศึกษาวิชาพื้นฐานทางด้านมนุษยศาสตร์แก่นิสิตทุกคน และมีการจัดวางหลักสูตรตามแนวโน้มใหม่ให้เอื้ออำนวยต่อการศึกษาเพื่ออาชีพ เป็นการเปิดแนวทางใหม่ให้แก่สายวิชาการด้านมนุษยศาสตร์ให้สามารถสนองความต้องการและอำนวยความสะดวกประโยชน์แก่ทั้งบุคคลและสังคมในยุคปัจจุบัน อีกทั้งยังเป็นการหาหนทางปรับปรุงการศึกษาทางด้านมนุษยศาสตร์ดั้งเดิมให้สามารถดำรงไว้ซึ่งสิ่งดีมีคุณค่า นอกจากนี้ ยังช่วยบรรเทาปัญหาบัณฑิตว่างงานในอัตราสูงทางสายมนุษยศาสตร์ ดังนั้นการจัดการศึกษาด้านศิลปศาสตร์ในระยะนี้จึงสอดคล้องกับนโยบายมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ที่มีเจตนารมณ์ในการจัดการศึกษาให้ครบถ้วนทั้งด้านวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ ซึ่งปรากฏในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติระดับอุดมศึกษา ระยะที่ 4 (พ.ศ.2520-2524)

ต่อมาเมื่อมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มีการเจริญเติบโตมากขึ้น มีการพัฒนาคณะ และหลักสูตรต่างๆ มากขึ้น จึงคิดขยายพื้นที่ทางการศึกษาด้านศิลปศาสตร์ไปยังวิทยาเขตกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม โดยได้มีการจัดตั้ง คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2536 ในที่สุด

กรณีศึกษาการเกิดขึ้นของคณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนนั้น แนวคิดการเกิดขึ้นของคณะฯ มีจุดเริ่มต้นจากนโยบายของคณะบดีในขณะนั้น ที่ต้องการปรับโครงสร้างแบ่งส่วนราชการเพิ่มขึ้น และเพื่อความคล่องตัวในการบริหารจัดการด้านวิชาการ โดยแบ่งโครงสร้างการบริหารงานวิชาการภายในเป็น 3 สายวิชาซึ่งมี

ฐานะเทียบเท่าภาควิชา ได้แก่ สายวิชาศิลปศาสตร์ สายวิชาวิทยาศาสตร์ และสายวิชาคณิตศาสตร์ สถิติและคอมพิวเตอร์ พร้อมกับให้จัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการวิจัยวิทยาศาสตร์พื้นฐาน (กำแพงแสน) ซึ่งต่อมาได้ถูกเปลี่ยนชื่อเป็นศูนย์ส่งเสริมการวิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยี

อย่างไรก็ตาม จุดเริ่มต้นการจัดตั้งคณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ดังกล่าว อยู่ในช่วงของพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 7 (2535-2539) ซึ่งเป็นไปเพื่อรองรับการให้บริการการเรียนการสอนในรายวิชาพื้นฐานของนิสิตแต่ละคณะในวิทยาเขตกำแพงแสน ทั้งในระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษา อีกทั้งยังสอดคล้องตามแนวคิดการจัดองค์กรตามโครงสร้างใหม่ คือ ไม่มีการจัดแบ่งส่วนราชการเป็นภาควิชา ดังนั้นการรวมสาขาวิชาต่างๆ จึงเอื้อให้เกิดการผสมผสานกันของศาสตร์ต่างๆ ที่จะให้การศึกษาที่มองปัญหาจากหลากหลายมุมมอง เพื่อสร้างความเข้าใจต่อสิ่งต่างๆ ในสังคมอย่างเกี่ยวโยงกัน ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ไขที่ต้องการศาสตร์หลายๆ ด้านมาประยุกต์ใช้ร่วมกัน

จากกรณีศึกษาดังกล่าวจะเห็นได้ว่า แนวคิดการเกิดขึ้นของคณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ นอกจากจะเปิดเพื่อให้บริการรายวิชาพื้นฐานซึ่งเป็นหลักทั่วไปสำหรับนิสิตคณะต่างๆ ภายในวิทยาเขตกำแพงแสนแล้ว ยังก่อตัวและพัฒนาความชำนาญเฉพาะด้านหรือความเป็นสาขาวิชาด้วย เช่น สายวิชาศิลปศาสตร์ ซึ่งได้ดำเนินการสอนรายวิชาพื้นฐานทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์แก่นิสิตทุกคนภายในวิทยาเขตกำแพงแสน และดำเนินการจัดการเรียนการสอนเพื่อผลิตบัณฑิตหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (ภาษาอังกฤษ) ซึ่งเป็นหลักสูตรหลักของสายวิชาศิลปศาสตร์ ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดอีกด้วย

แต่หากศึกษาความเป็นมาในแง่การเปลี่ยนแปลงของพัฒนาการทางการศึกษาของคณะนี้แล้ว พบว่า ยังมีได้เน้นหลักสูตรไปในทิศทางของการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษา งานวิจัยไปในทิศทางด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์มากนัก แต่การส่งเสริมการศึกษามุ่งเน้นไปในทิศทางด้านวิทยาการทางวิทยาศาสตร์การเกษตร ซึ่งหากย้อนกลับไปศึกษาถึงวัตถุประสงค์ของการก่อตั้งสถาบันการศึกษาแห่งนี้ที่มีความต้องการที่จะส่งเสริมและพัฒนาความรู้ความสามารถของเยาวชนรุ่นใหม่ให้มีวิทยาการก้าวหน้าในด้านวิทยาศาสตร์การเกษตร ฝึกฝนฝีมือแรงงานความสามารถทางด้านเกษตรกรรม ซึ่งเมื่อพิจารณางานวิจัยต่างๆ ที่มีทุนส่งเสริมต่างมุ่งเน้นส่งเสริมงานวิจัยทางการเกษตร ซึ่งความรู้ความสามารถทางด้านวิทยาการทางศิลปศาสตร์เป็นเพียงตัวปัจจัยเสริมเพื่อให้บัณฑิตได้เรียนเป็นวิชาพื้นฐานทางการศึกษาเพื่อปูพื้นฐานไปสู่หลักสูตรทางด้านวิทยาศาสตร์เป็นส่วนใหญ่ จากกรณีศึกษาดังกล่าว เห็นได้ว่าวิชาทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์มักถูกฝากหลักสูตรไว้กับคณะต่างๆ แทนที่จะแยกมาเป็นคณะของตนเองอย่างมหาวิทยาลัยอื่นๆ เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งมีหลักสูตรศิลปศาสตร์แยกเฉพาะ อีกทั้งยังมีการส่งเสริมการศึกษาทางศิลปศาสตร์อย่างชัดเจน มีการสนับสนุนทุนและงานวิจัยต่างๆ อย่างกว้างขวางทางด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ตลอดจนมีการเปิดการเรียนการสอนทั้งหลักสูตรในระดับปริญญาโทและเอก ซึ่งส่งเสริมให้มีความรู้ความสามารถในวิทยาการแขนงนี้อย่างมากมาย ในทางกลับกันมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มุ่งเน้นและสนับสนุนแผนการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์การเกษตรมากกว่า

เนื่องจากความต้องการในการที่จะแก้ปัญหาการจัดการ การเรียนการสอนรายวิชาพื้นฐานจะต้องอาศัยคณาจารย์จากหลากหลาย คณะมาช่วยทำการสอน เช่น คณะวิทยาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ และคณะอื่นๆ จากวิทยาเขตบางเขน ตลอดทั้งยังมีปัญหาในการลงทะเบียนเรียน 2 วิทยาเขตพร้อมกัน ในขณะนั้นเป็นช่วงเวลาที่มีการใช้แผน พัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 7 ศ.ดร.สุจินต์ จินายน มีคำสั่งให้จัดทำโครงการตั้งหน่วยงานใหม่โดยได้ข้อสรุปให้มีการจัดตั้ง ขึ้นมา 2 คณะ คือ คณะศิลปศาสตร์ และคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แต่ทางทบวงมหาวิทยาลัยได้อนุมัติเพียงคณะเดียวจึงเป็นสาเหตุให้ เกิดการรวมคณะขึ้นเป็นโครงการจัดตั้งคณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ (Faculty of Liberal Arts and Science) เห็นได้ว่า คณะกรรมการ มหาวิทยาลัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการแยกคณะ แต่ด้วย วัตถุประสงค์และการก่อกำเนิดของมหาวิทยาลัยมีอิทธิพลมากกว่า จึงทำให้ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจเล็งเห็นความสำคัญเพียงความเจริญ ก้าวหน้าทางวิทยาการด้านวิทยาศาสตร์การเกษตร และอนุมัติให้มีการ จัดตั้งคณะขึ้นเพียงคณะเดียว โดยให้ความสำคัญเน้นไปทางด้าน วิทยาศาสตร์ ซึ่งรวม 2 สายวิชาแล้วมีถึง 14 สาขาวิชา คือ สายวิชา วิทยาศาสตร์ และสายวิชาคณิตศาสตร์ สถิติ และคอมพิวเตอร์ แต่ สายวิชาศิลปศาสตร์ มีเพียง 9 สาขาวิชา โดยมีสายวิชาทางภาษาศาสตร์ 5 สาขาวิชา และโดยแนวคิดแรกเริ่มนั้นมีเพียงเพื่อให้สายวิชาทางด้าน ศิลปศาสตร์ช่วยรองรับวิชาพื้นฐานทางการศึกษา โดยเฉพาะวิชาทาง ด้านภาษาต่างประเทศถูกเปิดขึ้นมาเพื่อเสริมทักษะการใช้ภาษาการ สื่อสารเพื่อการเรียนการสอนให้กับคณะวิทยาศาสตร์ ทั้งนี้ เพื่อให้บัณฑิต

มีความสามารถในการใช้ภาษาได้อย่างดีเยี่ยม เพื่อให้มีพัฒนาการ ควบคู่กันไป

ในขณะเดียวกัน อีกกรณีหนึ่งที่ได้เห็นได้ชัดคือ ได้มีการส่งเสริม อย่างเป็นทางการในส่วนของการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการวิจัยวิทยาศาสตร์ พื้นฐาน (กำแพงแสน) ตั้งแต่ปี พ.ศ.2543 จนปัจจุบันได้เปลี่ยนชื่อ มาเป็น ศูนย์ส่งเสริมการวิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยี โดยให้การบริการ ด้านต่างๆ ในคณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ซึ่งวัตถุประสงค์แรก เพื่อให้มีการรองรับเฉพาะด้านวิทยาศาสตร์พื้นฐานเท่านั้น แต่ต่อมา ก็ได้มีการเปิดกว้างครอบคลุมการบริการด้านวิชาการเพิ่มขึ้น

ความต้องการด้านวิทยาการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์เป็น อิทธิพลพื้นฐานที่มีการให้ความสำคัญมาก่อนเป็นอันดับแรกเสมอมา นับแต่วันที่ได้มีการก่อตั้งมหาวิทยาลัย ซึ่งเห็นได้อย่างชัดเจนว่ามีการ แบ่งแยกสาขาวิชาทางการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ไว้อย่างละเอียด มีการแยกสาขาวิชาด้านวิทยาศาสตร์ไว้อย่างมากมายเพื่อให้บัณฑิต ได้เลือกเรียนตามความถนัด หรือตามความสามารถ ซึ่งแตกต่างจาก สายวิชาศิลปศาสตร์ที่มีเพียง 5 สาขาวิชาเท่านั้น ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับมหาวิทยาลัยอื่นๆ ซึ่งมีการขยายขอบเขตการศึกษาออกไปหลาย สาขาวิชาอีกมากมาย ดังนั้น ด้วยเหตุดังกล่าวจึงทำให้เห็นอย่างชัดเจน ว่ามีการบูรณาการเนื้อหาวิชาหรือการเรียนการสอนในทั้ง 3 สายวิชา โดยปัจจัยหลักที่มีอิทธิพลต่อการบูรณาการก็คือที่มาหรือวัตถุประสงค์ ในการก่อตั้งมหาวิทยาลัยซึ่งในอดีตได้พัฒนามาตั้งแต่การเลี้ยงไหม ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ตลอดจนการสอนวิชาสัตวแพทย์ ซึ่งเป็นกระบวนการ เพื่อพัฒนาเทคโนโลยีทางการเกษตรกรรม และให้เป็นมหาวิทยาลัย ที่มีศักยภาพในการผลิตบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในวิชา

ขั้นพื้นฐานทางด้านการเกษตร ไปจนถึงด้านวิศวกรรม จุลชีว เพื่อรองรับกับความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีการเกษตร

กล่าวโดยสรุป หากมองและวิเคราะห์ให้ชัดเจนลงไปในสายวิชาการศึกษาศิลปศาสตร์ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสนแล้ว พบว่ามีการสนับสนุนด้านวิชาชีพไว้อย่างชัดเจน ถึงแม้ว่าด้านหลักจะเน้นผลิตบุคลากรทางด้านวิทยาศาสตร์การเกษตรก็ตาม แต่การผลิตบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะในด้านภาษาศาสตร์ก็สามารถรองรับวิชาชีพด้านการแปล การติดต่อสื่อสาร ทั้งทางด้านธุรกิจและวิชาการ ซึ่งในวัตถุประสงค์ของสายวิชาดังกล่าวก็ระบุไว้อย่างชัดเจนในการพัฒนาบุคลากรในด้านต่างๆ ทางศิลปศาสตร์ไว้อย่างหลากหลายพอสมควร อาทิเช่น นักบรรณารักษ์ นักปรัชญา นักสังคมศาสตร์ นักเศรษฐศาสตร์ และนักบริหารธุรกิจ เป็นต้น

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่กับการจัดการศึกษาด้านศิลปศาสตร์

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ที่ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข การศึกษาที่แต่เดิมอยู่ในอำนาจและวินิจฉัยของพระมหากษัตริย์ ได้เปลี่ยนมาสู่การที่รัฐในฐานะผู้บริหารประเทศ เป็นผู้รับผิดชอบส่งเสริมการศึกษาโดยตรง คณะราษฎรผู้ทำการเปลี่ยนแปลงเห็นว่า การปกครองแบบนี้ จะดำเนินได้ด้วยดี ก็ต้องอาศัยการศึกษาและพลเมืองที่มีการศึกษาที่ดี จึงได้ทำให้นโยบายการศึกษา กลายเป็นนโยบายหลักสำคัญอันหนึ่งของการพัฒนาประเทศ และมีการจัดการการศึกษาที่สำคัญๆ หลายประการ อาทิ การประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ เมื่อ พ.ศ.2475 การเข้าร่วมเป็นสมาชิกองค์การศึกษาศิลปศาสตร์และ

วัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) เมื่อ พ.ศ.2492 และการกำหนดห้องที่จังหวัดต่างๆ ขึ้นเป็นหน่วยสำหรับตรวจราชการขึ้นเป็น 12 ภาคการศึกษา เมื่อ พ.ศ.2500 เป็นต้น

ต่อมา ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี มีการจัดตั้งสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจขึ้น เพื่อศึกษาภาวะทางเศรษฐกิจ และวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504-2509) ขึ้น ตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการสำรวจเศรษฐกิจและผู้เชี่ยวชาญจากธนาคารโลกในรายงานโครงการพัฒนาการของรัฐสำหรับประเทศไทย พ.ศ.2502 (A Public Administration of Thailand) (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2548) ภายหลังจากได้เพิ่มเติมเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และได้ใช้แผนอื่นๆ ต่อเนื่องมาเป็นลำดับ

ในส่วนของการศึกษา รัฐก็ได้กำหนดให้มีแผนพัฒนาการศึกษาติดต่อกันมาเป็นระยะๆ โดยมีระยะเวลาสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาบุคคล สังคม และเศรษฐกิจของประเทศ โดยถือว่า แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และมีสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาในปัจจุบัน) เป็นผู้รับผิดชอบในการจัดทำแผนการศึกษาฯ ดังกล่าว โดยในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504 - 2509) รัฐบาลมุ่งเน้นการขยายการศึกษาภาคบังคับเป็นสำคัญ โดย 1 ในนโยบายหลัก 4 ประการในขณะนั้น ก็คือ การขยายการศึกษาระดับอุดมศึกษาออกไปสู่ส่วนภูมิภาค เพื่อผลิตนักศึกษาในอาชีพต่างๆ ให้เพียงพอกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจในอนาคตต่อไป (วิไล ตั้งจิตสมคิด, 2539: 171)

ต่อมาในสมัยพลเอกถนอม กิตติขจร ดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายการศึกษาว่า จะดำเนินการ พัฒนาการศึกษากในส่วนภูมิภาค ตลอดจนการศึกษาชั้นสูง ซึ่งก่อให้เกิดโครงการพัฒนาการศึกษาในส่วนภูมิภาค (Regional Education Development Project including Higher Education: REDPHE) ขึ้น โดยคณะรัฐมนตรีได้ประชุมพิจารณาโครงการและลงมติรับหลักการ เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ.2501 ทำให้กระทรวงศึกษาจัดประชุมหารือขึ้นที่โรงเรียนวัฒโนทัยพายัพ จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อสำรวจความต้องการของประชาชนขึ้น

หนังสือ พัฒนาการการศึกษาในส่วนภูมิภาค ของ มล. ปิ่น มาลากุล (2518) ได้ให้ภาพของการจัดการการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของไทย กรณีมหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาค ในส่วนของการเปลี่ยนแปลงตามปัจจัยแวดล้อมต่างๆ อย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในบันทึกการประชุมหารือ เรื่อง การพัฒนาการศึกษาในส่วนภูมิภาค ภาคศึกษา 8 จังหวัดเชียงใหม่ ในวันที่ 1 มิถุนายน 2502 ได้กล่าวถึงเรื่องการจัดตั้งมหาวิทยาลัย ไว้ดังนี้

การจัดตั้งมหาวิทยาลัยในภาคศึกษา 8 ตามความเรียกร้องของประชาชน ที่ประชุมเห็นว่า การจัดตั้งมหาวิทยาลัยแพทย์ขึ้นก่อนนั้น ก้าวไกลเกินไป ควรจัดทำทางวิทยาศาสตร์ อักษรศาสตร์ก่อน แล้วค่อยๆ แยกแขนงออกไป อนึ่ง ขณะนี้ยังไม่มีศาสตราจารย์เพียงพอ ควรจัดทำแบบ Junior College ในจังหวัด โดยเปิดสอนเพียง 2 ปี แรก เมื่อนักเรียนเรียนจบแล้ว จึงให้ไปเรียนต่อในจังหวัด

พระนครมหาวิทยาลัยที่ตั้งขึ้น ควรมีมหาวิทยาลัยเดี่ยว เปิดสอนทุกแขนง ไม่แยกเป็นมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ College ต่างๆ นั้น ควรขึ้นอยู่กับมหาวิทยาลัยกลาง ซึ่งเป็นศูนย์กลาง ทำหน้าที่จัดสอนด้วย ทั้งนี้ เพื่อเป็นการรักษามาตรฐานของมหาวิทยาลัยด้วย

จึงอาจกล่าวได้ว่า การก่อตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คือ หนึ่งในผลของการพัฒนาการศึกษาไทย ตามนโยบายการศึกษาในแผนที่ 1 ที่เน้นการศึกษาภาคบังคับ อันเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับประชาชนโดยทั่วไป และเน้นการผลิตกำลังคนระดับกลางและสูง ซึ่งการส่งเสริมและขยายการอุดมศึกษา ถือเป็นเครื่องมือในการผลิตกำลังคนระดับสูง

หากแต่การดำเนินการก็ยังไม่สามารถเดินหน้าต่อไปได้ทันที ซึ่ง มล. ปิ่น มาลากุล (2518) ได้ให้เหตุผลไว้ว่า เนื่องจากรัฐบาลในขณะนั้นได้จัดตั้งสภาการศึกษาแห่งชาติและโอนมหาวิทยาลัยทุกแห่งไปสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งทำให้สภาการศึกษาแห่งชาติมีหน้าที่พิจารณาอนุมัติการจัดตั้งมหาวิทยาลัยและอนุมัติหลักสูตร ส่วนสำนักนายกรัฐมนตรีมีอำนาจหน้าที่ปกครองบังคับบัญชาเมื่อจัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นแล้ว ในขณะที่พบว่า งบประมาณของการเตรียมงานจัดตั้งมหาวิทยาลัยนั้น เป็นความรับผิดชอบของกระทรวงศึกษาธิการ มล.ปิ่น มาลากุล จึงได้ทำหนังสือไปยังนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ซึ่งก็คือ พลเอกถนอม กิตติขจร ที่ภายหลังได้มีคำสั่งตอบกลับมีใจความว่า เห็นด้วยที่จะให้สร้างที่เชียงใหม่

นอกจากนี้ ยังพบว่า การก่อตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกในส่วนภูมิภาคนั้น ไม่ได้เกิดขึ้นตามนโยบายของรัฐแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่ยังเกิดขึ้นจากเจตนารมณ์ของประชาชนในภาคเหนือ ที่ต้องการให้มหาวิทยาลัยเชียงใหม่เป็น มหาวิทยาลัยประจำลานนาไทย เพื่อเป็นศูนย์กลางทางวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง ตามโครงการพัฒนาการศึกษาในส่วนภูมิภาค นับตั้งแต่มีการเรียกร้องให้ขยายการศึกษาระดับอุดมศึกษาออกสู่ภูมิภาค โดยการเรียกร้องให้รัฐบาลจัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นที่จังหวัดเชียงใหม่ นั้น เกิดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ.2493

การเรียกร้องให้จัดตั้งมหาวิทยาลัยที่จังหวัดเชียงใหม่ นั้น ประชาชนชาวเชียงใหม่ได้แสดงความคิดเห็นเรียกร้องให้ตั้งมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาคผ่านคอลัมน์ *ออกช่วง* ของหนังสือพิมพ์คนเมืองซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นและได้โฆษณาเผยแพร่ข้อความเรียกร้องในหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์ด้วย เช่น *สู้จนสุดใจขาดดิน เพื่อมหาวิทยาลัยแห่งลานนาไทย* และ *เพื่อศักดิ์ศรีของคนเมือง เราต้องมีมหาวิทยาลัยแห่งลานนาไทย เป็นต้น* นอกจากการรณรงค์ผ่านบทความและข้อความโฆษณาแล้วหนังสือพิมพ์คนเมืองยังได้พิมพ์บัตรต่างๆ เพื่อแจกจ่ายนักเรียนและประชาชน บัตรนี้มีความประสงค์ที่จะให้นักเรียนและประชาชนทั้งหลายส่งไปถึงญาติมิตรแล้วให้กระจายเพิ่มขึ้นไปทั่วประเทศ โดยมีข้อความเขียนว่า

ห้วงมหาวิทยาลัย เราประชาชนคนภาคเหนือมีความเชื่อมั่นว่า การจัดให้มีสถาบันการศึกษาชั้นมหาวิทยาลัยขึ้นในลานนาไทยนั้นเป็นความจำเป็นอย่างรีบด่วน เราเชื่อว่าอนาคตและความวัฒนาสถาพรของ

ลานนาไทยนั้นขึ้นอยู่กับแรงปณิธานของลูกลานนาไทยทุกคน เพราะมหาวิทยาลัยแห่งนี้นี่เท่านั้น ที่จะเป็นแหล่งผลิตปัญญาชนคนลานนาเพื่อออกไปทำประโยชน์และเป็นผู้นำของลานนาไทยในอนาคต

ในที่สุดการเรียกร้องก็สัมฤทธิ์ผล โดยในวันที่ 29 มีนาคม พ.ศ.2503 คณะรัฐมนตรีก็ได้มีมติให้จัดตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ขึ้น (โปรดดู www.cmu.ac.th)

โดยเบื้องต้นนั้น คณะรัฐมนตรีได้ลงมติอนุมัติให้จัดตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ใน พ.ศ.2507 โดยมีคณะอักษรศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ คณะเกษตรศาสตร์ และให้ออนคณะแพทยศาสตร์เชียงใหม่ของมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์มาร่วมด้วยเป็น 5 คณะ ซึ่งมีหลักการใหญ่ๆ ในการจัดตั้ง (ปีน มาลากุล, 2518: 87-94) ดังนี้

1. การจัดตั้งมหาวิทยาลัยแห่งนี้ ควรเริ่มด้วยมาตรฐานอันสมควร เพื่อให้เป็นที่เชื่อถือได้
2. การวางรูปแบบมหาวิทยาลัยแห่งนี้ ควรกระทำเพื่อป้องกันมิให้เกิดข้อบกพร่อง หรือความยุ่งยากดังที่มหาวิทยาลัยบางแห่งได้ประสบมาแล้ว
3. การเขียนกฎหมายกำหนดให้มีคณะวิชานั้น ควรเขียนให้กว้าง โดยอาศัยการจัดวิชาต่างๆ เข้าเป็นหมวดขององค์การศึกษา สหประชาชาติ เพื่อจะได้ไม่ต้องแก้กฎหมายใหม่ทุกครั้งที่เปิดวิชาใหม่ การจะเปิดสอนวิชาใดเมื่อใดนั้น ย่อมต้องเป็นไปตามกำลังคนและกำลังเงิน

นอกจากนี้ การเตรียมการจัดตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ยังได้มีการวางข้อตกลงไว้ว่า

จะให้มหาวิทยาลัยนี้ ประกอบด้วย วิทยาลัยต่างๆ หลายวิทยาลัย วิทยาลัยสำหรับนิสิตหญิง วิทยาลัยชาย สำหรับนิสิตชาย นิสิตทุกคนจะต้องสังกัดวิทยาลัยแห่งใดแห่งหนึ่ง มีอธิการของวิทยาลัยเป็นผู้ปกครอง รับผิดชอบ ต่ออธิการบดีของมหาวิทยาลัย ในวิทยาลัยหนึ่งๆ ควรจะมีนิสิตที่ศึกษาวิชาต่างๆ กัน อยู่กินนอนร่วมกัน แต่แยกกันไปศึกษาตามวิชาของตน แต่ละวิทยาลัยควรมีอาจารย์และศาสตราจารย์มากเพียงพอที่จะช่วยเหลือนิสิต ทั้งทางด้านการศึกษาเล่าเรียนและการครองตนในมหาวิทยาลัย

โดยกำหนดให้เปิดสอนในปีการศึกษา 2507 (โปรดดู www.cmu.ac.th)

ช่วงของการก่อตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นช่วงเดียวกันกับที่ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2548: 52-60) เรียกว่า ยุคเร่งรัดพัฒนา ประเทศ ซึ่งคณะกรรมการดำเนินการศึกษาและร่างโครงการพัฒนาการศึกษา ระดับอุดมศึกษาได้แยกประเภทของมหาวิทยาลัยที่มีอยู่ในขณะนั้น (พ.ศ. 2509) ออกเป็น 4 ประเภท มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ถูกจัดเป็น มหาวิทยาลัยที่มีการศึกษาทั้งวิทยาการพื้นฐานและวิชาชีพ หรือ มหาวิทยาลัยสมบูรณแบบ เช่นเดียวกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ อันเนื่องมาจากข้อเสนอแนะของ คณะกรรมการฯ ที่ว่า ควรพิจารณาหาทางให้มหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาค

ได้เป็นมหาวิทยาลัยสมบูรณแบบได้เร็วที่สุด ทั้งนี้ เพื่อมหาวิทยาลัย ส่วนภูมิภาค จะได้เป็นศูนย์กลาง และเป็นผู้นำทางวิทยาการ ศิลปะ วัฒนธรรมในท้องถิ่น จึงเป็นที่มาของการขยายและปรับปรุงงานของ มหาวิทยาลัยให้มีการเรียนการสอนในสาขาวิชาที่หลากหลายขึ้น เพื่อให้มีความเป็นมหาวิทยาลัยสมบูรณแบบโดยที่ในหนังสือที่ระลึกครบรอบ 20 ปี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ตอนหนึ่งของการก่อตั้งมหาวิทยาลัยแห่งแรกในส่วนภูมิภาคนี้ ไว้ว่า เพื่อผลิตคนที่จะทำงานให้แก่ประเทศในระดับปริญญาทางวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ แพทยศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ ครุศาสตร์ และศิลปกรรม

ในอีกด้านหนึ่ง ข้อมูลที่ระบุประวัติความเป็นมาของคณะ มนุษยศาสตร์ได้กล่าวว่า คณะมนุษยศาสตร์ เป็นหนึ่งในสามคณะที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นในระยะเริ่มแรกของการก่อตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งได้แก่ คณะวิทยาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ และคณะมนุษยศาสตร์ ทั้งสามคณะนี้ได้เปิดสอนวิชาชั้นพื้นฐานทั้ง 3 หมวด คือ วิทยาศาสตร์ ธรรมชาติ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ ทั้งนี้ เพราะนักการศึกษา สมัยนั้นเชื่อว่าบัณฑิตที่สมบูรณแบบควรมีความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ ของสิ่งต่างๆ เกี่ยวกับสังคมของมนุษย์ เกี่ยวกับจิตใจและคุณสมบัติ ต่าง ๆ ของมนุษย์เอง โดยในระยะเริ่มแรก คณะรัฐมนตรีของรัฐบาล สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่อนุมัติให้จัดตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้กำหนดให้ใช้ชื่อว่า คณะอักษรศาสตร์แต่ในภายหลัง คณะอนุกรรมการ ร่างหลักสูตรในรายละเอียด ได้ตกลงใช้คำว่า คณะมนุษยศาสตร์ แทน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่จึงเป็นสถาบันแรกที่เรียกคณะมนุษยศาสตร์ (Faculty of Humanities) ซึ่งในปีแรกของการจัดตั้งคณะเมื่อปี พ.ศ.2507 นั้น คณะมนุษยศาสตร์มีอาจารย์ 20 คน อาจารย์พิเศษ 2 คน นักศึกษา

77 คน เจ้าหน้าที่ 3 คน เปิดทำการสอน 282 กระบวนวิชา เปิดสอน 4 ภาควิชา คือ ภาควิชาภาษาไทย ประวัติศาสตร์ ภาษาปัจจุบัน ต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศส) และภาควิชา มนุษยสัมพันธ์

ส่วนคณะสังคมศาสตร์นั้น ระบุประวัติความเป็นมาของคณะฯ ไว้ว่า เมื่อปี พ.ศ.2503 คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้จัดตั้งมหาวิทยาลัย เชียงใหม่ขึ้น คณะที่เสนอไปครั้งแรกนั้น มีคณะนิติศาสตร์รวมอยู่ด้วย แต่จากผลการสำรวจความสนใจทางการศึกษาของประชาชนใน ภาคเหนือระหว่างปี พ.ศ.2504 - 2505 พบว่าในช่วงนั้นความสนใจ ศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาสำหรับคณะวิชานี้ยังมีไม่มากนัก ประกอบกับ มีข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิว่า ควรจะเปิดสอนเป็นคณะสังคมศาสตร์ ที่ประกอบด้วยสาขาวิชาที่กว้างกว่าสาขาวิชาเฉพาะ เช่น คณะนิติศาสตร์ ซึ่งต้องอาศัยบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษ อันหาได้ยากยิ่ง แม้แต่ในกรุงเทพฯเองก็ตาม ดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการจึงได้แต่งตั้ง คณะอนุกรรมการร่างรายละเอียดหลักสูตรวิชาสังคมศาสตร์ เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2506 โดยมีนายเกษม อุทยานิน เป็นประธานอนุกรรมการ นางสุมนา คำทอง เป็นเลขานุการ และกรรมการอีก 10 คน และเริ่ม เปิดสอนวันแรก เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ.2507 มีนักศึกษา 75 คน อาจารย์ 15 คน ในระยะแรกคณะสังคมศาสตร์ยังไม่มีอาคาร เรียนเป็นของตนเอง เพราะอยู่ในระหว่างก่อสร้าง ดังนั้น จึงต้องอาศัย อาคารของภาควิชาเคมี คณะวิทยาศาสตร์ และหอพักชาย อาคาร 1 เป็น สถานที่เรียนชั่วคราว จนถึงปี พ.ศ.2509 จึงได้ย้ายไปเรียนที่อาคาร หลังแรกของคณะฯ (โปรดดู www.soc.cmu.ac.th)

ในส่วนของคณะวิทยาศาสตร์ ได้ระบุประวัติความเป็นมาของ คณะฯ ไว้ว่า การเรียนการสอนในคณะวิทยาศาสตร์ ได้เริ่มขึ้นตั้งแต่ ก่อตั้งมหาวิทยาลัย ในฐานะหนึ่งในสามคณะแรกที่ก่อตั้งขึ้น ร่วมกับ คณะมนุษยศาสตร์ และคณะสังคมศาสตร์ จากที่กระทรวงศึกษาธิการ ได้ออกสำรวจข้อมูลจากประชาชนในภาคเหนือ เพื่อการก่อตั้ง มหาวิทยาลัยภูมิภาคแห่งแรกของประเทศ เมื่อ พ.ศ.2506 จาก นักเรียนในภาคเหนือที่กำลังจะศึกษาต่อมหาวิทยาลัย ได้รับรายงานว่า ความต้องการอยากเรียนวิทยาศาสตร์มาเป็นอันดับหนึ่ง ตามด้วย อักษรศาสตร์ และแพทยศาสตร์ตามลำดับ จึงทำให้เกิดคณะวิทยาศาสตร์ ขึ้นเป็นหนึ่งในสามคณะแรกของมหาวิทยาลัย เพราะนอกจากมี เสียงเรียกร้องเป็นอันดับหนึ่งแล้ว ยังจำเป็นต้องการสอนวิชาพื้นฐาน ของคณะอื่นอีกด้วย

กล่าวโดยสรุปได้ว่าสามคณะที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นในระยะเริ่มแรก ของการก่อตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งได้แก่ คณะวิทยาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ และคณะมนุษยศาสตร์นั้น วางอยู่บนฐานหรือเหตุ บังคับหลายประการ โดยประการแรก เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลที่ ต้องการแรงงานที่มีการศึกษามาเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศ ประการ ที่สอง เป็นไปตามความต้องการของประชาชนในพื้นที่ ประการที่สาม เป็นไปตามข้อกำหนดขององค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม แห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ที่ประเทศไทยได้เข้าเป็นสมาชิก ประการ สุดท้าย ทั้งสามคณะเป็นคณะที่สามารถจัดการเรียนการสอนวิชา พื้นฐานได้ตามต้นแบบซึ่งก็คือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทิศทางของศิลปศาสตร์ในหลักสูตรการศึกษามหาวิทยาลัย เชียงใหม่

ในโครงการสัมมนา เรื่อง แนวทางการจัดการเรียนการสอน
กระบวนวิชาศึกษาทั่วไป กลุ่มวิชาการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม ในวันที่ 30
มกราคม 2552 ซึ่งมีสำนักพัฒนาคุณภาพการศึกษา มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่เป็นผู้รับผิดชอบ จากเอกสารประกอบการสัมมนาได้ระบุถึง
ความสำคัญที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้ให้กับพัฒนากระบวนวิชาศึกษา
ทั่วไปของหลักสูตรระดับปริญญาตรีทุกหลักสูตรไว้ว่า

(จะจัด) ให้สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตร
ที่สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษากำหนด และจะ
เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปีการศึกษา 2552 เป็นต้นไป โดยมี
จุดมุ่งหมายเพื่อให้นักศึกษาได้ฝึกฝนและเรียนรู้ในด้าน
การวิเคราะห์และแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ มีความใฝ่รู้
ใฝ่เรียน มีคุณธรรม จริยธรรม มีความเป็นผู้นำทางสังคม
มีทักษะในการสื่อสาร มีความเข้าใจศิลปวัฒนธรรม มี
ความรักชาติ รักองค์กร และมีสุขนิสัยและการพัฒนา
บุคลิกภาพ ซึ่งทุกหลักสูตรต้องกำหนดให้เรียนกระบวน
วิชาศึกษาทั่วไป ไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิต กระจายเป็น
4 กลุ่ม คือ กลุ่มวิชาภาษาและการสื่อสาร กลุ่มวิชา
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์และ
คณิตศาสตร์ และกลุ่มวิชาการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม

การเปลี่ยนแปลง คำอธิบายลักษณะกระบวนวิชาการศึกษา
ทั่วไป กรณีกลุ่มวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จำนวน 60 วิชา
(โปรดดูเอกสารประกอบ) พบว่ามีการเปิดรายวิชาใหม่ ที่ได้สร้าง
คำอธิบายรายวิชาให้มีความสอดคล้องไปกับทั้งปณิธาน วิสัยทัศน์ และ
พันธกิจของมหาวิทยาลัย และของคณะฯ ที่มุ่งเน้นผลิตบัณฑิต ที่มี
ความพอเพียง และ มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีการจัดการที่วางอยู่
บนพื้นฐานของการอิงแนวคิดที่ว่า คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่ จะจัด การศึกษาทั่วไปกับการพัฒนาบัณฑิตแบบองค์รวม
เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการจัดการของมหาวิทยาลัยทั้งระบบ
เช่นกัน ซึ่งก็สอดคล้องกันกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
ฉบับที่ 9 ที่มุ่งเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน และความอยู่ดีกินดีมีสุขของ
คนไทย โดยการยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ
ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศที่
ถือว่าเป็นหางเสือหลักของประเทศไทยในขณะนี้

บรรณานุกรม

กรกช อัดตวิริยะนุภาพ. (2550) “40 ปีคณะอักษรศาสตร์ ในทัศนะของศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.เจตนา นาควัชระ” ใน วารสารอักษรศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาและวัฒนธรรม ปีที่ 29 ฉบับพิเศษ: 352-67.

การประชุมแพทยศาสตรศึกษา... (2515). การประชุมการอบรมศึกษาแพทยศาสตร์ของไทย ครั้งที่ 3 (2514) ณ คณะแพทยศาสตร์ รพ.รามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล. นครหลวงกรุงเทพมหานครบุรี, กรุงเทพฯ.

การประชุมแพทยศาสตรศึกษา... (2529). การประชุมอบรมแพทยศาสตรศึกษาของชาติ ครั้งที่ 5 (2529) ณ อาคารคุ้มเกล้าฯ รพ.ภูมิพลอดุลยเดช บางเขน. กรุงเทพฯ.

การประชุมแพทยศาสตรศึกษา... (2544). การประชุมอบรมแพทยศาสตรศึกษาแห่งชาติ ครั้งที่ 7 (2544). กลุ่มสถาบันแพทยศาสตร์แห่งประเทศไทย, รัฐพงษ์-เอกלקษณ์, เชียงใหม่.

กำชัย จงจักรพันธ์. (2546). มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ: บวกหรือลบกับอุดมศึกษาไทย. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า

คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล (2535). คู่มือนักศึกษาแพทย์รุ่น 3401 ปีการศึกษา 2535., กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

คณะวิทยาศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหิดล (2549). 48 ปี คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล (2501-2549) หนังสือที่ระลึก 4 รอบ แห่งการสถาปนาคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ.

คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กำแพงแสน. (2549). รายงานประจำปี 2549. นครปฐม: คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กำแพงแสน.

คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กำแพงแสน. (2550). รายงานประจำปี 2550. นครปฐม: คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กำแพงแสน.

คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหิดล (2548). รายงานประจำปี 2547, นครปฐม.

คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหิดล (2550). รายงานประจำปี 2549, นครปฐม.

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2529). อักษราภิวัฒน์ หนังสือครบรอบ 70 ปี คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2529). อักษรศาสตร์-บัณฑิต 50 ปี หนังสือครบรอบ 70 ปี คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จรัญ แสงฟุ้ง. (2550) “ก้าวปีที่ 40 ของคณะอักษรศาสตร์กับ
ศาสตราจารย์ ดร.มนู วัลยะเพ็ช” ใน วารสารอักษรศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาและวัฒนธรรม ปีที่ 29
ฉบับพิเศษ: 368-75.

จุลสารฟ้าอักษร (2550) คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีที่ 5 ฉบับที่ 2

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ. (2535). สำนักนั้น ธรรมศาสตร์และ
การเมือง พ.ศ.2477-2511. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.

ทบวงมหาวิทยาลัย (2520). แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา
ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

ทบวงมหาวิทยาลัย (2534). แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา
ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) สำนักงานปลัดทบวง
มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

ทบวงมหาวิทยาลัย (2539). แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา
ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) สำนักงานปลัดทบวง
มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

แนะนำมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2549). เอกสารวิชาการ 9/ 2549
กองบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ:
ห้างหุ้นส่วนจำกัด สำนักพิมพ์ฟิลิกส์ เซ็นเตอร์.

ปิ่น มาลากุล, หม่อมหลวง. (2503). บันทึกเรื่องการสร้าง
มหาวิทยาลัยศิลปากร ณ พระราชวังสนามจันทร์ จังหวัด
นครปฐม.

ปิ่น มาลากุล, ม.ล. (2509) บันทึกเรื่องการสร้างมหาวิทยาลัยศิลปากร
ณ พระราชวังสนามจันทร์จังหวัด นครปฐม. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์คุรุสภา.

ปิ่น มาลากุล. (2518). พัฒนาการศึกษาในส่วนภูมิภาค. กรุงเทพฯ:
ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์.

ปิ่นมาลากุลนุสรณ์: หนังสือที่ระลึกงานเปิดและฉลองอนุสาวรีย์
ศาสตราจารย์หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล. (2545) กรุงเทพฯ:
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

ปิ่นมาลากุลวราณุสรณ์. (2545). หนังสือที่ระลึกงานเปิดและฉลอง
อนุสาวรีย์ศาสตราจารย์หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ณ
มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์
จังหวัดนครปฐม วันอาทิตย์ที่ 16 มิถุนายน พ.ศ. 2545.

ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2526). รายงานวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาของ
วิชาพื้นฐานทั่วไป. กองแผนงาน ทบวงมหาวิทยาลัย.

ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2548). มหาวิทยาลัยไทยหลังสงครามโลก
ครั้งที่ 2: กรณีการปรับเปลี่ยนสู่สังคมสมัยใหม่. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาควิชามนุษยศาสตร์, คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (2519).
รายงานการสำรวจข้อมูล การเรียนการสอนวิชามนุษยศาสตร์
ในระดับอุดมศึกษา. มหาวิทยาลัยมหิดล.

มหาวิทยาลัยมหิดล (2537ก). หนังสือที่ระลึกเนื่องในโอกาสครบรอบ
25 ปี แห่งวันพระราชทานนาม มหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพฯ:
อุดมสุขการพิมพ์.

มหาวิทยาลัยมหิดล (2537ข). การอบรมเชิงปฏิบัติการ การจัดทำแผนกลยุทธ์พัฒนา มหาวิทยาลัยมหิดล.

มหาวิทยาลัยมหิดล (2541). คู่มือนักศึกษาใหม่ ประจำปีการศึกษา 2541. นครปฐม: กลุ่มงานสารสนเทศนักศึกษาและประมวลผล.

มหาวิทยาลัยมหิดล (2545). คู่มือนักศึกษาใหม่ ประจำปีการศึกษา 2545. กองทะเบียนและประมวลผล. นครปฐม: โรงพิมพ์สถาบันพัฒนาสาธารณสุขอาเซียน.

มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2530) การพัฒนามหาวิทยาลัยศิลปากรของศาสตราจารย์หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

มหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก, สมเด็จพระ. (2535). รายงานความเห็นในเรื่องการสำรวจการศึกษาเพื่อประกอบพระบรมราโชบาย เรื่องการตั้งมหาวิทยาลัย. เอกสารในการสัมมนาวิชาการสามทศวรรษศิลปศาสตร์ 1-3 ธันวาคม พ.ศ.2535.

เรณู ผลสวัสดิ์. (2524). พัฒนาการของหลักสูตรวิชาพื้นฐานทั่วไปของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาอุดมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วริยา ชินวรรณ (2545). มหาวิทยาลัยมหิดล กำเนิดและพัฒนาการ. ภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

วิโรจน์ สารรัตนะ. (2536). นโยบายด้านการศึกษาของคณะรัฐมนตรี คณะที่ 1-51. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ์.

วิลัย ตั้งจิตสมคิด. (2539). การศึกษาไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

ศิลปากร, มหาวิทยาลัย. การพัฒนามหาวิทยาลัยศิลปากรของศาสตราจารย์ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล. 2530.

สองทศวรรษทบวงมหาวิทยาลัย. หนังสือที่ระลึกวันคล้ายวันสถาปนาทบวงมหาวิทยาลัยครบ 20 ปี 29 กันยายน 2535.

สาโรช จันมุกดา. (2538) มหาวิทยาลัยศิลปากร: จากบันทึกและความทรงจำ. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2546). สภาการศึกษา: จากอดีตถึงปัจจุบัน สู่มิติใหม่ในการพัฒนานโยบายการศึกษาของชาติในอนาคต.

สุภางค์ จันทวานิช. (2542) “ปรัชญาความคิดว่าด้วยการศึกษา” ในพลังปัญญาทางมนุษยศาสตร์: เจตนา นาควัชระ. กรุงเทพฯ: โครงการวิถึทรรศน์: 305-44.

อดุล วิเชียรเจริญ. (2541). “สมเด็จพระบรมราชชนกกับการพัฒนาประเทศ ด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และการศึกษา.” ใน 36 ปีศิลปศาสตร์ 72 ปี ศาสตราจารย์ ดร. อดุล วิเชียรเจริญ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

50 ปี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์: กำเนิดและพัฒนาการ. (2537). กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

Darwin, Charles, Sir. *Report to UNESCO on Science in Thailand and notes on universities in Thailand 1954* กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, มปท.) (อัตสำเนา), ม.ป.น.

ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต

<http://eduserv.ku.ac.th> (เข้าถึงช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2551)
<http://www.cmu.ac.th> (เข้าถึงช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2551)
<http://www.edu.cmu.ac.th> (เข้าถึงช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2551)
<http://www.human.cmu.ac.th> (เข้าถึงช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2551)
<http://www.nesdb.go.th> (เข้าถึงช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2551)
<http://www.science.cmu.ac.th> (เข้าถึงช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2551)
<http://www.soc.cmu.ac.th> (เข้าถึงช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2551)
<http://library.cmu.ac.th/pinmala/faculty> (เข้าถึงช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2551)
http://th.wikipedia.org/wiki/หม่อมหลวงปิ่น_มาลากุล (เข้าถึงช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2551)
www.art.su.ac.th (เข้าถึงช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2551)
www.gotoknow.org (เข้าถึงช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2551)
www.mahidol.ac.th (เข้าถึงช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2551)
www.su.ac.th (เข้าถึงช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2551)
www.wikipedia.org (เข้าถึงช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2551)

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

อาจารย์คณะอักษรศาสตร์ท่านที่ 1 อดีตนักศึกษาคณะอักษรศาสตร์ ปี พ.ศ. 2523

(สัมภาษณ์เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2551)

อาจารย์คณะอักษรศาสตร์ท่านที่ 2 ผู้ประสานงานวิชาชีพศึกษาทั่วไป

(สัมภาษณ์เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2551)

อาจารย์คณะอักษรศาสตร์ท่านที่ 3 หัวหน้าสาขาวิชา

(สัมภาษณ์เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2551)

ภาคผนวก

ลำดับการตั้งคณะศิลปศาสตร์

กลุ่มมหาวิทยาลัยของรัฐที่เปิดคณะศิลปศาสตร์รุ่นแรก

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2460)

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2504)

คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (2511)

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง (2514)

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (2518)

กลุ่มมหาวิทยาลัยของเอกชน

มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย (2527) เปิด 2486 มีคณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกริก (2538) เปิด 2495 มีคณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยกรุงเทพ (2527) เปิด 2505 มีคณะมนุษยศาสตร์ (2525)

คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ (2544)

เดิมเป็นคณะมนุษยศาสตร์ (2526) เปิด 2511
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม เปิด 2513
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ (2540) เดิม
เป็นคณะมนุษยศาสตร์ (2535)

กลุ่มมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี (2533) มีภาควิชามนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ (2535) มีสำนักวิชาศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง (2541) มีสำนักวิชาศิลปศาสตร์

กลุ่มมหาวิทยาลัยของรัฐที่เปิดคณะศิลปศาสตร์รุ่นหลัง

คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2536)

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (2540)

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี (2542)

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี (2543)

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล (2547)

รายชื่อคณะ/สำนักวิชาศิลปศาสตร์ในประเทศไทย

(จัดเรียงตามชื่อมหาวิทยาลัย)

1) คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์	ม.เกษตรศาสตร์
2) คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ	ม.เกษตรศาสตร์
3) คณะศิลปศาสตร์	ม.เกริก
4) คณะศิลปศาสตร์	ม.เกษมบัณฑิต
5) คณะศิลปศาสตร์	ม.คริสเตียน
วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	

6) คณะศิลปศาสตร์	ม.เซนต์จอห์น
7) คณะศิลปศาสตร์	วิทยาลัยตาปี
8) คณะศิลปศาสตร์	ม.เทคโนโลยีพระจอมเกล้า
ลาดกระบัง
9) คณะศิลปศาสตร์	ม.เทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
10) คณะศิลปศาสตร์	ม.เทคโนโลยีราชมงคล
รัตนโกสินทร์
11) คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์	ม.ธุรกิจบัณฑิตย์
12) คณะศิลปศาสตร์	ม.ธรรมศาสตร์
13) คณะศิลปศาสตร์	ม.นเรศวร
14) สำนักวิชาศิลปศาสตร์	ม.นเรศวร พะเยา
15) คณะศิลปศาสตร์	ม.นานาชาติแสตมป์ฟอร์ด
16) คณะศิลปศาสตร์	ม.มหิดล
17) สำนักวิชาศิลปศาสตร์	ม.แม่ฟ้าหลวง
18) คณะศิลปศาสตร์	ม.รังสิต
19) สำนักวิชาศิลปศาสตร์	ม.วลัยลักษณ์
20) คณะศิลปศาสตร์	ม.ศรีปทุม
21) คณะศิลปศาสตร์	ม.สงขลานครินทร์
22) คณะศิลปศาสตร์	ม.สยาม
23) สาขาวิชาศิลปศาสตร์	ม.สุโขทัยธรรมมาธิราช
24) คณะศิลปศาสตร์	ม.หัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
25) คณะศิลปศาสตร์	ม.หาดใหญ่
26) คณะศิลปศาสตร์	ม.แห่งเอเชีย
27) คณะศิลปศาสตร์	ม.อีสเทิร์นเอเชีย
28) คณะศิลปศาสตร์	ม.อุบลราชธานี
29) คณะศิลปศาสตร์	ม.เอเชียอาคเนย์

รายชื่อคณะมนุษยศาสตร์ในประเทศไทย
(จัดเรียงตามชื่อมหาวิทยาลัย)

1) คณะมนุษยศาสตร์	ม.เกษตรศาสตร์
2) คณะมนุษยศาสตร์	ม.กรุงเทพ
3) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	ม.ขอนแก่น
4) คณะมนุษยศาสตร์	ม.เชียงใหม่
5) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	ม.ทักษิณ
6) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	ม.เทคโนโลยีสุรนารี
7) คณะมนุษยศาสตร์	ม.นครสวรรค์
8) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	ม.บูรพา
9) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	ม.มหาสารคาม
10) คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์	ม.มหิดล
11) คณะมนุษยศาสตร์	ม.รามคำแหง
12) คณะมนุษยศาสตร์	ม.ศรีนครินทรวิโรฒ
13) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	ม.สงขลานครินทร์
14) คณะมนุษยศาสตร์	ม.หอการค้าไทย

รายชื่อคณะอักษรศาสตร์ในประเทศไทย

1) คณะอักษรศาสตร์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2) คณะอักษรศาสตร์	ม.ศิลปากร

ส่วนที่ 3

การศึกษาศิลปศาสตร์: กรณีศึกษาเปรียบเทียบ

-4-

การพัฒนาศิลปศาสตร์ (Liberal Arts Colleges/Education) ในสถาบันอุดมศึกษาของสหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักรและฝรั่งเศส เขตปกครองพิเศษฮ่องกง และญี่ปุ่น

คุณค่าของการศึกษาในวิทยาลัยศิลปศาสตร์ (Liberal Arts) ไม่ใช่การศึกษาถึงข้อเท็จจริงจำนวนมากมาย หากแต่คือการฝึกฝนจิตใจให้คิดอะไรบางอย่างที่ไม่สามารถเรียนได้จากตำรา

อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์

การศึกษาแบบลิเบอรัล คือ การเปิดสายตาของเรา ไปสู่อะไรที่เป็นชีวิต คือ การเข้าใจในตนเองและมีทรัพยากรพอควรในการจัดการกับสิ่งที่ชีวิตโยนมาให้เราคือ การพัฒนาเข็มทิศของจริยธรรมและการมีความเข้าใจบ้างว่าสังคมทำงานอย่างไร ว่าประชาธิปไตยทำงานอย่างไร

เจมส์ ฟริดแมน

อดีตอธิการบดีของวิทยาลัยดาร์ธัมธ

การจัดการศึกษาศิลปศาสตร์ในสหรัฐอเมริกา

ประวัติของการศึกษาด้านศิลปศาสตร์ในสหรัฐอเมริกามีกำเนิดมายาวนาน เคียงข้างมากับการก่อตั้งประเทศนับตั้งแต่ยุคปฏิวัติจากการปกครองของอังกฤษมาสู่การเป็นประเทศเอกราช ที่สร้างบนอุดมการณ์ของเสรีภาพและความเสมอภาค โดยเฉพาะในดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บริเวณนี้คือดินแดนที่เป็นต้นกำเนิดสายหนึ่งที่สำคัญมากในการก่อตั้งประเทศสหรัฐอเมริกา คือเป็นแหล่งกำเนิดของลัทธิพิวริตัน (Puritanism) และระบบการปกครองที่วางอยู่บนคริสต์ศาสนิกายโปแตสแตนท์ (Protestantism) ซึ่งได้รับการปรับรูปแบบเนื้อหาให้เข้ากับความเป็นอเมริกันในอาณานิคมยุคแรก ชนชั้นปกครองรุ่นแรกๆ ของนิวอิงแลนด์ (New England) ได้แก่ผู้นำที่เป็นพิวริตัน เช่น จอห์น วินธอร์ป (John Winthrop) ผู้ประกาศว่าจะสร้างชุมชนของพวกเขาให้เป็นเสมือน เมืองบนเนินเขา (city on the hill) ตามพระคัมภีร์ไบเบิล

ชาวอเมริกันรุ่นบุกเบิกได้ทำให้จริยธรรมแบบพิวริตันเป็นที่ยอมรับโดยทั่วกันว่าสามารถแสดงออกถึงอุดมการณ์และความเชื่อของชนชั้นปกครองอเมริกายุคแรกๆ ได้ ในขณะที่เดียวกันก็ให้ความหวังและความอยู่ดีกินดีแก่ประชาชนทั่วไปได้ในระดับที่ดีพอสมควร ด้วยเหตุนี้เองคนอเมริกาก็ได้รับมรดกจริยธรรมแบบพิวริตันที่สอนให้พวกเขาเชื่อและตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาว่าเป็นเครื่องมืออันสำคัญยิ่งในการสร้างและการสอนให้สมาชิกของชุมชนเป็นคนดีมีศีลธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม ในขณะที่ชุมชนหรือสังคมก็มีพันธะในการรับผิดชอบต่อการศึกษาของสมาชิกทั้งหมดด้วยเช่นกัน

ประวัติศาสตร์อเมริกันในศตวรรษที่ 19 ถือได้ว่าเป็นยุคของการเติบโตใหญ่ของประเทศทั้งภาคเหนือและใต้ได้รวมเข้ามาเป็นเอกภาพ มีการเติบโตและการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจอุตสาหกรรมอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ รวมทั้งการส่งเสริมอุดหนุนการก่อตั้งโรงเรียนและมหาวิทยาลัยทั่วประเทศด้วย บรรยากาศจึงเต็มไปด้วยความหวังและความเชื่อมั่นในความก้าวหน้าของอเมริกาอย่างไม่มีที่สิ้นสุด การศึกษาถือได้ว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุดรองลงมาจากรัฐบาลที่ประชาชนให้ความสำคัญและถือเป็นหน้าที่ในการผลักดันให้ดำเนินไปอย่างดีที่สุด

สิ่งที่สำคัญสำหรับการศึกษาศิลปศาสตร์ในสหรัฐ คือ การเน้นที่การสร้างคนให้มีคุณสมบัติของการเป็นผู้นำที่มีความพร้อมในทางความคิดและความรับผิดชอบทางจริยธรรม มีความคิดที่วิพากษ์ ไตร่ตรองและมีวิจารณ์ญาณในเรื่องราวของโลก สามารถถามและหาคำตอบให้แก่ตนเองและสังคมได้ คือการศึกษา *เบิกปัญญา* หรือ การศึกษาเพื่อการปลดปล่อยจากความไม่รู้ เป็นการศึกษาทั้งด้านกว้างในหลากหลายสาขาวิชาและวัฒนธรรม และในด้านลึกเพื่อให้ได้ประสบการณ์จริงกับเนื้อหาและพัฒนาการทางปัญญาของนักศึกษาแต่ละคน ดังคำกล่าวของอดีตอธิการบดีของวิทยาลัยแอมเฮิร์ส (Alexander Meiklejohn, President, 1912-1924) ความว่า

เราเรียกวิทยาลัยนี้ว่า ศิลปศาสตร์...เพราะการสอน
นั้นไม่ถูกครอบงำโดยผลประโยชน์พิเศษใดๆ ไม่ถูกจำกัด
ให้ทำในเรื่องเดียว หากแต่มุ่งหมายที่จะทำในกิจกรรม
ทั้งหมดของมนุษย์ เพื่อไปเข้าใจความพยายามของมนุษย์

ไม่ใช่ในความโดดเดี่ยว แต่ในความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน
และในประสบการณ์รวมทั้งหมดซึ่งเราเรียกว่าชีวิตของ
ประชาชนของเรา

โดยทั่วไปวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัยที่เน้นการศึกษาทางศิลปศาสตร์จะให้ความสำคัญแก่การศึกษาทั้งด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และวิทยาศาสตร์ไปพร้อมๆ กัน โดยถือว่าความรู้เหล่านั้นเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน การศึกษาศิลปศาสตร์ดังกล่าวจึงถือได้ว่าเป็นการศึกษาที่ให้อบรมอย่างกว้างขวาง ฉะนั้น ระบบการเรียนการสอนจึงให้ความสำคัญแก่รูปแบบและวิธีการสอนที่ให้นักศึกษาได้มีโอกาสฝึกฝนการคิดและการมีส่วนร่วมจริงในกระบวนการเรียนรู้นั้นๆ อัตราส่วนระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาคือ 1 ต่อ 8 มีอาจารย์ที่ปรึกษาให้คำแนะนำในการเลือกวิชาในปีแรกๆ เพื่อให้นักศึกษาเลือกวิชาได้กว้าง จากนั้นจึงเข้าสู่วิชาเอกหรือการศึกษาด้านลึกในแต่ละสาขาต่อไป การจัดการเรียนการสอนส่วนใหญ่จึงจัดให้มีชั้นเรียนที่ไม่ใหญ่เกินไป สามารถใช้วิธีการสัมมนาหรือการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมระหว่างครูกับนักศึกษาเป็นสำคัญ สิ่งนี้จึงเอื้อให้วิทยาลัยขนาดเล็กสามารถจัดการศึกษาแบบอิสระได้มาก มีวิชาจำนวนมากให้เลือก และนักศึกษาสามารถสร้างกลุ่มวิชาเอกตามความถนัดและความสนใจของตนเองได้ นอกจากการเรียนวิชาเอกตามสาขาวิชาที่มีอยู่แล้ว นอกจากนี้ยังมีแนวโน้มที่น่าสนใจอย่างหนึ่งในวิทยาลัยทางศิลปศาสตร์ชั้นนำ เช่น วิทยาลัยวิลเลียม (Williams College) และวิทยาลัยแอมเฮิร์สต์ (Amherst College) คือ การเปิดวิชา *สัมมนาสำหรับปีแรก* (First Year Seminars) ในหมวดนี้มีวิชาให้นักศึกษาเลือกสำหรับการเรียนปีหนึ่งทุกคนจำนวน

20 วิชา โดยมีจุดหมายร่วมกันคือทำให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ วิพากษ์ และพัฒนาการโต้แย้งในการเขียนและการพูด (focus on critical analysis and development of argument in writing and speaking) วิชาสัมมนาปีแรกไม่ใช่วิชาพื้นฐานทั่วไป หากแต่เป็นวิชาที่สร้างขึ้นเพื่อกระตุ้นการใฝ่รู้การคิดการถามของนักศึกษา เน้นหนักในการอ่าน การคิด การวิเคราะห์ และการเขียน ฉะนั้นห้องเรียนหนึ่งๆ จึงจำกัดจำนวนนักศึกษาไม่เกิน 20 คน

ส่วนการศึกษาทางศิลปศาสตร์ในมหาวิทยาลัยขนาดใหญ่ ซึ่งมีสภาพคล้ายคลึงกับการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยไทย คือ นักศึกษามีจำนวนมากและมีวิชาศึกษาทั่วไปสำหรับปีแรกเป็นวิชาบังคับ การศึกษาทางศิลปศาสตร์ในมหาวิทยาลัยขนาดใหญ่ เช่น มหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย (University of Pennsylvania) คือ การจัดรายวิชาประเภทการเข้าสู่พื้นฐานแขนงต่างๆ (Foundational Approaches) โดยแบ่งออกเป็น 3 หมวด คือ หมวดการสื่อสาร (Communication) การวิเคราะห์ (Analysis) และการรับรู้ (Perception)

Communication	Analysis	Perception
<u>Writing</u>	<u>Quantitative Data Analysis</u>	<u>Cross Cultural Analysis</u>
<u>Foreign Language</u>	<u>Formal Reasoning and Analysis</u>	For the Class of 2012 and Later:
		Cultural Diversity in the U.S.

จากนั้นก็ยังมีหมู่ต่างๆ เรียกว่า sectors มีทั้งหมด 7 หมู่ เพื่อให้ นักศึกษาได้เรียนรู้ในสาขาวิชาต่างๆอย่างเป็นสหวิทยาการหรือบูรณาการ ซึ่งประกอบไปด้วยแขนงวิชาทางด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ไปถึง มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ดังนี้

<u>Sector I: Society</u>	<u>Sector V: Living World</u>
<u>Sector II: History and Tradition</u>	<u>Sector VI: Physical World</u>
<u>Sector III: Arts and Letters</u>	<u>Sector VII: Natural Sciences and Mathematics</u>
<u>Sector IV: Humanities and Social Science</u>	

กลุ่มวิชากลุ่มสุดท้ายคือวิชาเอก ซึ่งเป็นกลุ่มวิชาที่เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้เรียนลึกลงไปใวิชาที่ตนต้องการหรือสนใจ หลังจากมีความเข้าใจในความคิดและการวิเคราะห์ในเรื่องๆ นั้นมาระดับหนึ่ง ที่เหลือคือการศึกษาและการวิเคราะห์ด้วยตนเอง

กล่าวโดยสรุป การศึกษาทางศิลปศาสตร์ในสหรัฐอเมริกา มุ่งเน้นไปที่การศึกษาที่ทำให้นักศึกษาสามารถมีความคิดที่วิพากษ์และสร้างสรรค์ในทางวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ โดยให้ความสำคัญไปที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา การสนับสนุน การวิจัย และให้เสรีภาพทางความคิด การใช้สติปัญญาแก่นักศึกษา

การศึกษามนุษยศาสตร์ในสหราชอาณาจักรและฝรั่งเศส

การศึกษาระดับมหาวิทยาลัยในสหราชอาณาจักรและฝรั่งเศส มีกำเนิดและความเป็นมาต่างจากของสหรัฐฯ ในยุโรปการศึกษาชั้นสูง ก่อตัวในรัฐและสังคมที่มีศาสนจักรแคทอลิกเป็นหลักในการศึกษา วิชาการความรู้และปรัชญา แล้วจึงค่อยวิวัฒนาการออกไปสู่ศาสตร์ทางโลกมากขึ้น มีประสบการณ์ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองและสังคมสูง ให้ความสำคัญกับปัญญาชนและการเป็นนักคิดของสังคม ในระยะแรกๆ การศึกษาในมิติมนุษยจึงผูกพันกับศรัทธาความเชื่อในศาสนาคริสต์ียน มากกว่าการศึกษาเพื่อการปลดปล่อยและเสรีภาพของปัจเจกชน การเปลี่ยนแปลงในระบบการศึกษาและเนื้อหาของวิชาความรู้เกิดหลังจาก ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยา (เรเนซองส์) ซึ่งเป็นยุคของการสร้างองค์ความรู้ ด้านมนุษยนิยมที่สมบูรณ์มากที่สุดนับแต่ยุคกรีกโรมันเป็นต้นมา ยุคนี้เป็นระยะของการพัฒนาและเติบโตใหญ่ของมหาวิทยาลัยใหญ่ๆ ในยุโรป เช่น ออกซฟอร์ด (University of Oxford) และมหาวิทยาลัยปารีส (University of Paris) การศึกษาศิลปศาสตร์ดำเนินไปในกรอบของ วิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ไม่ได้แยกออกมาเป็นฐานเด่นดังเช่น ในสหรัฐอเมริกา รากฐานทางปรัชญาและความคิดของมนุษยศาสตร์ ในยุโรปได้แก่ปรัชญาสำนักแสงสว่างทางปัญญา (Philosophy of Enlightenment) ที่ให้ความสำคัญแก่เหตุผลและความจริงเชิงประจักษ์ ซึ่งปัจเจกชนสามารถค้นหาและศึกษาได้ด้วยตัวเอง

ในอดีตก่อนสมัยใหม่ การศึกษาชั้นสูงเช่นมหาวิทยาลัยมีเพียง คนจำนวนน้อยเท่านั้นที่มีโอกาสและความสามารถในการเข้าศึกษาได้ มหาวิทยาลัยในสหราชอาณาจักรแบ่งออกเป็น 4 แบบ แบบที่ 1 คือ มหาวิทยาลัยเก่าแก่ เช่น ออกซฟอร์ด และเคมบริดจ์ (university of

Cambridge) ซึ่งเริ่มตั้งแต่ศตวรรษที่ 12 เป็นมหาวิทยาลัยแห่งเดียวใน อาณาจักรและไม่รับสตรีเข้าศึกษาด้วย จนถึงศตวรรษที่ 19 แบบที่ 2 เป็นมหาวิทยาลัยพลเรือน ก่อตั้งในกลางศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา เช่น มหาวิทยาลัยลีดส์ (University of Leeds) มหาวิทยาลัยลิเวอร์พูล (University of Liverpool) และมหาวิทยาลัยแมนเชสเตอร์ (University of Manchester) เป็นต้น แบบที่ 3 ได้แก่ มหาวิทยาลัยที่ถือกำเนิดขึ้น ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึงทศวรรษ 1960 เป็นมหาวิทยาลัย รุ่นใหม่ ตั้งอยู่ในหัวเมืองชนบท เช่น มหาวิทยาลัยซัสเซ็กซ์ (University of Sussex) และมหาวิทยาลัยยอร์ก (University of York) แบบที่ 4 คือ มหาวิทยาลัยแบบใหม่ก่อตั้งในปี ค.ศ. 1992 เช่น มหาวิทยาลัย ประเภทโพลีเทคนิค (Polytechnics Institute) และอื่นๆ ที่ได้รับการ ยกฐานะให้เป็นมหาวิทยาลัย เพื่อประกันมาตรฐาน มหาวิทยาลัยใน สหราชอาณาจักรใช้ระบบบรรยาย และรองรับด้วยการติวกลุ่มเล็กๆ และการเรียนแบบสัมมนา โดยเฉลี่ยอัตราส่วนระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา คือ 1 ต่อ 13 ดังนั้นรูปแบบและเนื้อหาของการศึกษาแบบศิลปศาสตร์ ที่ใกล้เคียงที่สุด คือ ระบบผู้ช่วยสอน (tutorial) มีการเรียนในวิชาหลักๆ อันได้แก่ ประวัติศาสตร์ ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ดนตรี และศิลปะ นับว่าใกล้เคียงกับเนื้อหาแบบศิลปศาสตร์ ในสหรัฐฯ ในมหาวิทยาลัยเก่าๆ ที่มีชื่อเสียง อาจารย์จะทำหน้าที่ให้ ความคิด อภิปราย ค้นคว้า เน้นหนักที่การอ่าน การเขียน และการพูด ของแต่ละคนเป็นสำคัญ โดยที่อาจารย์เองก็ต้องทำงานวิจัยค้นคว้า ตลอดเวลา ทำให้นักศึกษามีโอกาสศึกษาในประเด็นและหัวข้อร่วมสมัย ในด้านต่างๆ อย่างกว้างและลึก กระบวนการดังกล่าวจึงให้ผลบั่นปลาย ที่ใกล้เคียงกับการศึกษาแบบศิลปศาสตร์ในสหรัฐฯ ได้เหมือนกัน

ในฝรั่งเศสหลังจากการปฏิวัติใหญ่ในปี 1789 เป็นต้นมา มีแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษา 2 แนว แบบแรกถือว่า การศึกษากลายเป็นสิทธิของพลเมืองแห่งรัฐที่สามารถหาได้อย่างเสรี นโยบายการศึกษาระดับสูงของรัฐใหม่ที่เป็นระบอบฟิ ที่ให้ความสำคัญแก่เสรีภาพและความเสมอภาค ไม่กีดกันทางเพศและอายุ ทำให้การพัฒนาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยต้องคำนึงถึงความต้องการของพลเมืองส่วนมาก ในการได้รับการศึกษาเพื่อที่จะสามารถออกไปทำงานและประกอบอาชีพได้ การเน้นหนักที่การศึกษาแบบศิลปศาสตร์สำหรับการสร้างคนที่มีคุณภาพพิเศษนั้นจึงเป็นนโยบายที่รัฐบาลไม่ได้รับการสนับสนุนทางการเมืองมากนัก

แนวคิดแบบที่ 2 มองว่าการศึกษาทั้งเนื้อหาและรูปแบบขึ้นต่อนโยบายในการทำให้รัฐมีประสิทธิภาพ นั่นคือการศึกษาขึ้นต่อการเมืองมากกว่าแบบแรกแนวคิดอย่างหลังนี้เกิดในสมัยนโปเลียนเป็นผู้ปกครองเป็นระบบการศึกษาที่เน้นการปฏิบัติมากกว่าอุดมการณ์ในศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา การศึกษาชั้นสูงในฝรั่งเศส มุ่งเน้นไปที่การสร้างคน 2 อาชีพหลัก คือ การแพทย์และกฎหมาย ในขณะที่คณะอักษรศาสตร์วิทยาศาสตร์ไม่มีนักศึกษาที่เรียนประจำ กระทั่งถึงปลายศตวรรษที่ 19 จึงได้สร้างมหาวิทยาลัยที่แท้จริงขึ้นมา ให้มีการเรียนในหลายวิชากว้างกว่าสมัยก่อน

แนวคิดการศึกษาแบบศิลปศาสตร์ปรากฏอยู่ในวิชาหลัก ได้แก่

- 1) ปรัชญาและอักษรศาสตร์ 2) เศรษฐศาสตร์และสังคมศาสตร์
- 3) คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์กายภาพ 4) คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ 5) คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ประยุกต์

การเปลี่ยนแปลงใหญ่ในระบบการศึกษาในฝรั่งเศสเกิดขึ้นภายหลังการประท้วงใหญ่ของนักศึกษาในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1968

ซึ่งทำให้รัฐบาลชาร์ลส์ เดอ โกลล์ (Charles De Gaulle) ต้องลาออก หลังจากนั้นมีการปรับปรุงหลักสูตรและสร้างมหาวิทยาลัยแบบใหม่ที่ใช้ลักษณะสหวิทยาการ มีการแบ่งสถาบันการศึกษาออกเป็นหน่วยทำหน้าที่ทั้งการสอนและการวิจัย มีการประสานกันมากขึ้นระหว่างอักษรศาสตร์กับวิทยาศาสตร์ นักศึกษามีส่วนร่วมในระบบมหาวิทยาลัยมากขึ้น และมหาวิทยาลัยเริ่มมีการดำเนินงานอย่างเป็นอิสระจากการกำกับของรัฐมากกว่าแต่ก่อน

การจัดการศึกษาแบบศิลปศาสตร์ในเขตปกครองพิเศษฮ่องกง

มหาวิทยาลัยแห่งแรกในเกาะฮ่องกงถือกำเนิดขึ้นมาจากความคิดของข้าหลวงอังกฤษนามว่า เซอร์ เฟรเดอริค ลูการ์ด (Sir Frederick Lugard) ในปี ค.ศ. 1910 โดยมีจุดประสงค์ที่จะตั้งมหาวิทยาลัยเพื่อแข่งกับบรรดาประเทศมหาอำนาจตะวันตกที่ได้ก่อตั้งสถาบันการศึกษาชั้นสูงขึ้นในประเทศจีนในสมัยนั้น โดยเฉพาะปรัสเซีย ซึ่งเพิ่งเปิดมหาวิทยาลัยทงฉี (Tongji University) ในเซี่ยงไฮ้ บรรดาชาวอาณานิคมอังกฤษในฮ่องกงรู้สึกถึงความสำคัญของการดำเนินแบบบริติชและต้องการให้มีการขยายอำนาจของอังกฤษในตอนใต้ของจีน และกระชับอำนาจปกครองในฮ่องกง จากนั้นเมื่อบรรดาพ่อค้าและนักธุรกิจถึงแผนในการสร้างมหาวิทยาลัยของข้าหลวงลูการ์ด ต่างช่วยกันระดมเงินและออกเงินให้ ทั้งรัฐบาลและนักธุรกิจเอกชนต่างมีความต้องการที่จะให้มีการศึกษาถึง *ความลับ ในความสำเร็จของตะวันตก* (หมายถึงความสามารถทางเทคโนโลยีและการปฏิวัติอุตสาหกรรม) ในขณะที่กลุ่มอุตสาหกรรมเช่น The Swire Group เมื่อทราบก็ช่วย

บริจาคเงินจำนวนมากให้แก่การตั้งมหาวิทยาลัย โดยที่บริษัทมีอัตรา
อุบัติเหตุของกลาสีเรือจำนวนมาก ทำให้ภาพลักษณ์ของบริษัทเสียหาย
ในที่สุดมหาวิทยาลัยฮ่องกงก็สถาปนาขึ้นในปี ค.ศ. 1911 พร้อมกับการ
ตั้งจุดหมายไว้ว่ามหาวิทยาลัยแห่งนี้จะให้การศึกษาแก่คนจีนให้มี
ค่านิยมแบบจักรวรรดิอังกฤษ (imperial values) ซึ่งต่างไปจาก
มหาวิทยาลัยตะวันตกอื่นๆ

คณะแรกที่ก่อตั้งได้ทันมีคณะเดียวคือแพทยศาสตร์ ซึ่ง
มีกำเนิดมาจากวิทยาลัยแพทย์ในฮ่องกงซึ่งก่อตั้งในปี ค.ศ. 1887
ก่อนหน้ามหาวิทยาลัยทงยี ต่อมาในปี ค.ศ. 1912 จึงก่อตั้งคณะ
วิศวกรรมศาสตร์และอักษรศาสตร์ (แต่ยังไม่ให้ปริญญาทางปรัชญา
และสังคมวิทยา) นำหนักแต่แรกคือเน้นไปทางวิทยาศาสตร์มากกว่า
ทางมนุษยศาสตร์ หลังจากการสไตรค์ในกวางตุ้งและฮ่องกงในปี
ค.ศ. 1925-1926 รัฐบาลจึงเริ่มนโยบายบูรณาการการศึกษาทั้งของ
ตะวันออกและตะวันตกเข้ามาด้วยกัน ต่อมาจึงให้มีปริญญาด้านภาษาจีน
ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 มหาวิทยาลัยปิดทำการ หลังสงครามโลก
และเริ่มหันมาให้ความสนใจทางด้านสังคมศาสตร์มากขึ้น ใน
ปี ค.ศ. 1967 มีการก่อตั้งคณะสังคมศาสตร์ ตามมาด้วยการตั้ง
ภาควิชากฎหมายในปี ค.ศ. 1969 มีจำนวนนักศึกษา 2,000 คน ใน
ปี ค.ศ. 1982 ได้จัดตั้งคณะทันตแพทยศาสตร์ขึ้น ปี ค.ศ. 1984
จัดตั้งคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และศึกษาศาสตร์ ปี ค.ศ. 2001
ก่อตั้งคณะเศรษฐศาสตร์และคณะพาณิชยศาสตร์ มีจำนวนนักศึกษา
เพิ่มเป็น 14,300 คน ปัจจุบันเป็นมหาวิทยาลัยที่ผลิตบัณฑิตสูงกว่า
ปริญญาตรีมากที่สุด พร้อมทั้งงานวิจัย คณาจารย์ร้อยละ 45 เป็น
นักวิชาการชาวต่างประเทศ มหาวิทยาลัยทงยีมีชื่อเสียงติดอันดับ

มหาวิทยาลัยโลกอันดับที่ 26 และเป็นทีสามในเอเชีย (จัดโดย Times
Higher Education Supplement 2008 World University Rankings)

สำหรับแนวทางการจัดการศึกษาแบบศิลปศาสตร์ของ
มหาวิทยาลัยทงยีจะเห็นได้จาก การก่อตั้งคณะอักษรศาสตร์นับแต่ปี
ค.ศ. 1912 คณะนี้นับว่าเป็นคณะที่เก่าแก่ที่สุดของมหาวิทยาลัยคู่กับ
คณะวิศวกรรมศาสตร์ แม้ว่าน้ำหนักและความต้องการของสังคมใน
ระยะแรกจะเน้นหนักไปที่วิทยาศาสตร์ก็ตาม แต่จากสภาพที่ฮ่องกง
กลายเป็นอาณานิคมเต็มรูปแบบของจักรภพอังกฤษด้วยสัญญาเช่า
99 ปี ทำให้ประชากรในฮ่องกงส่วนที่ต้องการบริการจากมหาวิทยาลัย
คือข้าราชการอาณานิคมอังกฤษ นักธุรกิจอังกฤษและอื่นๆ รวมทั้งเงิน
บรรดาคอนชั้นกลางในฮ่องกงจึงไม่มีปัญหาในการกำหนดจุดหมายและ
วัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยแห่งนี้ ว่าต้องการให้ถ่ายทอดและศึกษา
ค่านิยม ความเชื่อ และวิธีคิดแบบอะไร ดังที่ข้าหลวงคนแรกของฮ่องกง
กล่าวไว้ในวันวางศิลาฤกษ์ตึกหลังแรกของมหาวิทยาลัยว่าต้องการให้
ถ่ายทอดและบ่มเพาะ *ค่านิยมของจักรวรรดิอังกฤษ* แก่นักศึกษาและ
สังคม

จากสำเนาของศาสตราจารย์ Kam Louie คณบดีคณะอักษรศาสตร์
คนปัจจุบัน กล่าวถึงภารกิจของคณะฯว่า คือการค้นหามนุษย์ศาสตร์
โดยเฉพาะการพบกันระหว่างปัจจัยหลักๆ ของตะวันออกกับตะวันตก
ถูกปรับปรุงและเปลี่ยนไปอย่างไรบ้างในโลกสมัยใหม่ของเรา ใน
วิสัยทัศน์ของคณะอักษรศาสตร์ ระบุถึงคณาจารย์ว่าเป็นผู้พัฒนาความ
เป็นเลิศในการสอน วิจัย ให้การศึกษาแก่นักศึกษาอย่างกว้างและอย่าง
ศิลปศาสตร์แก่นักศึกษาและชุมชน ในพันธกิจของคณะฯ กล่าวว่า
มุ่งสร้างบนพื้นฐานของประเพณีการศึกษามนุษยศาสตร์และศิลปศาสตร์

ในการวิจัยก็สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการวิจัยทางมนุษยศาสตร์
และศิลปศาสตร์เพื่อนำไปสู่การศึกษาตลอดชีวิต

ในปัจจุบัน คณะอักษรศาสตร์ได้ปรับโครงสร้างของภาควิชา
จากเดิม 10 ภาควิชา ให้เหลือเพียง 4 ภาควิชา อันได้แก่ ภาควิชา
ภาษาจีน (Chinese) ภาษาอังกฤษ (English) มนุษยศาสตร์
(Humanities) และภาษาสมัยใหม่และวัฒนธรรม (Modern Languages
and Cultures) โดยมุ่งเน้นการวิจัยและศึกษาในจีนและตะวันตกศึกษา
(China-West Studies) หากกล่าวถึงความสำเร็จในการศึกษา
แบบศิลปศาสตร์ของมหาวิทยาลัยฮ่องกง ก็ยากที่จะกล่าว่ว่าประสบ
ความสำเร็จ เนื่องจากภารกิจในการให้การศึกษานั้นกระทำแก่กลุ่มคน
เฉพาะที่ไม่ใช่คนส่วนใหญ่ของเกาะ เป็นกลุ่มคนที่มาจากวัฒนธรรม
ตะวันตกหรือไม่ก็เป็นครอบครัวชนชั้นนำที่หลบหนีจากประเทศจีน
สมัยที่เปลี่ยนไปเป็นระบบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ คนเหล่านั้นมี
ความคุ้นเคยหรือใช้ชีวิตภายใต้ค่านิยมและวัฒนธรรมเสรีนิยมตะวันตก
ก่อนแล้ว การจัดการศึกษาและหลักสูตรแต่แรกก็เป็นแบบอาณานิคม
คือศึกษาตามแบบฉบับของอังกฤษโดยสิ้นเชิง การให้ความสำคัญแก่
จีนศึกษาก็มาเริ่มช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อเกิดการเดินประท้วง
ของคนจีนในฮ่องกงมากขึ้น อีกประการคือการใช้ภาษาอังกฤษเป็น
หลักในการศึกษามนุษยศาสตร์ แม้ในเวลาต่อมาใช้ภาษาจีน และ
ปัจจุบันใช้ทั้งสองภาษาเป็นหลักในการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัย
ทำให้สามารถศึกษาตามแบบตะวันตกได้เลย ทั้งเนื้อหา ตำรา และ
วิธีการสอน รวมถึงการหาอาจารย์ผู้สอนที่มีคุณภาพก็ไม่ยากลำบาก
เพราะสามารถรับสมัครได้จากผู้สมัครที่สำเร็จปริญญาเอกจากยุโรป
อเมริกา และออสเตรเลีย ดังเห็นได้จากอัตราอาจารย์ของฮ่องกงว่า

ร้อยละ 45 มาจากชาวต่างประเทศ ดังนั้น การที่ระบบมหาวิทยาลัย
ฮ่องกงดำเนินไปแบบเดียวกับตะวันตก ทำให้บัณฑิตของฮ่องกง
สามารถเดินทางไปทำงานและใช้ชีวิตในตะวันตกได้สะดวกง่ายดาย
กว่าคนเอเชียอื่นๆ สถิติของผู้อพยพออกจากฮ่องกงในช่วงก่อนการ
เปลี่ยนถ่ายอำนาจกลับมาให้จีน จำนวนมากอพยพไปแคนาดา สหรัฐฯ
และยุโรปอื่นๆ สภาพของมหาวิทยาลัยฮ่องกงและความสำเร็จในการ
จัดการศึกษาแบบตะวันตกจึงคล้ายคลึงกับในสิงคโปร์

การพัฒนาการศึกษาแบบศิลปศาสตร์ในสถาบัน อุดมศึกษาของญี่ปุ่น

ญี่ปุ่นเป็นตัวอย่างหนึ่งของประเทศเอเชียที่ถูกอำนาจและ
อิทธิพลของมหาอำนาจอาณานิคมตะวันตกคุกคามในคริสต์ศตวรรษ
ที่ 19 แต่ญี่ปุ่นตอบโต้ได้ทันควันด้วยการปฏิรูประบบปกครองภายใน
ประเทศ ที่รู้จักกันดีในนามของ ‘การปฏิรูปเมจิ’ ซึ่งใกล้เคียงและ
ร่วมสมัยกับการปฏิรูปการปกครองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ
ไม่ให้เกิดเป็นอาณานิคมโดยตรงของตะวันตกจากนั้นก็ตั้งประนีประนอม
ด้วยการรับเอารูปแบบการศึกษาและความเป็นสมัยใหม่ของตะวันตก
เข้ามาอย่างเต็มที่ ญี่ปุ่นต่างจากรัฐเอเชียอื่นๆ ตรงที่ชนชั้นนำกลุ่มต่างๆ
ในที่สุดผนึกกันเข้ามาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ ภายใต้คำขวัญที่ให้
ศึกษาจากตะวันตกเพื่อความก้าวหน้าของญี่ปุ่น ก่อนหน้านี้ภายใต้
ระบบปกครองระบบบากูฟูหรือโชกุนโตกูงาวะ ที่อำนาจอยู่กับโชกุนซึ่ง
เป็นขุนนางผู้นำทหาร อำนาจไม่ได้อยู่ที่จักรพรรดิ แต่แรกผู้นำโชกุน
และบรรดาโตเมียว (ขุนนางในระบบพิวตัสหรือศักดินา) ยังคิดจะ
ต่อต้านฝรั่งและการเปิดการค้าเสรี แต่มีขุนนางบางคนรวมหัวกันอาศัย

เงื่อนไขของการเข้ามาของตะวันตก ปลุกกระตุ้นให้คินอำนาจให้แก่จักรพรรดิและขับไล่ต่างชาติ ภายใต้คำขวัญ ขับไล่พวกป่าเถื่อนจงรักภักดีต่อพระจักรพรรดิ (Expel the barbarian, honor the Emperor) การเคลื่อนไหวดังกล่าวมาจากแนวคิดที่ญี่ปุ่นต้องทำการปฏิรูป แต่การปฏิรูปจะสำเร็จต้องมีความจงรักภักดีต่อพระจักรพรรดิ ผลพวงของการเคลื่อนไหวดังกล่าวนำไปสู่การบั่นทอนความชอบธรรมและอำนาจปกครองของโชกุนลงไปในที่สุด

แม้การศึกษาจะไม่ใช่นโยบายสำคัญที่สุดหลังจากการปฏิรูปเมจิ แต่ก็ใช่นโยบายที่มีการวางแผนและการปฏิบัติอย่างเอาใจจริงเอาใจตั้งแต่แรก ดังได้กล่าวแล้วว่า การปฏิรูปเมจินั้นแท้จริงแล้วอำนาจปกครองไม่ได้กลับไปอยู่ที่องค์พระจักรพรรดิจริงๆ หากแต่ไปอยู่กับกลุ่มผู้นำใหม่ที่มาจากอดีตไต่เมียวที่รวมหัวกันขจัดอำนาจของโชกุนโตกูงาวะ รัฐบาลใหม่ดำเนินการเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบยาวไกลคือการทำลายระบบฟิวตัล ระบบฐานันดร ชุนนาง และความสัมพันธ์ทางสังคมที่เหลื่อมล้ำต่ำสูงถูกทำลายลงไป การที่การปฏิรูปเมจิทำได้เช่นนี้ เพราะกำลังสำคัญในการปฏิรูปมาจากบรรดาซามูไรหรือนักรบของไต่เมียวทั้งหลาย คนกลุ่มนี้เป็นเหมือนคนชั้นกลางในยุโรป ที่ลุกขึ้นมาปฏิวัติระบบฟิวตัลยุโรป พวกซามูไรในปลายสมัยโชกุนมีความไม่พอใจในระบบสังคมศักดินาค่อนข้างสูง ด้านหนึ่งพวกนี้เริ่มมีปฏิสัมพันธ์กับตะวันตกและความรู้สมัยใหม่ (การศึกษาตะวันตกถูกจำกัดให้อยู่ที่เมืองนางาซากิ) ดังนั้นเมื่อมีโอกาสในการปฏิรูประบบปกครอง จึงพากันสนับสนุนการยกเลิกระบบศักดินาเพื่อเปิดโอกาสให้ทุกคนได้ศึกษาและพัฒนาความสามารถ จึงจะช่วยญี่ปุ่นให้พ้นจากความล้าหลังได้ การปฏิรูประบบการศึกษาจึงเป็นนโยบายเร่งด่วนที่

รัฐบาลเมจิต้องทำ รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการคนแรกคือ โมริ อรินอริ (Mori Arinori) ซึ่งเป็นหนึ่งในคณะผู้แทนรัฐบาลญี่ปุ่น (Iwakura mission) เดินทางไปเจรจาการแก้ไขสนธิสัญญาไม่เสมอภาคกับสหรัฐและยุโรปในปี ค.ศ. 1871 เมื่อกลับมาได้รับหน้าที่ในการปฏิรูปการศึกษาในปี ค.ศ. 1872 โดยมีแผนแบ่งประเทศออกเป็น 8 เขตการศึกษาในแต่ละเขตให้มีหนึ่งมหาวิทยาลัยและมีโรงเรียนมัธยม 32 โรงเรียนในแต่ละเขตโรงเรียนมัธยมให้มีโรงเรียนประถม 210 โรงเรียน กล่าวคือให้มีโรงเรียนประถมหนึ่งโรงเรียนต่อประชากร 600 คน เด็กนักเรียนอายุ 6 ขวบต้องเข้าโรงเรียนเป็นเวลา 1 ปีครึ่ง แผนการนี้มีความทะเยอทะยานมากหากคิดที่ญี่ปุ่นเพิ่งหลุดจากระบบศักดินามาเมื่อปีก่อนหน้านั้นปีเดียวเท่านั้นเอง อย่างไรก็ตาม โครงการปฏิรูปการศึกษาดังกล่าวก็ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว ในปี ค.ศ. 1880 มีโรงเรียนประถมเกิดขึ้น 28,000 แห่ง มีนักเรียนถึง 2 ล้านกว่าคน จากนั้นจึงเพิ่มการศึกษาภาคบังคับให้ครอบคลุมถึง 3 ปี จำนวนนักเรียนเพิ่มมากขึ้นทุกปี ในปี ค.ศ. 1900 มีนักเรียนร้อยละ 90 ได้เข้าโรงเรียน จากนั้นญี่ปุ่นก็แบ่งระบบมัธยมให้จำแนกตามความถนัด มีการตั้งโรงเรียนสายสามัญ โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา และโรงเรียนสตรีในที่สุดก็ผนวกรวมสถาบันการศึกษาต่างๆ เข้าแล้วต่อยอดขึ้นไปเป็นมหาวิทยาลัยในปี ค.ศ. 1886 ได้แก่มหาวิทยาลัยโตเกียวอิมพีเรียลหรือต่อมาเรียกว่ามหาวิทยาลัยเกียวโต

นับแต่แรกมา การศึกษาทุกระดับจนถึงอุดมศึกษามีจุดหมายแน่นอนในการรับใช้รัฐ ระบบการศึกษาญี่ปุ่นอยู่ภายใต้การกำกับและควบคุมอย่างใกล้ชิดของรัฐบาล รวมถึงภาคเอกชนและมูลนิธิด้วยการศึกษาญี่ปุ่นจึงมีจุดหมายที่แน่นอนสองอย่างแต่ต้น ประการแรก คือการฝึกฝนและเรียนความชำนาญในการทำงานแบบตะวันตก ประการ

ที่สอง คือ การอบรมจริยธรรมแบบขงจื้อและการจงรักภักดีต่อพระจักรพรรดิ เป็นลัทธิชาตินิยมทางการแบบหนึ่ง ปัจจัยสองด้านนี้จึงประกอบกันเข้าเป็นกรอบในการสร้างพลเมืองที่ดีของญี่ปุ่น แนวทางการศึกษาอบรมดังกล่าวนี้กลายเป็นพลังสำคัญในการฝึกคนญี่ปุ่นเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการพัฒนาประเทศในศตวรรษที่ 20 ที่ทำให้ญี่ปุ่นก้าวขึ้นเป็นประเทศอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็ว หลังจากนั้น การศึกษาญี่ปุ่นก็มุ่งสู่สัมฤทธิ์ผลในเชิงปฏิบัติ ในขณะที่มิติด้านมนุษยศาสตร์มีการพัฒนาไปบนพื้นฐานของอารยธรรมเก่าของญี่ปุ่นที่มีการรื้อฟื้นและสร้างอัตลักษณ์ของความเป็นญี่ปุ่นที่ไม่เหมือนใครในเอเชีย กล่าวได้ว่านับแต่ก่อตั้งมหาวิทยาลัยเกียวโตมาถึงสงครามโลกครั้งที่ 2 มหาวิทยาลัยไม่ได้มีการศึกษาแบบศิลปศาสตร์อย่างแท้จริง แม้ว่าจะได้มีการก่อตั้งคณะอักษรศาสตร์และต่อมาเป็นวิทยาลัยอักษรศาสตร์ แต่ก็เน้นทางปรัชญาและภาษาตะวันตก อิทธิพลทางมนุษยศาสตร์มาจากเยอรมนีเป็นหลัก จนกระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แล้ว จึงมีการเปลี่ยนแปลงในจุดหมายและวิธีการในระดับอุดมศึกษามากขึ้น ในสภาพการณ์ที่ญี่ปุ่นตกอยู่ใต้การยึดครองของสหรัฐฯ อันนำไปสู่การปฏิรูปและแก้ไขระบบการปกครองและเศรษฐกิจสำคัญๆ ของญี่ปุ่น

มหาวิทยาลัยเกียวโตผนวกโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาที่มีชื่อในการให้การศึกษาแบบศิลปศาสตร์เข้ามา ในปี ค.ศ. 1949 คือ โรงเรียนไดซานกู (Dai San Kou) ซึ่งเป็นโรงเรียนมัธยมตอนปลายที่มีหลักสูตรการสอนในแนวศิลปศาสตร์มาแต่ต้น เข้าใจว่าคงเป็นโรงเรียนที่สอนนักเรียนจำนวนจำกัดและครูอาจารย์คงเป็นชาวต่างประเทศ ผู้มุ่งมั่นจะเผยแพร่การศึกษาและความรู้แบบตะวันตกให้แก่คนญี่ปุ่นให้ได้

กลุ่มที่มีบทบาทมากในการสร้างการศึกษาสมัยใหม่คือพวกมิชชันนารีกับพวกช่างเทคนิค ไม่มีข้อมูลถึงผลกระทบเือนของการศึกษาแบบศิลปศาสตร์ในโรงเรียนมัธยมตอนปลายสมัยแรก แต่หากมีก็คาดว่างจะมีไม่มาก เป็นไปได้ว่าความรู้แบบกว้างของศิลปศาสตร์ตะวันตกสอดคล้องกับความใฝ่รู้ช่างสังเกตและเปรียบเทียบของปัญญาชนและผู้มีการศึกษาญี่ปุ่น ในขณะที่การฝึกฝนวิธีคิดเชิงลึกด้านปรัชญา คนญี่ปุ่นก็สามารถนำเอาปรัชญาและวิธีคิดแบบลัทธิขงจื้อมาประยุกต์กับปรัชญาตะวันตก ด้วยการที่คนญี่ปุ่นมีธรรมเนียมของการเรียนรู้จากธรรมชาติรอบตัวมาก มีความสนใจในการปรับธรรมชาติให้เข้ากับความต้องการของตนเองและชุมชน มีสุนทรียศาสตร์ที่รวมศูนย์ความงามตามธรรมชาติกับมิติความเป็นมนุษย์เข้าด้วยกันมายาวนาน ทำให้การเข้าถึงองค์ความรู้และความงามแบบสมัยใหม่ที่มากับตะวันตกไม่ใช่สิ่งลึกลับที่คนญี่ปุ่นจะดัดแปลงและรับมาทำให้เป็นของตนไปได้ในที่สุด วิทยาลัยใหม่มีชื่อว่าวิทยาลัยศิลปศาสตร์อาร์ตส์ ทำการสอนวิชาศึกษาทั่วไปแก่นักศึกษา

ในปี ค.ศ. 1953 มหาวิทยาลัยเกียวโตก่อตั้งบัณฑิตวิทยาลัยตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้การศึกษาระดับบัณฑิตแก่นักศึกษาในสาขาต่างๆ เช่น อักษรศาสตร์ ครุศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ วิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ เกษตรกรรมศาสตร์ กฎหมาย และเกษตรกรรม ต่อมาในปี ค.ศ. 1954 มหาวิทยาลัยปรับโครงสร้างใหม่และจัดตั้งวิทยาลัยศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ (College of Liberal Arts and Sciences) ขึ้นมา ต่อมาในปี ค.ศ. 1992 วิทยาลัยนี้ได้รับการยกสถานะขึ้นเป็นคณะลำดับที่ 10 ภายใต้ชื่อใหม่ว่า คณะสหวิทยาการมนุษยศึกษา (Faculty of Integrated Human Studies) โดยมี

วัตถุประสงค์เพื่อผนวกการศึกษาด้านมนุษยศาสตร์ วัฒนธรรมเข้ากับ
วิทยาศาสตร์และนิเวศวิทยา โดยจำแนกหมวดวิชา ออกเป็น 5 หมวด
ได้แก่

- Division of Human Sciences
- Division of Multi-Disciplinary Studies of Civilizations
- Division of Cultural Environment Studies
- Division of Cognitive and Information Sciences
- Division of Natural Sciences

กล่าวโดยสรุป ระบบอุดมศึกษาญี่ปุ่นถูกก่อตั้งขึ้นมาพร้อมกับ
ความมุ่งมั่นในการพัฒนาประเทศและยกระดับคุณภาพของคนญี่ปุ่นให้
เท่าเทียมกับตะวันตก นักการศึกษาและรัฐบาลญี่ปุ่นใช้นโยบายการ
วางแผนอย่างเป็นระบบแบบรวมศูนย์ ประสานกับความมุ่งมั่นในคน
ญี่ปุ่นรุ่นใหม่ที่ได้รับการปลดปล่อยจากการปฏิรูปเมจิ ทำให้ญี่ปุ่นไม่
ลังเลใจในการสร้างระบบการศึกษาทันสมัยและบังคับใช้อย่างเต็มที่
การศึกษาทุกระดับถูกมองว่าเป็นเครื่องมือของความก้าวหน้า การศึกษา
ไม่ใช่เครื่องมือสำหรับการไต่เต้าสู่ฐานะหรือยศศักดิ์แบบสังคมไทย
หากแต่การศึกษาคืออุปกรณ์สำหรับการออกไปปฏิบัติงาน สำหรับ
การแข่งขันกับคนอื่นทั่วโลก ไม่ใช่เพียงเพื่อให้ได้หน้าตาไว้รอด
เพื่อนบ้านในหมู่บ้านหรือเมืองของตนเอง แต่สำหรับประเพณีการเรียน
แบบศิลปศาสตร์ การจัดการศึกษาที่มีมากก็มีลักษณะจำกัดและ
มุ่งสนองตอบความต้องการของคนญี่ปุ่นจำนวนจำกัด ที่มีความเข้าใจ
ซึ่ซึมซับวิธีการและเนื้อหาแบบศิลปศาสตร์ของตะวันตก แม้ว่าในสังคม
ทั่วไป อิทธิพลและผลกระทบของการศึกษาทางศิลปศาสตร์ยังมีจำกัด
และอยู่ในวงแคบ แต่คุณค่าและประโยชน์ที่เกิดขึ้นคือ ความพยายาม

ประสานการเรียนด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์เข้า
ด้วยกัน เพื่อเปิดโลกทัศน์แก่นักศึกษาเป็นหลัก

ข้อสังเกตการจัดการศึกษาแบบศิลปศาสตร์ในสหรัฐฯ ญี่ปุ่น และฮ่องกง

กล่าวได้ว่าการศึกษาแบบศิลปศาสตร์ที่มีจุดหมายในการ
ให้การศึกษาในองค์ความรู้ที่กว้างขวาง ขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญ
ไปที่วิธีการคิดและวิเคราะห์อันถือได้ว่าเป็นการฝึกฝนทางลึก การศึกษา
แบบศิลปศาสตร์จึงมีทั้งด้านกว้างในขอบเขตปริมาตรของความรู้และ
มีด้านลึกในวิธีการคิดและวิเคราะห์ ประกอบกันเข้าเป็นบัณฑิตผู้มีความ
ลุ่มลึกและมีความสามารถ มีทักษะในการแสวงหาต่อยอดความรู้
เฉพาะด้านในแทบทุกสาขาวิชาได้อย่างไม่มีขีดจำกัด จึงนับได้ว่า
เป็นการวางจุดหมายของการศึกษาและบ่มเพาะบัณฑิตอย่างเป็น
อุดมคติอย่างยิ่ง ในทางประวัติศาสตร์ การศึกษาแบบศิลปศาสตร์มี
ความเกี่ยวพันใกล้ชิดกับพัฒนาการของการเกิดสังคมสมัยใหม่ในโลก
ตะวันตกมากกว่าในเอเชีย จึงไม่แปลกใจที่มหาวิทยาลัยและวิทยาลัยที่
ประสบความสำเร็จในการตั้งและพัฒนาการศึกษาแบบศิลปศาสตร์มา
ถึงปัจจุบันอยู่ในสหรัฐฯมากที่สุด และยังเป็นคุณค่าที่นักการศึกษาและ
ปัญญาชนอเมริกันรวมถึงบรรดาผู้นำทางเศรษฐกิจเอกชนและ
อุตสาหกรรมไม่น้อยยังให้ความสำคัญอย่างสูง

ลักษณะเด่นของการให้การศึกษาแบบศิลปศาสตร์ในประเทศ
ที่ทำการศึกษาและเปรียบเทียบ เห็นได้ว่าทั้งหมดมีการวางนโยบาย
และกำหนดเป้าหมายของการศึกษาระดับอุดมศึกษาไปในทิศทาง

เดียวกัน คือการสร้างระบบสังคมและเศรษฐกิจที่มีพลวัตกระทั่งสามารถพัฒนาเข้าสู่การเป็นสังคมอุตสาหกรรม สหรัญ ในช่วงกลางศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา มีการก่อตั้งวิทยาลัยขนาดเล็กๆ จำนวนมาก โดยนำเอาปรัชญาการศึกษาศิลปศาสตร์มาใช้ปลูกฝัง ด้านหนึ่งมาจากความเชื่อทางศาสนาด้วย ไม่ใช่ทางเศรษฐกิจการค้าเป็นปฐม เช่นที่วิทยาลัยโอเบอลิน (Oberlin College) (1833) อีกด้านมาจากกระแสความเชื่อในความเป็นเสรีชน ความเป็นอิสระเป็นตัวของตัวเอง วิทยาลัยที่มีแนวเสรีชนดังกล่าวมักมีการเคลื่อนไหวของนักศึกษาในทางการเมืองอย่างมาก แม้การก่อตั้งวิทยาลัยอาจมาจากรัฐบาลอำนาจนิยมที่คิดว่าจะสร้างความเป็นระเบียบและพลเมืองที่เชื่อฟังรัฐบาล แต่เมื่อสถาบันการศึกษาเติบโตและพัฒนาไป อิทธิพลของแนวคิดเสรีชนและประชาธิปไตยก็ทำให้นักศึกษาสามารถก้าวข้ามรูปแบบที่อยู่ใต้อำนาจรัฐมาสู่การเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่เป็นเสรีมากขึ้นได้ เช่นในกรณีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์กับการก่อตั้งคณะศิลปศาสตร์ในปี พ.ศ. 2505 สมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มหาวิทยาลัยแห่งชาติโซลสมัยประธานาธิบดีปักจุงฮี (พ.ศ. 2504) ซึ่งนำไปสู่การตื่นตัวและลุกฮือประท้วงต่อต้านรัฐบาลทหารจนต้องล้มไป เป็นต้น

ส่วนลักษณะที่เหมือนกันของหลักสูตรและเนื้อหาวิชาที่สอนในการศึกษาทางศิลปศาสตร์ในสหรัญ และญี่ปุ่น ก็คือ การให้ความสำคัญแก่การศึกษาด้านมนุษยศาสตร์เคียงข้างไปกับด้านวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ มีแต่ในประเทศไทยเท่านั้นที่แยกการศึกษาสองสาขาออกจากกันตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษา และให้นำหนักและความสำคัญของความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์มากขึ้น เมื่อประเทศเหล่านั้นสามารถพัฒนาเข้าสู่การเป็น

สังคมอุตสาหกรรม (ยกเว้นฮ่องกง แต่ก็พัฒนาการค้าเศรษฐกิจระหว่างประเทศรวมทั้งอุตสาหกรรมเบาที่ใหญ่โตมาก) การผลิตทางอุตสาหกรรมในประเทศขนาดใหญ่ทำให้มีความต้องการนักวิทยาศาสตร์และผู้ชำนาญการด้านวิทยาศาสตร์อย่างแท้จริง มหาวิทยาลัยจึงถูกเรียกร้องให้ตอบสนองความต้องการของสังคมและเศรษฐกิจอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ผลจากการมีอุตสาหกรรมเข้มแข็งนำไปสู่การก่อตั้งกองทุนสำหรับวิจัยด้านวิทยาศาสตร์และอื่นๆ ที่มากขึ้นมาด้วยหลักสูตรของมหาวิทยาลัยเกี่ยวโต ในการปรับปรุงคณะมนุษยศาสตร์และศิลปศาสตร์ขึ้นมาใหม่จึงกลายเป็นคณะสหวิทยาการมนุษยศึกษา ถือเป็นแผนกสองแกนหลักของมนุษยศาสตร์เข้ากับวิทยาศาสตร์นั่นเอง เช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยแห่งชาติโซลที่ประกาศให้ยึดถือการเป็นมหาวิทยาลัยวิจัยเป็นแนวทางหลักของมหาวิทยาลัยในปี ค.ศ. 2006 เป็นต้นมา แน่แน่นอนว่า เมื่อกล่าวถึงการส่งเสริมงานวิจัย นั้นหมายถึงการวิจัยทางวิทยาศาสตร์เป็นสำคัญ ซึ่งการวิจัยทางมนุษยศาสตร์ก็ได้เอาانسัจจากการมีกองทุนวิจัยอันมหาศาลให้ได้ส่งเสริมไปด้วยเช่นกัน

จุดหมายใหญ่ของการให้การศึกษาแบบศิลปศาสตร์ได้แก่การสร้างคุณค่าและค่านิยมแบบเสรีชนที่เน้นศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ที่สำคัญคือความเท่าเทียมกัน คือ การคิดอย่างวิพากษ์อย่างเป็นเหตุเป็นผล จุดหมายเหล่านี้ผ่านการต่อสู้อย่างหนักหน่วงในประวัติศาสตร์การเมืองและสังคมในยุโรปจนถึงยุคปรัชญาแสงสว่าง (Enlightenment) ในศตวรรษที่ 17 ทำให้สังคมตะวันตกกลายเป็นทายาททางภูมิปัญญาของปรัชญาแสงสว่างไป การก่อตั้งวิทยาลัยทางศิลปศาสตร์จึงเป็นพัฒนาการของภูมิปัญญาดังกล่าวในบริบททางการเมืองและสังคม การศึกษาดังกล่าวมีส่วนช่วยในการพัฒนาสังคมที่เป็นแนวนอน ที่คน

ส่วนใหญ่เป็นเจ้าของของประเทศและมีส่วนในการร่วมสร้างสังคมของพวกตน การส่งเสริมการใช้ศักยภาพของแต่ละคนอย่างเต็มที่จึงเป็นลักษณะเด่น ของการศึกษาศิลปศาสตร์ด้วย ทั้งหมดนี้ดำเนินไปอย่างมีความหมาย และมีความสำคัญควบคู่ไปกับพัฒนาการของการปกครองแบบ ประชาธิปไตยอีกด้วย

สำหรับประการสุดท้าย คือ อิทธิพลของความเชื่อทางศาสนา ที่มีต่อการเรียนแบบศิลปศาสตร์ ในตัวอย่างของสหรัฐฯ เห็นได้ชัดเจน ว่าการศึกษาและเนื้อหาแบบศิลปศาสตร์นั้นมีความสัมพันธ์แน่นแฟ้น กับความเชื่อในศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ ที่ให้ความสำคัญกับ ความเป็นปัจเจกบุคคลและความเป็นอิสระทางความคิด การต่อต้าน ระบบทาส และจริยธรรมการทำงาน เช่น ในวิทยาลัยโอเบอลิน เป็นต้น ในกรณีของมหาวิทยาลัยในเอเชียตะวันออก ทั้งหมดมีอิทธิพลของ ความเชื่อแบบลัทธิขงจื้อที่เน้นการเชื่อฟังผู้ใหญ่ แต่ก็ให้ความสำคัญ กับการทำงานหนัก ความสำเร็จของการศึกษาทั่วไปในตะวันออกจึงมา จากความสามารถในการประสานความเชื่อแบบขงจื้อเข้ากับ วิทยาศาสตร์และอุตสาหกรรม มากกว่าการให้น้ำหนักไปที่การสร้าง ปัจเจกบุคคลที่วิพากษ์และเป็นเสรีชน

บรรณานุกรม

- Beasley, G.W. (1971). *A Short History of Japan*. New York, Britanica Encyclopaedia.
- Cremin, Lawrence A. (1970). *American Education: The Colonial Experience, 1607-1783*. New York: Harper Torchbooks.
- Cremin, Lawrence A. (1980). *American Education: The National Experience, 1783-1876*. New York: Harper and Row.
- Cremin, Lawrence A. (1990). *American Education: The Metropolitan Experience, 1876-1980*. New York.: Harper Collins.
- Flower, J. E. (ed.) (1993). *France Today*. London: Hodder & Stoughton.
- Oakland, John. (1989). *British Civilization: An Introduction*. London: Routledge,

ส่วนที่ 4
ข้อเสนอเชิงนโยบาย

-5-

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ศิลปศาสตร์ในประเทศไทย

บทนำ

การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตในประเทศไทยถือว่าเป็นความท้าทายอย่างยิ่ง เนื่องจาก วัตถุประสงค์ของการศึกษาศิลปศาสตรบัณฑิตนอกจากจะมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนแล้ว รูปแบบของการศึกษาศิลปศาสตรบัณฑิตยังต้องการเปลี่ยนแปลงความเข้าใจต่อรากฐานทางความคิดเกี่ยวกับการศึกษาในกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องอีกด้วย นับตั้งแต่ผู้บริหารการศึกษา คณาจารย์ผู้สอน นิสิตนักศึกษา ผู้ปกครอง ทั้งนี้ เนื่องจากชนบในการศึกษาของสังคมไทยให้ความสำคัญต่ออรรถประโยชน์ที่ได้รับจากการเรียนเพื่อตอบสนองต่อความต้องการแรงงานในตลาดงานและความสามารถทางวิชาชีพ ฉะนั้น คำถามเบื้องต้นเกี่ยวกับการเลือกศึกษาในสาขาใดสาขาหนึ่งที่ผู้เรียนมักจะถูกถามว่า เรียนไปแล้วประกอบอาชีพอะไรหรือมีประโยชน์ในเชิงทักษะอาชีพอย่างไร คำถามเหล่านี้จึงทำให้ทิศทางของการศึกษามุ่งตอบสนองต่อตลาดงานมากกว่าการให้ความสำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาศักยภาพทางความคิดและสติปัญญาเพื่อให้พวกเขาเข้าใจในการดำเนินชีวิต สภาพความเป็นจริงทางสังคม และพลวัตของกระแสโลก ตลอดจนความสามารถในการปรับตัวต่อ

ความผันผวนของความไม่เที่ยงแท้แน่นอนทั้งที่เกี่ยวกับอาชีพ ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นต่อชีวิตของพวกเขา

เป้าประสงค์ของการจัดวางหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตไม่เพียงแต่ผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ ความสามารถ ศักยภาพ และความสนใจในองค์ความรู้ที่หลากหลาย เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาสติปัญญา ความคิด หากยังรวมถึงการสร้างความเข้าใจใหม่ต่อปรัชญาการศึกษาที่ต้องการผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพแก่สังคม เพื่อให้พวกเขาสามารถมีบทบาทในการผลักดันหรือชี้นำสังคมไปในทิศทางที่ควรจะเป็น กล่าวคือ การศึกษาศิลปศาสตรบัณฑิตนอกจากจะบ่มเพาะสติปัญญาของผู้เรียนแล้ว ยังต้องสร้างคุณภาพของคนเพื่อสรรค์สร้างคุณประโยชน์ให้แก่สังคมและมวลมนุษยชาติอีกด้วย

ยิ่งกว่านั้น การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตยังส่งผลให้เกิดความร่วมมือภายในสถาบันการศึกษาที่หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนทางของหลักสูตร การแบ่งปันทรัพยากรทางวิชาการ ตลอดจนการทำให้สถาบันการศึกษาเป็นประชาคมแห่งการเรียนรู้ ที่กิจกรรมทางวิชาการและบริการสังคมเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้แก่สังคม

แนวทางปฏิบัติเพื่อจัดวางหลักสูตรศิลปศาสตร

การศึกษาทางศิลปศาสตรบัณฑิตนอกจากจะถือกำเนิดขึ้นในสหรัฐอเมริกาแล้ว ในปัจจุบันยังแพร่หลายไปในประเทศต่างๆ ทั่วโลก จากแคนาดา ลัตเวีย มาสู่เคนย่า จากบราซิล ถึงเกาหลีใต้ และฮ่องกง แต่ความพยายามจัดการศึกษาตามแนวคิดเรื่องการศึกษาทางศิลปศาสตร

ในประเทศไทยกลับล้มเหลว ทั้งๆ ที่ความพยายามนี้เริ่มต้นมาพร้อมกับ การก่อตั้งมหาวิทยาลัยและระบบอุดมศึกษาของไทยตั้งแต่แรก นับตั้งแต่การจัดหลักสูตรการศึกษาในช่วงแรกของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร หรือแม้กระทั่ง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ความล้มเหลวนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเพียงแต่การศึกษาศิลปศาสตร์ แต่รวมถึงรากฐานและระบบการศึกษาโดยรวมอีกด้วย อย่างไรก็ตาม ความพยายามที่จะจัดวางการศึกษาศิลปศาสตร์ในครั้งนี้ไม่เพียงแต่เป็นการสร้างและพัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพให้แก่ประเทศชาติ แต่ยังสามารถยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของไทยอีกด้วย

ฉะนั้น การรื้อฟื้นการศึกษาทางศิลปศาสตร์และการจัดทำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตในสังคมไทยอีกครั้งคือความพยายามที่จะปรับกระบวนการศึกษาของไทยจากเดิมที่เน้นการผลิตบุคลากรเพื่อสนองต่อตลาดแรงงาน มาสู่การวางรากฐานและเป้าหมายของการอุดมศึกษาใหม่ นั่นคือ การสร้างบุคลากรที่มีบทบาทในการกำหนดทิศทางของสังคมไทยในอนาคต

เพื่อตอบสนองต่อเป้าประสงค์ดังกล่าว การจัดวางแนวทางการจัดการศึกษาศิลปศาสตร์จึงเป็นความจำเป็นต้องมีรูปแบบที่เป็นรูปธรรมและสามารถทำให้เกิดขึ้นได้จริงทั้งทางด้านหลักการและการปฏิบัติ ด้วยเหตุนี้เอง คณะผู้วิจัยจึงนำเอาแนวทางในการจัดการศึกษาศิลปศาสตร์และวางหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตของสหรัฐอเมริกาซึ่งถือว่าเป็นต้นแบบของการศึกษาศิลปศาสตร์เป็นแนวทางสำหรับการวางรูปแบบการศึกษาศิลปศาสตร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แม้ว่าแนวทางในการจัดการศึกษาศิลปศาสตร์และหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตของสหรัฐอเมริกาในรูปแบบการศึกษาที่หลากหลาย แต่ก็สามารถประมวลออกมาเป็น 2 ลักษณะที่สำคัญ คือ

(1) มหาวิทยาลัยหรือวิทยาลัยทางศิลปศาสตร์โดยตรง การจัดการศึกษาศิลปศาสตร์ในลักษณะนี้มักจะจัดการศึกษาในระดับปริญญาตรี และเน้นพันธกิจหลักของคณาจารย์คือการสอน เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ความคิด และสติปัญญาของผู้เรียนเป็นหลัก นอกจากนี้ สถาบันการศึกษาประเภทนี้มักมีขนาดเล็ก จำนวนนิสิต นักศึกษาไม่มากนัก ส่วนใหญ่จะไม่เกิน 100 คนในแต่ละชั้นปี ในบางสถานศึกษายังมีการแบ่งแยกเพศของผู้เรียน เช่น Stern Women College เป็นต้น และมักจะให้ผู้เรียนอยู่ประจำเพื่อประกอบกิจกรรมเสริมอื่นๆ นอกเหนือจากการเรียนรู้ภายในห้องเรียน

มหาวิทยาลัยหรือวิทยาลัยทางศิลปศาสตร์ที่มีลักษณะดังกล่าว ส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในบริเวณตะวันออกของสหรัฐอเมริกาและมีประวัติศาสตร์ที่แยกไม่ออกกับการก่อตั้งประเทศสหรัฐอเมริกา รวมทั้งมีขบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเป้าหมายไปสู่การสร้างความเป็นอิสระทางความคิดของผู้เรียน สถาบันการศึกษาดังกล่าวส่วนใหญ่จะเป็นของเอกชน เช่น Williams College, Haverford College, Oberlin College เป็นต้น แต่ก็ มีที่เป็นของรัฐอยู่บ้าง ซึ่งน้อยมากและคุณภาพ ชื่อเสียงไม่ทัดเทียมกับของเอกชน เช่น Staten Island College ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ City University of New York เป็นต้น

ความน่าสนใจอีกประการหนึ่งของการจัดการศึกษาศิลปศาสตร์ในลักษณะดังกล่าว ก็คือการจำแนกและกำหนดแขนงวิชา

สาขาวิชา รายวิชา และเนื้อหาสาระของการศึกษา แม้ว่าการศึกษา ศิลปศาสตร์จะเน้นรูปแบบการศึกษาในลักษณะที่สนับสนุนผู้เรียนให้มีความรู้ที่กว้าง กระนั้นก็ตาม ความจำเป็นที่จะต้องมีสาขาวิชายังคงเป็นสิ่งสำคัญ ทั้งเพื่อสะดวกต่อการจัดการด้านการบริหารการศึกษา การเลือกวิชาเอกหรือความสนใจหลักของผู้เรียน และเป็นประโยชน์แก่บัณฑิตผู้สำเร็จการศึกษาในการสมัครงานหรือศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษา

โดยทั่วไป ลักษณะการจำแนกสาขาวิชามักจะยึดถือธรรมเนียมการจัดแบ่งแขนงวิชาออกเป็น มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ในแต่ละแขนงวิชาที่จัดแบ่งสาขาวิชาต่างๆ ดังนี้ แขนงวิชาทางมนุษยศาสตร์ เช่น ปรัชญา ประวัติศาสตร์, ภาษาศาสตร์ จิตวิทยา ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น ดุริยางคศิลป์ เป็นต้น

แขนงวิชาทางสังคมศาสตร์: เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ สังคมวิทยา มานุษยวิทยา นิเทศศาสตร์ ภูมิศาสตร์สังคม (Social Geography) เป็นต้น

แขนงวิชาทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ: คณิตศาสตร์ ชีววิทยา ฟิสิกส์ เป็นต้น

ในบางสถาบันการศึกษาก็แบ่งสาขาวิชาที่แตกต่างไป โดยผสมผสานกันระหว่างสาขาวิชาทั่วไปกับการจำแนกแขนงวิชาตามประเด็นศึกษาทางวิชาการร่วมสมัย เช่น เศรษฐศาสตร์ ปรัชญา จิตวิทยา ประวัติศาสตร์ ภาษาและวรรณกรรม, สตรีศึกษา (Women Studies) วัฒนธรรมศึกษา สื่อมวลชนศึกษา (Mass Media Studies) ศึกษาศาสตร์ (Education Studies) และ Urban Studies เป็นต้น

ลักษณะเด่นของหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตในรูปแบบนี้ คือ 1) การเรียนการสอนมีจำนวนนักศึกษาน้อย (ปกติมักจะไม่เกิน 15 คน) ฉะนั้น ผู้เรียนจึงสามารถพัฒนาความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่กับ คณาจารย์และผู้ช่วยสอน 2) บทบาทของคณาจารย์ที่เน้นในเรื่อง การเรียนการสอนเป็นหลัก ดังนั้น คณาจารย์จึงต้องเป็นบุคคลที่อุทิศตนให้แก่การพัฒนาศักยภาพทางความคิด สติปัญญาของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ

ส่วนจุดอ่อนก็คือ งบประมาณในการจัดการเรียนการสอนที่สูงมาก ซึ่งทำให้ค่าเล่าเรียนแพงมาก หรือในกรณีที่รัฐเป็นสนับสนุนด้าน งบประมาณการศึกษาย่อมมีขีดจำกัดในการจัดสรรงบประมาณ ซึ่งมีผลกระทบที่ตามมาอีกประการหนึ่ง คือ การรักษามาตรฐานการเรียนการสอนที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ

(2) หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตเป็นหน่วยย่อยในสถาบัน การศึกษา ลักษณะการจัดการศึกษาในรูปแบบนี้ โดยจัดตั้งเป็น วิทยาลัยหรือสำนักศิลปศาสตร์ขึ้นและมีการบริหารที่เป็นเอกเทศในการจัดการเรียนการสอน แต่กึ่งอนุญาตให้ผู้เรียนลงทะเบียนเรียนใน รายวิชาต่างๆ ในหลักสูตร สาขาวิชา ภาควิชา คณะ วิทยาลัยอื่นๆ (หรือ แม้กระทั่งต่างสถาบันการศึกษาในกรณีที่ตั้งของสถานศึกษานั้นๆ ไม่ ห่างไกลกันมากนัก) ได้อีกด้วย ตัวอย่างของสถาบันการศึกษาที่มี ลักษณะและรูปแบบดังกล่าว เช่น Barnard College ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย (Columbia University), Eugene Lang Liberal Arts College ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ The New School for Social Research, Harvard College ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ Harvard University เป็นต้น

ลักษณะเด่นของหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตในรูปแบบนี้ คือ การจัดการด้านการเรียนการสอนเปิดโอกาสเลือกลงทะเบียนเรียนในรายวิชาที่มากมายและหลากหลาย เนื่องจากผู้เรียนสามารถลงทะเบียนในรายวิชาของหลักสูตร สาขาวิชา ภาควิชา คณะและวิทยาลัยอื่นๆ ที่อนุญาตได้ นอกเหนือจากรายวิชาภายในหลักสูตรศิลปศาสตร

สำหรับข้อด้อยก็คือ 1) จำนวนผู้เรียนในแต่ละรายวิชาอาจจะมีจำนวนมาก เพราะต้องเรียนร่วมกับนักศึกษาในสาขาวิชาต่างๆ เมื่อลงทะเบียนในรายวิชาที่ไม่ได้เป็นรายวิชาในหลักสูตร 2) ภารกิจหลักของคณาจารย์นอกหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตต่อการพัฒนาศักยภาพและการเรียนรู้ของผู้เรียนอาจจะไม่มากเท่ากับคณาจารย์ในหลักสูตร เนื่องจากภาระหน้าที่ของคณาจารย์เหล่านั้นอาจจะเน้นด้านการวิจัยมากกว่าการสอน (ในมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงส่วนใหญ่ในสหรัฐอเมริกาจะให้ความสำคัญแก่การวิจัย การค้นคว้าเพื่อผลิตตำรามากกว่าการสอน)

จากรูปแบบการศึกษา 2 ลักษณะ การจัดการเรียนการสอนบนพื้นฐานของการจัดตั้งวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัยทางศิลปศาสตร์โดยตรงในลักษณะที่ 1 กล่าวได้ว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยากด้วยข้อจำกัดของระบบการศึกษาไทยเองที่ไม่สามารถจัดตั้งสถาบันการศึกษาเพื่อรองรับกับการศึกษาศิลปศาสตร์ได้โดยตรงในช่วงระยะเวลาอันสั้นได้ นอกจากนี้ วัฒนธรรมการเรียนรู้ของสังคมไทยมักจะอิงอยู่กับวิชาชีพมากกว่าการวางรากฐานการเรียนรู้แก่ผู้เรียน ทำให้วิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัยทางศิลปศาสตร์อาจไม่ได้รับความสนใจตอบรับจากคนในสังคม และประสบความล้มเหลวในเชิงบริหาร

ดังนั้น ความเป็นไปได้ในการจัดวางหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตจึงควรสอดคล้องกับรูปแบบที่สอง เนื่องจากบรรดาสถาบันการศึกษาต่างๆ ของไทยล้วนมีหลักสูตร สาขาวิชา ภาควิชา คณะ วิทยาลัยต่างๆ ที่บรรจุแขนงวิชาทางมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ซึ่งสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ทางศิลปศาสตร์ได้ด้วยการสร้างความร่วมมือระหว่างกัน ทั้งในระดับการบริหาร การศึกษาและบุคลากร นอกจากนี้ ทูทางสังคมหรือทุนทางวัฒนธรรมที่สถาบันการศึกษาบางสถาบันสั่งสมมาก็สามารถใช้ประโยชน์เพื่อดึงดูดนักเรียนและคณาจารย์ที่มีความรู้ความสามารถที่ดีมาสู่โครงการศึกษาได้ง่ายกว่าการจัดตั้งสถาบันการศึกษาทางศิลปศาสตร์โดยตรง

กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การจัดวางหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตไม่ได้เริ่มต้นจากหลักสูตรการศึกษาที่กำหนดรายวิชาต่างๆ เป็นการเฉพาะของหลักสูตร แต่ต้องมาจากความร่วมมือระหว่างสาขาวิชาต่างๆ ในแต่ละคณะตลอดจนถึงความร่วมมือในระดับมหาวิทยาลัย ดังนั้นความสำเร็จของการวางหลักสูตรศิลปศาสตรต้องอาศัยองค์ประกอบหลัก 3 ประการ คือ

1) ความร่วมมือของสาขาวิชา ภาควิชา คณะหรือหลักสูตรต่างๆ ภายในสถาบันการศึกษา ความร่วมมือนี้ถือว่าการร่วมกันโดยหลักการที่ทุกฝ่ายควรจะต้องถือว่าเป็นพันธกิจของสถาบันการศึกษาในการสร้างบุคลากรที่มีคุณภาพเพื่อพัฒนาประเทศ ในขณะเดียวกันภาระทางด้านการจัดการศึกษาคือหน้าที่ที่ทุกฝ่ายเข้ามาร่วมรับผิดชอบและไม่อาจจะจำแนกหรือแบ่งแยกในระดับคณะ ภาควิชา หรือหลักสูตรสาขาวิชาใดสาขาวิชาหนึ่ง ส่วนการบริหารหลักสูตรนั้นอาจจะเป็นหน้าที่ของคณะศิลปศาสตร์ (ในกรณีที่สถาบันการศึกษานั้นๆ มีคณะ

ศิลปศาสตร์) หรือทางมหาวิทยาลัยจะจัดตั้งหน่วยงานขึ้นมารับผิดชอบ โดยตรงก็อยู่ในดุลพินิจของมหาวิทยาลัยนั้น นอกจากนี้ ความร่วมมือนี้ ถือว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนในหลักสูตรศิลปศาสตร์สามารถลง ทะเบียนในรายวิชาต่างๆ อย่างอิสระและกว้างขวางตามความสนใจ หรือความต้องการในการเลือกวิชาเอก สิ่งนี้ถือว่าเป็นประโยชน์ต่อ ผู้เรียนโดยตรง

2) คุณภาพการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาศักยภาพและ ความสามารถของผู้เรียนเป็นหลัก ด้วยกระบวนการเรียนการสอนที่มี ประสิทธิภาพ อันได้แก่ การฝึกฝนทางความคิดผ่านการเขียนที่มีคุณภาพ การถกเถียงแลกเปลี่ยนความคิดเห็น รวมทั้งจำนวนผู้เรียนที่จะลง ทะเบียนในแต่ละวิชาในจำนวนที่ไม่มากนัก (ปกติไม่ควรเกิน 15 คนใน แต่ละชั้นเรียน) โดยมีคณาจารย์ดูแลเอาใจใส่อย่างทั่วถึง (ในกรณีที่มีความจำเป็นที่จะต้องลงทะเบียนเรียนในวิชาที่มีผู้เรียนจำนวนมาก ทาง หลักสูตรจำเป็นต้องสนับสนุนระบบผู้ช่วยสอน เพื่อลดภาระของ คณาจารย์ผู้สอนในการดูแลกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน) เป็นต้น

3) กิจกรรมเสริมการศึกษาทั้งในและนอกห้องเรียน โดยเฉพาะ การสร้างบรรยากาศหรือมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ เช่น ห้องสมุดที่ดี กิจกรรมทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับความสนใจของ ผู้เรียน ตลอดจนกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่างๆ นอกเหนือไปจากข้อบังคับ ของหลักสูตรเพื่อให้ผู้เรียนสามารถรวมกลุ่มทำกิจกรรมที่มีประโยชน์ ต่อตนเองและสังคม หรือตระหนักถึงพันธกิจของตนเองในฐานะที่เป็น มนุษย์หรือสมาชิกของสังคมและประชาคมโลก

การเรียนรู้เนื้อหาวิชาต่างๆ ซึ่งมีความหลากหลายและมุ่งเน้น ทักษะทางความคิดอันก่อให้เกิดการบูรณาการความรู้แขนงต่างๆ

ส่งผลให้บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาในหลักสูตรศิลปศาสตร์เป็นผู้มี ศักยภาพทางความคิดและสติปัญญา ในการพิจารณาและเข้าใจ ตระหนักถึงสภาวะความเป็นไปของสังคมทั้งในระดับย่อยและระดับใหญ่ รวมถึงสามารถดำเนินชีวิตท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง ขณะเดียวกัน ก็สามารถดำรงรักษาจริยธรรมแห่งตนเองไว้ได้โดยมีความสุข ไม่เพียง แค่นั้น การจัดหลักสูตรโดยกำหนดให้ผู้เรียนได้มีสาขาวิชาเอก เป็นการ ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักวางแผนการเรียนและเรียนอย่างมีเป้าหมายหรือ มีทิศทาง นอกจากนี้ สาขาวิชาเอกที่ผู้เรียนเลือกยังบังคับให้ผู้เรียน เป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะ

ดังนั้น บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาในหลักสูตรนี้จึงยังสามารถ นำความรู้ที่จำเรียนในรายวิชาต่างๆ ตามสาขาวิชาที่เลือกศึกษาเป็น สาขาเอก หรือรายวิชาที่ตนเองสนใจไปใช้ประโยชน์ในการประกอบ วิชาชีพได้หลากหลายอาชีพ ตลอดจนยังสามารถศึกษาต่อในระดับ บัณฑิตศึกษาในสาขาวิชาต่างๆ ตามความต้องการต่อไป

ข้อเสนอที่ 1: โครงการนำร่อง - โครงการศิลปศาสตร์บัณฑิต 3+4

ข้อเสนอเกี่ยวกับโครงการนำร่องและเตรียมความพร้อม สำหรับนิสิตนักศึกษาศิลปศาสตร์นี้อาจจะเป็นไปได้ในกรณีที่สถาบัน การศึกษามีความพร้อมในการจัดการศึกษาทั้งในระดับมัธยมศึกษาและ ระดับอุดมศึกษา โครงการนำร่องในลักษณะนี้เป็นการนำเอาโครงการ ตมชก (เตรียมธรรมศาสตร์และการเมือง) ในสมัยแรกตั้งมหาวิทยาลัย วิชาธรรมศาสตร์และการเมืองเป็นแม่แบบ โดยคัดเลือกนักเรียนที่มี ความพร้อมและความสามารถทางศึกษาเข้าศึกษาในหลักสูตร

ศิลปศาสตร์ตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6) จนสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี

ในกรณีที่สถาบันการศึกษานั้นๆ ไม่สามารถจัดการศึกษาได้ ทั้งสองระดับ อาจจะต้องเลือกนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จากโรงเรียนต่างๆ เข้าสู่โครงการนี้แทน โดยมีคณาจารย์และผู้ช่วยสอน ดูแล พัฒนาศักยภาพและความพร้อมของนักเรียนก่อนที่จะศึกษาต่อ ในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต ด้วยการจัดกิจกรรมออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) กิจกรรมกลุ่มย่อย โดยมีคณาจารย์และผู้ช่วยสอนเข้ามา รับผิดชอบนักเรียนในแต่ละกลุ่มๆ ละ 10 คน เพื่อพัฒนาความรู้และความคิดที่นักเรียนสนใจผ่านการฝึกฝนทักษะการเขียน การประมวลความรู้และการสังเคราะห์ทางความคิด 2) กิจกรรมเสริมนอกห้องเรียน เช่น สันทนาการและการบำเพ็ญประโยชน์ เป็นต้น เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้ซึ่งกันและกันเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจต่อตนเองและผู้อื่นที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคม ชุมชน หรือประชาคม

เป้าหมายของโครงการศิลปศาสตรบัณฑิต 3+4 นี้เป็นการ สร้างเสริมและเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนมีความรู้รอบด้าน กว้างไกล ด้วยการเตรียมบุคลากรให้มีสติปัญญาและความคิดที่สร้างสรรค์ให้ เข้าไปทำงานอย่างมีคุณภาพในสาขาต่างๆ ของประเทศ

วิธีการดำเนินงาน

1) การดำเนินการคัดเลือกนักเรียนเข้าสู่โครงการด้วยการ สอบคัดเลือกโดยตรง ประมาณ 80-100 คน

สำหรับสถาบันการศึกษาที่มีความพร้อมในการจัด การศึกษาทั้งระดับมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษา นักเรียนที่ผ่านการ

คัดเลือกอาจจะให้อยู่ประจำ (ในกรณีที่มหาวิทยาลัยนั้นๆ มีหอพักให้ นักเรียน) หรือเดินทางไปกลับ

2) การเรียนการสอน แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับ มัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษา

1) ระดับมัธยมศึกษา ปฏิบัติตามแบบแผน กฎระเบียบ ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ยกเว้นการแบ่งแยก ออกเป็นสายวิทย์-สายศิลป์ กล่าวคือ นักเรียนต้องเรียนในทุกแขนง วิชาที่ทางหลักสูตรจัดให้

2) ระดับอุดมศึกษา มีการจัดการเรียนการสอนตาม ข้อเสนอที่ 2

3) กระบวนการเรียนการสอนควรมีลักษณะสัมมนาและเน้น การวิเคราะห์ การคิด รวมทั้งการปฏิบัติ มากกว่าการท่องจำและฟังแต่ คำบรรยายของอาจารย์ผู้สอนเท่านั้น ยิ่งกว่านั้น การสร้างปฏิสัมพันธ์ ระหว่างคณาจารย์และนักเรียน นิสิตนักศึกษามีความสำคัญ

4) การสอบวัดผล โดยเกณฑ์ในการวัดผลควรเป็นดังนี้

1) การสอบวัดผลควรประเมินจากคุณภาพของผู้เรียน แต่ละคนเป็นหลัก

2) การสอบวัดผลควรวางอยู่บนพื้นฐานที่สนับสนุนให้ ผู้เรียนศึกษา ค้นคว้าและฝึกฝนเป็นหลัก เช่น รายงาน เป็นต้น ถ้าจะมีการ จัดสอบข้อสอบควรเป็นแบบอัตนัย

3) มีระบบการสอบวัดผลเพื่อเปลี่ยนสถานภาพ หลังจาก ผู้เรียนสำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา และเพื่อประเมินถึงความ เป็นไปได้ที่ผู้เรียนจะสามารถศึกษาต่อในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต

5) คณาจารย์ คณาจารย์ผู้สอนในหลักสูตรนี้นอกจากจะเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในสาขาวิชาที่เชี่ยวชาญแล้ว คณาจารย์เหล่านี้ต้องให้ความสำคัญกับการสอนควบคู่ไปกับการวิจัย นอกจากนี้มีการใช้อาจารย์พิเศษเท่าที่จำเป็นและต้องมีคุณสมบัติพิเศษในวิชานั้นๆ

6) ระบบพี่เลี้ยงและผู้ช่วยสอน (tutor) พี่เลี้ยงและผู้ช่วยสอนคือ กลุ่มบุคคลที่จะช่วยเหลือผู้เรียนในกระบวนการเรียนรู้ และให้คำปรึกษาแก่ผู้เรียน

7) งบประมาณและค่าใช้จ่ายของโครงการ การจัดทำหลักสูตรประเภทนี้มีค่าใช้จ่ายต่อผู้เรียนหนึ่งคนที่สูง แต่ก็สามารถจัดการได้ด้วยวิธีการต่อไปนี้

1) การสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาลหรือรายได้จากการบริหารจัดการทรัพย์สินของสถาบันการศึกษา

2) การจัดทำเป็นโครงการพิเศษ (เลี้ยงตัวเอง) แม้ว่าค่าเล่าเรียนภายใต้การบริหารและจัดการในลักษณะเลี้ยงตัวเองจะทำให้ค่าเล่าเรียนแพงก็ตาม แต่ต้องมีทุนการศึกษาให้แก่นักเรียนที่ผ่านการสอบคัดเลือก แต่ไม่มีทุนทรัพย์ในการศึกษาได้เต็มที่

8) กิจกรรมเสริมนอกห้องเรียน นักเรียน นิสิตนักศึกษาในโครงการจำเป็นต้องเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ นอกห้องเรียนร่วมกัน เช่น กีฬา สันทนาการ การบำเพ็ญประโยชน์ เป็นต้น เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียน นิสิต นักศึกษาเรียนรู้ซึ่งกันและกันผ่านกิจกรรมต่างๆ ดังกล่าวยังคงเป็นการเสริมสร้างความเข้าใจต่อตนเองและผู้อื่นที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคม ชุมชน หรือประชาคม ในรูปแบบกิจกรรมสาธารณะ เพื่อให้พวกเขาตระหนักหรือเรียนรู้ที่จะเป็นผู้ให้และกระทำให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม นอกจากนี้ นิสิตนักศึกษาก่อนจบหลักสูตรจะต้องออกไปทำงานเพื่อชุมชนอย่างน้อย 30 ชั่วโมง

ข้อเสนอที่ 2: หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต

ข้อเสนอเกี่ยวกับหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนสามารถได้บ่มเพาะทางความคิด สติปัญญา ด้วยการบูรณาการองค์ความรู้ที่กว้างขวางเพื่อช่วยเปิดโลกทัศน์และความสนใจของผู้เรียน นอกจากนี้ หลักสูตรนี้ยังสนับสนุนและพัฒนาความสนใจของแต่ละคนบนพื้นฐานของวิชาเอก วิชาโท หรือวิชาเลือกเสรี

หลักสูตรประกอบด้วยลักษณะวิชา 3 ประเภท คือ

ประเภทแรก คือ ความรู้พื้นฐานและการศึกษาทั่วไป เพื่อวางรากฐานและความเข้าใจในแขนงวิชาหลักของศึกษาศิลปศาสตร์

ประเภทที่ 2 คือ กลุ่มวิชาต่างๆ ที่ผู้เรียนสามารถเลือกศึกษาตามความสนใจของแต่ละบุคคลและสามารถพัฒนาสู่การเป็นวิชาเอก วิชาโท เพื่อบ่งบอกสถานภาพของความรู้และความสามารถของผู้เรียนเพื่อการสมัครงานหรือศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษา

ประเภทที่ 3 คือ กลุ่มวิชาที่เสริมสร้างทักษะ โดยเฉพาะภาษาและความชำนาญการของแต่ละสาขาวิชา

โครงสร้างหลักสูตรศิลปศาสตร ควรเป็นดังนี้ คือ

1) ด้านเนื้อหา หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต ควรแบ่งออกเป็น 5 กลุ่มวิชา คือ

(1) **กลุ่มวิชาพื้นฐาน** องค์ประกอบของกลุ่มวิชานี้มี 2 ส่วน ในส่วนแรกประกอบไปด้วยรายวิชาต่างๆ ที่ครอบคลุมเนื้อหาและความรู้ขั้นพื้นฐานในแขนงวิชาทางมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ เพื่อให้ผู้เรียนมีพื้นฐานทางความรู้ในศาสตร์แขนงดังกล่าว และเป็นแนวทางที่ผู้เรียนสามารถพัฒนาความสนใจในของตนเอง

ผู้เรียนต้องลงทะเบียนในรายวิชามนุษยศาสตร์เบื้องต้น สังคมศาสตร์เบื้องต้น วิทยาศาสตร์ธรรมชาติเบื้องต้น และเลือกเรียนวิชาเลือกอื่นอีก 3 ลักษณะวิชาตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ส่วนที่ 2 คือ วิชาภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ผู้เรียนต้องเลือกลงทะเบียนรายวิชาต่างๆ ในกลุ่มวิชาพื้นฐานดังกล่าวในชั้นปีที่ 1 ให้ครบ 30 หน่วยกิตตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

(2) **กลุ่มวิชาบังคับ** เพื่อวางรากฐานทางความรู้เบื้องต้นทางศิลปศาสตร์เป้าหมาย ตลอดจนการพัฒนาศักยภาพทางด้านการเรียนรู้ การประมวลและสังเคราะห์ความรู้และความคิด ผู้เรียนต้องเลือกลงทะเบียนในกลุ่มวิชาบังคับทุกวิชา ให้ครบ 12 หน่วยกิต ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

(3) **กลุ่มวิชาเอก** กลุ่มวิชานี้ประกอบด้วยรายวิชาต่างๆ ที่ทางคณะ ภาควิชา สาขาวิชา หรือหลักสูตรต่างๆ กำหนดไว้ตามข้อบังคับ หากผู้เรียนต้องการเลือกเป็นวิชาเอก จำนวนหน่วยกิตที่ผู้เรียนต้องลงทะเบียนเรียนต้องไม่น้อยกว่า 36 หน่วยกิต

ในกรณีที่ผู้เรียนต้องการเลือกสาขาวิชาทางภาษา เช่น ภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส จีน ไทย เป็นต้น รายวิชาที่เน้นการฝึกทักษะเบื้องต้น จะไม่นับว่าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มวิชาเอก

(4) **กลุ่มวิชาโท** กลุ่มวิชานี้ประกอบด้วยรายวิชาต่างๆ ที่ทางคณะ สาขาวิชา หรือหลักสูตรต่างๆ กำหนดไว้ตามข้อบังคับ หากผู้เรียนต้องการเลือกเป็นวิชาโท จำนวนหน่วยกิตที่ผู้เรียนต้องลงทะเบียนเรียนต้องไม่น้อยกว่า 24 หน่วยกิต

(5) **กลุ่มวิชาเลือกเสรี** กลุ่มวิชานี้เป็นรายวิชาต่างๆ ที่ผู้เรียนเลือกลงทะเบียนเรียนตามความสนใจของตนเอง นอกเหนือจาก

กลุ่มวิชาเอกหรือกลุ่มวิชาโท สำหรับจำนวนหน่วยกิตที่ผู้เรียนต้องลงทะเบียนเรียนในรายวิชาต่างๆ ต้องไม่น้อยกว่า 33 หน่วยกิต ในกรณีที่ผู้เรียนไม่ประสงค์จะเลือกสาขาวิชาใดเป็นวิชาโท ผู้เรียนต้องลงทะเบียนในกลุ่มวิชานี้ไม่น้อยกว่า 57 หน่วยกิต

(6) **กลุ่มวิชาภาษาต่างประเทศ** วัตถุประสงค์ของกลุ่มวิชานี้เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนา ฝึกฝน และเพิ่มพูนทักษะทางการฟัง พูด อ่าน เขียน ภาษาต่างประเทศที่ตนเองสนใจ

โดยปกติแล้ว ทางหลักสูตรจะจัดการเรียนสอนภาษาอังกฤษเป็นวิชาภาษาต่างประเทศหลัก เว้นแต่ในกรณีที่ผู้เรียนเลือกภาษาต่างประเทศอื่นๆ นอกเหนือจากภาษาอังกฤษ เป็นกลุ่มวิชานี้ ทางหลักสูตรต้องพิจารณารายวิชาของสาขาวิชาภาษาต่างประเทศนั้นๆ ที่เน้นการฝึกฝนทักษะเป็นรายวิชาภาษาต่างประเทศและไม่นับหน่วยกิต

2) **ด้านวิธีการศึกษา** เน้นให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยกระบวนการเรียนรู้การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้เรียนและผู้สอน หรือระหว่างผู้เรียนด้วยกันเองด้วยการแบ่งเป็นกลุ่มย่อยตามความสนใจของผู้เรียน นอกจากนี้ หลักสูตรจำเป็นต้องมีกิจกรรมเสริมอื่นๆ ทั้งด้านวิชาการ ด้านสันตนาการ และการบริการสังคมแก่ผู้เรียน

3) **ด้านการจัดการและการบริหารการศึกษา** ที่มีความสะดวกทั้งการลงทะเบียน มีระบบผู้ช่วยสอนที่มีประสิทธิภาพ มีการส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาความสนใจของตนเองควบคู่กับการเปิดโลกทัศน์ทางความคิด ด้วยการสนับสนุนให้ลงทะเบียนเรียนวิชาที่หลากหลาย และมีระบบให้คำปรึกษาผ่านคณาจารย์และผู้ช่วยสอนที่เน้นความสนใจของผู้เรียนเป็นหลัก

4) จำนวนหน่วยกิตตลอดหลักสูตร (โดยประมาณ)

135 หน่วยกิต โดยแบ่งตามกลุ่มวิชาดังต่อไปนี้

กลุ่มวิชาพื้นฐาน (โดยประมาณ)	30 หน่วยกิต
กลุ่มวิชาบังคับ (โดยประมาณ)	12 หน่วยกิต
กลุ่มวิชาเอก (โดยประมาณ)	36 หน่วยกิต
กลุ่มวิชาโท (โดยประมาณ)	24 หน่วยกิต
กลุ่มวิชาเลือกเสรี (โดยประมาณ)	33 หน่วยกิต
(ในกรณีที่ไม่ต้องการวิชาโท)	57 หน่วยกิต
จำนวนหน่วยกิตของวิชาเลือกเสรี)	

ระยะเวลาการศึกษา

หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตเป็นการศึกษาในภาคปกติ โดยจัดการศึกษาในระบบทวิภาค โดยแบ่งเวลาการศึกษาในแต่ละปี การศึกษาออกเป็นสองภาคการศึกษาปกติซึ่งเป็นภาคการศึกษาที่บังคับ คือ ภาคหนึ่งและภาคสอง แต่ละภาคการศึกษาคงต้องมีระยะเวลา 16 สัปดาห์ และอาจเปิดภาคฤดูร้อนได้ โดยใช้เวลาการศึกษาไม่น้อยกว่า 6 สัปดาห์ แต่ให้เพิ่มชั่วโมงการศึกษาในแต่ละรายวิชาให้เท่ากับ ภาคการศึกษาปกติ ภาคฤดูร้อนเป็นภาคการศึกษาที่ไม่บังคับ

แผนการศึกษา

หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตเป็นหลักสูตร 4 ปี นักศึกษา จะต้องใช้ระยะเวลาในการศึกษาอย่างมากไม่เกิน 7 ปีการศึกษา และ ใช้ระยะเวลาศึกษาอย่างน้อย 7 ภาคการศึกษาปกติ สำหรับผู้ที่ ต้องการสำเร็จการศึกษาในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต ควรปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

ปีที่ 1 ภาคการศึกษาที่ 1

วิชาพื้นฐาน 15 หน่วยกิต

ปีที่ 1 ภาคการศึกษาที่ 2

วิชาพื้นฐาน 15 หน่วยกิต

ปีที่ 2 ภาคการศึกษาที่ 1

วิชาบังคับ 9 หน่วยกิต

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับศิลปศาสตร์
สังคมไทยและกระแสโลกในศตวรรษที่ 21
การศึกษาค้นคว้าและวิจัยเบื้องต้น

วิชาที่ผู้เรียนเลือกตามความสนใจ 9 หน่วยกิต

(ทั้งวิชาเอกและวิชาเลือกเสรี)

ภาษาต่างประเทศ (บังคับแต่ไม่นับหน่วยกิต)

ปีที่ 2 ภาคการศึกษาที่ 2

วิชาที่ผู้เรียนเลือกตามความสนใจ (ทั้งวิชาเอกและวิชาเลือกเสรี) ภาษาต่างประเทศ (บังคับแต่ไม่นับหน่วยกิต)	18	หน่วยกิต
--	----	----------

ปีที่ 3 ภาคการศึกษาที่ 1

วิชาที่ผู้เรียนเลือกตามความสนใจ (ทั้งวิชาเอกและวิชาเลือกเสรี) ภาษาต่างประเทศ (บังคับแต่ไม่นับหน่วยกิต)	18	หน่วยกิต
--	----	----------

ปีที่ 3 ภาคการศึกษาที่ 2

วิชาที่ผู้เรียนเลือกตามความสนใจ (ทั้งวิชาเอกและวิชาเลือกเสรี) ภาษาต่างประเทศ (บังคับแต่ไม่นับหน่วยกิต)	18	หน่วยกิต
--	----	----------

ปีที่ 4 ภาคการศึกษาที่ 1

วิชาบังคับ (สัมมนา) สัมมนาประเด็นศึกษาศิลปศาสตร์	3	หน่วยกิต
วิชาที่ผู้เรียนเลือกตามความสนใจ (ทั้งวิชาเอกและวิชาเลือกเสรี) ภาษาต่างประเทศ (บังคับแต่ไม่นับหน่วยกิต)	15	หน่วยกิต

ปีที่ 4 ภาคการศึกษาที่ 2

วิชาที่ผู้เรียนเลือกตามความสนใจ (ทั้งวิชาเอกและวิชาเลือกเสรี) ภาษาต่างประเทศ (บังคับแต่ไม่นับหน่วยกิต)	15	หน่วยกิต
--	----	----------

สรุป

ตัวอย่างโครงสร้างหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต

1. จำนวนหน่วยกิตรวม ไม่น้อยกว่า 135 หน่วยกิต

2. โครงสร้างหลักสูตร

2.1 วิชาพื้นฐาน	30	หน่วยกิต
2.1.1 วิชาพื้นฐานทางศิลปศาสตร์	18	หน่วยกิต
2.1.2 วิชาพื้นฐานทางภาษา	12	หน่วยกิต
2.2 วิชาบังคับ	12	หน่วยกิต
2.3 วิชาเอก	36	หน่วยกิต
2.4 วิชาโทและเลือกเสรี	57	หน่วยกิต
2.5 ภาษาต่างประเทศ	ไม่นับหน่วยกิต	

3. รายวิชา (ตัวอย่าง)

3.1 วิชาพื้นฐาน
3.1.1 วิชาพื้นฐานทางศิลปศาสตร์
มนุษยศาสตร์เบื้องต้น
วิทยาศาสตร์ธรรมชาติเบื้องต้น
สังคมศาสตร์เบื้องต้น
คณิตศาสตร์ทั่วไป
สถิติพื้นฐาน
มนุษยกับเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม
อารยธรรมโลก

ประเทศไทยในมิติทางประวัติศาสตร์ สังคม
และวัฒนธรรม

มนุษย์กับคุณค่าทางสุนทรียศาสตร์
งานศิลป์และมรดกทางวัฒนธรรม

3.1.2 วิชาพื้นฐานทางภาษา

ภาษาไทย 1

ภาษาไทย 2

ภาษาอังกฤษ 1

ภาษาอังกฤษ 2

3.2 วิชาบังคับ

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับศิลปศาสตร์
สังคมไทยและกระแสโลกในศตวรรษที่ 21

การศึกษาค้นคว้าและวิจัยเบื้องต้น

สัมมนาประเด็นศึกษาทางศิลปศาสตร์

3.3 วิชาเอก

การกำหนดรายวิชาใดจะเป็นวิชาบังคับเอกเป็นเอกสิทธิ์
ของคณะ ภาควิชา สาขาวิชา หรือหลักสูตร ผู้เรียนต้องปฏิบัติตาม
ระเบียบข้อบังคับและเกณฑ์ต่างๆ ที่กำหนดไว้

(ตัวอย่างวิชาเอกของมหาวิทยาลัยในสหรัฐฯ บางวิชาปรากฏ
ในภาคผนวก ข.)

4. คำอธิบายรายวิชา (ตัวอย่าง)

4.1 วิชาพื้นฐาน

4.1.1 วิชาพื้นฐานทางศิลปศาสตร์ (ตัวอย่าง)

รหัสวิชา มนุษย์ศาสตร์เบื้องต้น 3 หน่วยกิต
(Introduction to Human Sciences)

ศึกษาและทำความเข้าใจในประวัติความเป็นมาของความรู้
เกี่ยวกับมนุษย์ผ่านรากฐานทางปรัชญา ความคิด ความเชื่อและ
ภูมิปัญญา นอกจากนี้ ยังมุ่งศึกษาพัฒนาการขององค์ความรู้เกี่ยวกับ
มนุษย์ในศาสตร์แขนงต่างๆ อาทิเช่น ประวัติศาสตร์ ภาษาและวรรณคดี
จิตวิทยา เป็นต้น

(บรรยายและสัมมนาสัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง)

รหัสวิชา วิทยาศาสตร์ธรรมชาติเบื้องต้น 3 หน่วยกิต
(Introduction to Natural Sciences)

ศึกษาและทำความเข้าใจในแนวคิด ทฤษฎี ปรัชญาพื้นฐาน และ
กฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่าง
วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีความสำคัญและเกี่ยวข้องต่อการดำเนิน
ชีวิตในปัจจุบัน ผลกระทบระหว่างวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีกับเศรษฐกิจ
สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

(บรรยายและสัมมนาสัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง)

รหัสวิชา สังคมศาสตร์เบื้องต้น 3 หน่วยกิต
(Introduction to Social Sciences)

ศึกษาและทำความเข้าใจประวัติและกำเนิดของสังคมศาสตร์
ข้อถกเถียงทางญาณวิทยาของสังคมศาสตร์ที่อยู่ระหว่างความเป็น

วิทยาศาสตร์และมนุษยศาสตร์ รวมทั้งการจำแนกสาขาวิชาต่างๆ ยิ่งกว่านั้น ยังมุ่งศึกษาองค์ความรู้ทางสังคมศาสตร์สาขาต่างๆ เพื่อเปิดมุมมองและทฤษฎีที่มีต่อการศึกษาความเป็นจริงทางสังคมและเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น
(บรรยายและสัมมนาสัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง)

4.1.2 วิชาพื้นฐานทางภาษา

รหัสวิชา ภาษาไทย 1 3 หน่วยกิต
(Thai 1)

ศึกษาหลักภาษาและฝึกฝนทักษะการใช้ภาษาไทย ด้านการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน โดยเน้นการจับใจความสำคัญ การถ่ายทอดความรู้ การคิด การเขียน และการเรียบเรียงเนื้อหาสาระได้อย่างถูกต้องและสมเหตุสมผล
(บรรยายและฝึกฝนสัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง)

รหัสวิชา ภาษาไทย 2 3 หน่วยกิต
(Thai 2)

วิชาบังคับก่อน: ต้องสอบผ่านภาษาไทย 1
ศึกษาหลักภาษาและฝึกฝนทักษะการเขียน ความเรียง และรายงานวิชาการ การประมวลและสังเคราะห์ความรู้ความคิดด้วยการอ่าน การค้นคว้าข้อมูล และการอ้างอิงได้อย่างถูกต้องเป็นระบบ
(บรรยายและฝึกฝนสัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง)

รหัสวิชา ภาษาอังกฤษ 1 3 หน่วยกิต
(English 1)

ฝึกฝนทักษะทางภาษาด้านการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน โดยเน้นการจับใจความสำคัญ การถ่ายทอดความรู้ การคิด การเขียนและการเรียบเรียงเนื้อหาสาระได้อย่างถูกต้องและสมเหตุสมผล
(บรรยายและฝึกฝนสัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง)

รหัสวิชา ภาษาอังกฤษ 2 3 หน่วยกิต
(English 2)

วิชาบังคับก่อน: ต้องสอบผ่านภาษาอังกฤษ 1
ฝึกฝนทักษะทางภาษาทั้งสี่ โดยเน้นการอ่านข้อเขียนทางวิชาการในศาสตร์แขนงต่างๆ รวมทั้งการประมวลและสังเคราะห์ความรู้ความคิดด้วยการอ่าน การค้นคว้าข้อมูล และการอ้างอิงได้อย่างถูกต้องเป็นระบบ
(บรรยายและฝึกฝนสัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง)

4.2 วิชาบังคับ

รหัสวิชา ความรู้พื้นฐานทางศิลปศาสตร์ 3 หน่วยกิต
(Introduction to Liberal Arts Education)

ศึกษาและประมวลลักษณะขององค์ความรู้ทางมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ เพื่อวางรากฐานและความเข้าใจ ต่อเป้าประสงค์ของการศึกษาศิลปศาสตร์ ตลอดจนศึกษาขั้นตอน การวิจัยอย่างครอบคลุมตั้งแต่การกำหนดปัญหา การตั้งคำถามการวิจัย

การออกแบบการวิจัย การวางแผนในการเก็บรวบรวมข้อมูล แนวทาง
ในการวิเคราะห์ข้อมูล และการเขียน
(บรรยายและสัมมนาสัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง)

รหัสวิชา สังคมไทยและกระแสโลก 3 หน่วยกิต
ในศตวรรษที่ 21

(Thai and the Global in the Twenty-First Century)

ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสังคมไทยและประชาคมโลก เพื่อให้
ให้ผู้เรียนเข้าใจต่อตำแหน่งแห่งที่ของตนเองและสังคม วิสัยทัศน์ ทิศทาง
ของสังคมไทย ความผันผวนของกระแสโลก และประเด็นปัญหาต่างๆ
ที่เกิดขึ้นทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม ด้วยการบูรณาการ
ทางความรู้จากแขนงวิชาต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าถึง ประมวล และ
สังเคราะห์ความเป็นจริงที่เป็นอยู่โดยรวม
(บรรยายและสัมมนาสัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง)

รหัสวิชา การศึกษาค้นคว้าและวิจัยเบื้องต้น 3 หน่วยกิต
(Introduction to Research Method)

ศึกษาแนวคิด หลักการ และวิธีวิทยาการประมวลและสร้าง
องค์ความรู้ ตลอดจนเข้าใจในจุดมุ่งหมายของการค้นคว้าและวิจัย
รวมทั้งศึกษาขั้นตอนการวิจัยอย่างครอบคลุม ตั้งแต่การกำหนดปัญหา
การตั้งคำถามการวิจัย การออกแบบการวิจัย การวางแผนในการเก็บ
รวบรวมข้อมูล แนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล และการเขียน
(บรรยายและสัมมนาสัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง)

รหัสวิชา สัมมนาประเด็นศึกษาศิลปศาสตร์ 3 หน่วยกิต
(Seminar in Liberal Arts Topics)

ศึกษาค้นคว้าในประเด็นต่างๆ ที่นักศึกษาสนใจ โดยอยู่ภายใต้
คำแนะนำและการให้คำปรึกษาของคณาจารย์ เพื่อค้นคว้า วิเคราะห์ และ
นำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบความเรียงหรืองานเขียนทางวิชาการ
(สัมมนาสัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง)

-6-

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ภาษาไทย

ภาษามีความสำคัญต่อกระบวนการคิด และความรู้ทางภาษา ส่งผลต่อการคิด ทักษะทางภาษาจึงสำคัญในกระบวนการคิด และในการสร้างข้อสรุปของความคิด และการถ่ายทอดความคิดทั้งระดับคำ และประโยค รวมถึงระดับข้อความ และเนื่องจากภาษาไทยเป็นภาษาแม่ของสังคม วัฒนธรรมไทย การฝึกฝนทักษะการฟัง พูด อ่าน และเขียนภาษาไทย จึงมีความสำคัญ แต่เมื่อพิจารณาการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในหลักสูตรวิชาพื้นฐานทั่วไป ยังมีปัญหาหลายประการทั้งปัญหาด้านผู้เรียน เนื้อหาวิชา ผู้สอน การเรียนการสอน และปัญหาด้านนโยบายการจัดการเรียนการสอนภาษาไทย (ดูรายละเอียดในภาคผนวก ข.) และเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงเสนอแนะแนวทางในการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย ดังนี้

(1) แนวทางการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยระดับอุดมศึกษาต้องตั้งอยู่บนฐานของความแตกต่างกับหลักสูตรวิชาภาษาไทยในระดับมัธยมศึกษา แม้ว่าเนื้อหาวิชาซ้ำซ้อนกันอยู่ แต่วิชาภาษาไทยในหลักสูตรวิชาพื้นฐานของอุดมศึกษาควรมีจุดเน้นที่แตกต่างไป

(2) ตั้งเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยระดับพื้นฐานในอุดมศึกษาให้ชัดเจน ไม่ซ้ำซ้อนกับระดับมัธยมศึกษา เพื่อให้สามารถแปรวัตถุประสงค์มาเป็นแนวทางปฏิบัติได้

(3) กำหนดให้เรียนวิชาภาษาไทยในหลักสูตรวิชาพื้นฐานทั่วไปมากกว่า 1 วิชา นอกเหนือจากวิชาการใช้ภาษาไทยซึ่งเป็นวิชาบังคับ โดยอาจจัดรายวิชาเกี่ยวกับการใช้ภาษาไทยเฉพาะด้านเพิ่มขึ้นเพื่อเสริมการเรียนการสอนวิชาอื่นๆ หรือเสริมความรู้เชิงวิชาชีพ

(4) วัดผลโดยให้คะแนนภาคทฤษฎีลดลง หรือไม่วัดผลความรู้ภาคทฤษฎี แต่มุ่งให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้เพิ่มเติมและประยุกต์ความรู้ทางทฤษฎีมาใช้ในการปฏิบัติ และจัดวัดผลการปฏิบัติจากผลงานของผู้เรียน แทนการเน้นเรื่องการสอบ

(5) มุ่งฝึกทักษะทางภาษาและฝึกการคิดเพื่อก่อให้เกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์ วิวิจารณ์ สร้างสรรค์ และสังเคราะห์ อาทิ การอ่านและการเขียนเชิงวิจารณ์ การเขียนรายงาน การพูดอภิปรายและโต้วาที

(6) เชื่อมโยงเนื้อหาวิชาการใช้ภาษาเข้ากับการพัฒนาการคิดและการใช้เหตุผล และเสริมเรื่องการค้นคว้าข้อมูลทั้งจากห้องสมุดและฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ รวมถึงเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

(7) สร้างความรู้ความเข้าใจแก่ผู้สอนถึงแนวทางและปรัชญาการศึกษาแบบศิลปศาสตร์เพื่อเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนในการเรียนการสอน อันจะนำไปสู่การปรับแนวทางการสอน

(8) ผู้สอนต้องพัฒนาตนเองให้มีความรอบรู้ในสาขาวิชาที่สอน และขยายขอบข่ายความรู้ไปสู่ปริมณฑลของความรู้และข้อมูลข่าวสาร แขนงอื่นที่มีใช้เรื่องภาษาไทยโดยตรง

(9) ผู้สอนต้องเปิดกว้างต่อการใช้ภาษาในสังคมสมัยใหม่ปรับ มุมมองแนวอนุรักษ์นิยมเป็นการประยุกต์เพื่อให้การใช้ภาษาไทยมีความทันสมัยกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม ความรู้ และ วิทยาการอื่น

(10) ผู้สอนต้องมีการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับการใช้ภาษาใน สังคมสมัยใหม่เพื่อนำไปปรับปรุงตำราให้มีความทันสมัยในเชิงเนื้อหา สารระ ทัศนคติหรือมุมมองในการใช้ภาษา สามารถปรับประยุกต์ แนวทางการใช้ภาษาไทยที่ดีเข้ากับการใช้ภาษาไทยเพื่อนำเสนอ ความคิดความรู้ใหม่ได้

(11) ในด้านการบริหารจัดการ ผู้รับผิดชอบควรพิจารณา การจัดการบริหารวิชาภาษาไทยรวมถึงวิชาอื่นในหลักสูตรพื้นฐาน แยกออกจากการบริหารวิชาเอกและวิชาระดับปริญญาโท เพื่อ ความคล่องตัวและโอกาสในการพัฒนาทางวิชาการของแต่ละด้าน โดยเฉพาะ

(12) ผู้รับผิดชอบควรพิจารณาปรับแนวทางการจัดการเรียน การสอนเพื่อให้สอดคล้องกับปริมาณผู้เรียนและในขณะเดียวกันยังคง สามารถรักษาเป้าหมายในการฝึกฝนทักษะของผู้เรียนเป็นสำคัญได้

(13) มหาวิทยาลัยควรให้ความสำคัญในเรื่องปัญหา อัตราส่วนระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ซึ่งส่งผลอย่างมากต่อคุณภาพ การเรียนการสอน

(14) มหาวิทยาลัยควรให้ความสำคัญสนับสนุนการเรียนการสอน วิชาภาษาไทยพื้นฐานอย่างเข้มแข็ง ทั้งในด้านงบประมาณและ การจัดการบริหารงาน

(15) ในระดับนโยบาย การจัดการอุดมศึกษาควรปรับเปลี่ยน มุมมองต่อวิชาสายมนุษยศาสตร์ (รวมถึงสังคมศาสตร์) การปรับเปลี่ยน มุมมองนี้จะส่งผลต่อแนวทางการจัดการศึกษาและการประเมินคุณภาพ ของสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ ทำให้มหาวิทยาลัยให้ความสำคัญแก่ วิชาที่จำเป็นในการพัฒนาการเรียนรู้และสติปัญญาของผู้เรียน รวมถึง ส่งเสริมสาขาวิชาที่สร้างองค์ความรู้ให้แก่สังคมมากขึ้น และทำเทียม กับสาขาวิชาชีพที่ผลิตบุคลากรเพื่อเข้าสู่สาขาอาชีพต่างๆ

ភាគដំបូង

ภาคผนวก ก
ตัวอย่างวิชาเอกของมหาวิทยาลัยในสหรัฐฯ

ตัวอย่างวิชาเอกเศรษฐศาสตร์ของ Eugene Lang College
of Liberal Arts

Requirements for the major in Economics

Completion of the major in Economics requires
thirteen courses, distributed as follows:

Two Integrative courses,

LSOC 3771 Contemporary Theory

LSOC 3018 Classics in Social Thought:

Durkheim, Weber, and Freud

Two introductory courses:

ULEC 2020 Introduction to Macroeconomics

ULEC 2030 Introduction to Microeconomics

Two intermediate courses:

LECO 3506 Intermediate Macroeconomics

LECO 3823 Intermediate Microeconomics:

Models and Methods

Three additional courses:

LECO 3010 Introduction to Econometric

Methods and Applications

LECO 3100 History of Economic Thought

LSTS 3006 Math Tools for Social and Natural

Sciences

ตัวอย่างวิชาเอก Urban Studies ของ Eugene Lang
College of Liberal Arts

Interdisciplinary Program in Urban Studies

The interdisciplinary program in Urban Studies, which leads to a Bachelor of Arts in Liberal Arts, requires completion of a minimum of thirteen courses.

One Integrative Course

LURB 2661 Metropolitan Environments

Two Research Methodology Courses

LURB 3010 Community Organizing:
Methodologies of Research and Activism,
LURB 3034 Urban Toolbox

One Project Based Course, selected from the following options:

LURB 3003 Urban Homelessness: Civic
Engagement and Activism in the City
LURB 3031 City Studio: The Small Urban Place
LURB 3041 Immigrant Communities in the City

One Advanced Concepts Course, selected from the following options:

LURB 3007 Urban Economies
LURB 3040 Social Justice in the City

Seven Additional Urban Studies courses,
distributed as follows:

Two courses at 2000 level
Three courses at 3000 level
Two courses at 4000 level

One Senior Capstone

LURB 4900 Senior Seminar

ตัวอย่างวิชาเอกเศรษฐศาสตร์ของ Williams College

Economics 110 Principles of Microeconomics
(Note that students may not take any
economics courses, including Economics 110 and 120, without
having passed the quantitative studies exam or the equivalent.)

Economics 120 Principles of Macroeconomics
(Economics 110 or the equivalent is a prerequisite for 120)

Economics 251 Price and Allocation Theory
Economics 252 Macroeconomics
Economics 255 Empirical Methods

ตัวอย่างวิชาเอกเศรษฐศาสตร์ของ Oberlin College

A major in economics is defined as follows.

I. A minimum of 24 hours in economics
including:

- A. Principles of Economics (ECON 101 or 102);
- B. Three (3) core courses in Intermediate Macroeconomics (ECON 251), Intermediate Microeconomics (ECON 253), and Introduction to Econometrics (ECON 255); and
- C. Upper level courses in economics: one at the 300-level, and one 400-level, upper-class seminar.

II. A minimum of 12 hours in other social sciences and mathematics must include Statistics (MATH 113 or 114) and Calculus (MATH 133, or its equivalent).

Mathematical Economics Concentration.

An economics major with a concentration in mathematics is defined as follows.

- I. A minimum of 24 hours in economics including:
 - A. Principles of Economics (ECON 101 or 102);
 - B. Core courses in Intermediate Macroeconomics (ECON 251), Intermediate Microeconomics (253), and Introduction to Econometrics (ECON 255);

- C. At least one advanced theory or methods course chosen from Macroeconomic Theory (ECON 351), Microeconomic Theory (ECON 353) and Advanced Econometrics (ECON 355); and
- D. One 400-level, upper class seminar in economics.
- II. A minimum of 12 hours in mathematics

including:

- A. Multivariable Calculus (MATH 231);
- B. Linear Algebra (MATH 232); and
- C. One advanced course in mathematics from the following list: Principles of Analysis (MATH 301), Optimization (MATH 331), Probability (MATH 335), Mathematical Statistics (MATH 336), Data Analysis (MATH 337), or Probability Models and Random Processes (MATH 338), Real Analysis (MATH 356).

At least 15 of the minimum 24 hours in economics required for majors must be taken at Oberlin and must include at least two of the core courses in intermediate theory and methodology (ECON 251, 253, and 255).

Courses in which a student has earned a letter grade lower than C- cannot be used to fulfill the requirements of the major.

ตัวอย่างวิชาเอกชีววิทยาของ Oberlin College

Requirements for the Biology Major

Core Biology Courses:

- A. Biology 100 (Organismal Biology, lecture) and Biology 101 (Organismal Biology, lab)-Semester 1
- B. Biology 102 (Genetics, Evolution and Ecology, lecture, and lab)
- C. Biology 213 (Cell and Molecular Biology, lecture)

Upper-level Biology Courses

- D. At least two 200- or 300-level Biology lecture courses (exclusive of Biology 213)

- E. At least one 200- or 300-level Biology lab experience (exclusive of Biology 214)

Additional Laboratory Courses:

Two laboratory experiences, one of which may be replaced by a semester of research taken for credit. (Each lab course or course that includes a lab counts as a single lab course regardless of the number of lab meetings per week.)

Additional Upper-Level Courses to bring the total number of hours to at least 27: Requirements in categories III and IV above may be fulfilled by taking 200- or 300-level courses in Biology; 200- or 300-level courses in Neuroscience; Environmental Studies 316 (Systems Ecology) and 340 Environmental Systems Modeling); Chemistry 374 (Biochemistry); and Geology 320 (Paleontology). Up to three credit hours of a 400-level Biology or Neuroscience seminar course and up to three credit hours of research may be counted toward the major. Honors candidates completing two full semesters of research may count up to four credit hours toward the major. Private readings do not count for major credit.

Cognate Course Requirements:

- F. Chemistry 101 and 102 (or 103 may replace 101 and 102)
- G. Chemistry 205
- H. One of the following: Calculus (Math 132 or 133), Chemistry (Chem 254), Physics (103), Statistics (Math 113 or 114).

3.4 วิชาโทและเลือกเสรี

การกำหนดรายวิชาใดจะเป็นวิชาบังคับโทเป็นเอกสิทธิ์ของคณะ ภาควิชา สาขาวิชา หรือหลักสูตร ผู้เรียนต้องปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับและเกณฑ์ต่างๆ ที่กำหนดไว้

ตัวอย่างวิชาโทเศรษฐศาสตร์ของ Oberlin College

The minor in Economics consists of at least 15 hours in economics, including Economics 101 or 102; at least two of the three core courses Economics 251, 253, or 255; and one 300-level applied course. Note that most 300-level courses have a Calculus prerequisite.

ตัวอย่างวิชาโทการละครและการแสดง (Theater and Dance) ของ Oberlin College

A student planning to minor in dance must secure the approval of a program of study from a member of the dance faculty. The minor requires 15 credit hours in dance courses.

1) **Courses in defined areas** of study (approx. 9 hours):

Take one course in three of these four

areas:

Creation and Performance

Critical Inquiry

Physical Techniques

Somatic Studies

2) In consultation with their minor advisor, students will choose their remaining 6 credits in elective courses in dance.

ภาคผนวก ข

ภาษาไทย: ความจำเป็นต่อการเรียนรู้
และการศึกษาทางศิลปศาสตร์

บทนำ

เมื่อก้าวถึงวิชาภาษาไทย โดยทั่วไปจะหมายรวมทั้งการเรียนการสอน ภาษาไทย และ วรรณคดีไทย ประกอบเข้าด้วยกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับประถมและมัธยมศึกษา ส่วนในระดับอุดมศึกษานั้น วิชาภาษาไทยแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับวิชาพื้นฐานทั่วไปหรือวิชาการศึกษาทั่วไป และระดับวิชาเอก (majoring) ซึ่งมีสองแนวทาง แนวทางหนึ่งคือเรียนทั้งวิชาภาษาไทยและวรรณคดี อาทิ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นต้น ส่วนอีกแนวทางหนึ่งคือการแยกวิชาสายภาษาและวิชาสายวรรณคดีออกจากกัน อาทิ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นต้น ส่วนวิชาภาษาไทยหลักสูตรวิชาพื้นฐานทั่วไปซึ่งมักเข้าใจกันว่าหมายถึงศิลปศาสตร์ นั้น วิชาภาษาไทยซึ่งเป็นวิชาหนึ่งในหลักสูตรวิชาพื้นฐานทั่วไปมักจำกัดแต่เพียงวิชาที่ให้ความรู้เกี่ยวกับ ภาษาไทย เพื่อใช้ในการสื่อสาร

การให้ความสำคัญแก่วิชาภาษาไทยในระดับอุดมศึกษาเป็นผลประการหนึ่งจากการปรับนโยบายการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของรัฐที่กำหนดให้มหาวิทยาลัยจัดให้มีการเรียนการสอนวิชาพื้นฐานทั่วไปสำหรับการศึกษาระดับปริญญาตรีทุกหลักสูตร เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2517 โดยกำหนดให้หมวดวิชาสายภาษาเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรวิชาพื้นฐานทั่วไป อย่างไรก็ตาม มิได้มีการระบุถึงวัตถุประสงค์ของการกำหนดให้วิชาสายภาษาเป็นหมวดหนึ่งของวิชาพื้นฐานทั่วไป และมีได้มีการกำหนดถึงภาษาที่ต้องจัดให้มีการเรียนการสอน มหาวิทยาลัยอาจเลือกกำหนดภาษาใดก็ได้ให้เป็นวิชาพื้นฐานหมวดภาษา ต่อมาใน

เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรปริญญาตรี พ.ศ.2532 และ 2542 จึงมีการกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการเรียนวิชาภาษาไว้ในวัตถุประสงค์ของการจัดหลักสูตรวิชาพื้นฐานทั่วไปหรือที่เปลี่ยนมาเรียกว่าวิชาศึกษาทั่วไป ตอนหนึ่งว่า มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้...สามารถคิดอย่างมีเหตุผล สามารถใช้ภาษาในการติดต่อสื่อสารความหมายได้ดี (ไพฑูริย์ สินลารัตน์, 2550: 292, 300) มหาวิทยาลัยโดยส่วนใหญ่จึงกำหนดให้วิชาภาษาไทยเป็นวิชาพื้นฐานหมวดภาษาควบคู่กับวิชาภาษาต่างประเทศอย่างน้อย 1 ภาษา วิชาภาษาไทยจึงเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการศึกษาทั่วไปมาโดยตลอด

แม้ว่าวิชาภาษาไทยจะได้รับความสำคัญในระดับนโยบาย แต่ในความเป็นจริง วิชาภาษาไทยถูกมองว่าเบียดบังเวลาที่ผู้เรียนควรใช้ในการเพิ่มพูนวิชาความรู้อันเป็นพื้นฐานของวิชาเอกสาขาต่าง ๆ เนื่องจากเข้าใจกันว่าความรู้ในการใช้ภาษาไทยเป็นความรู้ที่มีอยู่แล้วในคนที่ใช้ภาษาไทย อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่เริ่มเป็นที่ตระหนักในปัจจุบันคือ คนรุ่นใหม่ไม่สามารถถ่ายทอดความคิดเป็นถ้อยคำที่ฟังรู้เรื่องและอ่านเข้าใจได้แม้จะสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีแล้วก็ตาม วิชาภาษาไทยจึงควรได้รับการพิจารณาถึงความจำเป็นสำหรับการศึกษาระดับอุดมศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองในการศึกษาค้นคว้าและถ่ายทอดความรู้ความคิดของตน

นอกจากนี้ สิ่งที่ควรพิจารณาพร้อมกันไปด้วย คือ แนวทางการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในระดับวิชาพื้นฐานของมหาวิทยาลัยที่เป็นมา และปัญหาของการเรียนการสอนที่เกิดขึ้น เพื่อนำไปสู่การพิจารณาหาแนวทางแก้ไขต่อไป

ความเปลี่ยนแปลงของวิธีการเรียนรู้ในสังคมไทย

สังคมไทยกำลังอยู่ในกระแสความเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมที่ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว ความเปลี่ยนแปลงนั้นนอกจากจะส่งผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตโดยทั่วไปแล้ว ยังส่งผลสำคัญต่อวิถีการศึกษาหาความรู้ในสังคมไทย *กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2* ได้วิเคราะห์ถึงปัจจัยในอนาคตที่คาดว่าจะมีผลกระทบต่อ การอุดมศึกษา และเสนอประเด็นเชิงนโยบายเพื่อการแก้ปัญหาและการพัฒนาการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ซึ่งอาจนำมาอภิปรายถึงความจำเป็นในการศึกษาภาษาไทยในกระบวนการเรียนรู้แบบศิลปศาสตร์

ปัจจัยในอนาคตที่คาดว่าจะส่งผลต่อการอุดมศึกษาของไทย และวิชาภาษาไทยน่าจะเข้ามามีส่วนในการพัฒนาบุคคลเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวคือภาวะโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ที่สำคัญคือการศึกษาเรียนรู้ที่มีได้อิงอยู่กับสถานที่อีกต่อไป แต่เกิดการเคลื่อนย้ายหรือแสวงหาความรู้ผ่านเครือข่ายการสื่อสาร อินเทอร์เน็ต ในสภาวะการณ์เช่นนี้ ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2537, อ้างถึงใน เสริมศรี ไชยศร, สุรพล บัวพิมพ์, และ สุนทรี คนเที่ยง, 2543: 7 - 8) เห็นว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนการที่เกี่ยวกับการแสวงหาความรู้ ผลกระทบที่มีต่อมหาวิทยาลัยและวิธีการเรียนรู้ของสังคมไทยคือ การเรียนการสอนจะอยู่นอกห้องเรียนมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นด้านวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ หรือมนุษยศาสตร์ ผู้เรียนผู้สอนจะมีสถานภาพเปลี่ยนไป ไม่ติดอยู่กับสถาบัน (และ) ระยะเวลา เนื่องจากเทคโนโลยีการสื่อสารจะเชื่อมเวลาและสถานที่ให้ใกล้กัน การเรียนรู้

โดยมีผู้สอนจะปรับเปลี่ยนเป็นการเรียนรู้โดยตรงของผู้เรียน หรือผู้เรียนเป็นผู้แสวงหาความรู้ด้วยตัวเอง เนื่องจากในปัจจุบัน รวมถึงอนาคตปัจเจกบุคคลจะมีความสามารถในการเข้าถึงสื่อและเลือกสรรสื่อด้วยตัวเอง ทำให้เกิด กระบวนการกล่อมเกลادنเอง (self-actualization) แทน การกล่อมเกลாதงสังคม (socialization)

ในด้านนโยบาย การศึกษาระดับอุดมศึกษาต้องมีการปรับตัวเพื่อตอบสนองความเปลี่ยนแปลงในสภาวะการณ์ปัจจุบันควบคู่ไปกับการรักษาอุดมการณ์และมาตรฐานการจัดการศึกษา ในรายงานการวิจัยหลักเกณฑ์และรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่พึงประสงค์ในระดับปริญญาตรี (เสริมศรี ไชยสร, สุรพล บัวพิมพ์, และ สุนทรี คนเที่ยง, 2543) สรุปว่าภารกิจของสถาบันอุดมศึกษา คือ การพัฒนาให้ผู้เรียนมีทักษะที่สำคัญทางวิชาการ มีศักยภาพที่จะรู้จักเลือก และปฏิบัติอาชีพ มีศักยภาพที่จะแสดงความรับผิดชอบในฐานะพลเมืองที่ดีในสังคม สามารถสร้างสรรค์เพิ่มพูนความคิดและพัฒนาศักยภาพของตนเอง และจุดมุ่งหมายในการผลิตบัณฑิตแบ่งได้เป็น 2 ประการ คือ จุดมุ่งหมายเพื่อตัวผู้เรียนเองและเพื่อสังคม ทั้งนี้ ในการผลิตบัณฑิตโดยมีจุดมุ่งหมายที่ตัวผู้เรียนเองคือเพื่อให้ผู้เรียนแต่ละคนพัฒนาตนในด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์และจิตใจ และด้านศักยภาพในการทำงาน โดยมีเป้าหมายแบ่งเป็น 2 ระดับ ระดับแรก คือ เป้าหมายในการพัฒนาบัณฑิตทุกคนให้มีความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับบัณฑิตระดับปริญญาตรี และระดับเฉพาะที่จำเป็นในการประกอบอาชีพ

การศึกษาแบบวิชาพื้นฐานทั่วไป คือ การศึกษาที่พัฒนาบุคคลให้มีความเป็นบัณฑิตหรือเป็นปัญญาชนตามเป้าหมายระดับแรก รายวิชาต่างๆ ที่ประกอบเป็นหลักสูตรวิชาพื้นฐาน มุ่งเพิ่มพูนความรู้

และประสบการณ์ในเรื่องที่จำเป็นต่อการพัฒนาชีวิตและสังคมซึ่งควรจะต้องเป็น ระดับที่มีความลึกซึ้งมากกว่าในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (คือระดับประถมและมัธยมศึกษา) ทักษะที่สำคัญด้านหนึ่งที่เป็นคือ ทักษะการเรียนรู้และการสื่อสาร (learning and communication skills) ได้แก่

(1) ความสามารถในการใช้ภาษา (language skills) คือ ความสามารถในการอ่านและการเขียน การรู้จักฟังคนอื่น การรู้จักแลกเปลี่ยนความคิด และการคิดร่วมกัน และการนำเสนอความคิดหรือผลงาน

(2) ความสามารถในการแสวงหาความจริงทั้งในเรื่องของมนุษย์และเรื่องของวิทยาศาสตร์ด้านต่างๆ (truth-seeking skills) ได้แก่ ความสามารถในการใช้แหล่งข้อมูลหรือแหล่งวิทยาการ และความสามารถในการค้นคว้าวิจัย

(3) ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ (computer literacy) ความสามารถเรียนรู้ทำงานอย่างอิสระ (independent learning) ความสามารถทำงานเป็นทีม (team work) ความสามารถจัดการเวลาของตนเอง (time management) ความสามารถวางแผน ประเมินและปรับปรุงตนเอง การทำงาน รวมทั้งผลงานของตนเอง (planning and evaluation skills)

ทักษะที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือทักษะการคิดและการเรียนรู้แบบลุ่มลึก (thinking skills and deep learning) มีรายละเอียด คือ การคิดวิเคราะห์ข้อมูลความคิดอย่างจริงจัง (analysis) การคิดอย่างมีวิจารณญาณ หรือวิจักษ์วิจารณ์ (critical thinking) การคิดแบบสหวิทยาการ (interdisciplinary thinking) การคิดสร้างสรรค์ (creative

thinking) การคิดแบบไตร่ตรองหรือสะท้อนย้อนทวน (reflective thinking) ความสามารถในการเผชิญสถานการณ์ปัญหาและการคิดแก้ปัญหา (problem-solving) การรู้จักตั้งประเด็นและตั้งคำถาม (issue-raising and questioning) ความสามารถในการเปรียบเทียบ เชื่อมโยงข้อมูลความคิด (comparing and linking ideas) ความสามารถพิจารณาข้อขัดแย้งทางความคิด (examining conflicts) ความสามารถใช้หลักการหรือทฤษฎีในการวิเคราะห์ (using principles) ความสามารถสรุปจากหลักฐานข้อมูล (making conclusion from evidence) และความสามารถสร้างความหมายให้แก่ข้อมูลความคิด (making meaning of ideas)

นอกเหนือจากภารกิจการสร้าง ‘บัณฑิต’ แล้ว การศึกษาระดับอุดมศึกษายังมีภารกิจในการสร้างพื้นฐานให้ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้แม้หลังจากสำเร็จการศึกษาไปแล้ว หรือคือภารกิจกระตุ้นให้ทุกคนมี ‘การศึกษาดลอดชีพ’ เพื่อบรรลุเป้าหมายดังกล่าว การศึกษาระดับอุดมศึกษาจึงต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะการสื่อสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาไทยซึ่งเป็นภาษาที่ใช้ในสังคมไทย การเรียนวิชาภาษาไทยจะตอบสนองการเรียนรู้ด้วยตนเองในสังคมยุคสารสนเทศเช่นนี้ได้ เนื่องจากความรู้และทักษะทางภาษาที่ดีจะช่วยในการพัฒนากระบวนการคิดผ่านการพัฒนากระบวนการสื่อสารและการแสวงหาความรู้เพื่อเสริมพื้นฐานการดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคม ทำให้สามารถเลือกสรรความรู้อย่างมีคุณภาพ

ภาษาไทยกับการพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้

หากจะมองว่าวิชาภาษามีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับวิชาศิลปศาสตร์จนกระทั่งถึงเป็นความจำเป็นประการหนึ่งในการเรียนรู้และการศึกษาทางศิลปศาสตร์ อาจต้องมองย้อนกลับไปที่ความหมายและจุดมุ่งหมายของวิชาศิลปศาสตร์ และวิชาทางด้านภาษาที่ถูกกำหนดว่าเป็นวิชาศิลปศาสตร์ เพื่อพิจารณาว่าวิชาเหล่านั้นสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการศึกษาแบบศิลปศาสตร์อย่างไร

รูปแบบของการศึกษาศิลปศาสตร์มีขอบข่ายกว้างขวางและลึกซึ้ง กล่าวคือเป็น การศึกษาประเภทมนุษยธรรม (humanistic) ซึ่งเน้นทางด้านการพัฒนาจิตใจและสติปัญญาที่เราเรียกว่า ภูมิปัญญา เป็นการศึกษาที่ให้แก่นชนชั้นปัญญาชน (intellectual elite) เพื่อนำไปสู่การเป็นปัญญาชนที่สมบูรณ์ (วิจิตร ศรีสอาน, 2518 อ้างถึงใน เรณู ผลสวัสดิ์, 2524: 10) หรือหากมองในความหมายกว้าง คือ เป็นวิชาพื้นฐานทั่วไป วิชาศิลปศาสตร์ก็มุ่งจะให้ความรู้พื้นฐานสำหรับการเป็นพลเมืองดีของสังคม ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายแรกเริ่มตั้งแต่สมัยกรีก

วิชาศิลปศาสตร์ในสมัยกรีกประกอบด้วย ยิมนาสติกหรือพลศึกษา ดนตรี ไวยากรณ์ เลขคณิต เรขาคณิต ดาราศาสตร์ และปรัชญา ในสมัยโรมันได้มีการปรับปรุงแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ระดับต้น (trivium) และระดับปลาย (quadrivium) ระดับต้น ได้แก่ วิชาไวยากรณ์ วาทศิลป์ และตรรกวิทยา ระดับปลาย ได้แก่ วิชาเลขคณิต เรขาคณิต ดาราศาสตร์ และดนตรี ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาวิชาพื้นฐานทั่วไปขึ้นในสหรัฐอเมริกา วิชาด้านภาษาได้ปรากฏเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร ในช่วงปี ค.ศ. 1910 - 1964 มหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ในสหรัฐอเมริกา จัดให้มีวิชาการสื่อสาร (โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ) เป็น 1 ใน 5 วิชา

พื้นฐานทั่วไป ในช่วงหลังปี ค.ศ. 1965 วิชาพื้นฐานทั่วไปลดความสำคัญลงและมีลักษณะเป็นวิชาเบื้องต้นของวิชาเอกมากขึ้น วิชาภาษาต่างประเทศเริ่มได้รับความสำคัญ ในขณะที่วิชาการสื่อสารหายไปจากรายวิชาพื้นฐานทั่วไป แม้กระนั้นในหลักสูตรวิชาพื้นฐานทั่วไปของมหาวิทยาลัยไอไอโอ ซึ่งมี 7 สาขาวิชา มีวิชา *ความคิดและความหมาย* เป็นสาขาวิชาหนึ่ง วิทยาลัยทรินิตีแห่งฮาร์ทเฟิร์ด คอนเนกติกัต บรรจุวิชาภาษาและระบบสัญลักษณ์อื่นๆ (language and other symbolic systems) เป็น 1 ใน 4 สาขาวิชาของหลักสูตรพื้นฐาน และในวิทยาลัยสเตอร์ลิงค์กำหนดให้วิชา *การสื่อสารด้วยวาจา* เป็นความสามารถหนึ่งในแปดสาขาวิชาที่ให้นักศึกษาต้องพัฒนา ส่วนวิทยาลัยแฮมเชียร์กำหนดให้นักศึกษาต้องสอบผ่านข้อเขียนวิชาภาษาและการสื่อสาร ร่วมกับวิชาอื่นๆ โดยไม่มีการเรียน (เรณู ผลสวัสดิ์, 2524: 6 - 46)

กล่าวได้ว่าวิชาภาษาเป็นวิชาที่ได้รับความสำคัญและเป็นส่วนหนึ่งของวิชาศิลปศาสตร์มาตั้งแต่สมัยกรีกและโรมัน กระทั่งถึงสมัยใหม่ซึ่งมีสหรัฐอเมริกาเป็นจุดเริ่มต้น โดยปรากฏอยู่ในรูปของวิชา *ไวยากรณ์ วิชาวาทศิลป์ วิชาการสื่อความหมาย และวิชาการสื่อสาร* แม้ลักษณะวิชาและเนื้อหาจะเปลี่ยนแปลงไป แต่สิ่งที่คงอยู่คือให้ความสำคัญแก่การเรียนรู้วิธีการสื่อความหมายด้วยภาษาและพัฒนาให้เกิดความเชี่ยวชาญ โดยเฉพาะในด้านการสื่อความหมาย หรือการถ่ายทอดความคิดผ่านภาษาถ้อยคำ (verbal language)²

² ในวิชาศิลปศาสตร์ในสายความคิดแบบตะวันออก วิชาภาษาก็เป็นวิชาหนึ่งในศิลปศาสตร์ 18 ประการ และ 38 ประการด้วย คือ *สัททา* หรือวิชาสัตศาสตร์ หรือบางตำราแปลว่าวิชาไวยากรณ์ และ *bh_shya* หรือวิชา *ภาษา* (ราชบัณฑิตยสถาน, 2537: 319, สุทธิวงศ์ พงศ์ไพมูลย์, 2525: 25, V_tsy_yana, 1991: 47)

ส่วนในสังคมไทย การให้ความสำคัญแก่วิชาภาษาหรือวิชาหนังสือปรากฏให้เห็นในวรรณคดีไทยอย่างเช่นขุนช้างขุนแผน ที่มีคำสอนว่า *ลูกผู้ชายลายมือนั้นคือยศ* (ขุนช้างขุนแผน, 2506: 519) หรือจากสำนวนไทยที่กล่าวกันโดยทั่วไปว่า *ปากเป็นเอก เลขเป็นโท หนังสือเป็นตรี* ซึ่งแสดงถึงการให้ความสำคัญแก่การพูดและการเขียน ในสมัยรัชกาลที่ 6 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (2524: 3) ทรงพระราชนิพนธ์โคลงมีเนื้อหาโน้มน้าวให้เห็นความสำคัญของการรู้หนังสือ

<i>นพนาประเทศไฉน</i>	<i>นับดี</i>
<i>คนรู้หนังสือ</i>	<i>แต่่งได้</i>
<i>ใครเกลียดอักษรดี</i>	<i>คนป่า</i>
<i>ใครเยาะกวีไซรี</i>	<i>แหม่แท้คนดง</i>

นอกจากนี้ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ (น.ม.ส.) นักปราชญ์พระองค์หนึ่งของไทยทรงพระนิพนธ์บทกลอนกล่าวถึงผู้มีการศึกษาว่าเป็นผู้ที่ใช้ภาษาได้ดีความว่า *ที่ว่า educated man แสนประเสริฐ มีข้อเข็ดขิ้นชื่อคือภาษา* (อ้างถึงใน ฐะปะนีย์ นาครทรรพ, 2522: 106) และตำหนิคนใช้ภาษาไม่ดีว่า *สำนวนเขียนขรุขระเหมือนมะกรูด สำนวนพูดครอะคระเหมือนมะอี* *ผู้อ่านผู้ฟังทั้งสิ้นยินแล้วนี้* *ว่าคนถึกปัญญาผ้าชีรี* (อ้างถึงใน เจือ สตะเวทิน, 2518: 2) คำโบราณเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความคิดของสังคมไทย อย่างน้อยก็สมัยรัตนโกสินทร์เป็นต้นมา ที่ให้ความสำคัญแก่ความรู้ทางภาษา

การที่ทุกวัฒนธรรมให้ความสำคัญแก่ภาษาและมองว่าภาษาเป็นสิ่งแสดงสติปัญญาของผู้ใช้ภาษานั้นจะเป็นเพราะต่างก็มองเห็น

ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับการคิด การคิดใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการคิด และผลของการคิดสื่อออกมาด้วยภาษา ศักยภาพของการคิดที่แสดงด้วยภาษาคือศักยภาพของการคิดไตร่ตรองและวิเคราะห์ ความเห็นที่แสดงให้ปรากฏเป็นถ้อยคำเป็นผลจากการคิดอย่างละเอียดถี่ถ้วนก่อนนำมาหาข้อสรุป หรือการคิดแยกแยะจำแนกส่วนประกอบ โดยลำดับให้เห็นความสัมพันธ์ และเงื่อนไขของสาเหตุและผล กระทั่งสามารถตอบเป็นข้อสรุปหรือความคิดเห็น แล้วแต่กรณี

สิ่งที่ต้องตระหนักอีกประการหนึ่ง คือ การใช้ภาษามีความสำคัญต่อกระบวนการคิด และความรู้ทางภาษาส่งผลต่อการคิด การคิดของมนุษย์จะชัดเจนได้ยากหากผู้คิดขาดทักษะทางภาษาอันเป็นเครื่องมือในการคิด และถ้าความคิดไม่ชัดเจน มนุษย์ก็ไม่สามารถสื่อสารออกมาให้เป็นที่เข้าใจได้ ทักษะทางภาษาจึงสำคัญในกระบวนการคิด และในการสร้างข้อสรุปของความคิด อย่างไรก็ตาม ความรู้ทางภาษาไม่เพียงช่วยในการคิดเท่านั้น แต่ยังมีสำคัญอย่างยิ่งในการถ่ายทอดความคิดซึ่งไม่ใช่เพียงระดับคำและประโยค แต่รวมถึงระดับข้อความด้วย ความรู้เกี่ยวกับภาษา ทั้งในแง่หลักภาษา หรือไวยากรณ์ของภาษา และความหมายของถ้อยคำสำนวน รวมไปถึงความหลากหลายของน้ำเสียงและนัยประหวัด ล้วนมีความสำคัญเนื่องจากเป็นความยอกย้อนและความซับซ้อนของภาษาที่ผู้ใช้จำเป็นต้องคำนึงถึงและศึกษาเรียนรู้ในการใช้ภาษาของตนให้ดียิ่งขึ้น

การศึกษาวิชาภาษา โดยเฉพาะภาษาไทยในฐานะภาษาแม่ของสังคมวัฒนธรรมไทยจึงมีความสำคัญ เพราะเท่ากับเป็นการฝึกฝนทักษะการคิดและการใช้เหตุผลไปในตัวโดยผ่านการฝึกฝนทักษะการใช้ภาษา 4 ประการ คือ ฟัง พูด อ่าน และเขียน การพัฒนาทักษะทาง

ภาษาคือการพัฒนาทักษะในการสื่อสารดังกล่าวข้างต้น ซึ่งหากจัดคู่ใหม่ตามลักษณะการรับสาร-ส่งสาร ก็คือ ฟังและอ่าน กับ พูดและเขียน คู่แรกเป็นทักษะที่สัมพันธ์กับการใช้ความคิดในเชิงรับ (passive) คือ คิดพิจารณา ไตร่ตรอง พินิจสารที่ได้รับจากสื่อภายนอกต่าง ๆ เพื่อประมวลและจัดเก็บเป็นความรู้ ส่วนคู่หลังมีลักษณะเชิงรุก (active) คือ คิดพิจารณา ไตร่ตรองเพื่อประมวลและเรียบเรียงความคิดภายในเพื่อสื่อสารออกไปสู่ผู้อื่น

ในปัจจุบันทักษะด้านการอ่านและการฟังยิ่งทวีความสำคัญยิ่งขึ้นเนื่องจากยุคปัจจุบัน สังคมมีแนวโน้มที่จะปรับตัวไปสู่สังคมข้อมูลข่าวสาร คือ เป็นสังคมที่เต็มไปด้วยข้อมูลจำนวนมากแพร่หลายกระจายอย่างรวดเร็วและทั่วถึง ไร้ขีดจำกัด ทั้งข้อมูลข่าวสารที่มีคุณภาพและไม่มีคุณภาพ สื่อความหมายโดยตรงและโดยนัย แสดงจุดมุ่งหมายเด่นชัดหรือแอบแฝง การฟังและการอ่านที่มีคุณภาพจึงมิใช่เพียงการฟังเข้าใจหรืออ่านออกตามถ้อยคำหรือตามตัวอักษร แต่ยังหมายถึงความสามารถในการเข้าใจ นัย ที่แฝงอยู่ในสารด้วย และที่สำคัญกว่านั้นคือความสามารถในการกรองข้อมูลปริมาณมากและหลากหลายที่ไหลเวียนอยู่ในสังคม ทักษะที่สำคัญในการฟังและการอ่านจึงเป็นการรู้จักตีความ จำแนกแยกแยะ จัดหมวดหมู่ และประเมินค่าข้อมูลข่าวสารประเภทต่างๆ เพื่อนำไปใช้ในการคิดพิจารณาตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ต่อไป หรืออาจกล่าวได้ว่าการฟังและการอ่านก็คือการเก็บและประมวลข้อมูลเพื่อเป็น *ความรู้* หรือวัตถุดิบในการคิดนั่นเอง

ส่วนทักษะการพูดและการเขียนนั้นได้รับความสำคัญมาแต่เดิม ผู้ที่สามารถพูดและเขียนอย่างดีจะได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีการศึกษา ดังที่ในสมัยกรีกและโรมันให้ความสำคัญแก่วิชาวาทลิสป์ (rhetoric) เป็น

อย่างมาก แม้กระทั่งในสังคมอินเดียโบราณ ผู้ที่สามารถ พูด ได้
อย่างดี ถือว่าเป็นผู้มีความรู้ (Guruge, 1960: 301) ทั้งนี้เพราะ
การใช้ภาษาเพื่อสื่อสารในเมืองต้นเป็นเรื่องทักษะ หากแต่การใช้ภาษา
ในขั้นสูงเป็นเรื่องของการศึกษา การพูดหรือการเขียนจะดีได้ ผู้พูด
ผู้เขียนต้องผ่านการศึกษารียนรู้และการฝึกฝนมาแล้วอย่างดี

การพูดดีหรือการเขียนดีมิได้เพียงแสดงถึงศักยภาพทางภาษา
ของผู้พูดผู้เขียนเท่านั้น หากยังแสดงถึงศักยภาพในการคิดอีกด้วย คือ
การเรียบเรียงและลำดับความคิดในเชิงเหตุผล ขั้นตอน เหตุการณ์
สถานที่ หรืออื่นๆ การพูดกับการเขียนจึงเป็นทักษะที่เกื้อหนุนให้เกิด
การใช้ความคิดประมวลข้อมูลและหาข้อสรุป และกล่าวได้ว่าเป็นทักษะ
ที่สำคัญในด้านของการพัฒนาสติปัญญาของมนุษย์ให้มีความเป็น
ระบบระเบียบและเจริญงอกงาม การสื่อสารด้วยภาษาคือสัมฤทธิ์ผล
ของกระบวนการทางความคิดของมนุษย์ กล่าวคือ การพูดการเขียน
เป็นขั้นสุดท้ายของการประมวลความคิดเนื่องจากผู้พูดหรือผู้เขียนได้
แสดงถึงการแปรความคิดออกมาเป็นถ้อยความซึ่งเป็นระบบสื่อ
ความหมายชนิดหนึ่งที่มีความซับซ้อน การสื่อความหมายด้วยภาษา
ถ้อยคำหรือวจนภาษาจึงถือเป็นกระบวนการสำคัญที่แสดงศักยภาพใน
การเชื่อมโยงระหว่าง สิ่ง ที่คิดหรือต้องการกล่าวถึง กับ *สัญลักษณ์* ที่ใช้
แทน สิ่งนั้น มิเพียงเท่านั้น การสื่อสารในระดับประโยคและระดับ
ข้อความยังแสดงถึงกระบวนการใช้เหตุผลในการเชื่อมโยงความคิดย่อยๆ
เข้าเป็นชุดความคิดเดียวกันที่มีความสัมพันธ์กันในลักษณะใดลักษณะ
หนึ่ง รวมไปถึงเป็นการแสดงให้เห็นกระบวนการคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผล
อันนำมาซึ่งข้อสรุปอย่างใดอย่างหนึ่งเกี่ยวกับเรื่องราวหรือสิ่งต่างๆ

ดังที่กล่าวมาข้างต้นนี้แสดงให้เห็นความสำคัญของภาษาใน
การเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้และศึกษาวิชาความรู้ต่างๆ แต่คำถามที่
คงเหลืออยู่อีกประการหนึ่งคือการเรียนภาษาไทยในระดับอุดมศึกษามี
ความจำเป็นมากน้อยเพียงใด

บุคคลในวงการภาษาไทยโดยส่วนใหญ่เห็นว่าควรจะต้องจัด
ให้มีการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในมหาวิทยาลัย เหตุผลประการ
หนึ่งคือการมุ่งหมายให้ผู้เรียนใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้อง และมอง
ภาษาไทยเป็นภาษาแม่และเป็นมรดกหรือเอกลักษณ์ของชาติ แต่แท้ที่
จริงแล้วความจำเป็นของการเรียนภาษาไทยระดับอุดมศึกษาในอีกแง่
หนึ่งอาจเป็นดังที่คุณหญิงสุริยา รัตนกุล (2540: 27) กล่าวว่า *ก่อน
เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัย...ทุกคนรู้ภาษาไทยพอใช้การได้* (เน้นโดย
ผู้วิจัย) นั่นคือความรู้ภาษาไทยของผู้เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาเป็น
ความรู้เพียงการใช้ภาษาสื่อสารได้ในระดับหนึ่ง แต่ไม่เพียงพอสำหรับ
การศึกษาขั้นสูงซึ่งผู้เรียนนอกจากจะเรียนรู้ในห้องเรียนแล้วยังต้อง
สามารถศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเองและสามารถสื่อสารแสดงความคิดเห็น
ของตนได้ ซึ่งจำเป็นต้องพัฒนาการใช้ภาษาในระดับที่สูงขึ้น

นอกจากนี้ หลักคิดสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ผู้มีการศึกษา
หรือปัญญาชนควรต้องแสดงสติปัญญาความคิดด้วยภาษาของตนเอง
ได้เป็นอย่างดี มองในทางกลับกัน ภาษาแม่จึงเป็นสิ่งแสดงออกทาง
ปัญญาของผู้มีการศึกษาหรือปัญญาชน มหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกา
กำหนดให้ผู้เรียนต้องเรียนวิชาภาษาอังกฤษเพื่อสื่อสารด้วยภาษาของ
ตนเองได้สมกับความเป็นปัญญาชน หากมองเช่นนี้ก็นับว่าจำเป็น
อย่างยิ่งที่ปัญญาชนไทยสมควรจะเรียนรู้ภาษาไทยเพื่อที่จะสื่อสารด้วย
ภาษาของตนเองได้เป็นอย่างดีด้วยเช่นกัน

สถานภาพของวิชาภาษาไทยในหลักสูตรวิชาพื้นฐานทั่วไป

วิชาภาษาไทยเป็นวิชาหลักวิชาหนึ่งในการเรียนของไทยมาตั้งแต่อดีต ตั้งแต่การเรียนในวัดและในวัง จนถึงการศึกษาล่าเรียนในโรงเรียนในเวลาต่อมา เป้าหมายของการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในเบื้องต้นคือการเรียนเขียนอ่าน รวมถึงแต่งคำประพันธ์ ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นวิชาทักษะ เนื้อหาวิชาส่วนใหญ่เป็นความรู้เกี่ยวกับการอ่านการเขียนซึ่งมักเรียกกันว่า *หลักภาษาไทย* ดังเช่นเนื้อหาในแบบเรียนภาษาไทยยุคก่อน เช่น จินตมณี ประถม ก กา ปฐมมาลา มূলบทสรรพกิจ เป็นต้น ในแบบเรียนภาษาไทยบางเล่มได้รวมวิชาการแต่งคำประพันธ์ไว้เป็นส่วนหนึ่งด้วย

เนื้อหาของวิชาและแบบเรียนภาษาไทยในระดับโรงเรียนเหล่านี้มุ่งเน้นความรู้เกี่ยวกับหลักพื้นฐานของภาษาไทย คือ หลักเกี่ยวกับพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ ทั้งการสะกดและการออกเสียง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถ *อ่านออก เขียนได้* การ *อ่านออก* นี้มิได้หมายถึงการอ่านแล้วเข้าใจความหมาย แต่หมายถึงการสามารถอ่านออกเสียงตามอักษร และการ *เขียนได้* มิได้หมายถึงการเขียนเรียงประโยคหรือข้อความ แต่หมายถึงการเขียนสะกดตัวอักษรตามเสียงที่เปล่งออกมาได้อย่างถูกต้อง ความรู้ที่สืบทอดมาเป็นวิชาอ่านไทยและเขียนไทยในระดับประถมศึกษา การเรียนการสอนความรู้ในการสะกดตัวอักษรและการออกเสียงนี้เป็นความรู้พื้นฐานของภาษาไทยที่ผู้เรียนภาษาไทยต้องเรียน เช่นเดียวกับการเรียนภาษาในทุกสังคม

ส่วนความรู้ด้านการเขียนในระดับไวยากรณ์ของภาษาเพิ่งปรากฏในสมัยหลังคือตำรา *วากยสัมพันธ์* ซึ่งพระยาอุปภักดีศิลปสารปรับปรุงใหม่จากที่มีเจ้าหน้าที่กระทรวงศึกษาธิการในสมัยนั้นแต่งขึ้นเพื่ออธิบายการผูกประโยคในภาษาไทยโดยใช้เค้าแบบของไวยากรณ์ภาษาอังกฤษ และตำราดังกล่าวนี้เป็นต้นแบบของตำราและการสอนไวยากรณ์ภาษาไทยต่อมา เช่นเดียวกับการฝึกทักษะการอ่านเพื่อรับหรือเข้าใจสารเริ่มมีการสร้างแบบเรียนขึ้นเมื่อการศึกษาเข้าสู่ระบบโรงเรียน เช่น *แบบสอนอ่านจินตกวีนิพนธ์* *แบบสอนอ่านพงศาวดาร* *แบบสอนอ่านภูมิศาสตร์* หนังสือแบบสอนอ่านที่กระทรวงศึกษาธิการจัดพิมพ์ขึ้น เช่น *นิทานอิสป* *นิทานสุภาพ* *อุดมเด็กดี* เป็นต้น นอกจากนี้การเรียนภาษาไทยในระดับมัธยมศึกษายังมีเนื้อหาสูงขึ้น คือไม่เพียง *อ่านออก เขียนได้* แต่ยังเพิ่มระดับของการพัฒนาทักษะการอ่านให้สามารถอ่านความหมายจากสารประเภทต่าง ๆ และการสื่อความหมายด้วยการเรียบเรียงประโยคและข้อความเพื่อการเขียนและการพูดแบบต่าง ๆ³ ทั้งนี้ ยังรวมถึงเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับวรรณคดีไทยด้วย เช่นหนังสือชุด *ทักษะสัมพันธ์* เป็นต้น

ส่วนเนื้อหาวิชาภาษาไทยที่ศึกษากันในระดับอุดมศึกษาหรือในมหาวิทยาลัยนั้นดังกล่าวแล้วว่าแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ระดับหลักสูตรวิชาพื้นฐานทั่วไปหรือวิชาการศึกษาทั่วไป และระดับวิชาเอกในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะวิชาภาษาไทยในหลักสูตรพื้นฐานทั่วไปอันเป็นส่วนหนึ่งที่ใช้ในการวางพื้นฐานในการศึกษาหาความรู้และการพัฒนาสติปัญญาและความคิดของผู้เรียน

³ ดูรายละเอียดใน (สุจริต เพียรชอบ และ สายใจ อินทร์พรรณ์, 2536)

วิชาภาษาไทยถูกจัดเป็นวิชาในหลักสูตรวิชาพื้นฐานทั่วไปในประเทศไทยเมื่อคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กำหนดให้นิสิตของคณะทุกคนต้องเรียนวิชาหมวดวิชาการศึกษาทั่วไป⁴ เป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2500 โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้ให้นิสิตมีพื้นความรู้เพื่อเข้าใจสภาพแวดล้อม สังคม และการครองชีพประจำวันได้ดีขึ้น โดยจัดให้ศึกษาหลายด้าน . . . พอที่จะเป็นความรู้ประกอบอย่างกว้างขวางของครู เป็นรากฐานที่จะช่วยในการแก้ปัญหาชีวิตของตนเองได้อย่างดี สมกับเป็นบัณฑิตในสังคมประชาธิปไตยของประเทศไทย (เรณู ผลสวัสดิ์, 2524: 26)

นอกจากคณะครุศาสตร์แล้ว วิชาภาษาไทยยังเป็นวิชาบังคับของคณะอักษรศาสตร์ โดยแยกเป็น 3 วิชา คือ การใช้ภาษาไทย วรรณคดีไทย และลักษณะภาษาไทย มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ให้นิสิตได้ฝึกฝนทักษะทางภาษาไทยในระดับสูงกว่าชั้นมัธยมศึกษา และมุ่งให้นิสิตรู้จักคุณค่าของวรรณคดีไทยและลักษณะของภาษาไทยในเชิงภาษาศาสตร์ ซึ่งจะ เป็นพื้นฐานความรู้ในการศึกษาวิชาภาษาไทยเป็นวิชาเอก หรือเป็น พื้นความรู้สำหรับศึกษาในสาขาวิชาอื่นต่อไป

เมื่อมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จัดตั้งคณะศิลปศาสตร์และเริ่มเปิดสอนหลักสูตรวิชาพื้นฐานทั่วไปให้นักศึกษาในปี พ.ศ. 2505 จุดมุ่งหมายข้อหนึ่งของหลักสูตรคือ ให้มีความรู้ทั่วไปในวิชาด้านวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

⁴ ลักษณะวิชาแบ่งเป็นสามสาขาวิชา ซึ่งประกอบด้วยรายวิชาต่างๆ และมีวิชาภาษาไทย รวมอยู่ด้วย

(เรณู ผลสวัสดิ์, 2524: 89) และแม้ในการปรับปรุงหลักสูตรวิชาพื้นฐานในสมัยต่อมาก็จะไม่มีการระบุถึงภาษาที่ต้องการเน้น แต่กระนั้นก็ยังระบุถึงการศึกษาวิชาสายภาษาไว้ในจุดมุ่งหมายของวิชาพื้นฐานทั่วไป เช่น หลักสูตรพื้นฐานทั่วไปของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2532 ระบุว่า . . . เพื่อให้นักศึกษาสามารถตระหนักถึงความสัมพันธ์เกี่ยวโยงของวิทยาการทั้งหลายทั้งในสาขาทางวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และภาษา ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นปัจจัยเสริมสร้างทางปัญญา ความคิด คุณธรรม และวิจรรณญาณส่วนบุคคล อันจะเป็นคุณประโยชน์แก่นักศึกษาทั้งในด้านของการศึกษาในระดับสูงขึ้นไปและในด้านของการนำไปประยุกต์ใช้กับการดำรงชีวิตให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532: ปกหลัง)

หลักสูตรพื้นฐานทั่วไปของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก่อนข้างให้ความสำคัญแก่วิชาภาษาไทย โดยกำหนดให้วิชาภาษาไทยเป็นวิชาหมวดภาษาที่นักศึกษาต้องเรียน 2 วิชา ทั้งนี้มุ่งหมายให้นักศึกษามีทักษะทางภาษาไทย คือสามารถใช้ทักษะด้านการฟังและการพูดในการอภิปรายทางวิชาการ หรือในลักษณะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน และมีทักษะด้านการอ่านในเชิงวิจารณ์ วิเคราะห์ และวิจัย รวมถึงมีทักษะการเขียนแบบต่างๆ เช่น ความเรียง บทความ รายงานวิชาการ เป็นต้น (ฐะปะนีย์ นาครทรรพ, 2522: 111 - 2) ดังปรากฏในคำอธิบายรายวิชาที่บ่งความมุ่งหมายของวิชาการใช้ภาษาไทยในหลักสูตรปี พ.ศ. 2506 ว่า เพื่อให้ให้นักศึกษาสามารถใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้องสละสลวยเพื่อแสดงความคิดเห็นของตนให้ปรากฏแก่บุคคลอื่นการพูดและการเขียนให้ได้ผลโดยสมบูรณ์ (มหาวิทยาลัย

ธรรมศาสตร์, 2506: 24) และระบุถึงแนวทางการเรียนการสอนที่เน้นให้นักศึกษาต้องฝึกปฏิบัติ แสดงให้เห็นเนื้อหาการเรียนการสอนที่มุ่งการฝึกปฏิบัติและการแสดงความคิดเห็น

ในปี พ.ศ. 2517 ทบวงมหาวิทยาลัยกำหนดเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2517 ให้มหาวิทยาลัยจัดหลักสูตรวิชาพื้นฐานทั่วไปอย่างน้อย 30 หน่วยกิต ใน 4 หมวดวิชา คือ หมวดวิชามนุษยศาสตร์ หมวดวิชาภาษา หมวดวิชาสังคมศาสตร์ และหมวดวิชาวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์ ทำให้มหาวิทยาลัยทุกแห่งต้องจัดหมวดวิชาหลักสูตรพื้นฐาน และส่วนใหญ่ได้จัดวิชาภาษาไทยเป็นส่วนหนึ่งของวิชาสายภาษา อย่างไรก็ตาม เกณฑ์ฯ ก็มีได้กำหนดให้วิชาภาษาไทยเป็นวิชาบังคับของทุกหลักสูตร วิชาภาษาไทยจึงอาจถูกกำหนดให้เป็นวิชาบังคับหรือวิชาเลือกซึ่งขึ้นอยู่กับแต่ละหลักสูตรหรือแต่ละมหาวิทยาลัยเป็นผู้กำหนด ในปัจจุบันวิชาภาษาไทยมีแนวโน้มที่จะได้รับความสำคัญน้อยลง หลักสูตรปริญญาตรีบางสาขาไม่กำหนดให้เรียนวิชาภาษาไทย โดยกำหนดวิชาภาษาต่างประเทศเป็นวิชาพื้นฐานทั่วไปของหลักสูตรแทน โดยเฉพาะสาขาวิชาสายวิทยาศาสตร์ ศิลปะ และสังคมศาสตร์บางสาขา เช่น คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นต้น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ซึ่งเคยกำหนดให้เรียนวิชาภาษาไทย 2 วิชา ปัจจุบันลดลงเหลือ 1 วิชา และอีก 1 วิชาที่เหลือมีสถานะเป็นวิชาเลือกในหมวดวิชาพื้นฐาน

เนื้อหาของวิชาภาษาไทยในหลักสูตรวิชาพื้นฐานทั่วไป

วิชาภาษาไทยในหลักสูตรวิชาพื้นฐานทั่วไปมีลักษณะเป็นวิชาฝึกฝนทักษะ ที่มุ่งพัฒนาทักษะการสื่อสาร 4 ด้าน คือ ฟัง พูด อ่าน เขียน โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีศักยภาพในการใช้ภาษาไทย อาจกล่าวได้ว่าเมื่อเทียบกับวิชาภาษาไทยในระดับมัธยมศึกษา เนื้อหาวิชานี้ได้เน้นถึงความรู้หลักภาษาไทยอย่างเข้มข้น แต่รับมาเป็นเรื่องของฝึกทักษะการใช้ภาษาไทยเพื่อผลในเชิงปฏิบัติอย่างแท้จริง นั่นคือผู้เรียนไม่จำเป็นต้องศึกษาหลักภาษาไทยหรือไวยากรณ์โดยละเอียดอีกต่อไป เนื่องจากเป็นความรู้ที่เรียนมามากแล้วในระดับโรงเรียน จึงมุ่งไปฝึกฝนทักษะการใช้ภาษาเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ในด้านการสื่อสาร

เนื้อหาวิชาภาษาไทยของวิชาพื้นฐานทั่วไปอาจพิจารณาได้จากเนื้อหาของตำราวิชาภาษาไทยที่เขียนขึ้นเพื่อใช้ในการเรียนการสอนภาษาไทยในระดับวิชาพื้นฐานของมหาวิทยาลัย จากตำราต่าง ๆ⁵ กล่าวได้ว่าสิ่งที่ผู้เขียนให้ความสำคัญคือทักษะทั้ง 4 ด้าน คือ ฟัง พูด อ่าน และเขียน แต่มีการเน้นหนักทักษะบางอย่าง นอกจากนี้ยังมีความรู้อื่นที่จำเป็นต่อการใช้ภาษาไทยด้วย ดังนี้

การฟัง มีเนื้อหาให้ความรู้เกี่ยวกับความหมายของการฟังในด้านการฟัง การฟังอย่างมีประสิทธิภาพ การจับสาระจากการฟัง มารยาทในการฟัง

⁵ ตำราที่ใช้เป็นข้อมูลในการวิจัยเป็นตำราในยุคเริ่มแรกของวิชาพื้นฐาน ได้แก่ การใช้ภาษาไทย (2517) การใช้ภาษาไทย (มปป.) การใช้ภาษาไทย (2515) การใช้ภาษาไทย S103 (2522) ซึ่งจะสะท้อนทรรศนะเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยพื้นฐานได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นต้นแบบของการสร้างเนื้อหาวิชาภาษาไทยพื้นฐาน แม้ว่าในปัจจุบันตำราที่เขียนในยุคหลังจะมีการปรับเปลี่ยนไปก็ตาม

การพูด มีเนื้อหาให้ความรู้เกี่ยวกับหลักการพูดในที่ชุมนุมชน และลักษณะการพูดประเภทต่างๆ ได้แก่ การสนทนา ปาฐกถา สุนทรพจน์ การอภิปราย การโต้วาที การสัมภาษณ์

การอ่าน มีเนื้อหาให้ความรู้เกี่ยวกับการอ่าน นอกจากความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับทักษะการอ่านโดยทั่วไปแล้ว ยังมีรายละเอียดในการจำแนกการอ่านประเภทต่างๆ เพื่อฝึกฝนทักษะการอ่านในขั้นที่สูงขึ้นด้วย เช่น การอ่านจับใจความ การอ่านตีความ การวิเคราะห์วิจารณ์งานเขียนประเภทต่างๆ

การเขียน มีเนื้อหาให้ความรู้เกี่ยวกับการเขียนตั้งแต่ระดับเบื้องต้นไปจนถึงการเขียนประเภทต่างๆ ได้แก่ การเขียนย่อหน้า โครงเรื่อง เรียงความ บทความ รายงานเชิงวิชาการ รายงานการประชุม รวมถึงการเขียนจดหมายและหนังสือราชการ

ความรู้ที่จำเป็นต่อการใช้ภาษาไทย มีเนื้อหาให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้คำ ประโยค สำนวนโวหาร เป็นต้น

จากการพิจารณาดำรงการใช้ภาษาไทย มีข้อสังเกตว่า

(1) การฟังเป็นทักษะที่ได้รับความสำคัญน้อยที่สุด ในขณะที่การพูด การอ่าน และการเขียนเป็นหัวข้อที่ได้รับความสำคัญมาก มีการจำแนกรายละเอียดของทักษะแต่ละประเภท

(2) เนื้อหาเรื่องการพูดมักเป็นการอธิบายถึงลักษณะการพูดประเภทต่างๆ ในภาคทฤษฎี แต่ในการเรียนการสอนบางหลักสูตรเน้นให้มีการฝึกปฏิบัติด้วย ดังเช่นในหลักสูตรวิชาศิลปศาสตร์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปี พ.ศ. 2506 ระบุถึงการเรียนการสอนการพูดว่านอกจากจะมุ่งให้เรียนรู้ถึงหลักการพูดแบบต่างๆ และแบบเฉพาะแล้ว ยังต้อง ให้ (นักศึกษา) ได้รับการฝึกฝนในการพูดทุกคน

โดยเฉพาะในการร่วมอภิปรายและการดำเนินการประชุม (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2506: 25)

(3) เนื้อหาเรื่องการอ่านและการเขียนที่ผู้เขียนตำรามีรายละเอียดในการเสนอแนะขั้นตอนจนถึงเทคนิคและวิธีการการอ่านและการเขียนอย่างชัดเจนเป็นลำดับขั้น สามารถใช้เป็นคู่มือในการฝึกทักษะได้ และในการจัดการเรียนการสอน มีแนวโน้มว่าทักษะทั้งสองด้านนี้จะมีการเน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติอย่างเข้มข้นด้วย

(4) ด้านทักษะการอ่าน ตำรามีเนื้อหาผสมผสานการแนะนำการอ่านออกเสียงและการอ่านเพื่อรับสารและการวิพากษ์วิจารณ์ ทักษะทั้งสองประการนี้ นอกจากจะช่วยให้ผู้เรียนมีทักษะในการประเมินค่าสารจากการอ่านและการฝึกความคิดแล้ว ยังตอบสนองต่อการอ่านเพื่อความบันเทิงอีกด้วย

(5) ด้านทักษะการเขียนในระดับเบื้องต้นคือการเขียนย่อหน้า โครงเรื่อง เรียงความ และรายงานวิชาการ อาจกล่าวได้ว่าเป็นทักษะที่พัฒนากระบวนการคิดและการสื่อสารผ่านภาษาได้เป็นอย่างดี แต่เนื้อหาการเขียนเฉพาะแบบซึ่งถือเป็นระดับสูงกลับเน้นรูปแบบเฉพาะของงานเขียน มุ่งตอบสนองความรู้เชิงวิชาชีพ ซึ่งทำให้การพัฒนากระบวนการคิดและการสื่อสารลดน้อยลง

(6) ตำราภาษาไทยกลุ่มนี้ยังมีได้มีเนื้อหาที่โยงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างภาษา กับความคิด แต่ในบางเล่มมีเนื้อหากล่าวถึงกระบวนการคิดพิจารณาและแปลงไปสู่การถ่ายทอดความคิด เช่น การหาเนื้อหาสาระ ของ เสรี วงศ์มณฑา (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2515: 59-71) ต่อมาตำราภาษาไทยในสมัยหลังส่วนใหญ่ได้เพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับการคิดรวบไว้ในตำราภาษาไทยด้วย

จากเนื้อหาของตำราภาษาไทยพื้นฐานสะท้อนถึงเนื้อหาวิชาที่ต้องการมุ่งพัฒนาทักษะ เพื่อต่อยอดความรู้จากระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาซึ่งมุ่งให้ความรู้ในเชิงทฤษฎี แม้มีนโยบายให้ผู้เรียนมีการฝึกฝนทักษะ แต่ในทางปฏิบัติก็มิได้มีการมุ่งเน้นให้มีการปฏิบัติอย่างจริงจังในระดับโรงเรียน การเรียนการสอนภาษาไทยในระดับอุดมศึกษาจึงควรที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการใช้ภาษาให้สูงขึ้น

ปัญหาของการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยในหลักสูตรวิชาพื้นฐานทั่วไป

แม้ว่าโดยส่วนใหญ่ มหาวิทยาลัยต่างๆ จะกำหนดให้วิชาภาษาไทยเป็นวิชาบังคับของหมวดภาษา แต่อาจกล่าวได้ว่าการเรียนการสอนไม่ประสบความสำเร็จในการโน้มน้าวให้ผู้เรียนและผู้บริหารหลักสูตรสาขาวิชาต่างๆ เห็นความสำคัญของการเรียนภาษาไทยได้ จึงมีแนวโน้มที่จะลดความสำคัญของวิชาภาษาไทยลงไปเรื่อยๆ ภาวการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการเรียนการสอนภาษาไทยที่เป็นอยู่ประสบปัญหาและไม่สามารถตอบสนองความต้องการของสาขาวิชาต่างๆ ได้ หรืออาจถึงขั้นที่ไม่สามารถพัฒนาทักษะการใช้ภาษาของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง ปัญหาดังกล่าวมีอยู่หลายประการ ดังนี้

ปัญหาด้านผู้เรียน

(1) ผู้เรียนมีทัศนคติด้านลบต่อการเรียนภาษาไทย เนื่องจากวิชาภาษาไทยในหลักสูตรประถมและมัศึกษามีลักษณะเป็นความรู้ทั่วไปอยู่แล้ว การที่เข้ามาเรียนในมหาวิทยาลัยแล้วกลับต้องเรียนวิชา

ภาษาไทยในหลักสูตรพื้นฐานอีกจึงมองว่าซ้ำซ้อนกัน และเกิดความเบื่อหน่าย

(2) ผู้เรียนในสาขาวิชาชีพบางสาขาจำเป็นต้องเรียนวิชาพื้นฐานของสาขาวิชาเอกควบคู่ไปกับวิชาภาษาไทยพื้นฐาน ทำให้บางคนมีความใส่ใจในการเรียนภาษาไทยรวมถึงวิชาพื้นฐานอื่น ๆ น้อย ถึงขั้น *เรียนพอด้าน* มองว่าไม่มีความจำเป็น แต่จำเป็นต้องเรียนเนื่องจากเป็นวิชาบังคับ

ปัญหาด้านเนื้อหาวิชา

(1) เนื้อหาวิชาภาษาไทยซ้ำซ้อนกับเนื้อหาในระดับมัธยมศึกษา หากไม่มีการฝึกปฏิบัติก็จะไม่มีความแตกต่างกับหลักสูตรมัธยมศึกษา อาจถึงกับเบากว่า และไม่สามารถพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้เพิ่มสูงขึ้นได้อย่างแท้จริง⁶

⁶ นโยบายการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาทักษะในแต่ละระดับมีดังนี้

ระดับประถมศึกษา มีนโยบายมุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และคงสภาพอ่านออกเขียนได้ รวมทั้งสามารถใช้ภาษาเป็นเครื่องมือสื่อความคิดความเข้าใจ และฝึกอบรมให้รักในการพัฒนาแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

ระดับมัธยมศึกษา มีนโยบายมุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะพอที่จะใช้สื่อสาร ทั้งในการดำรงชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพ การแสวงหาความรู้เพิ่มเติม และส่งเสริมให้มีพัฒนาการทางความคิดเพื่อนำผลของการคิดไปใช้ในชีวิต

ระดับอุดมศึกษา มีนโยบายมุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และทัศนคติที่ดีต่อภาษาไทย สามารถใช้ภาษาไทยสื่อสารและประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งสามารถรักษา พัฒนา และส่งเสริมภาษาไทยได้ดี (ทบทวนมหาวิทยาลัย, 2522: 21-2)

(2) เนื้อหาวิชาภาษาไทยมีรายละเอียดมากจนทำให้ต้องเน้นการบรรยายให้ความรู้มากกว่าการฝึกทักษะ เนื้อหาบางส่วนมีลักษณะเฉพาะ ซึ่งไม่ช่วยในการฝึกฝนการใช้ภาษาและการพัฒนากระบวนการคิด แต่มุ่งการใช้ภาษาตามรูปแบบ

(3) เนื้อหาวิชาภาษาไทยมุ่งแนวทางอนุรักษ์ภาษาไทยมากกว่าการให้ความรู้เพื่อเข้าใจถึงการใช้ภาษาในสภาวะการณ์ปัจจุบัน หรือขาดการปรับให้ยืดหยุ่นเข้ากับสาขาวิชาอื่นๆ ไม่ส่งเสริมความสามารถในการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมและสร้างนิสัยใฝ่รู้การคิดวิเคราะห์

(4) เนื้อหาวิชาภาษาไทยมีการปรับตัวช้าขณะที่ความรู้สาขาวิชาอื่นมีการปรับตัวอย่างรวดเร็วเพื่อให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม ความรู้เกี่ยวกับการใช้ภาษาค่อนข้างคงที่ไม่เปลี่ยนแปลง

ปัญหาด้านผู้สอน

(1) ผู้สอนไม่พัฒนาความรู้ตนเอง มีการศึกษาค้นคว้าความรู้ใหม่เกี่ยวกับการใช้ภาษาไทยเพื่อใช้ในการเรียนการสอนน้อย เนื่องจากมองว่าความรู้ด้านการใช้ภาษาไทยเป็นความรู้ที่แน่นอน คงที่ ส่วนใหญ่ผู้สอนซึ่งมีภาระสอนวิชาเอกด้วยจะมุ่งค้นคว้าวิจัยเพื่อการเรียนการสอนวิชาเอกมากกว่า

(2) ผู้สอนมักใช้ความรู้ที่มีมาแต่เดิมในการสอน การใช้วิจารณ์ญาณและการบูรณาการภาษาไทยกับสภาพแวดล้อมยังมีน้อย ขาดการศึกษาค้นคว้าการใช้ภาษาในโลกสมัยใหม่ และยึดติดกับการใช้ภาษาตามแนวอนุรักษ์ ทำให้ไม่สามารถให้คำแนะนำผู้เรียนถึงการใช้ภาษาในโลกสมัยใหม่เพื่อสื่อสารความคิดได้

(3) ผู้สอนไม่สามารถชี้จุดบกพร่องและแก้ไขปัญหาของผู้เรียนได้ โดยเฉพาะปัญหาที่เกี่ยวกับกระบวนการคิด แต่มุ่งแก้ไข

ความบกพร่องของภาษามากกว่าแก้ไขกระบวนการสื่อความหมายทำให้การฝึกปฏิบัติของผู้เรียนไม่สัมฤทธิ์ผล

(4) ผู้สอนขาดการประเมินผลสัมฤทธิ์ของเนื้อหาและวิธีการสอนอย่างจริงจัง ไม่มีการศึกษาถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในการเรียนการสอนเพื่อนำมาปรับปรุงเนื้อหาและแนวทางการสอน รวมถึงการสร้างแบบฝึกหัดเพื่อฝึกปฏิบัติ

(5) นอกเหนือจากวิชาพื้นฐาน ผู้สอนต้องรับภาระการสอนวิชาเอกและวิชาระดับปริญญาโท ทำให้มีภาระงานหนัก ไม่สามารถให้ความใส่ใจผู้เรียนได้อย่างทั่วถึง

(6) อัตราส่วนระหว่างผู้สอน 1 คน กับผู้เรียนที่รับผิดชอบไม่ได้สัดส่วนตามสมควรของวิชาทักษะ ซึ่งตามเกณฑ์คือ 1:25 แต่มหาวิทยาลัยไม่สามารถจัดหาผู้สอนอย่างเพียงพอได้เนื่องจากปัญหาด้านอัตราบุคลากรและงบประมาณในการจ้างอาจารย์พิเศษหรือผู้ช่วยสอน

ปัญหาด้านการเรียนการสอน

(1) ผู้เรียนและผู้สอนต่างมุ่งผลด้านคะแนนมากกว่าการพัฒนาทักษะหรือศักยภาพในการใช้ภาษาอย่างแท้จริง

(2) การที่ผู้เรียนผู้สอนมีจำนวนมาก หากต้องการการวัดผลที่เที่ยงตรงก็มักจัดสอบแบบปรนัย ซึ่งไม่สอดคล้องกับเป้าหมายของการเรียนการสอนที่มุ่งฝึกฝนทักษะ

(3) การฝึกทักษะหรือทำกิจกรรมในชั้นเรียนกระทำไม่ได้ไม่เต็มที่ ผู้สอนไม่สามารถเอาใจใส่ผู้เรียนทุกคนได้อย่างละเอียด และผู้เรียนส่วนหนึ่งก็ไม่ได้ใส่ใจที่จะเรียนรู้ อีกทั้งจำนวนมากมุ่งหวังความสนุกสนานในการเรียน

ปัญหาด้านนโยบายการจัดการเรียนการสอนภาษาไทย

(1) การมองภาษาไทยเป็น มรดกทางวัฒนธรรมของชาติ และเป็นสิ่งแสดงเอกลักษณ์และเอกภาพของชาติ ส่งผลทำให้ทิศทางการเรียนการสอนภาษาไทยมุ่งไปในแนวทางอนุรักษ์มากกว่าการประยุกต์และสร้างสรรค์ และไม่ได้แสดงให้เห็นการเน้นหรือความเข้าใจถึงบทบาทของภาษาอย่างแท้จริงในการพัฒนาบุคคล

(2) การเรียนการสอนภาษาไทยในเชิงอนุรักษ์นิยม คือ เน้นการใช้ภาษาให้ถูกต้องตามระเบียบแบบแผน โดยอ้างถึงการรักษาภาษาไทยมิให้ถูกภาษาอื่นเข้ามาแทนที่ ทำให้ภาษาไทยลดความสำคัญลง เป็นเครื่องหมายแสดงวัฒนธรรมของชาติ มิใช่ระบบปฏิบัติการที่มีความยืดหยุ่นพลิกแพลงหรือมีชีวิต และสัมพันธ์กับกระบวนการทางความคิด

(3) แม้ทุกมหาวิทยาลัยจะจัดวิชาภาษาไทยเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรวิชาพื้นฐาน แต่อาจเป็นเพียงความจำเป็นมากกว่าเห็นความสำคัญที่แท้จริง จะเห็นได้ว่าโดยส่วนใหญ่กำหนดให้เรียนวิชานี้เพียง 1 วิชา (3 หน่วยกิต) ตามเกณฑ์ที่กำหนดเท่านั้น ทำให้การพัฒนาทักษะทางภาษาไทยไม่สัมฤทธิ์ผลเนื่องจากการสร้างและพัฒนาความเชี่ยวชาญทางภาษาจำเป็นต้องใช้ระยะเวลา

(4) การมองความสำคัญของการอุดมศึกษาเป็นการผลิตบุคลากรเพื่อป้อนเข้าสู่ตลาดแรงงานทั้งภาคการผลิต และภาคธุรกิจ และในแง่การผลิตบุคลากรเพื่อส่งเสริมค้นคว้าวิจัยการพัฒนาเทคโนโลยีหรือวิทยาการในการผลิต ทำให้หลักสูตรต่างๆ มุ่งเน้นการสร้างความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านมากกว่าการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นปัญญาชน

(5) รัฐไทยมีนโยบายให้ความสำคัญแก่การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการเรียนการสอน ซึ่งขัดกับธรรมชาติของการศึกษาวิชาภาษาไทย และแนวทางการศึกษาแบบศิลปศาสตร์ ซึ่งมุ่งเสริมสร้างพื้นฐานการเรียนรู้ของผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา

(6) แนวโน้มและจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาเพื่อหารายได้ (revenue-driven movement) ตามแนวทางการปรับองค์กรเป็นองค์ในกำกับของรัฐ ส่งผลให้มหาวิทยาลัยต้องส่งเสริมสาขาวิชาที่เป็นที่นิยมเนื่องจากเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน มากกว่าส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนตามภารกิจของมหาวิทยาลัยในการสร้างปัญญาชน ซึ่งเคยเป็นบทบาทสำคัญในการสร้างความแข็งแกร่งให้แก่มหาวิทยาลัย

(7) แนวโน้มการประเมินคุณภาพหรือการจัดลำดับหรือประเภทของมหาวิทยาลัยของมหาวิทยาลัยอิงอยู่กับดัชนีชี้วัดที่เป็นรูปธรรม อาทิเช่น พื้นที่ที่มหาวิทยาลัยตั้งอยู่ จำนวนอาจารย์ที่สำเร็จการศึกษาชั้นต่างๆ สัดส่วนของผู้เรียนสาขาวิชาต่างๆ ลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษา จำนวนของผู้เข้าเรียนและสำเร็จการศึกษาและมีงานทำ จำนวนของงานวิจัย เป็นต้น ทั้งที่ดัชนีเหล่านี้มิได้เป็นเครื่องยืนยันถึงคุณภาพของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาผู้เรียนในทางสติปัญญาจิตใจหรือคุณธรรม ส่งผลให้มหาวิทยาลัยที่ต้องการจัดวางตำแหน่งของตนตามระบบการประเมินคุณภาพเช่นนี้ มุ่งวางทิศทางการพัฒนามหาวิทยาลัยให้เป็นไปตามดัชนีชี้วัด โดยละเลยภารกิจด้านนามธรรมของการเป็นสถาบันอุดมศึกษาในการสร้างบัณฑิตให้เป็น *ปัญญาชน*

บรรณานุกรม

ขุนช้างขุนแผน. (2506). พระนคร: คลังวิทยา.

เจือ สตะเวทิน. (2517). ตำรับร้อยแก้ว. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สุทธิสารการพิมพ์.

_____. (2518). การใช้ภาษาระดับปริญญา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สุทธิสารการพิมพ์.

ชลธิรา กัลดอยุ่ และคณะ. (2517). การใช้ภาษา. พระนคร: เคล็ดไทย.

เชียงใหม่, มหาวิทยาลัย คณะมนุษยศาสตร์ คณาจารย์ภาควิชาภาษาไทย. (มปป.). การใช้ภาษาไทย. เชียงใหม่: โครงการตำราคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ฐะปะนีย์ นาครทรรพ. (2522). เป้าหมายและแนวทางปฏิบัติในการสอนภาษาไทยระดับต่างๆ. ใน (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2522).

ทบวงมหาวิทยาลัย. (2522). รายงานการสัมมนา เรื่อง นโยบายและการพัฒนาการสอนภาษาในสถาบันอุดมศึกษา. เมื่อวันที่ 28 ตุลาคม - 1 พฤศจิกายน ณ โรงแรมสามพราน นครปฐม.

ธรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัย. (2506). คู่มือการศึกษาในคณะศิลปศาสตร์. พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ธรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัย คณะศิลปศาสตร์ คณะอาจารย์ภาษาไทย. (2515). การใช้ภาษาไทย. พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ธรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัย ฝ่ายวิชาการ. (2532). รายงานการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การปรับปรุงสถานภาพของการเรียนการสอนวิชาพื้นฐานทั่วไป. เมื่อวันที่ 24 - 26 ตุลาคม 2531 ณ ห้องประชุมชั้น 4 ตึกอเนกประสงค์ และ โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เขาชะงอก จังหวัดนครนายก.

นิพนธ์ สุขสวัสดิ์. (2521). ว่าด้วยเรื่องแบบเรียนภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำรามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก.

ไพฑูริย์ สีนลารัตน์. (2538). หลักการสื่อความหมาย. ภาษาไทย 1. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2550). หลักสูตรวิชาการศึกษาทั่วไป: หลักการและวิธีดำเนินการ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2524). พระราชนิพนธ์ ร้อยกรองร้อยเรื่องในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพมหานคร: คณะอนุกรรมการรวบรวมและค้นคว้าเกี่ยวกับพระราชนิพนธ์ ฯลฯ ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2537). ราชনীติ-ธรรมনীติ. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

เรณู ผลสวัสดิ์. (2524). พัฒนาการของหลักสูตรวิชาพื้นฐานทั่วไปของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาอุดมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- วิลสัน, จอห์น. (2517). *ภาษากับการหาความจริง*. แปลโดย ปรีชา ช่างขวัญยืน. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- ศิลปากร, มหาวิทยาลัย. (2522ก). *การใช้ภาษาไทย S103*. นครปฐม: แผนกบริการกลาง สำนักงานอธิการบดี.
- _____. (2522ข). *การใช้ภาษาไทย S103 ตอนที่ 2*. นครปฐม: แผนกบริการกลาง สำนักงานอธิการบดี.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (มปป.) *กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2551 - 2565*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- สุจริต เพียรชอบ และ สายใจอินทร์มพรรย์. (2536). *วิธีสอนภาษาไทย ระดับมัธยมศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2525). *คู่มือพระปฐมสมโพธิกถา*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุรียา รัตนกุล, คุณหญิง. (2540). *เราเรียนภาษาไทยในมหาวิทยาลัยกันทำไม. ใน รวมบทความวิชาการเกี่ยวกับภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชนบท.
- เสริมศรี ไชยสร, สุรพล บัวพิมพ์, และ สุนทรี คนเที่ยง. (2543). *หลักเกณฑ์และรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่พึงประสงค์ในระดับปริญญาตรี*. กรุงเทพฯ: ทบวงมหาวิทยาลัย.

- อรรถัย วิมลโนธ และคณะ. (2533). *ภาษาไทย 2*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Guruge, Ananda. (1960). *The Society of the Ramayana*. Ceylon: Samam Press.
- V_tsy_yana. (trans.) (1991). *The Complete Kama Sutra*. (trans.) Alain Dani_lou. Rochester, VT.: Park Street Press.

คำสั่งสภาการศึกษา

ที่ 4 /2549

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการ ประชุมโต๊ะกลมไทย - สหรัฐฯ

ภาคผนวก ค

คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการบริหาร
โครงการประชุมโต๊ะกลมไทย - สหรัฐฯ

ตามคำสั่งคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ที่ 4/2543 ได้
แต่งตั้งที่ปรึกษาและคณะอนุกรรมการบริหารโครงการประชุมโต๊ะกลม
ไทย - สหรัฐฯ เรื่อง การวิจัยนโยบายการจัดการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์
และการปฏิรูประบบอุดมศึกษา ลงวันที่ 31 กรกฎาคม 2543 นั้น

เพื่อให้การพิจารณาเสนอความคิดเห็นในเรื่องที่เกี่ยวกับการวิจัย
นโยบายการจัดการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ และการปฏิรูประบบอุดมศึกษา
รวมทั้งการมอบหมายให้ปฏิบัติกรอย่างหนึ่งอย่างใดที่เกี่ยวข้อง อันอยู่
ในอำนาจหน้าที่ของสภาการศึกษา เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและ
ประสิทธิภาพ

อาศัยอำนาจตามมาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหาร
ราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 จึงยกเลิคำสั่งคณะกรรมการ
การศึกษาแห่งชาติ ที่ 4/2543 ดังกล่าว และแต่งตั้งคณะอนุกรรมการ

บริหารโครงการประชุมโต๊ะกลมไทย - สหรัฐฯ ขึ้นใหม่ โดยมีองค์ประกอบ
และอำนาจหน้าที่ ดังนี้

ก. องค์ประกอบ

ที่ปรึกษา

ศาสตราจารย์ เกษม วัฒนชัย อนุกรรมการที่ปรึกษา

อนุกรรมการ

1. ศาสตราจารย์ ลิปพนธ์ เกตุทัต	ประธานอนุกรรมการ
2. รองศาสตราจารย์ คุณหญิงสุมนทนา พรหมบุญ	รองประธาน
อนุกรรมการ
3. เลขาธิการสภาการศึกษา	อนุกรรมการ
4. ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ	อนุกรรมการ
5. เลขาธิการคณะกรรมการการอุดมศึกษา	อนุกรรมการ
6. ผู้อำนวยการสถาบันส่งเสริมการสอน
วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	อนุกรรมการ
7. ประธานที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย	อนุกรรมการ
8. นายกสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชน
แห่งประเทศไทย	อนุกรรมการ
9. ประธานที่ประชุมอธิการบดี
มหาวิทยาลัยราชภัฏ	อนุกรรมการ
10. ประธานคณะกรรมการอธิการบดี
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล	อนุกรรมการ
11. ประธานสภาคณบดีคณะครุศาสตร์
ศึกษาศาสตร์แห่งประเทศไทย	อนุกรรมการ
12. ประธานที่ประชุมคณบดีคณะวิทยาศาสตร์
แห่งประเทศไทย	อนุกรรมการ

13. นายกฤษณพงศ์ กีรติกร	อนุกรรมการ
14. นายชุมพล พรประภา	อนุกรรมการ
15. นายธงชัย ชิวปรีชา	อนุกรรมการ
16. นายพรชัย มงคลวนิช	อนุกรรมการ
17. นายพิศาล ทรัพย์สุหรั	อนุกรรมการ
18. ศาสตราจารย์ อดุลย์ วิริยเวชกุล	อนุกรรมการ
19. นางสิริพร บุญญานันต์
รองเลขาธิการสภาการศึกษา	อนุกรรมการและ
เลขานุการ
20. นางสุทธศรี วงษ์สมาน
ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและ
แผนการศึกษา สกศ.	อนุกรรมการและ
ผู้ช่วยเลขานุการ
21. นางเรืองรัตน์ วงศ์ปราโมทย์	อนุกรรมการและ
ผู้ช่วยเลขานุการ

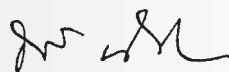
ข. อำนาจหน้าที่

1. เป็นผู้แทนในการประชุมโต๊ะกลมฯ รวมทั้งการประชุม
อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. วางแผน เตรียมการ และกำหนดแนวนโยบายในการจัด
ประชุมโต๊ะกลมฯ และกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง
3. กำหนด กำกับ และดูแลงานวิจัย รวมทั้งรวบรวมความคิดเห็น
จากผู้สังเกตการประชุม เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับ
การจัดการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี รวมทั้ง
การปฏิรูประบบอุดมศึกษาของไทยและสหรัฐฯ
4. จัดทำโครงการความร่วมมือทางวิชาการระหว่างไทย-สหรัฐฯ
เพื่อการปฏิรูปการจัดการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และ
เทคโนโลยี รวมทั้งการปฏิรูประบบอุดมศึกษา

5. กำหนดแนวทางการระดมทุนสนับสนุนโครงการฯ ทั้งจากภาครัฐและเอกชนของไทยและสหรัฐฯ
6. แต่งตั้งคณะทำงานชุดต่างๆ ตามที่เห็นสมควร

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2549

(นายจาตุรนต์ ฉายแสง)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
ประธานสภาการศึกษา

คำสั่งสภาการศึกษา

ที่ 4/2550

เรื่อง ปรับปรุงองค์ประกอบคณะกรรมการบริหารโครงการ
ประชุมโต๊ะกลมไทย-สหรัฐฯ

ตามที่ได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการบริหารโครงการประชุมโต๊ะกลมไทย-สหรัฐฯ ตามคำสั่งสภาการศึกษาที่ 4/2549 ลงวันที่ 31 มีนาคม 2549 ไปแล้วนั้น

เพื่อให้การวางแผน เตรียมการ กำหนดแนวนโยบายในการจัดประชุมโต๊ะกลมไทย-สหรัฐฯ กำหนด กำกับ และดูแลงานวิจัยเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับการจัดการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ และเทคโนโลยี รวมทั้งการปฏิรูปอุดมศึกษา จัดทำโครงการความร่วมมือทางวิชาการระหว่างไทย-สหรัฐฯ และกำหนดแนวทางการระดมทุนสนับสนุนโครงการฯ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

อาศัยอำนาจตามมาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวง ศึกษาธิการ พ.ศ.2546 จึงได้ปรับปรุงองค์ประกอบคณะอนุกรรมการบริหารโครงการประชุมโต๊ะกลมไทย-สหรัฐฯ เป็นดังนี้

1. เปลี่ยนแปลงประธานอนุกรรมการฯ จากเดิม ศาสตราจารย์
ลิปพนนท์ เกตุทัต เป็น นายกฤษณพงศ์ กีรติกร
2. เพิ่ม ศาสตราจารย์ วิจิตร ศรีสอ้าน และ รองศาสตราจารย์
วรากรณ์ สามโกเศศ เป็น อนุกรรมการที่ปรึกษา

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2550

(นายวิจิตร ศรีสอ้าน)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
ประธานกรรมการสภาการศึกษา

คณะผู้วิจัย

ชเนศ	อาภรณ์สุวรรณ	ที่ปรึกษา
เกษม	เพ็ญภินันท์	หัวหน้าคณะวิจัย
ม.ล.คำยวง	วราสิทธิชัย	
วีระศักดิ์	กีรติวรรณท์	
รพีพรรณ	เจริญวงศ์	
ดุขฎิ	วรธรรมดุขฎิ	
สิโรบล	สุขสวนนท์	
ปิยรัตน์	ปิ่นลี	
เสาวณิต	จุลวงศ์	

คณะผู้จัดทำรายงาน

ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ชงทอง จันทรางศุ
เลขาธิการสภาการศึกษา
ดร.สุทศศรี วงษ์สมาน
รองเลขาธิการสภาการศึกษา

ผู้อำนวยการโครงการ

นางเรืองรัตน์ วงศ์ปราโมทย์
นักวิชาการศึกษานโยบายการพิเศษ

ประสานการจัดพิมพ์

นางสาวโรจนา ถัดทะพงษ์
นักวิชาการศึกษาปฏิบัติการ

หน่วยงานรับผิดชอบ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ